RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1922. Första kammaren. Nr 41.

Onsdagen den 31 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 24 och den 26 innevarande maj.

Upplästes och lades till handlingarna ett till kammaren inkommet protokoll, så lydande:

År 1922 den 31 maj sammanträdde kamrarnas valmän för utseende av en kommitterad för tryckfrihetens vård efter justitierådet Nils Erik Alexanderson, vilken avsagt sig detta uppdrag; och befanns efter valets slut därtill hava blivit utsedd: ledamoten av riksdagens första kammare, förutv. statsrådet herr Eliel Löfgren med samtliga avgivna eller 20 röster.

Jacob Larsson. *K. G. Westman.*
David Norman. *Ivar Vennerström.*

På framställning av herr talmannen beslöts att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna avgiva förslag till dels förordnande för den valde, dels ock paragraf rörande valet i riksdagsbeslutet.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 85, 119 och 120, bevillningsutskottets betänkande nr 55 samt bankoutskottets memorial nr 77.

Föredrogos ånyo och lades till handlingarna konstitutionsutskottets memorial:

nr 26, i anledning av en inom första kammaren jämlikt § 57 riks-

dagsordningen gjord anmälan om anledning till anmärkning mot det i januari 1921 fungerande statsrådet; och

nr 27, i anledning av en inom första kammaren jämlikt § 57 riksdagsordningen gjord anmälan om anledning till anmärkning mot statsrådet och chefen för försvarsdepartementet.

Lagförslag om sparbanker m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 63, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sparbanker m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 21 sistlidna mars dagtecknad proposition nr 147, som hänvisats till bankoutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om sparbanker;

2) lag om ändrad lydelse av 8 § i lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och prokura.

Jämlikt 41 § riksdagsordningen hade utskottet i förevarande utlåtande yttrat sig över ej mindre omförmälda proposition än även nedannämnda, inom riksdagen i anledning av propositionen väckta, till utskottet likaledes hänvisade motioner, nämligen

inom *första kammaren:*

nr 146, av herr *Johansson, Johan Bernhard,* jämte fyra andra av kammarens ledamöter och med instämmande i motionens syfte av en kammarens ledamot,

nr 149, av herr *Andersson, Albin,* jämte sju andra ledamöter av kammaren (lika lydande med här nedan omförmälda motion II:289), samt

nr 157, af herr *Heyman,*

inom *andra kammaren:*

nr 271, av herr *Johanson* i Huskvarna jämte tre andra av kammarens ledamöter,

nr 285, av herrar *Olsson* i Labbemåla och *Lundén,*

nr 286, av herr *Magnusson* i Tumhult, med vilken sju andra av kammarens ledamöter instämt,

nr 287, av herr *Olsson* i Ramsta jämte sex andra av kammarens ledamöter,

nr 289, av herr *Karlström* i Lummelunda jämte nio andra kammarens ledamöter, samt

nr 296, av herr *Ernfors* jämte sju andra av kammarens ledamöter och med instämmande i motionens syfte av tre kammarens ledamöter (lika lydande med ovan omförmälda motion I:146).

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt:

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

1:o) att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition nr 147 icke måtte av riksdagen bifallas; samt

2:o) att förevarande motioner I:146, I:149, I:157, II:271, II:285, II:286, II:287, II:289 och II:296 måtte anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *Walles, Vindahl, Borggren* och *Bäcklund*, vilka anfört:

"Ehuru vi i likhet med utskottets majoritet ansett, att Kungl. Maj:ts förslag till sparbankslag icke oförändrat bort vinna riksdagens bifall, ha vi inom utskottet hävdat den meningen, att det icke skulle mött några oövervinneliga svårigheter att inom utskottet vidtaga de förändringar, som kunnat vara påkallade för att inför riksdagen framlägga ett antagbart förslag.

Då emellertid möjligheter till utarbetandet av nödiga ändringar i lagförslaget icke i samma utsträckning stått oss reservanter till buds som utskottet i sin helhet och en tillfredsställande lösning på den vägen knappast varit att vinna, ha vi på detta sätt velat giva vår avvikande mening tillkänna."

Herr Walles: Som kammaren torde finna, har till detta utskottets avstyrkande utlåtande fogats en reservation, dock utan att något yrkande däri göres. Vi reservanter göra gällande, att ehuru den kungl. propositionen icke i fullständigt oförändrat skick kunnat antagas, det dock för utskottet icke bort möta några oövervinneliga svårigheter att inarbeta önskvärda förändringar i förslaget, varigenom utskottet redan i år hade kunnat förorda lagens antagande. Jag vill dock rättvisligen medge, att tiden varit väl knapp och att utskottets arbete måhända kommit att bli i avsevärd grad forcerat.

Departementschefen anger i sitt yttrande till statsrådsprotokollet tre huvudpunkter i förslaget såsom avgörande för bedömandet av lagens innebörd och ställningstagande till densamma, nämligen reglerna för huvudmännens tillsättande, tillsynen över bankernas förvaltning och förhållandet mellan sparbanks inlösning och dess fonder. Rörande den första punkten må erinras, att redan 1919 års bankoutskott fann den nuvarande anordningen med huvudmännens rätt till självkomplettering såsom mindre tilltalande och ansåg en utredning härom påkallad. Vad förslaget i detta hänseende innehåller har även utskottsmajoriteten givit sin anslutning till, och ehuru frågan vid 1919 års riksdag föll genom kamrarnas olika beslut, torde detta reformkrav numera vunnit den mognad, att det kungl. förslaget i denna del säkerligen bliver av riksdagen bifallet. Utskottsmajoriteten har även givit sin oförbehållsamma anslutning till lagförslagets bestämmelser rörande sparbanksstyrelses sammansättning, vilka bestämmelser utskottet funnit väl avvägda. Ävenså uttalar sig utskottsmajoriteten till förmån för förslagets föreskrifter rö-

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

rande sparbanks likvidation och upplösning. Rörande bestämmelsen om tillsyn över bankernas förvaltning kan erinras, att svenska sparbanksföreningen redan 1908 beslöt ingå med anhållan till Kungl. Maj:t om utredning angående inrättandet af en fackmässig inspektion för rikets sparbanker. Framställningen sändes på remiss till länsstyrelserna, vilka som bekant för närvarande ha inspektionen om hand, och framställningen blev av övervägande flertalet länsstyrelser tillstyrkt. Den sedermera i anledning härav tillsatta kommittén föreslog år 1911, att tillsynen av sparbankerna skulle överlämnas till den redan befintliga bankinspektionen. Emot denna anordning restes emellertid motstånd från sparbankskretsar, och kommittén var ej heller i denna punkt enhällig. Bland annat förordade en ledamot tillsättandet av en särskild sparbanksinspektör. Då övervägande flertal sparbanker gingo emot förslaget och då i anledning härav detsamma icke ansågs böra förordas till lag, fick frågan förfalla. I början av 1920 upptogs frågan ånyo, och sakkunniga för frågans behandling tillsattes. I april samma år uttalade sig sparbanksföreningen för tillsättandet av en särskild och gemensam sparbanksinspektör, dock att länsstyrelserna bibehöllos såsom den i första hand kontrollerande myndigheten.

Med öppen blick för det förhållandet, att den nya kontrollinstitutionen gör bästa nyttan, därest sparbankerna från början mottaga densamma med förtroende, har departementschefen framlagt sitt förslag i överensstämmelse med ovan angivna uttalande, vilket även står i överensstämmelse med de sakkunniges uppfattning. Det förefaller mig rätt klart, att en central inspektionsmyndighet skulle bli till rätt så stort gagn. Därvid tänker jag närmast på dess karaktär av rådgivande myndighet, ty som kontrollorgan torde, framdeles som hittills, länsstyrelsens ombud med dess lokalkännedom bli det betydelsefullaste. Och i stort sett torde ifrågavarande ombud ha fullgjort sina åligganden på ett tillfredsställande sätt. Däremot torde det, såsom departementschefen anfört, vara av synnerligen stort värde, särskilt för de mindre sparbankerna, att ha tillgång till en i banktekniska frågor erfaren person, till vilken de med fullt förtroende kunna vända sig för erhållande av råd och upplysningar. Som bekant ha våra grannländer Norge, Danmark och Finland redan centrala sparbanksdirektörer, och erfarenheten har givit vid handen, att deras verksamhet varit av synnerligt gagn.

De farhågor, som givits tillkänna rörande sparbankernas kostnader för denna centrala inspektion, torde vara betydligt överdrivna. Kostnaderna komma att utgå i förhållande till respektive banks omslutning, och bli säkerligen på envar av landets närmare 500 sparbanker endast en ringa bråkdel av deras övriga omkostnader. Det synes mig sålunda, som om utskottet utan någon större tvekan kunnat även i denna punkt ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag.

Rörande slutligen det av departementschefen angivna tredje huvudmomentet i propositionen, "förhållandet mellan sparbanksinlåning och dess fonder", har jag däremot varit något tveksam och har icke kunnat helt ansluta mig till detsamma. Då emellertid de avvikande meningar,

jag i angivna hänseende haft, sedermera komma att i debatten framföras från utskottsmajoritetens sida, skall jag icke ingå på ett klargörande av desamma.

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

I det läge, frågan för närvarande befinner sig, har jag, herr talman, intet yrkande.

Herr statsrådet Thorsson: Herr greve och talman! Utskottets uttalanden i början av dess utlåtande synas giva vid handen, att utskottet ansett allt i huvudsak väl beställt med sparbankerna och sparbankslagstiftningen. Jag är för min del av en annan uppfattning. Det må så vara, att ej insättarna i många fall hittills lidit förluster. Olyckstillbud ha emellertid ej saknats. Och det bör ihågkommas, att det just är de senaste årens starka utveckling av dels bankväsendet i allmänhet, dels speciellt sparbanksväsendet, som drivit fram den lagstiftning, varom här är fråga. Jag saknar ej exempel, vilka skulle kunna anföras såsom belägg för att det verkligen förelegat och föreligger risker. Emellertid tror jag det ej vara lämpligt att här för offentligheten framlägga siffror ur den dossier, jag i detta avseende innehar, allra minst i det läge, som frågan nu har. Vissa fall äro ju emellertid allmänt bekanta. Marstrands sparbank förlorade 1921 mer än fonderna, 281,000 kronor, på förskingring, som lär ha dolts på ett så enkelt sätt, att en kompetent inspektion knappast skulle kunnat underlåta att i tid upptäcka förhållandet. Väckelsångs sparbank uppgives ha placerat mer än hela fondbehållningen i Sydbankens aktier. Fall lära ha förekommit, där sparbanker i verkligheten bildats såsom filialer för affärsbanker, ehuru det givetvis ej utåt tett sig på det sättet.

Även utskottet medger emellertid behov utav en reform i vissa avseenden och rekommenderar närmast pålappning av vår gamla sparbankslag. Efter att ha uttalat detta ger utskottet propositionen beröm i några punkter, såsom beträffande reglerna om huvudmännens tillsättning och styrelsens sammansättning. Så vitsordas, att beträffande exempelvis sparbanks likvidation och upplösning särskilda föreskrifter kunna vara erforderliga. "Emellertid", fortsätter utskottet, "innehåller det nu framlagda lagförslaget för övrigt en mängd andra genomgripande förändringar, ägnade att i väsentliga avseenden omgestalta de nuvarande grunderna för sparbankernas förvaltning." Försiktigtvis säger icke utskottet, att utskottet finner alla dessa olämpliga, utan utskottet nöjer sig med att framhålla, att beträffande "de flesta av dessa" delade meningar under frågans förberedande stadium gjort sig gällande. Utskottet har emellertid kommit till den uppfattningen, att Kungl. Maj:ts förslag icke bör oförändrat antagas. Så hänvisas till den korta tid, utskottet haft på sig för frågans behandling. Slutligen övergår utskottet till att, som det heter, i korthet beröra några av de huvudpunkter i Kungl. Maj:ts förslag, beträffande vilka utskottet icke kunnat ansluta sig till den uppfattning, som kommit till synes i propositionen. Man väntar sig därefter givetvis en kritik av propositionen med uppvisande också av de punkter, vari propositionen innehållit *onödiga* bestämmelser. Detta in-

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

träffar emellertid endast i en enda punkt, nämligen i fråga om inspektionen, och till den frågan skall jag strax återkomma. Däremot medger utskottet, att i två övriga omnämnda punkter, nämligen beträffande *soliditeten* och *likviditeten*, nya bestämmelser kunna erfordras, fastän utskottet icke vill godkänna propositionen i dessa stycken.

Rätt intressant ter sig i detta avseende reservanternas korta mening. De anse det nämligen ingalunda hava varit omöjligt att inom utskottet vidtaga erforderliga förändringar, fastän reservanterna själva ej haft resurser för ändamålet. Denna reservation liksom utskottsutlåtandet i dess helhet efterlämnar ett bestämt intryck av att den granskning, som inom utskottet ägnats förslaget, varit föga ingående. Jag vill uttryckligen framhålla, att den förevarande propositionen låg på riksdagens bord vid den ordinarie propositionstidens utgång och att den bebådats redan i trontalet, varför det knappast bort vara omöjligt att med litet god vilja ingå i verklig prövning av frågan. Att det ej skulle ställt sig omöjligt att på jämförelsevis kort tid komma till rätta med de punkter, som utskottet omnämnt såsom tvistiga, vågar jag bestämt göra gällande.

Nu slutar emellertid utskottet med att framhålla ytterligare önskemål med avseende å en eventuell ny lagstiftning, gående ut på att åstadkomma olika slags bestämmelser för olika slag av sparbanker, särskilda för stora och särskilda för små sparbanker, eventuellt också särskilda för södra Sverige och särskilda för Norrland. Huru detta skall kunna ske inom ramen av nu gällande sparbankslag, har däremot utskottet ej antytt.

Jag skall nu med några korta ord beröra de särskilda punkter, utskottet kritiserat, och börjar då med frågan om soliditeten. Det gäller här *sparbanker*, d. v. s. penninginrättningar med syfte att mottaga och förvalta de små spararnas besparingar. Då måste man givetvis också göra allt för att skydda dessa. Om nu utan vidare dessa besparingar lånas ut av sparbanken, är det givet, att en viss risk i regel åsamkas insättarna, vars medel det gäller. Sparbanken måste därför ha en fond för att täcka eventuella förluster. Detta äro nu alla, även utskottet, ense om. Jag inskjuter emellertid, att enligt nu gällande lag rörelsen får fortsättas, ända tills fonderna gått helt förlorade. Även utskottet erkänner alltså, att härvidlag bör en ändring äga rum. Frågan gäller blott att finna en lämplig norm för fondernas bestämmande. Givet är då först, att fonderna måste stå i visst förhållande till insättarnas fordringar hos sparbanken, d. v. s. sparbankens inlåning eller med andra ord dess skulder. En viss säkerhetsmarginal bör finnas för varje krona sådan skuld. Och det gäller att finna en sådan marginal, som å ena sidan erbjuder tillräcklig trygghet, å andra sidan ej blir för svår för sparbankerna att uppfylla. De s. k. sparbankssakkunniga hade nu kort och gott föreslagit, att säkerhetsmarginalen skulle utgöra 4 % av insättarbehållningen. Säkerhetsmarginal erfordrades dock ej för banktillgodohavanden. I propositionen har denna bestämmelse gjorts lindrigare, i det att man godkänt kontanter och vissa förstklassiga obligationer samt skattkammarväxlar såsom likvärdiga med banktillgodohavan-

den. Sådana sparbanker, som ligga inne med stora tillgångar av dylik art, behöva alltså ej ha säkerhetsmarginal, d. v. s. fonder, till så högt belopp som 4 % av hela behållningen.

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

Detta var nu *ett* förslag att ordna frågan om den s. k. fondrelationen. Motionsvis liksom i den tidigare diskussionen har framställts andra förslag, bland andra ett förslag om att fastighetsinteckningar inom halva taxeringsvärdet samt kommunlån skulle undantagas från de fordringar, för vilka erfordrades säkerhetsmarginal. Då emellertid sparbankerna ofta ligga inne med stora portföljer fastighetsinteckningar, och dessa otvivelaktigt äro bland de riskfriaste placeringarna, skulle riskprocenten för återstående fordringar givetvis bli större; alltså måste säkerhetsmarginalen för dessa återstående fordringar också göras starkare. I stället för de i propositionen föreslagna 4 % har föreslagits 10 %. Vilkendera utvägen man härvidlag väljer, kan ju vara en smaksak. Ett faktum är emellertid, att propositionens villkor skulle *lättare* uppfyllas och i själva verket redan är uppfyllt beträffande ett *större* antal sparbanker än vad fallet skulle vara med den andra vägen. Denna senare har nu utskottet med en motivering, vilken i huvudsak träffar vid sidan av målet, i viss mån givit sin anslutning.

Gentemot utskottet vill jag i denna punkt ytterligare anmärka endast det, att utskottet givetvis har rätt därutinnan, att strängt taget inga placeringar äro riskfria, utan att det här gäller relativa förhållanden. Vilka man undantar vid bestämmandet av säkerhetsprocenten, är, som sagt, i viss mån en smaksak, men man måste komma ihåg, att ju fler av de bästa placeringarna man undantar, dess större måste säkerhetsprocenten bli för återstoden. Jag vågar påstå, att tillräckligt material stått till utskottets förfogande för att vid denna riksdag komma till rätta med denna fråga.

Till frågan om soliditeten hör också frågan om värderingen av sparbankernas tillgångar. Denna fråga har utskottet blott snuddat vid och — i anslutning till vad det yttrat om fondrelationen — framhållit det olämpliga eller onödiga i att sparbankerna tvingades att köpa obligationer. Något tvång härför föreligger ju emellertid alls icke, därest sparbankerna eljest ha det tillräckligt bra ställt; men även om så vore, skulle detta utan tvivel icke erbjuda uteslutande olägenheter.

Det är ingen okänd sak, att det ligger ett ganska omfattande utlåtande utarbetat, där man bygger på att icke endast sparbanker, utan alla penningförvaltande inrättningar skulle vara skyldiga att placera en viss del af sina medel i inköp av statsobligationer. Avsikten med detta har varit, att man genom denna anordning skulle dels lättare fördela statens upplåning, dels förhindra, att det då och då skulle kastas ut i den allmänna penningmarknaden stora inhemska lån, som skulle förrycka själva lånemarknaden såsom sådan. Emellertid är det uppenbart, att de åligganden, som enligt propositionen skulle ställas på sparbankerna att skaffa statsobligationer, icke på något sätt skulle hindra sparbankerna från att utöva sin i själva sin natur konstruerade verksamhet.

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

Beträffande likvidationen, d. v. s. sparbankernas behov av lätt realiserbara tillgångar — för övrigt snarast en detaljfråga — bestrider ej utskottet heller, att behov kan förefinnas av bestämmelser, fastän utskottet anser andra utvägar än propositionens böra undersökas. Det vill dock synas, som om de utvägar, utskottet eventuellt ifrågasätter, åtminstone ej erbjuda fördelen af enkelhet, utan fordra mera genomgripande bestämmelser, under det att propositionens förslag genom en ej så betydelsefull ändring skulle kunna bringas i överensstämmelse med sparbanksföreningens förslag, som väl knappast varit för strängt, när vederbörande själva voro nöjda.

Så kommer då frågan om inspektionen. Här gäller också det egendomliga förhållandet, att sparbankerna själva genom sin förening från början påkallat en sådan. Utskottet finner emellertid onödigt vad vederbörande själva erkänna vara behövligt. Utskottet finner det kunna ifrågasättas, om en fördelning på en central och en lokal inspektion kan vara att rekommendera. Ja, det är uppenbart, att här kan man diskutera om, vilken form som kan vara lämpligast för att utöva den nödiga inspektionen. Om man icke vill tillgripa alltför omfattande kostnader för ordnandet av inspektionen, vågar jag dock ifrågasätta, att den linje, som är förordad i Kungl. Maj:ts proposition, är den, som med de rimligaste kostnaderna förenar den bästa fördelen för vad som här är avsett att göras.

Nu ligger ju hela frågan så, herr talman, att någon verklig realbehandling av densamma icke kan ske i kamrarna av den enkla anledningen, att detta ärende ligger på kamrarnas bord och tränges med så många andra ärenden, som med samma och ännu större intensitet pocka på att bliva lösta vid denna riksdag. Vid sådant förhållande påkallar jag heller icke någon ingående sakbehandling av det föreliggande proposionsförslaget, och jag vill icke påkalla någon sådan behandling av den anledningen, att utskottet icke, såvitt jag förstår, har ägnat saken en sådan förberedande behandling, att den här kan upptagas till den ingående sakbehandling, som man skulle önska. Jag har aldrig haft för avsikt att pressa igenom propositionen obesedd. Jag litade på att de ändringar, som vore att göra i densamma, skulle vid den behandling, som utskottet underkastade propositionen, komma att föreslås.

Då emellertid utskottet icke ingått i någon sådan behandling, utan kort och gott yrkat avslag på propositionen, skall jag finna mig däri. Men, herr talman, den motivering, som utskottet har beledsagat detta sitt afslagsyrkande, kan jag däremot icke finna mig i, och detta därför att utskottets motivering helt enkelt lägger upp ett fullständigt nytt program, efter vilket denna fråga skulle upptagas till förnyad behandling. Vid sådant förhållande skjutes lagstiftningsarbetet på detta område fram en längre tid än vad som är oundgängligen behövligt, och för min del har jag under den tid, jag sysslat med dessa saker, fått det bestämda intrycket, att även om man nu i sparbanksledningarna har att räkna med en mycket sund och god ledning i det stora hela och att vi kunna lita på det goda omdömet i bankledningarna, så har det dock under den senare

tiden inom sparbanksvärlden inträffat omständigheter, som göra, att jag för min del icke kan ställa mig på den ståndpunkt, som utskottet ställt sig, när utskottet i det stora hela tycker, att det är bra som det är. Det bestämda intrycket har jag fått, då jag läst utskottets utlåtande, och skulle riksdagen ställa sig bakom utskottet, är därmed frågan om sparbankslagstiftningens ordnande framskjuten under flera år. Detta anser jag icke vara klokt och gagneligt för hela denna omfattande verksamhet. Det är dock så, att här förvaltas mycket stora penningbelopp, och vi böra vara angelägna om att denna förvaltningsapparat ännu starkare inväxer sig i det allmänna förtroendet i stället för att avlägsna sig därifrån. Det är den mest beståndande behållningen av våra sparbankers verksamhet, att den stora allmänheten kan bibehålla sitt obegränsade förtroende för verksamheten. Men det har, herr greve och talman, under senare år insmugit sig en hel del saker och ting, som rubbat detta förtroende. Jag är därför av den uppfattningen, att lagstiftningen måste ändras och ändras ganska fort; och då det är min bestämda övertygelse, att utskottets förslag skulle återförvisa detta ärende nu igen till utredningsproceduren och ge tillfälle till uppskov ånyo, anhåller jag, herr talman, att kammaren benäget ville utesluta den motivering, som bankoutskottet har bifogat sitt avslagsyrkande.

Jag påkallar, herr talman, i övrigt ingen sakprövning av ärendet, detta med hänsyn till det övriga arbetsmaterial, som vilar på riksdagens bord.

Herr Malmberg: Jag har under utskottsbehandlingen av föreliggande ärende hävdat en ståndpunkt, som avviker såväl från majoritetens som från reservanternas. Emellertid var jag förhindrad att närvara, då betänkandet slutjusterades, och har sålunda icke reservationsvis kunnat framföra denna ståndpunkt. Det är därför jag nu ber att få taga till orda.

Jag har varit ense med utskottet om att denna rätt invecklade fråga icke bör och kan avgöras vid denna riksdag, men jag yrkade på, att avstyrkandet skulle ske endast med den motiveringen, att det icke fanns tillräcklig tid till realbehandling. Jag var redan då på det klara med vad herr statsrådet och chefen för finansdepartementet nu påpekat, att en behandling av de olika bestämmelserna skulle bliva föga ingående, och jag tror också, att det föreliggande betänkandet ger skäl för den uppfattningen. Emellertid har jag på vissa punkter även i motiveringen varit ense med utskottet.

I fråga om fondbildningen kan jag sålunda i likhet med utskottet ej godtaga lagförslagets ståndpunkt, att inteckningar intill hälften av taxeringsvärdet icke skulle betraktas som riskfria, utan även de kräva täckning. Teoretiskt kan det visserligen sägas, att de icke äro riskfria, men hur mycket ett fastighetsvärde än faller, lär det väl endast vid ytterst få tillfällen sjunka under halva taxeringsvärdet, och jag tror knappast, att det kan anföras ett enda exempel på att en sparbank gjort förlust på dylika papper. Därför anser jag, att då det gäller att fastställa bestäm-

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

melser om fondbildning, böra inteckningar intill halva taxeringsvärdet betraktas som riskfria.

Beträffande likviditeten har den huvudsakligaste anmärkningen mot densamma även gällt inteckningar av samma slag som de nyss nämnda. I lagförslaget stipuleras nämligen, att dylika inteckningar icke skulle få ingå i kassareserven till högre belopp än 50,000 kr. Lagförslaget anser dem nämligen icke som fullt likvida. Då har inom utskottet den farhågan gjort sig gällande, att om denna bestämmelse skulle bliva lag, skulle sparbankerna nödgas lägga sig till med obligationer i stor utsträckning och detta skulle bli till förfång för fastighetskrediten på de olika orterna. Utskottet säger också, att dessa bestämmelser "synas ägnade att i alltför hög grad binda sparbankernas frihet i fråga om medelplaceringen". För min del tror jag nu, att dessa farhågor äro betydligt överdrivna. Enligt 1920 års sparbanksstatistik skulle det endast vara 65 sparbanker, som icke kunnat uppfylla de bestämmelser, som lagförslaget föreskriver, och dessa 65 banker skulle således under loppet av 11 år behöva öka sitt obligationsinnehav med endast 6,1 miljon kronor eller 550,000 kronor per år. För närvarande är inlåningsbeloppet i samtliga sparbanker omkring två miljarder, och redan 1919 hade dessa sparbanker ett obligationsinnehav, belöpande sig till 400 miljoner kronor. Av dessa siffror framgår ju, vilken försvinnande liten summa dessa 6,1 miljoner kronor äro, som obligationsinnehavet skulle behöva ökas med under loppet av 11 år. Det förefaller mig sålunda, som om de i lagförslaget upptagna bestämmelserna i denna punkt skulle vara synnerligen lätta att uppfylla, och att de skulle på ett märkbart sätt menligt inverka på de olika orternas fastighetskredit tror jag man skall ha en ganska livlig fantasi för att kunna hysa farhågor för.

De största betänkligheterna ha dock framkommit mot lagförslaget i vad det gäller tillsynen. Utskottets skäl härför är, som det redan påpekats, att kontrollen icke skulle bliva tillräckligt effektiv, då det finns två kontrollmyndigheter, en lokal och en central, och ävenså har man inom utskottet hyst farhåga för, att den centrala myndighet, som nu är föreslagen, i en framtid skulle kunna utvecklas till ett dyrbart ämbetsverk. Dessa skäl verka knappast övertygande. Beträffande det förstnämnda är det naturligtvis icke meningen, att de båda myndigheterna skola operera var för sig, så att den ena icke vet vad den andra gör, utan det är klart, att en samverkan skall äga rum, och vid eventuella konflikter är det alldeles påtagligt, att avgörandet i sista hand skall läggas hos inspektören. Det andra skälet, nämligen om det framtida ämbetsverket, synes mig vara ännu mindre bärande. Det är ju dock riksdagen, som kommer att bestämma även för framtiden, och om förslaget i och för sig anses vara gott, så får man väl icke för framtiden frånkänna riksdagen förmågan att visa sig lika omdömesgill i detta avseende som nu. För övrigt kan jag icke inse, att faran för det där ämbetsverket är större, om vi ha en inspektör eller om vi icke ha någon. Jag tror icke, att det är riktigt att underlåta att fylla ett behov, som verkligen föreligger, därför att vissa farhågor kunna yppa sig beträf-

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

fande konsekvenserna för framtiden. Utskottet förnekar icke, att de nuvarande bestämmelserna beträffande tillsyn böra reformeras, men tillägger, att det bör ske på sådant sätt, att icke rörelsefriheten hindras eller administrationskostnaderna ökas, så att vinstmarginalen måste göras större. Jag tror icke, att utskottet kunnat påvisa, att en sådan fara föreligger, i varje fall icke beträffande kostnaderna, såvida det inte skall gälla det där framtida imaginära ämbetsverket. Men även om så skulle bliva fallet, även om administrationskostnaderna skulle ökas, vilket naturligtvis är en synnerligen viktig sak att inte göra, så finns det dock en sak, som är ofantligt mycket viktigare, och det är att skapa trygghet för insättarna, så att deras hopskrapade sparmedel icke äventyras, och det är just detta, som är hela meningen med tillkomsten av det föreliggande lagförslaget. Det har icke kunnat bestridas, att grava anmärkningar framkommit mot länsstyrelsernas sätt att handhava kontrollen över sparbankerna. Det har klagats över, att för detta ändamål personer ofta tillsättas, som sakna alla förutsättningar för sin uppgift, exempelvis yngste kanslisten hos länsstyrelserna, som knappast sett en inteckning och icke har minsta begrepp om det arbete han skall utföra. Det är alldeles tydligt, att en dylik kontroll måste bli fullständigt värdelös, och de exempel beträffande Skånebankerna, som redan anförts, tala ju sitt tydliga språk därutinnan. Utskottet vill söka bot för dessa brister genom föreskriften, att länsstyrelserna alltid böra förordna erfarna och kvalificerade personer. Nu kan det ifrågasättas, om dylika alltid stå att få, och kunna de fås, är det väl tydligt, att de också behöva honoreras i förhållande till sin kapacitet, och detta torde icke bliva billigare än den anordning Kungl. Maj:t föreslagit. Jag vill i förbigående nämna, att enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle kostnaden för en bank, som har 2 miljoner kronors inlåning, belöpa sig till 20 kronor per år. Kostnaderna behöva således icke verka på minsta sätt avskräckande. Att ett verkligt behov av reformering av kontrollen föreligger, visas bland annat därav, att sparbanksföreningen redan 1908 framkom med begäran om utredning härutinnan, och det har även motionsvis här i riksdagen framställts krav i samma riktning. I samband med det föreliggande förslaget har också sparbanksföreningen och det stora flertalet av sparbankerna vitsordat behovet av en central tillsyningsmyndighet ungefär i överensstämmelse med det kungl. förslaget. Utskottet erkänner ju för övrigt också, att de nuvarande förhållandena icke äro tillfredsställande, utan att en komplettering är erforderlig. På den punkten kan jag till alla delar ansluta mig till Kungl. Maj:ts förslag.

Nu har utskottet framhållit, att det på grund av bristande tid icke varit möjligt för utskottet att göra den överarbetning av lagförslaget, som utskottet ansett behövlig för att det skulle kunna framläggas inför riksdagen. Detta har på ett mycket skarpt sätt kritiserats av herr statsrådet och chefen för finansdepartementet. Jag vill erinra om, att den kungl. propositionen var utskottet tillhanda omedelbart före påskferierna. Där gingo således två veckor förlorade. Vidare tog det en ganska rundlig tid att höra diverse personers redogörelser för det före-

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

liggande lagförslaget. Principdebatten tog också, vill jag minnas, någon vecka eller vad det var, och under allt detta gick tiden, och då det var fullt klart, att på grund av de stridiga meningar, som förekommo under debatterna, högst väsentliga ändringar måste göras i lagen, tilltrodde sig utskottet icke att kunna gå i land därmed på grund av bristande tid. Men det är icke blott utskottet, som klagar över, att det icke haft tillräcklig tid till sitt förfogande. Jag ber att få anföra vad sparbanksföreningen sagt i det yttrande, som från föreningen infordrats med anledning av det föreliggande sparbankslagförslaget. Föreningen framhåller nämligen, att nyheterna i detta delvis vore av så genomgripande och invecklad natur, att den tid, som lämnats föreningen och de särskilda sparbankerna att yttra sig över förslaget, ingalunda kunde anses tillräcklig för en tillfredsställande granskning, och har på denna grund i första hand hemställt, att frågan måtte få anstå, tills densamma hunnit fullt genomdiskuteras och övervägas. Inför detta uttalande från personer, som i det praktiska livet skulle ha att tillämpa den nya lagen, bör det vara förlåtligt, att man ställde sig en smula betänksam inför kravet på, att denna fråga skulle avgöras redan nu. Denna betänksamhet är fullt naturlig, även om det funnits tillräcklig tid att fullständigt genomgå och realbehandla förslaget. Det är väl dock billigt, att de myndigheter, vilkas yttranden man infordrar, får den tid på sig, som de anse sig behöva, för att kunna fullständigt genomtränga och sätta sig in i vad det är de skola yttra sig om.

Nu är det visserligen sant, att det är av synnerligen stor vikt, att vi få en reform på detta område. Men jag kan icke vara med om, att saken är så brådskande, att ett avgörande måste forceras fram. Jag tror, att det skulle vara klokt att vila ännu ett år på hanen, så att alla intresserade finge tillräcklig tid på sig att studera frågan och fullständigt sätta sig in i densamma. Nu finnes det, som vi se, några reservanter vid det föreliggande utlåtandet, och dessa säga, att det icke skulle mött någon oövervinnelig svårighet att inom utskottet vidtaga de ändringar, som kunnat vara påkallade, för att inför riksdagen framlägga ett antagbart förslag. Man kan då fråga sig, varför ej reservanterna själva gått i författning om att framlägga ett dylikt förslag. Härpå svara reservanterna, att de ej haft samma möjlighet därtill som utskottet. Jag kan verkligen ej förstå det talet. Nu förhåller det sig på det sättet, att i utskottet finns ej någon jurist, utan arbetet med utformandet av den nya lagtexten hade i varje fall fått uppdragas åt någon utomstående kraft, och jag kan ej inse, att det hade blivit svårare att anskaffa en dylik kraft, om anhållan därom hade ingått från reservanterna, än om den ingått från utskottet. Jag ber att i detta sammanhang få anföra tvenne mycket närliggande fall, där detta just ägde rum, nämligen i fråga om väglagen och lagen angående efterbeskattning av kaffe. Dessa båda lagförslag framburos, som vi veta, av reservanter, och i det ena fallet blev lagförslaget bifallet av riksdagen. Detta visar ju dock, att det ej är så alldeles hopplöst att även på detta sätt frambära lagförslag i Sveriges riksdag. Jag kan, som sagt, icke förstå annat än att reservanterna

borde haft precis samma möjlighet att framlägga ett lagförslag enligt sin önskan, som utskottet skulle haft.

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

Nu tror jag, att det är klart, att som frågan nu ligger, det icke skulle vara lyckligt, att riksdagen fastsloge något direktiv för ett blivande lagförslag. Jag tror, att det vore lyckligare, om man på skilda håll bättre finge genomtänka och genomstudera det förslag, som föreligger, så att man bleve fullt på det klara med, vilken ståndpunkt man skall intaga till detta förslag, innan man framkommer med några nyheter. Förslaget kommer således givetvis att falla, såsom saken nu ligger; men därmed är ju icke sagt, att det arbete, som nedlagts därpå, varit förgäves. Utskottet har för övrigt också vitsordat, att detta arbete är av synnerligen gedigen och värdefull beskaffenhet, och när förslaget nu faller, tror jag, att man om detsamma kan säga vad som yttrades om väglagen — det var för övrigt vederbörande departementschef, tror jag, som fällde det yttrandet — att lagen visserligen komme att falla, men att den föll framåt. Jag tror, att man kan säga detsamma om det föreliggande lagförslaget.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan, men med ogillande av motiveringen.

Herr Heyman: Herr greve och talman! I motion nr 157 i denna kammare har jag på anförda skäl hemställt om avslag å nu förevarande kungliga proposition med förslag till lag om sparbanker m. m. Bland de skäl, jag till stöd för detta yrkande åberopat i motionen, har jag särskilt framhållit, att det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget vore i den kanske väsentligaste delen otillfredsställande. Jag syftade därvid på de i förslaget intagna bestämmelserna för utseende av huvudmän i sparbankerna, och påvisade, att förslaget härutinnan icke alls tillgodosåg insättarnas intressen. Emellertid är det ju uppenbart, att insättarna, vilka i verkligheten äro delägarna i och bärarna av en sparbank, böra av lagen medgivas ett starkare inflytande på huvudmännens och därmed styrelsens tillsättande än vad såväl nu gällande sparbankslag som Kungl. Maj:ts förslag tillerkänner dem. I föreliggande förslag har Kungl. Maj:t icke alls velat giva insättarna någon uttrycklig rätt att få deltaga i val av huvudmännen.

Däremot har i samma förslag en del kommunala myndigheter och även Konungens befallningshavande fått sig sådan rätt uttryckligt medgiven. På de skäl, jag anfört i min motion, kan jag icke finna det vara rättvist och billigt att på dylikt sätt helt åsidosätta insättarnas berättigade intressen. Ty erfarenheten har helt nyligen visat, att huvudmän, utsedda av andra än insättarna, icke alltid tillvarataga sparbankens och därmed även insättarnas rätt och bästa. Vi hava färska exempel härutinnan, nämligen dels från Motala sparbank och dels från Marstrands sparbank. Vad angår Motala sparbank, förhöll sig fallet på det sätt, att huvudmännen i strid mot det stora flertalet insättares önskan och vilja helt enkelt försålde hela sparbanken med fast egendom och all dess rörelse till en affärsbank, som redan förut hade avdelningskontor på platsen och i

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

sparbanken länge sett en svår konkurrent. Hade i detta fall insättarna haft utsedda representanter bland huvudmännen, som fått göra sin röst gällande, hade otvivelaktigt försäljningen av sparbanken icke ägt rum. Och att skada och olägenheter härigenom uppstått för de många tusen insättarna är uppenbart, då de givetvis i en affärsbank icke erhålla så hög ränta å sina medel som i sparbanken. I det nu nämnda fallet fanns ej heller något som helst tvång till att sälja sparbanken, ty sparbanken var fullt solid, och försäljningssumman översteg halva miljonen.

Annorlunda förhöll det sig visserligen i det andra nyligen inträffade fallet, där överlåtelsen på affärsbank delvis berodde på att sparbankens soliditet blivit rubbad. Marstrands sparbank hade nämligen på allmänt kända förhållanden lidit så stora förluster, att banken stod inför utsikt att lagligen vara nödsakad att likvidera. Förlusterna voro dock ej så stora, att icke ett gott handtag från huvudmäns och styrelses sida skulle hava kunnat rädda banken, så att avveckling av rörelsen ej behövt ifrågakomma. Hade nämligen huvudmännen varit insättarnas egna representanter, så är det väl ganska antagligt, att dessa insett fördelen av att ha sparbanken kvar och vidtagit åtgärder för att rädda den undan från dess överlåtelse på en affärsbank, såsom nu skedde. Att försäljningen ändock var en god affär för affärsbanken framgår därav, att denna icke blott övertog fulla ansvaret för sparbankens skulder, utan dessutom överlämnade som gåva till staden dels en värdefull fastighet, dels ett kontant belopp av 50,000 kronor. Det är alltså otvivelaktigt, att även i detta fall insättarnas intresse icke blivit fullt tillvarataget.

Dessa båda omnämnda fall äro tillräckliga för att visa, att verkligt behov föreligger att vid sparbankslagens revision i högre grad än som skett i Kungl. Maj:ts förslag tillse, att insättarnas rätt och bästa blir skyddat. Enligt min mening kan detta bäst vinnas genom *att insättarna få inflytande på bankens skötsel* medelst i lagen uttryckligt medgiven rätt att utse huvudmän eller åtminstone ett större antal av dem. Kungl. Maj:t har ej velat giva alls någon dylik rätt åt insättarna, och i bankoutskottets utlåtande synes som om utskottet i denna del velat godkänna Kungl. Maj:ts ståndpunkt, alldenstund utskottet beträffande denna fråga funnit den i propositionen föreslagna anordningen i stort sett tillfredsställande. Utskottets yttrande härom återfinnes å sid. 36 i utlåtandet. Då jag, som sagt, icke anser utskottets mening i denna punkt riktig, och då en ny utredning rörande revision av ifrågavarande lag förmodligen kommer att företagas, har jag ansett riktigast att denna sker förutsättningslöst och sålunda utan att riksdagen på förhand fattat bestämd ställning till frågan om insättarnas rätt i en sparbank. Enligt min mening bör det därför vara riktigast av riksdagen att ovannämnda yttrande i utskottets utlåtande utgår.

Herr greve och talman! Jag hade först tänkt yrka, att ur utskottets motivering på sid. 36 skulle utgå raderna 8—11, men sedan herr finansministern nu uttalat den önskan, att utskottets hela motivering måtte utgå, tillåter jag mig förena mig i det yrkande, som i sådant avseende redan är framställt av herr Malmberg.

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

Herr Andersson, Erik: Herr greve och talman, mina herrar! Att utskottet i denna fråga förordat avslag å eller, rättare sagt, uppskov med Kungl. Maj:ts proposition angående förslaget till lag om sparbanker, är icke, som statsrådet nämnde i sitt anförande, beroende på att vi inom utskottet ansett att allt är bra som det är, utan tvärtom ha vi även inom utskottet tämligen mangrant haft den åsikten, att en revision av den gamla sparbankslagen är nödvändig.

Emellertid har det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget ej kunnat antagas i oförändrat skick. De ändringar, som inom utskottet ansetts nödvändiga, ha varit av rätt omfattande och ingripande beskaffenhet, och det ansågs därför icke otroligt, att efter utskottets omarbetning av den kungliga propositionen det kunde bli nödvändigt att, innan förslaget lades fram för riksdagen, det underställdes sakkunnig prövning. Under sådana förhållanden hade behandlingen blivit ganska lång, och den tid, som stod till utskottets förfogande, medgav ej en så ingående behandling.

Jag vill också säga, att någon egentlig fara med ett uppskov ej torde föreligga, ty visserligen måste det erkännas, att åtskilliga sparbanker råkat i misär under den kristid, vi nu kommit in i, men dessa sparbanker, som redan råkat ut för svårigheter, kan icke den nya lagen hjälpa, utan de måste hjälpas på annat sätt. Jag skall också erkänna, att i det kungliga förslaget fanns det åtskilliga saker, som kunde i stort sett godtagas av utskottet — vilket också statsrådet förut nämnt — såsom förslaget om komplettering av huvudmännen, mot vilket egentligen icke mycket fanns att anmärka.

I detta sammanhang vill jag i anledning av herr Heymans anförande nämna, att hans förslag, att insättarna skulle få deltaga i kompletteringen av huvudmännen, togs under noggrann omprövning. Men det visade sig, att ofantligt stora tekniska svårigheter därmed voro förbundna, och jag vet icke, hur det skulle gå, om det t. ex. vore fråga om en sparbank med 40 eller 50 tusen insättare, och hur man skulle kunna bereda dem möjlighet att deltaga i val av huvudmän. Dessutom tror jag mig kunna säga, att huvudmännen i en sparbank över huvud taget äro insättare allesammans.

Jag återkommer till en kort granskning av de punkter, där utskottet icke kunnat i oförändrat skick antaga Kungl. Maj:ts förslag. Då ha vi först och främst soliditetskravet. När det gäller en sparbanks soliditet, är det alldeles givet, att sådana bestämmelser måste införas vid en revision av sparbankslagen, som fullt säkerställa insättarnas medel. Men utskottet har ansett, att det i Kungl. Maj:ts förslag givits för stort rum åt statsobligationer på bekostnad av fastighetsinteckningar under halva taxeringsvärdet. Det skulle medföra, att den ort, varifrån insättningen skett, i viss grad icke skulle få sitt lånebehov tillfredsställt, vilket vore till skada för orten i fråga. Här gäller det en liten tvist, huruvida inteckningar under halva taxeringsvärdet eller statsobligationer äro den bästa säkerheten. Jag skall då först som sist erkänna, att varken inteckningar till halva taxeringsvärdet eller statsobligationer teo-

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

retiskt sett innebära fullgod säkerhet för att förlust ej kan uppstå. Men med avseende på fastighetsinteckningarna torde det ej kunna påvisas, att någon förlust på dylika inteckningar under halva taxeringsvärdet på de senaste åren uppkommit. Med avseende på statsobligationerna skola de en gång inlösas till pari eller sitt fulla värde. Men det är icke uteslutet, att det kan uppstå förluster, om de äro inköpta under ett ogynnsamt prisläge och vid behov måste realiseras hastigt, när priset på obligationer ligger lågt. Då kan det uppstå rätt avsevärda förluster, och jag kan nämna exempel på att en sparbank, som har en fond på 50,000 kronor och en insättning av cirka en halv miljon, om den placerat alla sina tillgångar i statsobligationer, egendomligt nog skulle kunna råka ut för att bli skyldig träda i likvidation vid större fluktuationer på obligationer. Vidare lade jag märke till under debatten om postsparbanken, att statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet nämnde, att postsparbanken vid ett visst tillfälle hade ett underskott av 15 miljoner kronor. Jag vet icke, vari det underskottet bestod, men jag misstänker storligen, att statsobligationer därvidlag spelade en icke så liten roll.

Jag kommer så till likvidationskravet, d. v. s. sparbankernas likvidationsförmåga. Det är också givet, att vi i lagen måste införa bestämmelser om att en sparbank vid alla tillfällen skall kunna tillhandahålla sina insättare, som i rätt tid uppsagt sina medel, penningar. De påfrestningar, en sparbank är utsatt för, äro i regeln av tre olika slag. Det första slaget är sådana påfrestningar, som uppkomma, när skatterna skola betalas, och de återkomma i regel varje år. Dessa påfrestningar — det veta alla sparbanksstyrelser — kunna de mycket väl skydda sig emot genom att i förväg minska insättningarna och reservera penningar, så att de ha sådana, just när den tiden kommer, att uttagen göras. Det blir i regel under november, december, januari och februari.

Sedan finnes det ett annat slags påfrestningar. Det är sådana, som vi voro utsatta för i början av kriget, och sådana som förekomma under oroligheter inom den ekonomiska världen. Mot sådana påfrestningar torde det ej vara möjligt att i en lag, som är avsedd för normala tider, kunna införa bestämmelser, som kunna rädda en sparbank, utan det torde nog vara nödvändigt, att det lagstiftas särskilt för sådana tillfällen. Återstår så den tredje formen av påfrestningar, som en sparbank i likviditetshänseende är utsatt för, och det är sådana, som uppkomma vid större fluktuationer på den allmänna affärsmarknaden och vilka det är omöjligt för en sparbank att förutse. För dessa fall är det givet, att det måste lagstiftas så, att sparbankerna ha medel till sitt förfogande. Där har utskottet pekat på, utom andra möjligheter, som böra tagas under omprövning, även den möjligheten, att sparbankerna vid sådana tillfällen skulle äga rätt att få i riksbanken belåna sina fullgoda säkerheter; men det är alldeles klart, att en sådan belåning ej får ske i den utsträckning, att sparbankerna när som helst få gå till riksbanken och rediskontera eller återbelåna sina handlingar, utan denna utväg får endast anlitas, då sparbankerna befinna sig i ett nödläge.

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

Slutligen återstår frågan om inspektionen av sparbankerna. Där har Kungl. Maj:t föreslagit, att det skulle inrättas en hela riket omfattande centralinspektion, och förutom den skulle även Konungens befallningshavande fullgöra inspektionen över sparbankerna. Det torde ej vara nödvändigt att göra någon längre utläggning om de kostnader och den utvidgning, som införandet av en central inspektion skulle draga med sig, men jag tror mig ändå böra säga, att om Konungens befallningshavande får den särskilda inspektionen om hand och länsstyrelserna skola se till att de skicka dugligt folk att inspektera sparbankerna, torde det kunna vara nog med den inspektionen. Om vi se på läget för närvarande, så finnes det visserligen sparbanker, där inspektionen kanske varit för matt och dålig, men de ha icke råkat så mycket mera illa ut än de större bankerna, där inspektionen varit mer effektiv och fulländad.

Alltså skulle jag vilja säga som slutomdöme om vad som bör iakttagas vid revisionen av vår sparbankslag, att den bör så ordnas, att ortens lånebehov blir i första hand tillgodosett. Vidare bör den ordnas så, att skötseln av sparbankerna blir enkel, så att de kunna som hittills skötas utan kvalificerad arbetskraft. Skulle det icke ske, utan sparbankerna bli nödsakade att skaffa sig skolade arbetskrafter, är det givet, att omkostnaderna bli ofantligt mycket högre, och detta medför, att marginalen mellan in- och utlåning måste vidgas. Men den uppgift, sparbankerna hittills fyllt, att på ett billigt sätt förvalta småfolkets medel genom in- och utlåning kommer då att på ett sämre sätt tillgodoses.

Jag yrkar för den skull, herr greve och talman, avslag på den kungliga propositionen och bifall till utskottets förslag.

Herr Strömberg, Otto: Jag vill ej i fråga om detaljerna av detta förslag göra något annat yrkande än om bifall till utskottets föreliggande förslag. Men då herr statsrådet behagade framföra sitt ogillande av utskottets motivering och gjorde det på den grunden, att han förmenade, att utskottet anser allt bra som det är, får jag verkligen säga, att, så vitt jag förstår, detta är ett komplett misstag från hans sida. Utskottet har icke underkänt Kungl. Maj:ts förslag i dess helhet. Tvärtom. Utskottet har i åtskilliga fall uttalat sin belåtenhet med de nya bestämmelserna och sin visshet om att de äro behövliga. Visserligen säger utskottet på sidan 34 i sitt utlåtande, att sparbankernas hittillsvarande verksamhet icke kan giva stöd åt kravet på en fullständigt ny lagstiftning. Men det oaktat, säger utskottet på sidan 36, anser utskottet "allt fortfarande en komplettering av 1892 års sparbankslag i vissa hänseenden erforderlig". Utskottet anser, att vissa ytterligare undersökningar för att utröna de ifrågasatta bestämmelsernas praktiska verkningar böra göras, innan man går till slutlig prövning av det förslag som Kungl. Maj:t här gör. Och slutligen säger utskottet nederst på sidan 41 i sin slutkläm, att när det nu avstyrker förslaget, "innebär detta ingalunda ett underskattande av det betydande arbete, som nedlagts på förslagets utarbetande, eller av de obestridliga förtjänster, det-

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

samma i åtskilliga avseenden måste anses äga". Jag måste säga, att detta är så vackert sagt, att det förefaller mig underligt, om statsrådet skulle önska, att en sådan passus, som uttalar ett dylikt erkännande av förslaget, skulle falla bort ur motiveringen. Men vad utskottet anser är, att icke så genomgripande förändringar som dem det här är fråga om skulle behöva göras, utan att man skulle kunna nöja sig med en något mindre omarbetning av den nuvarande lagstiftningen.

Nu säger visserligen herr statsrådet, att en del av de saker, det rör sig om, nämligen huruvida inteckningar inom halva taxeringsvärdet skola anses mer eller mindre riskfria, eller det lämpligaste förhållandet mellan sparbankernas fonder och inlåningen m. m., äro sådana smaksaker, som man kan ha olika mening om, och att han ej skulle fäst alltför stort avseende vid, om vissa jämkningar i de föreslagna bestämmelserna härom gjorts. Men mina herrar, här gäller det de vitalaste punkterna i hela förslaget, och gör utskottet ändringar i fråga om dessa, följer därav, att ändringar också måste ske på flera andra ställen, särskilt i fråga om relationen mellan fonderna och in- och utlåningen. Och det har icke varit utskottet möjligt att på den korta tiden tillräckligt noggrant genomgå förslagets olika delar och vidtaga den omarbetning som i så fall erfordrats. Även äro förhållandena ytterst olika vid olika sparbanker. Det som kan passa bra för de stora, kanske är mindre lämpligt för de smärre etc. Hela förslagets tendens tvingar sparbankerna att mer och mer lägga sig till med vissa slag av obligationer på bekostnad av inteckningar och andra säkerheter, som förut ansetts synnerligen lämpliga för de små sparbankerna.

Herr statsrådet berörde även frågan om tillsynsmyndigheten och framhöll därvid, att utskottet icke hade erkänt, att en bättre tillsyn kunde behövas. Utskottet har tvärtom uttalat, att det behöves bättre tillsyn, men man tvekar, om det kan vara lämpligt att fördela denna tillsyn på två myndigheter, Konungens befallningshavande och en extra inspektion, och man anser det bättre att giva Konungens befallningshavande större befogenhet att sätta till sådana ombud, att hela tillsynen genom dessa kan ske på ett mer tillfredsställande sätt än f. n.

Vidare vill jag säga, att utskottets utlåtande icke giver fog för något sådant, som kan vare sig motivera, att ett sådant uppskov som herr statsrådet antydde, skulle behöva göras eller att förslaget skulle undanskjutas på en oviss framtid, utan tvärtom torde, vare sig lagen omarbetas eller vissa ändringar införas i den nuvarande lagen, till nästa år utan större svårigheter kunna framläggas ett förslag ungefär i den riktning, som här ifrågasatts av utskottet.

I varje fall ber jag, herr greve och talman, att få yrka avslag på framställningen om uteslutande av utskottets motivering och i stället yrka bifall till utskottets förslag i dess helhet.

Herr Kvarnzelius: Herr greve och talman! Jag har icke studerat detta ärende synnerligen mycket och har sålunda icke begärt ordet för att göra något som helst inlägg i själva frågan som sådan.

men det var vissa nyanser i herr statsrådets och chefen för finansdepartementet yttrande, som gav mig anledning uppfatta hans yttrande på det sättet, att han skulle finna ett godkännande av utskottets såväl hemställan som motivering vara en så pass kraftig admonition mot honom personligen, att han måhända icke längre kunde befinnas villig stanna kvar på sin post som finansminister. Jag har sedan underhand förvissat mig om, att departementschefen är av den uppfattningen, att ifall riksdagens båda kamrar godkänna detta utlåtande med motivering och kläm, så stannar han icke längre kvar. Vid sådant förhållande och då jag för min del sätter så högt värde på den nuvarande finansministern, att jag icke vill äventyra en partiell ministerkris, genom ett vidhållande av utskottets motivering, så kan jag icke se annat än att motiveringen får uteslutas.

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

Jag har tagit del av motiveringen, och jag måste säga, att även om den i många stycken är synnerligen förtjänstfullt avfattad, så kan jag icke neka, att även jag fått ett intryck av att den i någon mån riktar en spets mot vederbörande departementschef för att förslaget framlagts. Jag tror därför, att riksdagen gör klokast i att här taga nödig hänsyn till den situation, som eventuellt kan inträda, och därför utan att på något som helst sätt yttra sig om motiveringens innebörd dock med uteslutande av densamma godkänna det slut, vartill bankoutskottet kommit. Jag anhåller, herr talman, att få göra sådant yrkande.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! Om man vill stryka en motivering, vars innehåll man kunnat taga kännedom om och bildat sig en mening om, och till på köpet erkänner, att dess avfattning i många stycken är förtjänstfull, och om man tillika betänker, att denna motivering, som jag icke på annat sätt kan tolka, än att den betyder, icke ett bindande av en blivande utredning vid exklusivt där angivna synpunkter, utan endast ett angivande av vissa direktiv, som böra beaktas vid en fortsatt utredning med öppen möjlighet att även beakta andra, så frågar jag, om det verkligen är skäl att stryka denna motivering på den grund, att man vill få fria händer, men samtidigt icke alls kan överblicka vad detta betyder. Det som i utskottsbetänkandet, såvitt jag kunnat utläsa det, är det centrala, är att den nuvarande sparbankslagen i stort sett är rätt så tillfredsställande och att någon radikalare förändring alls icke behöves, men att i de punkter, där erfarenheten visat, att det föreligger behov av större kontroll, böra förbättringar kunna införas. Om man har denna mening, så synes det mig vara alldeles oriktigt att taga bort motiveringen och i stället öppna fältet för en utredning, som kan utmynna i vad som helst, när vederbörande utredningsmän ha fullkomligt fria händer. Om man därtill motiverar strykandet av motiveringen icke med sakliga skäl, utan därmed att i annat fall departementschefen avgår, så undrar jag, om detta skäl för första kammaren bör vara avgörande. Jag har icke kunnat tolka herr statsrådets yttrande på annat sätt, sådant det här framförts, än så, att om motiveringen toges, så bleve följden en utredning, som skulle

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

komma att draga lång tid, men att han ansåg det vara behövligt att få ett hastigt resultat. Jag hemställer, huruvida det icke ändå vore tänkbart, att man vid närmare granskning av ett blivande utredningsuppdrag skulle kunna få åtminstone en provisorisk lösning i fråga om de behov, som möjligen föreligga, såsom brådskande, genom ändringar i den gällande sparbankslagen, och läte det andra få anstå. Jag tror, att därmed skulle utskottets tanke, så vitt jag fattat densamma rätt, i själva verket vida närmare träffas. Att i ett utskottsbetänkande, som, så vitt jag begriper, absolut icke har någon personlig udd eller någon tanke på att skapa en vare sig partiell eller generell ministerkris, läsa in något sådant, det tycker jag är litet för mycket, liksom det synes mig vara för mycket begärt, att kammaren, för att tillmötesgå personliga önskningar hos en departementschef, vars förslag förkastas, skulle utelämna motiveringen till sitt eget beslut.

Under sådana förhållanden, herr greve och talman, hemställer jag, att kammaren måtte godkänna såväl utskottets förslag som motiveringen.

Herr Enhörning: En del av oss minnes måhända, huru för ett tjugotal år sedan ett statsråd yttrade: "Det är bra som det är." Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har icke fällt detta uttryck, utan sagt, att det "icke är bra som det är", och det kan givetvis icke ha samma påföljd som det förstnämnda uttrycket. Jag hoppas för min del, att herr statsrådet skall bli en av de sista på skansen, och jag vill också uttala den förhoppningen, att herr statsrådet måtte taga frågan under förnyat övervägande och inkomma med en ny utredning i den riktning, som diskussionen här angivit.

Jag anhåller, herr greve och talman, att få yrka bifall till herr Kvarnzelius' hemställan.

Herr Gustafsson, Karl: Jag skall endast be att få säga, att från utskottets sida har icke den ringaste udd riktats mot herr statsrådet och chefen för finansdepartementet. Att här i motiveringen de synpunkter framkommit, som både från utomstående och synnerligast från utskottsledamöternas sida angåvos som önskvärda, är ju alldeles riktigt, då vi icke under detta sena skede av riksdagen kunde hinna få de förändringar vidtagna, som varit önskvärda; och jag tror, att herr statsrådet vid närmare eftertanke icke skulle ha haft något emot att vissa ändringar på de punkter, som debatterats, hade blivit vidtagna.

Under sådana förhållanden och då jag icke kunde utläsa, att herr statsrådet hade den tanken, att han i detta fall skulle taga denna fråga så djupt som här från visst håll framhållits, anser jag, att den utredning, som av utskottet förordats, icke skall behöva taga i anspråk den långa tid, som herr statsrådet här i debatten har tillkännagivit, utan att förslaget skall kunna till ett annat år komma tillbaka med iakttagande av här av utskottet givna påminnelser och direktiv. Då denna sak icke är av någon särskilt brådskande art, är det icke önskvärt, att

förslaget nu genomföres som ett hastverk, utan vi önska säkert litet var, att denna lagstiftning för framtiden skall bli så god som möjligt. Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i dess helhet.

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

Herr Trygger: Herr greve och talman, mina herrar! Jag förstår verkligen för min del icke denna situation. Jag har icke hört, att statsrådet och chefen för finansdepartementet har gjort uteslutandet av denna motivering till kabinettsfråga, och jag får för övrigt säga, att den kännedom jag har om herr statsrådet är sådan, att jag icke kan tänka mig det vara möjligt, att han på allvar skulle vilja göra en motivering sådan som denna till kabinettsfråga. Skall man börja att gå över ifrån den gamla ståndpunkten, att en regeringsmedlem, då han ansåg ett *beslut* synnerligen skadligt, förklarade detsamma för honom utgöra en anledning att avgå, skall man nu lämna detta och gå över till att låta *motiveringen* betyda mera än beslutet? Det är för mig alldeles ofattligt, så mycket mer som motiveringen, så snart det är fråga om avslag på ett förslag, icke binder på något sätt. Man har, om man över huvud vill avslå ett förslag, ingen anledning att så noga granska motiveringen som när det gäller ett bifall. Detta har jag för min del vid flera föregående tillfällen här i kammaren påpekat och det har, tror jag, varit den allmänna uppfattningen i denna kammare. Skulle vi nu utesluta den motivering, som utskottet här anfört för sitt förslag, skulle det innebära ett ogillande av utskottets motivering, och det ha vi tydligen icke någon anledning till. Jag förmodar, att de flesta ledamöterna av kammaren under dessa dagar haft så mycket att göra, att de varken äro i stånd att absolut och ovillkorligt skriva under motiveringens hela innehåll eller att ogilla motiveringen, utan de ha, så snart de kommit till det resultatet, att icke själva förslaget kan antagas, ansett sig ha gjort nog och kunna låta därvid bero.

Jag hemställer om bifall till utskottsbetänkandet.

Herr Möller: Herr talman! Det är otvivelaktigt riktigt, att en stor del av kammarens ledamöter ha haft så mycket att göra under de sista dagarna sedan detta betänkande kom in på kammarens bord, att de knappast ha kunnat bilda sig en tillförlitlig mening om innehållet i bankoutskottets motivering, såsom den föregående ärade talaren anmärkte. Men detta synes mig då utgöra ett skäl för kammaren att icke ställa sig bakom en motivering, vars innebörd de enligt detta och även enligt mitt vitsord med all sannolikhet icke fullt känna. Jag vill till detta endast lägga, att, så vitt jag är riktigt underrättad, finnes det inom riksdagen en ganska utbredd mening, att detta ärende, måhända utan avsikt — men i varje fall har det fått ett sådant sken — icke av bankoutskottet har på ett lojalt sätt behandlats. — Jag säger ordet rent ut — då det står här i motiveringen, att man icke haft tid, man har haft alltför begränsad tid för att verkställa den omarbetning etc., som man skulle önskat. Nu bör det understrykas, att den kungl. propositio-

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

nen i detta ämne lämnades till riksdagen före den 20 mars och att följaktligen bankoutskottet på arbetet med denna proposition haft en väsentligt längre tid till sitt förfogande än åtskilliga andra utskott haft med propositioner, som sannolikt icke ha varit på något sätt enklare eller lättare att komma till rätta med.

Jag skall icke taga mig friheten att tolka finansministerns yttrande. Jag vill endast erinra om att, så vitt jag fattade honom rätt, så föllo hans ord uttryckligen på följande sätt: "Jag måste finna mig i utskottets avslagsyrkande, men jag kan icke finna mig i den motivering utskottet här har lagt ner, därför att det skulle betyda ett undanskjutande av hela detta ärendes slutbehandling för nästan oöverskådlig tid, i varje fall under flera år."

Under sådana omständigheter, herr talman, anhåller jag att få ansluta mig till dem, som yrkat, att motiveringen skall strykas.

Herr Winberg: Jag kan naturligtvis inte avgöra huruvida den tolkning av herr statsrådets uttalande, som herr Kvarnzelius lämnade, är riktig, och att konsekvenserna skulle bli de, som han anförde. Jag måste dock säga att det förefaller mig rätt så egendomligt, om en fråga som denna skall bli den första, i vilken man från regeringens sida med mera bestämdhet framträder och gör gällande, att om riksdagen beslutar det eller det, så måste vi taga de och de konsekvenserna. Det synes mig så mycket mera underligt, som man från regeringens sida annars resignerat inför, så vitt jag kan förstå, mera betydelsefulla beslut, som riksdagen har fattat stick i stäv mot vad regeringen och dess parti ansett riktigast.

Då jag emellertid nu anser, att det skulle vara rent av tragiskt att i en fråga som denna börja på att leverera något statsrådshuvud på ett fat, då som sagt en hel del andra frågor gått regeringen emot utan att ha medfört sådana konsekvenser, vill jag säga, utan att alls uttala mig om, huruvida statsrådet Thorsson kommer att bli den siste på skansen eller ej, att jag också är av den uppfattningen, att det i ett sådant läge väl ändå är bättre att bifalla utskottsförslaget med utelämnande av motiveringen. Dock skulle jag vilja säga som min personliga mening, att det kanske varit mera på sin plats, att man insatt denna aktivitet från regeringens sida i andra, för arbetareklassen mera betydelsefulla frågor än den nu föreliggande.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, förutom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade i avseende på det nu föredragna utlåtandet endast yrkats att utskottets hemställan skulle bifallas.

På därefter gjord proposition bifölls utskottets hemställan.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets uttalanden skulle godkännas, dels ock att samma uttalanden skulle utelämnas.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yr-

kanden samt förklarade sig finna propositionen på motiveringens utelämnande vara med övervägande ja besvarad.

Lagförslag om sparbanker m. m. (Forts.)

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som i avseende å motiveringen i bankoutskottets utlåtande nr 63 vill, att utskottets uttalanden skola utelämnas, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännas utskottets utlåtanden.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;
Nej — 43.

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland.

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Ryssland avslutet preliminärt avtal ävensom i ämnet väckta motioner.

I proposition, nr 96, av den 3 mars 1922, vilken hänvisats till första särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda statsrådsprotokoll över handelsärenden för den 27 februari 1922, över utrikesdepartementsärenden för samma dag och över handelsärenden för den 3 mars 1922 samt med överlämnande av ett den 1 samma mars under förbehåll av riksdagens godkännande mellan Sverige och Ryssland avslutet preliminärt avtal, som bildade ett oskiljaktigt helt, i vars bestämmelser någon förändring icke kunde äga rum, äskat riksdagens godkännande av berörda avtal.

Till utskottet hade jämväl överlämnats två i anledning av propositionen väckta motioner.

I motion I: 114 av herr *Enhörning* hade hemställts, att riksdagen vid granskningen av ifrågavarande proposition måtte beakta vissa av motionären angivna synpunkter, innebärande kritik av åtskilliga punkter i avtalets olika bestämmelser. Motionären hade framhållit, att ehuru det i propositionen sagts, att någon ändring icke kunde äga rum i de uppgjorda avtalsbestämmelserna, utan riksdagen ställts inför alternativet att antingen oförändrat godkänna avtalet eller ock förkasta detsamma, det likväl icke torde vara alldeles uteslutet, att Sovjet-republikens regering kunde komma att godkänna ett avtal även på andra villkor. På grund härav hade motionären hemställt, att vissa angivna synpunkter måtte upptagas till prövning.

I motion II:199 hade herr *Vennerström* m. fl. föreslagit riksdagen, att godkänna det mellan Ryssland och Sverige upprättade preliminära

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

avtalet, enligt Kungl. Maj:ts proposition nr 96, samt att riksdagen måtte i samband härmed föreslå Kungl. Maj:t att omedelbart även de jure erkänna den ryska sovjetregeringen.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1:o) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas;

2:o) att herr Enhörnings motion I:114 måtte anses besvarad genom vad utskottet under 1:o) hemställt; samt

3:o) att herr Vennerströms m. fl:s motion II:199, i vad den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet hemställt angående propositionen, icke måtte av riksdagen bifallas.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *Bernhard Eriksson* i Grängesberg, *Thorberg, Wigforss, Walles, Engberg, Bärg* i Katrineholm och *Johansson* i Stockholm, vilka av angivna orsaker hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Herr statsrådet Svensson: Herr talman, mina herrar! Såsom framgår av den nyss upplästa klämmen, har första särskilda utskottet efter 2 $^1/_2$ månaders arbete nu kommit till det resultatet, att den kungl. propositionen om ratificering av ett avtal mellan Sverige och Ryssland icke bör bifallas. Om denna ståndpunkt har utskottets samtliga ledamöter från de borgerliga partierna enats. Detta resultat är visserligen icke ägnat att framkalla någon större överraskning i betraktande av det sätt, varpå den borgerliga opinionen och enkannerligen den borgerliga pressen har reagerat i denna fråga. Det är icke desto mindre enligt mitt förmenande att beklaga. Det är, efter vad jag kan finna byggt på felaktiga utgångspunkter, och det är, för den händelse riksdagen skulle göra utskottets mening till sin, ägnat att skada det svenska näringslivets intressen.

Jag skall taga upp tvenne avsnitt av utskottets motivering, tvenne huvudsakligen praktiska synpunkter i densamma och icke inlåta mig vidare på de många principresonemang av anmärkningsvärd beskaffenhet, som finnas i utskottets motivering. Utskottet uppställer den frågan, huruvida en sådan uppgörelse, som här föreligger, kan beräknas leda till de praktiska resultat, som med densamma avses. Ja, vad är det då som avses med denna uppgörelse? Utskottet har självt sammanfattat den definition, som givits i propositionen om denna sak så, att överenskommelsen avser att i avvaktan på ett definitivt ordnande av de ekonomiska och politiska förbindelserna mellan de båda länderna fastställa en efter föreliggande förhållanden anpassad grundval för fortsatta och om möjligt utvidgade handelsförbindelser mellan dem. Utskottet frånsäger nu överenskommelsen varje värde i sådant avseende. Avtalet är enligt utskottets mening icke ägnat att bereda ökad möjlighet för svenska affärsmän att upptaga verksamhet i Ryssland, ej heller ägnat att skapa nya möjligheter för ryska beställningar i Sverige. Nå-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

gon utsikt därtill föreligger icke alls under nuvarande förhållanden, förklarar utskottet kategoriskt. Varpå stöder nu utskottet denna uppfattning? Av vad som framföres i utskottets motivering att döma, huvudsakligen på uttalanden från svenskar som förut varit verksamma i Ryssland, det är Rysslandssvenskars uppfattning, vilken utskottet såsom det yttrar, "självfallet anser böra tillmätas den största betydelse". Utskottets utlåtande bär i det avseendet syn för sägen. Av allt det material av mångahanda beskaffenhet, som utskottet infordrat i informationssyfte, har utskottet i sitt utlåtande icke återgivit mer än en skrivelse från Rysslandssvenskarnas förening, vilken skrivelse även i övrigt i mycket hög grad färgar utskottets utlåtande i det stora hela. Jag måste för min del säga, att jag icke anser Rysslandssvenskarnas uppfattningar i denna sak vara förtjänta av det utomordentliga anseende som utskottet tillmäter desamma. Hela deras tankevärld kretsar, såsom mänskligt och naturligt är, omkring det förflutna, omkring de oförrätter och olyckor, som de blivit offer för under den framskridande revolutionen i Ryssland. Deras intressen äro knutna till det förflutna, till frågan om upprättelse för dem tillfogade skador och oförrätter. Men av deras förmåga att verkligt objektivt kunna bedöma möjligheter och förutsättningar för nya kommersiella förbindelser med detta land får man icke vänta sig för mycket. Jag vill säga, att det till och med vore mänskligt, om dessa personer i det läge de befinna sig med en viss jalousi se på försöken av andra att vinna fast fot för handelsförbindelser med Ryssland. Det är mot bakgrunden av dessa förhållanden som jag menar, att man skall bedöma de uttalanden om möjligheter till utveckling av nya förbindelser med Ryssland, som gjorts, och man kan enligt min uppfattning således icke tillmäta dessa uttalanden den fullkomligt avgörande betydelse, som utskottets majoritet synes ha gjort. Jag vill om möjligheterna i övrigt till dylika fortsatta praktiska handelsförbindelser till en början erinra om, att när det s. k. Krassinavtalet på sin tid avslöts, uttalade man sig precis på samma sätt som utskottet nu gör; det fanns en stark opinion, som sade, att det avtalet icke skulle komma att medföra någon nämnvärd handel mellan de båda länderna. Nu har icke desto mindre, såsom utskottet också vitsordat, på grundvalen av detta avtal kommit till stånd betydande och för vårt land värdefulla förbindelser, det har med andra ord varit ägnat att i hög grad främja handelsförbindelserna mellan de båda länderna. Jag tror, att det skulle inträffa detsamma med detta avtal. Då man säger, att det stora sammanbrottet i Ryssland skulle tills vidare omöjliggöra alla ytterligare handelsförbindelser och affärsförbindelser, är detta en sanning men, såsom många andra sanningar, en sanning med modifikation. Faktiskt är nämligen, att ryska beställningar alltjämt placeras i de länder, med vilka Ryssland har avtal av ungefär den karaktär, som det föreliggande avtalet. Under sista tiden har detta skett, såsom man i utskottet har sig väl bekant, med förbigående av vårt land. Varför skulle man för övrigt i hela världen kunna finna ett sådant starkt intresse av att provisoriskt jämna vägen för ett varuutbyte, för utveck-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

lande av handelsförbindelserna, om det verkligen vore så illa ställt och så fullkomligt hopplöst, som utskottet vill göra gällande? Jag erinrar i detta avseende om, hurusom under den tid, som förflutit sedan utskottet justerade sitt utlåtande och till i dag, två av de makter, som deltagit i Genuakonferensen, avslutat avtal med Ryssland, nämligen Italien och Tjecko-Slovakiet. Detta hade naturligtvis icke skett, därest de icke haft den uppfattningen, att man måste tillskapa en ny provisorisk grundval att i avvaktan på en definitiv uppgörelse tjäna som underlag för handelsförbindelser. Vad beträffar inträngandet i Ryssland av utländska intressen, äger detta också faktiskt rum från alla kanter. Vid sidan av det rent gigantiska förberedelsearbetet i Ryssland från den tyska industri- och affärsvärlden arbetar den amerikanska och internationella finansen i betydande utsträckning. Medan statsmännen och herrar politici vid konferenser och på annat sätt bry sina hjärnor med att såsom det heter söka slå en brygga mellan rysk och allmäneuropeisk rättsuppfattning, arbeta finansmän, industrimän och affärsmän i det tysta med att förbereda och skapa vinstgivande ekonomiska förbindelser mellan olika delar av världen och det ryska riket. Skola vi nu försätta oss i den passive, förnäme åskådarens roll? Ha vi råd till det? Kunna vi med gott samvete låta någon enda chans gå förlorad i fråga om möjligheten att i det läge, vårt industriella liv befinner sig, kunna få tillfälle till beställningar? Kunna vi låta någon chans gå förlorad i fråga om att skapa förutsättningar för förbindelser med ett land, med vilket vi hava större förutsättningar än något annat land att idka och för framtiden till båda parternas fördel utveckla en livlig handel och köpenskap? Nej, enligt min mening kunna vi icke med gott samvete göra det. Det är ock därför som jag tidigare tillstyrkt denna överenskommelse och som jag är av denna uppfattning i dag. Vi böra enligt min mening ställa det så, att det finnes åtminstone en provisorisk grundval, på vilken de handelsförbindelser kunna fortgå, för vilka det finnes praktiska förutsättningar. Det avtal, som här föreligger, är väl ägnat att utgöra en sådan grundval, sedan det s. k. Krassinavtalet icke längre för någon av parterna är tillräckligt för ändamålet. Jag vill också påpeka, att vi ju även ha att se till, att icke genom ståndpunktstaganden, som av den andra parten kan uppfattas såsom en tillskärpning av förhållandena, de stora ekonomiska intressen, som äro knutna till här i landet pågående produktion för Rysslands räkning, på ett icke gynnsamt sätt beröras. Det är naturligtvis ur dessa synpunkter jag för min del anser, att det är ett svenskt intresse av stor betydelse, att detta avtal kommer till stånd. Jag är så mycket fastare i denna uppfattning, som jag icke kan finna, att de invändningar utskottet i övrigt gjort mot ratificering av avtalet är av avgörande betydelse eller ens i visst avseende välgrundad.

Jag skall i detta avseende säga några ord om den andra punkten, som jag avsåg från början, och vilken ingår i utskottets motivering. Utskottet framhåller, att man måste fästa synnerlig vikt vid, huruvida och i vad mån avtalet kan anses främja en skälig uppgörelse av anspråken

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

på gottgörelse, som uppkommit i följd av revolutionen i Ryssland och särskilt genom den nuvarande ryska styrelsens ingripande i fråga om svenska undersåtars egendom och förvärvsmöjligheter. Ur resonemanget om denna sak drager utskottet framför allt tvenne slutsatser. Den ena slutsatsen är den, att innan ett principiellt erkännande av våra skäliga anspråk kan komma till uttryck i samband med återupptagandet av handelsförbindelser, skulle nya kommersiella förbindelser komma att vila på allt för osäker grund för att skänka det svenska näringslivet någon beståndande fördel. Det är den ena slutsatsen. Den andra slutsatsen är den, att den solidaritetskänsla, som alltid besjälat Sverige i förhållande till andra stater, bör föranleda oss att icke nu sluta avtal med Ryssland, som i viss mån skulle försvaga enhetsfronten mellan de europeiska makterna i deras arbete för att få till stånd förutsättningar för en fruktbärande ekonomisk samverkan med stora ryska riket. Ja, dessa utskottets uttalanden äro, synes det mig, anmärkningsvärda i utomordentligt hög grad, först ur den synpunkten, att de ställa frågan om våra handelsförbindelser med Ryssland på en ytterst oviss framtid och förknippar denna fråga med omständigheter, om vilka man faktiskt icke vet, om och när och huru de komma att föreligga. Men frånsett denna allvarliga sida av saken, vill jag framhålla, att på frågan, huruvida avtalet kan anses främja en skälig uppgörelse om anspråken på skadeersättning, är det ett något egendomligt skäl, att såsom utskottet säger, om icke skadeståndsfrågan är löst, kommer det kommersiella utbytet att vila på en alltför osäker grund för att skänka svenska näringslivet någon bestående fördel. Det är ju här icke fråga om att få bestående fördelar eller skapa bestående förhållanden. Det är, vad våra handelsförbindelser beträffar, fråga om ett provisorium i väntan på den definitiva och solida grund, som alla äro ense om att man sedermera skall lägga. Liksom Krassinavtalet på sin tid befordrade för svenska näringslivet betydelsefulla fördelar utan att därmed var förknippad någon som helst uppgörelse av dessa fordringsanspråk, lärer också detta avtal kunna göra detsamma, och detta utan att på något sätt föregripa den grundval, på vilken den bestående ordningen sedermera skall byggas. Efter mitt sätt att se, bör frågan ställas så: kan ett avslutande av detta provisoriska avtal komma att i någon som helst mån försämra våra möjligheter att nå en uppgörelse om ersättning å skadeståndskraven? Jag kan icke se att så bleve förhållandet. Frågan kan enligt mitt förmenande icke få mer än ett svar, och det är det, att genom detta provisoriska avtal avhända vi oss intet som kan vara av avgörande betydelse vid en definitiv uppgörelse. Frågan därom hålles här öppen. Det konstateras endast, att denna sedermera skall bli föremål för en rättvis reglering i visst därmed nämnt sammanhang och då närmast framskjutas i internationellt sammanhang. Däremot vill jag framhålla, att för det praktiska utförandet och förverkligandet av en kommande uppgörelse i skadeståndsfrågan kan det vara av verklig betydelse och av verkligt stort värde, att vi genom detta avtal bliva i tillfälle att i Ryssland få en kvalificerad representation, och att sven-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

ska ekonomiska intressen bli i tillfälle och hava hunnit att återfå ett visst fotfäste därute.

Att vi skulle genom att ingå på detta avtal försvaga den europeiska enhetsfronten, som synes vara ett av utskottet mera framskjutet skäl mot avtalet, det tycker jag är att påstå för mycket. Vi göra ju därmed ingenting annat än vad många av Europas stater och däribland England, som var den första, gjort före oss. Vi göra ingenting annat än vad två europeiska stater, däribland en av stormakterna, gjort efter Genuakonferensen. Slutandet av dessa avtal, det nämnda italienska och tjecko-slovakiska jämte de tidigare avtal, som Ryssland har slutit, torde väl få betraktas, snarare än som ett försvagande av förutsättningarna för internationell samverkan, såsom varande ägnat att främja möjligheten till en sådan. Kan det icke betraktas såsom ett välbetänkt successivt steg framåt till vinnande av slutligt internationellt samförstånd i ryska frågan?

Vad utskottet anför i dessa av mig nu upptagna punkter — jag har ingen anledning för ögonblicket att ingå på andra delar av det principiella resonemang som utskottet fört — synes mig ingalunda bärande för ett förkastande av det av regeringen slutna avtalet, och jag kan icke heller finna, att vad utskottet i övrigt anfört utgör tillräckligt skäl för ett sådant beslut. Med hänsyn till detta, och då jag anser att genom en ratificering av detta avtal betydelsefulla svenska intressen skulle befrämjas, tillåter jag mig vädja till denna kammare att den ville bifalla den kungl. propositionen.

Herr Trygger: För att kunna bedöma den föreliggande avtalsfrågan är det nödvändigt att erinra sig, hurusom de faktiska handelsförhållanden och övriga förbindelser, som bestodo mellan Sverige och Ryssland, undan för undan upphörde, sedan nuvarande bolsjevikregering kommit till makten. Denna regerings tillvägagångssätt mot Sverige var en uppenbar kränkning av folkrättsliga regler, och kränkningen kulminerade slutligen däri, att den sekvesterade vårt beskickningshus i Petrograd, och vårt konsulat i Moskva, vilka ännu i dag äro i dess besittning. Då man återknöt förbindelserna under 1920, begränsade man sig till handelsförhållandena. Krassinavtalet är ett rent handelsavtal, slutet icke av regeringen utan under dess medverkan. Det har medfört åtskilliga affärer. Totalexporten till Ryssland under tiden mellan den 1 juli 1920 och den 28 februari 1922 uppgick till nära 91 miljoner kronor, vartill kommer förtjänsten på guldtransporten över Sverige, vilken jämte förskott, som äro lämnade för den lokomotivleverans som ännu ickt är fullgjord, torde utgöra tillsammans ett belopp av 42 miljoner kronor. Krassinavtalet visar, att därest man äger god vilja å ömse håll, handel kan äga rum under ett blott handelsavtal, utan att samtidigt slutes ett politiskt avtal. Då emellertid vissa andra stater avslutat blandade, mer eller mindre vittgående handels- och politiska avtal, upptogos förhandlingar angående ett nytt avtal på sovjetregeringens begäran. Det föreliggande avtalet anger sig såsom ett preliminärt avtal, som skul-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

le vid lämpligt tillfälle följas av ett slutgiltigt ekonomiskt och politiskt avtal. Detsamma är ock dels ett politiskt avtal, dels ett handelsavtal, eller, om reservanterna hellre önska den terminologien, ett handelspolitiskt avtal. I en punkt, nämligen den som förekommer i art. 15 och som handlar om Sveriges och dess undersåtars egendom och rättigheter i Ryssland, löpa den politiska synpunkten och den handelspolitiska synpunkten samman. Regleringen av frågan om denna egendom och dessa rättigheter har nämligen lika stor betydelse för bedömande av om ett politiskt avtal bör slutas som om inledda handelsförhållanden kunna medföra något verkligt gagn för Sverige. Art. XV lyder: "Båda parterna förklara, att alla anspråk från endera partens eller dess medborgares sida gent emot den andra parten i fråga om egendom eller rättigheter eller i fråga om förpliktelser, som åvila nuvarande eller föregående regeringar i resp. land, skola rättvist regleras i det i inledningen omförmälda avtalet eller enligt internationell uppgörelse eller på annat sätt, varom ömsesidig överenskommelse må kunna träffas." Vi se därav, att denna viktiga fråga i det hela skjutits åt sidan trots den stora betydelse densammas lösning har för bedömande av avtalets politiska och kommersiella bestämmelser. I ett avseende innehåller dock artikeln ett slags avgörande, nämligen däri, att man enats om, att frågan skall i ett kommande slutligt avtal eller genom internationell uppgörelse eller efter annan överenskommelse rättvist regleras.

Vad menas nu med ett rättvist avgörande? Äro rysk uppfattning och svensk uppfattning däri ense, åtminstone i princip? Detta är en sak av lika stor vikt, som att avtalet är skrivet på ett språk, som båda parterna förstå. För att kunna bedöma ett avtal är det nämligen uppenbarligen icke nog med att förstå avtalets ord, utan det fordras även, att bägge kontrahenterna inlägga i orden samma betydelse. Reservanterna hava, då de ansett sig kunna tillstyrka avtalet, fäst en synnerligt stor vikt vid att sovjetregeringen lovat en rättvis reglering av våra gamla rättsanspråk. Det gäller därför att se till, vad sovjetregeringen menar med uttrycket "rättvis reglering".

I Genua ha vi fått autentisk förklaring i nämnda avseende. I sitt första memorandum till svar på de allierade makternas Londonmemorandum förklarar sovjetregeringen sig icke kunna godkänna anspråket på att de gamla utländska ägarna skulle få tillbaka sin egendom eller ens att sovjetregeringen skulle verkligen förpliktas ge dem till denna egendom något slags nyttjanderätt, ty det skulle vara ett ingrepp i ryska republikens suveräna rättigheter. Och i fråga om Rysslands fordringsägare säger ifrågavarande memorandum, att icke blott ryska folket utan alla Europas och Amerikas folk ha intresse, icke av att Rysslands gamla fordringsägare få betalt, utan av att ekonomiska förbindelser knytas med Ryssland och kapitalisterna bli i tillfälle att där arbeta med sina kapital.

I en senare skrift till första kommissionen vid konferensen i Genua förklarar sig ryska regeringen benägen att låta utländska ägare till nationaliserad och rekvirerad egendom komma i åtnjutande av densamma i de fall, då detta vore förenligt med ryska republikens sociala och

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

ekonomiska system och fundamentallagar, d. v. s. man medgiver ägarna ett slags förköpsrätt — att få koncession på eller få arrendera sin förra egendom eller en företrädesrätt att deltaga i de bolag eller truster, till vilka denna egendom tilldelas. Rätt att på detta sätt komma i åtnjutande av sin egendom skulle ges endast för viss tid och på villkor, som i varje fall bestämdes av sovjetregeringen. I övrigt skulle tillfredsställandet av utlänningars ersättningsanspråk ske efter överenskommelse med ryska regeringen, varvid allt skulle bero på ryska regeringens villighet att ge någon ersättning. Samtidigt som ryska regeringen vägrar att återställa utländsk egendom och med avseende å eventuell ersättning förbehåller sig avgöranderätten, fordrar den, att övriga makter skola förklara sig beredda att återställa till Ryssland dess egendom av vad slag den vara må, liksom ock att reglera alla sina och sina undersåtars ekonomiska förbindelser till ryska regeringen. För att kunna verkställa detta, borde makterna även förplikta sig att, där så kunde erfordras, bereda tillgång till deras bankers böcker etc.

Tankegången i detta aktstycke är fullt klar. I Ryssland gäller ryska regeringens maktfullkomlighet med avseende på såväl utländsk som inländsk egendom; vad den besluter är rätt, rättvisa, och lägger den beslag på utlännings egendom, beror det även på dess godtycke, *om* den skall och *vad* den skall ge ägaren i ersättning. I utlandet gäller däremot den fastställda lagstiftningen, och där densamma vilar på de föråldrade principerna om äganderätt och skyldighet att betala sina skulder eller eljest uppfylla avtal, vore ett beslag i utlandet av Rysslands där befintliga egendom, även den av ryska staten genom nationalisering förvärvade, orätt, orättvisa, och ryska regeringen följaktligen berättigad att med stöd av denna europeiska lagstiftning kräva ut sin egendom och uppfyllandet av sina fordrings- eller andra anspråk. Att detta verkligen är sovjetregeringens uppfattning om innebörden av en rättvis reglering beträffande frågan om utlänningars rättigheter och förpliktelser visavi Ryssland, framgår till full evidens av de ryska experternas — bland vilka vi hava sådana betydenheter som herrar Rakowsky, Litvinoff och Krassin — förklaringar inför en av första kommissionen tillsatt expertkommitté. På en anmärkning, att med ryska delegationens ståndpunkt förre ägarens gamla rätt icke finge stor betydelse, svarades, att den förre ägaren, som varit bosatt i Ryssland, där vunnit erfarenhet, känner sitt gamla företag och kan antagas vara hågad att söka återvinna sina förluster, dock borde ha stort intresse att skaffa nytt kapital och göra ryska staten det fördelaktigaste förslag till betalning av den koncession eller det arrende av hans forna egendom, som man kan vilja meddela honom. Han kunde sålunda vara tillfreds med en företrädesrätt vid i övrigt lika villkor. Det ryska ombudet sammanfattade förre ägarens befogenhet så, att han finge en möjlighet att komma i åtnjutande av sin gamla egendom, men ingen rätt; den ryska regeringen erkände varken förre ägarens äganderätt eller hans rätt till skadestånd. En av experterna, den belgiske, utgick från följande antagna fall, nämligen att ryska regeringen hade deponerat hos en bankir i Bryssel ett be-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

lopp av några miljoner francs, samt att ifrågavarande bankir hade fått en sin fasta egendom beslagtagen i Ryssland, och han ställde den frågan, om enligt ryska delegationens principer bankiren vore skyldig betala depositionen till den ryska regeringen, under det att denna kunde utan vidare behålla den nationaliserade egendomen. Härpå svarade Rakowsky å ryska delegationens vägnar, att det måste vara så, ty det vore fråga om två olika saker. Förlusten av bankirens egendom i Ryssland berodde på en lag eller dekret, på grund varav bankirens egendom nationaliserats; bankirens skyldighet åter att betala ut det deponerade beloppet, berodde på den i Belgien gällande lagstiftningen.

I sitt slutliga svar den 8 maj på makternas memorandum av den 2 maj 1922 sammanfattar ryska delegationen sin ståndpunkt i denna fråga därhän, att den anser en bestämd skillnad böra göras mellan det förflutna och framtiden. "Den omständigheten", heter det däri, "att de skulder och betalningsförpliktelser, som ingåtts av den av folket avskydda tidigare regimen, icke erkännas, skall på intet sätt utgöra prejudikat för det ur revolutionen framgångna" — man menar självfallet här: av folket älskade — "Sovjetrysslands hållning mot de personer, som med sitt kapital och sina tekniska kunskaper vilja lämna bistånd till återuppbyggandet." Vidare fortsätter delegationen: "Den ryska delegationen är nödsakad erinra om den rättsgrundsatsen" — obs. *rättsgrundsatsen* — "att med revolutionerna, vilka förete en våldsam brytning med det förflutna, nya rättsliga förhållanden skapas i staternas inre och yttre förbindelser. De regeringar, vilka framgått ur en revolution, behöva icke taga hänsyn till de förbindelser, vilka åvilade de störtade regeringarna." Utan att draga den naturliga konsekvensen av denna s. k. rättsgrundsats, att om sovjetregimen störtas, de lån, som kunnat lämnas densamma, eller de rättigheter, som skapats enligt upplåtelse från sovjetregeringen, skulle bli annullerade, förklarar delegationen följande: "Sålunda är Ryssland i rättsligt hänseende på intet sätt förpliktat betala skulder från förflutna tider eller att ersätta de förutvarande ägarna, varjämte det icke heller är förpliktat att betala skadeersättning för förluster, vilka uppstått för främmande statsborgare på grund av den lagstiftning, vilken Ryssland givit sig under utövande av sin suveränitet, eller vilka uppstått på grund av revolutionen." Den ryska delegationen vore emellertid beredd att erkänna de föregående regeringarnas förbindelser i utbyte mot vissa medgivanden från makternas sida, av vilka det viktigaste utgjorde ställande till Rysslands förfogande av en kredit intill ett belopp, som på förhand skulle bestämmas. Med avseende på utlänningars egendom i Ryssland upprepar man i stort sett det förut gjorda erbjudandet om en godtyckligt bestämd nyttjanderätt. Därtill lägger man en reprimand till makterna, därför att de "genom att koncentrera sina omsorger på en liten grupp utländska kapitalister och lägga i dagen en oförklarlig doktrinär halstarrighet för dessa intressen — d. v. s. gamla utländska fordringsägares och rättsinnehavares i Ryssland — offrat ett stort antal utländska kapitalisters intressen, vilka, om de återvände för att arbeta i Ryssland, ville göra

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

bruk av de åt dem av den ryska regeringen beviljade lättnader och garantier".

Jag kan icke hjälpa, att när jag hörde herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet, fann jag i sak ungefär samma tankegång: de svenskar, som lagt ned pengar i Ryssland till belopp av omkring 500 miljoner kronor, behövde man icke bry sig om, ty det finns en massa andra kapitalister, som stå färdiga att gå in i Ryssland för att förtjäna pengar. Sovjetregeringen vidhölle vad den sagt, att Ryssland giver icke något tillbaka åt industriidkare, som förut varit verksamma inom landet, men lovade att vara hygglig mot andra, som komma in.

Inför de nämnda uttalandena från ryskt håll torde ingen tvekan kunna råda om vad ryska regeringen menar med en rättvis reglering av utlännings egendom eller rättigheter i Ryssland. Rättvis är den reglering, som överensstämmer med ryska regeringens godtyckliga vilja, och någon modifikation häri kan icke äga rum på andra villkor än såsom kompensation mot ytterligare kredit, som utlandet beviljar den ryska staten. Med nya kapital hänvisas man att söka ett slags erkännande av sina gamla rättigheter. Och dessa nya kapital bli kanske en dag underkastade samma suveräna godtycklighet som vad som förut placerats i landet. Detta är den bolsjevikiska rättsuppfattning, som står i strid mot en gemensam europeisk rättsuppfattning eller rättare mot rättsuppfattningen inom civiliserade stater. Reservanterna hava emellertid vid sina försök att finna något att anmärka mot utskottets motivering, förnekat tillvaron av en dylik enhällig rättsuppfattning. Genuakonferensens hela förlopp skulle enligt dem vara ett tydligt bevis för att en dylik enhällig rättsuppfattning icke existerar. Detta synes mig ådagalägga, att reservanterna icke förstått vad frågan egentligen gäller; vad makterna icke varit eniga om i Genua är icke rättsuppfattningen, utan frågan vilka eftergifter man vid dess tillämpning skulle göra för att komma till en överenskommelse med sovjetregeringen angående utlännings egendom och övriga rättigheter i förhållande till ryska staten. Den fortsatta konferensen i Haag har till syfte att ytterligare arbeta för en dylik överenskommelse, vilken tydligen förutsätter att sovjetregeringen accepterar en rättsståndpunkt, som möjliggör dess deltagande i de civiliserade folkens samliv. Så länge den av sovjetregeringen på godtyckets herravälde byggda uppfattningen angående det rättsliga förhållandet till utlandet och dess medborgare fortfarande vidhålles, åtminstone i tillämpningen, står detta hindrande i vägen för godkännande av avtalets såväl politiska som kommersiella bestämmelser.

Vad nu avtalets politiska sida angår, ha vi att erinra oss, att avtalet innehåller så många och vittgående faktiska befogenheter för den ryska regeringen och dess representanter i förhållande till vårt land, att det står synnerligen nära ett de jure erkännande. Och då man med rätta i allmänhet torde dela den uppfattningen, att ett de jure erkännande förutsätter en viss gemensam plattform, åtminstone i fråga om staternas behandling av varandra och varandras undersåtar, är det klart att ett s. k. de facto erkännande, som till sitt innehåll står ett de jure

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

erkännande nära, icke bör komma i fråga, om en dylik gemensam plattform icke kan åvägabringas. Då reservanterna, av vad utskottet i nämnda del anfört, draga den slutsatsen, att med utskottets ståndpunkt ett fullständigt systemskifte i Ryssland måste föregå ett mera avsevärt upptagande av politiska förbindelser med Ryssland, samt att sovjetregeringen först hade att uppge sin principiella ställning till den privata äganderätten, innan med densamma kunde avslutas ett avtal, sådant som det föreliggande, göra reservanterna sig skyldiga till ett beklagligt missförstånd. Utskottet har lika litet, som makterna vid Genuakonferensen, någon tanke att blanda sig i Rysslands inre förhållanden. Sovjetregeringens principiella ståndpunkt beträffande äganderätten — om någon sådan principiell ståndpunkt över huvud taget existerar efter införandet av den nya politiska kursen i början av 1921 — är för utskottet fullkomligt likgiltig. Vad utskottet däremot måste fasthålla vid, är att ett de jure eller därmed närstående de facto erkännande av sovjetregimen är omöjligt, så länge sovjetregeringen icke vill med avseende å utlänningar göra de modifikationer i sina samhällsprinciper och samhällsregler, som äro nödvändiga, för att vårt lands och vårt folks förbindelser med Ryssland verkligen skola för oss medföra, icke den mest påtagliga risk för skada, utan åtminstone någon fördel.

Vad åter angår betydelsen av sovjetregeringens ställning till den i art. 15 omförmälda reglering av äldre svenska anspråk för avtalets värde såsom handelsavtal, har utskottet fäst uppmärksamheten vid att just de svenskar, vilkas rättigheter skulle komma i fråga att sålunda regleras, äro de, vilka äro bäst skickade, ja, kanske de enda över huvud taget, som äga möjlighet att utnyttja de kommersiella förbindelser med Ryssland, som avtalet skulle avse att befordra. Emellertid utan att de få åter sin egendom i Ryssland, eller full och effektiv ersättning för densamma, är det ej tänkbart, att de skulle kunna återupptaga sin verksamhet därstädes. Men även i fråga om de affärer, som i eller från Sverige skulle göras omedelbart med Ryssland, utgör sovjetregeringens biträdande av den uppfattning, som eljest existerar hos civiliserade stater beträffande behandlingen av utlänningar och deras förvärvade rättsanspråk, en förutsättning för att avtalet skall leda till ett för såväl Ryssland som Sverige gagnande resultat. Vi kunna således icke komma ifrån, att sedan sovjetregeringen i Genua med full tydlighet visat, hurusom den känner sig obunden av de rättsgrundsatser, som vi äro vana att se tillämpade i förhållandet mellan stater och vid behandlingen av dessas undersåtar, Sverige måste avvakta den tidpunkt, då nämnda regering kommer till en bättre mening i denna fråga, innan vi med Ryssland sluta ett politiskt-kommersiellt avtal av det föreslagna avtalets omfattning och betydelse.

Reservanterna ha en helt annan uppfattning. På sätt även sovjetregeringen gjorde gällande i Genua, anse de att de gamla anspråken och intresset för deras tillfredsställande icke böra få undanskjuta de stora framtidsmöjligheterna. Emellertid ha de icke presterat någon bevis-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

ning för, huru dessa möjligheter skola bli verklighet, så länge sovjetregeringen alltjämt vidhåller sin gamla ståndpunkt i fråga om behandlingen av utlandets rättsanspråk. För reservanterna är däremot redan varje möjlighet för svensk företagsamhet att betrakta såsom en ren vinst. För min del fruktar jag, att om reservanterna tillämpa samma metod i sina enskilda affärer, de snart skola finna, att dylika vinster icke medföra välstånd, utan tvärtom föra till ruin.

För att icke göra reservanterna orätt vill jag nämna, att de, med avseende på det förelagda avtalets betydelse för att skapa nya möjligheter för ryska beställningar i Sverige och därav följande ökade arbetstillfällen, åberopa de av vissa andra stater med Ryssland träffade handelsavtal, efter vilkas avslutande en stegring av dessa länders export på Ryssland skulle ha ägt rum. För min del vill jag ej förneka, att någon stegring på vissa håll ägt rum, men det återstår att bevisa, att den berott på handelsavtalen. Med samma rätt skulle man kunna säga, att vårt Krassinavtal vore det allra fördelaktigaste, eftersom stegringen efter detsamma varit relativt än större. Men därmed hade reservanterna bevisat, att det bästa avtal vore det, som begränsade sig till handelsförhållanden, något som väl icke är deras mening. Så vitt jag förstår, ha reservanterna icke tillräckligt beaktat, att för affärer fordras icke blott en säljare med varor, utan även en köpare, som har något att betala med. Under de senaste åren har sovjetregeringen haft en god guldkassa, och så långt den räckt, har regeringen kunnat göra affärer för att skaffa sig något av det myckna, varav Ryssland är i behov. Men när guldkassan tager slut, fordras antingen kredit eller ock att produktionen av exportvaror i Ryssland kommer i gång. För så väl det ena som det andra förutsättes förtroende inom och utom landet till regeringens vilja och förmåga att upprätthålla rättssäkerheten och skydda väl förvärvade rättigheter. Vi kunna följaktligen icke komma ifrån den enorma betydelsen för andra länders handelsförbindelser med Ryssland av att, såsom utskottet sagt, en brygga kan vid tillämpningen slås mellan rysk och europeisk rättsuppfattning.

Går jag nu över till några av avtalets viktigaste bestämmelser, har man i art. 1 punkt 5 gått längre än alla andra tidigare avtal, i det föreskrift ges, att sovjetrepublikens "officiella representant i Sverige skall skall betraktas såsom den enda representanten för ryska staten med alla de konsekvenser, som följa härav". Under åberopande av ett av professor Undén avgivet yttrande, som överlämnats till utskottet, hålla reservanterna före, att denna bestämmelse torde "endast innebära en uttrycklig bekräftelse av vad ändock skall gälla på grund av handelsavtalet och det däri implicite liggande de facto erkännandet". Professor Undén, vars auktoritet jag ingalunda bestrider eller på något som helst sätt vill förringa, har yttrat sig på följande sätt:

"Innebörden av ett erkännande de facto av ryska sovjetregeringen får anses från civilrättslig synpunkt vara, att sovjetregeringen är behörig företräda ryska staten i privaträttsliga förhållanden och följaktligen göra gällande anspråk på tillgodohavanden i Sverige, som tillhöra

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

ryska staten, i den mån ej uttrycklig överenskommelse gjorts i motsatt riktning. Givetvis kan sovjetregeringen överlåta åt underordnat organ — i förevarande fall den ryska representationen i Sverige — nyss sagda behörighet. Bestämmelsen i art 1 punkt 5, enligt vilken 'Ryska Socialistiska Federativa Sovjetrepublikens officiella representant i Sverige skall betraktas såsom den enda representanten för ryska staten med alla de konsekvenser, som följa härav', torde följaktligen endast innebära en uttrycklig bekräftelse av vad ändock skulle gälla på grund av handelsavtalet och det däri implicite liggande de facto erkännandet.

Av det anförda framgår, att t. ex. ett tillgodohavande i svensk bank för ryska staten eller fordran för ryska staten på grund av kontrakt med svensk leverantör må utkrävas av sovjetregeringens representant härstädes, sedan sagda regering av Sverige de facto erkänts. Vid tillämpning av denna allmänna princip kunna dock komplikationer av olika slag uppstå. Därest t. ex. medel insatts i bank av rysk legationstjänsteman, men utan angivande av ryska staten såsom ägare, behöver icke banken utlämna medlen till annan än insättaren, resp. hans rättsinnehavare, utan betryggande bevisning för ryska statens rätt till medlen i fråga. Vid tvist skulle det sålunda i sista hand bliva domstol, som finge att avgöra, huruvida sådana medel i verkligheten tillhöra ryska staten, varvid emellertid även bör tagas i betraktande, att enligt art. VI i avtalet vissa förbehåll synas åsyftade angående sovjetregeringens processhabilitet.

Sovjetregeringens rätt till rysk statsegendom kan även lida inskränkning på grund av annans därmed kolliderande rätt. Sålunda kan det tänkas, att motparten äger kvittningsrätt eller att panträtt eller kvarstad till förmån för tredje man står i vägen för medlens utbekommande."

Enligt min mening vilar det av professor Undén förda resonemanget på en felaktig uppfattning. I motsats till ett de jure erkännande, som får sitt bestämda innehåll av folkrätt och folksedvänja, är enligt min mening ett s. k. de facto erkännande icke något annat än ett kortare uttryck för att ett erkännande av vissa faktiska befogenheter lämnats den ifrågavarande regeringen. I de facto erkännandet ligger alltså icke något annat än vad som uttryckligen erkänts eller vad som efter vanlig lagtolkning kan inläggas i det erkända eller utgöra en nödvändig konsekvens därav. Att i en bestämmelse inlägga något, som går helt utöver bestämmelsens eget innehåll, är en juridisk orimlighet. Följaktligen kan bestämmelsen i art. 1 punkt 5, vilken nästan gör ett avgörande språng över till ett de jure erkännande, icke anses redan ligga i avtalets mindre vittgående stadganden. Däremot är denna bestämmelse i art. 1 punkt 5 en onödig och farlig eftergift för sovjetregeringen i dess strävan mot ett de jure erkännande.

Går jag sedan över till art. 3 i avtalet, öppnar denna artikel Rysslands och Sveriges gränser för de respektive ländernas undersåtar i och för utövande av handels- och näringsverksamhet. Denna bestämmelse, som icke finnes i något tidigare avtal, har utskottet ansett vara för oss

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

av ringa värde såväl i sig själv som i jämförelse med fördelarna av denna bestämmelse för ryssarna att kunna komma in i Sverige och här söka sin utkomst. Reservanterna läsa ut ur utskottets motivering, att utskottet skulle hava den uppfattning, att vad som gåve Ryssland en fördel skulle innebära en nackdel för Sverige. För min del får jag säga, att jag icke förstår detta sätt att läsa, och jag kan icke komma ifrån, att reservanterna gått i oriktig läsning av utskottsbetänkandet så långt, att jag anser mig böra anmoda reservanterna att, när nu riksdagsarbetet snart är slut för året, återgå till någon övning i innanläsning, så att icke en sådan malör behöver komma att hända vid något kommande tillfälle. Med avseende på själva art. 3, anse reservanterna, att det innebär en stor fördel för Sverige, att ryssar få komma till Sverige och svenskar till Ryssland i och för handels- eller annan näringsverksamhet. Bestämmelsen ger oss, säga reservanterna, en företrädesrätt framför andra nationer, och skälet är det, att den långt övervägande delen av handelsutbytet på grund av tradition ägt rum mellan svenskar i Sverige och svenskar i Ryssland. Jag måste säga, att det förefaller mig ganska egendomligt detta yttrande, då reservanterna några sidor förut mot rysslandssvenskarna anmärkt, att deras blickar tydligen äro riktade mera mot det förflutna än mot framtiden. Och vidare ha rysslandssvenskarna själva förklarat, att om de icke få igen sin egendom, kunna de icke begiva sig till Ryssland och där utföra någon nyttig verksamhet. Det blir sålunda för de få svenskars skull, som icke känna Ryssland, men taga risken att dit begiva sig, som Sverige skulle lämna tillträde till vårt land för skaror av ryssar, som undan eländet i Ryssland här vilja söka sitt levebröd. Och att ej glömma är, att medan art. 5 i avtalet stadgar förbud för Rysslands officiella representanter och i deras tjänst varande personer, vilka erhållit tillträde till Sverige, att där driva politisk propaganda, finnes ingen motsvarande bestämmelse för de stora skaror ryssar, som enligt stadgandet i art. 3 skulle kunna komma över till Sverige. Sedermera ha vi art. 6 punkt 1. Den stadgar: "Båda regeringarna förklara, att de icke hava för avsikt att företaga eller understödja någon åtgärd i syfte att beslagtaga eller eljest taga i besittning penningmedel, varor, lös eller fast egendom eller fartyg, vilka tillhöra den andra parten." Denna bestämmelse är oklar så till vida, att därav icke tydligt framgår, huruvida kvarstad eller någon dylik åtgärd mot ryska statens egendom kan vid domstol eller i exekutiv väg utverkas av enskild man, som har fordran av ryska staten. Jag vill fråga herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet ävensom reservanterna, vilken rätt de mena att den ryska statens egendom åtnjuter i Sverige, om den åtnjuter exterritorialrätt. Detta spörsmål är kolossalt viktigt, ty som bekant finns det icke obetydlig rysk egendom i Sverige, eftersom den ryska utrikeshandeln sker genom ryska regeringen. All egendom, som upphandlas i Sverige av ryska regeringens ombud, blir på grund av detta monopol på utrikeshandeln ryska regeringens egendom, och alltså är det mycket viktigt att veta, huruvida denna egendom åtnjuter exterritorialrätt. Jag ställer mig frågande

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

på denna punkt. Jag känner icke saken tillräckligt, men troligtvis kan jag få svar på min fråga av statsrådet eller någon av reservanterna.

Jag övergår till art. 6 punkt 2. Där hava vi en bestämmelse om, att ryska regeringen har en viss processhabilitet, har rättighet att uppträda både såsom kärande och svarande. Jag vill fråga, huruvida en rättighet att uppträda såsom svarande också innebär skyldighet att i de fall, då rättigheten föreligger, svara vid svensk domstol.

Vi komma därefter till art. 6 punkt 3, där det heter: "Egendom av diplomatisk karaktär, tillhörande svenska regeringen, skall i Ryssland åtnjuta samma rättigheter som andra vänskapligt sinnade främmande regeringars egendom." Så vitt jag kan förstå, är det en mycket dålig garanti för svenska regeringens diplomatiska egendom som här lämnas, ty vi hade aldrig varit i annat än vänskapligt förhållande till sovjetregeringen, då den tog i beslag vårt beskickningshus och vårt konsulat, och den har icke återställt dem ännu. Skall man döma av denna åtgärd, kan man verkligen om sovjetregeringen såsom vän säga: Gud bevare oss för våra vänner! För min del tycker jag, att det skulle hava varit fördelaktigt, om det stått i avtalet: Egendom av diplomatisk karaktär, tillhörande svenska regeringen, skall i Ryssland — och så motsvarande bestämmelse om rysk egendom i Sverige — åtnjuta de rättigheter, som äro vedertagna enligt folkrätten.

Sedan komma vi till art. 7 angående rekvisition mot skäligt vederlag av egendom, som svenskar äga i Ryssland. Jag skall icke gå in på den punkten, då jag vet, att en i detta ämne mycket sakkunnigare person kommer att inför kammaren utveckla dess betydelse.

Jag övergår till art. 11. Där heter det, att svenskar, som vistas i Ryssland, hava rättighet att för eget bruk importera hushållsvaror, och när de begiva sig ur Ryssland, få de utföra varor av dylikt slag, som införts efter avtalets ikraftträdande. Emellertid den egendom, som de förvärvat i Ryssland, eller den egendom, som de infört till Ryssland, men som icke utgöres av hushållsvaror, få de icke föra ut ur landet. Det finns åtminstone icke någon garanti, någon rättighet att få föra den ut ur Ryssland, om de vilja begiva sig därifrån. Däremot har man verkligen lovat dem, att de själva få lämna landet, när de icke längre vilja vara där. Det är ju en förmån i jämförelse med vad som gällt tidigare, då man hindrade svenskar, som ville lämna landet, att resa och burade in dem för att hava dem i säkert förvar.

Sedermera hava vi art. 16. Det är en viktig artikel, åtminstone teoretiskt sett, och enligt åtskilligas uppfattning kan den också ha stor praktisk betydelse. I sistnämnda avseende har jag dock en något annan mening vad angår Sveriges möjlighet att begagna sig av densamma. Denna artikel behandlar det fallet, hur man skall kunna uppsäga avtalet. I fråga om uppsägning därav heter det, att om avtalet uppsäges, hava respektive regeringar en tid av tre månader från det avtalet upphörde att gälla för att avyttra eller ur landet utföra de varor, som tillhöra den ifrågavarande regeringen. Således, om avtalet uppsäges, har den svenska regeringen, om den har varor i Ryssland, tre månader på

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

sig att draga dem över till Sverige, och har ryska regeringen varor i Sverige, så har den samma tid att draga dem över till Ryssland. Det är ju mycket bra, det är likställighet och reciprocitet, men nu är saken den, som herrarna torde erinra sig av vad jag förut sagt, att i Ryssland är utrikeshandeln monopoliserad. Alltså, den egendom, som ryska regeringen förvärvat i Sverige, är ryska statens egendom, och följaktligen kan den använda sig av de tre månaderna, som stadgas i avtalet, för att flytta över den, om avtalet upphäves. Svenska staten gör däremot i regel icke affärer i Ryssland, utan de affärer, som från vår sida skulle komma att göras i Ryssland, skulle göras av svenska undersåtar, men de ha ingen tid av tre månader, under vilken de kunna draga sin egendom tillbaka till Sverige. Då förstår man, hur saken kan komma att gestalta sig vid en uppsägning av avtalet. Vid en dylik löper Ryssland ingen risk, men för oss kan det bli en stor risk. Antag, att det ligger för 20 miljoner kronor av ryska regeringen köpta varor i Sverige, och att det ligger för 20 miljoner kronor av enskilda svenskar inköpta varor i Ryssland, och att avtalet upphäves! Då kan ryska regeringen draga över sina varor inom tre månader, men de enskilda svenskarna kunna icke göra det med sina varor, ty någon bestämmelse härom finnes icke i denna artikel. Som jag nämnde i det föregående, har man för övrigt icke stadgat någon rättighet för enskilda att draga tillbaka annat än hushållsvaror. Enskilda svenskar få således ej draga tillbaka andra tillgångar, som de kunna ha i Ryssland, även om desamma skulle vara förvärvade efter avtalet och även om de överförts till Ryssland från Sverige.

Den granskning, som jag har underkastat avtalet, och de brister av allmän och speciell karaktär, som jag funnit i detsamma, ha gjort, att jag måste förena mig med dem, som inom utskottet avstyrkt förslaget. Men innan jag slutar, har jag att behandla några skäl för avtalets godkännande, som reservanterna ha lagt till dem, som av Kungl. Maj:t anförts. Reservanterna ha haft en känning av att de skäl, som anförts i den kungl. propositionen, varit lika svaga, som utskottets skäl för avstyrkande äro enligt herr statsrådets mening, och därför ha reservanterna kommit med nya skäl. Det kunde ju hända, att det är på dem avgörandet av denna viktiga fråga bör vila. Jag tillåter mig därför att granska dessa skäl.

Reservanterna säga till en början, att det är uppenbart, att Ryssland förr eller senare måste åter ingå såsom ett led i det europeiska folkhushållet. Ju förr förberedelserna därför börja, desto bättre. "Att utan tvingande skäl lägga hinder i vägen för krafter, som äro villiga att gripa sig verket an, synes icke vara förenligt med en verklig omsorg vare sig om Europas eller Sveriges sannskyldiga nytta. Sådana tvingande skäl ha icke kunnat förebringas." Då vill jag fråga reservanterna: vem har lagt hinder i vägen för arbetet för Rysslands återuppbyggande? Var äro de krafter, som äro icke blott villiga utan också äga förmåga att gripa sig verket an? Och slutligen, om sådana krafter finnas, vem är skyldig att bevisa, att avtalets förkastande utgör ett

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

sådant hinder och att icke detta förkastande snarare är ett medel till att Ryssland blir i verkligheten och icke blott skenbart ett led i det europeiska folkhushållet? För så vitt jag förstår, åligger bevisskyldigheten reservanterna, och kanske vi få den bevisningen senare under debatten.

Reservanternas andra skäl synes vara, att utskottet icke visat, att de svenska fordringsanspråken mot ryska staten komma i ett sämre läge genom avtalets godkännande. Bevisskyldigheten åligger på denna punkt icke utskottet, men det skulle vara synnerligen lätt att föra denna bevisning, ty man behöver endast åberopa, att vid tvistiga mellanvaranden kommer man alltid i ett sämre läge, om man utan vidare ger motparten det, som han gör anspråk på och som för honom är fördelaktigt, och uppskjuter till ett framtida avgörande det, som man själv gör anspråk på och som för en själv är fördelaktigt.

Slutligen åberopa reservanterna, att om konferensen i Haag icke leder till något resultat och en serie separatavtal som en följd härav komma till stånd, förminskas behovet för Ryssland av ett avtal med Sverige. Vi undvika, om vi taga avtalet, denna efterhandsställning, säga reservanterna, och denna efterhandsställning vore så mycket skadligare, som ifrågavarande avtals förkastande skulle i Ryssland och hos ryska regeringen väcka en misstämning. På detta skulle jag vilja svara, att Ryssland behöver Sverige fullt ut lika mycket och sannolikt mer, än Sverige behöver Ryssland, och sovjetregeringen är, att döma av dess gärningar, alltför realistisk i sin politik för att giva vika för någon känslostämning. För övrigt är det ju så, att det anseende, som Sverige åtnjuter i Ryssland, hava vi icke förvärvat genom ett vekligt undfallande för ryska krav, utan det har förvärvats genom att vi hävdat vad vi ansett vara rätt och billigt i vårt förhållande till Ryssland. Vi ha hävdat det, som är rätt och billigt, även då det för oss har inneburit stora offer, t. ex. då det gällt efter måttet av våra krafter lindra den i Ryssland härskande nöden.

Det återstår emellertid ett möjligt skäl för avtalets godkännande, som reservanterna icke anfört, men som säkerligen mer eller mindre omedvetet haft ett visst inflytande på reservanternas ståndpunkt, och det skälet är den omständigheten, att regeringen efter bästa förstånd prövat och antagit avtalet samt framlagt det för riksdagen till godkännande. Bevisskyldigheten vid sådant förhållande, för att avtalet icke är till gagn för Sveriges folk, torde reservanterna ansett böra läggas på dem, som äro benägna att säga nej. Reservanterna ha därför icke ansett sig behöva i sin reservation kraftigare utveckla de skäl, som tala för att detta avtal verkligen för Sverige medför sådana fördelar, att det bör antagas. Men reservanterna ha förbisett, att det måste vara en ovillkorlig plikt för den, som framlägger och vill hava godkänt ett avtal med främmande makt, att ådagalägga, att detta avtal verkligen är förenat med större fördelar än olägenheter. I detta fall vågar jag även ifrågasätta, om icke reservanterna förbisett, att utskottet i själva verket icke begagnat sig av sin fördelaktigare ställning med avseende å bevis-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

skyldigheten i fråga, utan att utskottet verkligen fullgjort den bevisskyldigheten beträffande avtalets bristande hänsyn till Sveriges verkliga intressen, som reservanterna utan rätt ålagt utskottet att fullgöra.

Herr talman! På grund av de skäl, som jag nu anfört, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr statsrådet Svensson: Herr talman! För att det icke skall kvarstå något som helst missförstånd, anhåller jag att omedelbart efter herr Tryggers anförande få inlägga en gensaga mot herr Tryggers återgivande eller uttolkning av mina uttalanden om rysslandssvenskarna. Jag har icke sagt något i mitt anförande, som kan giva anledning till en sådan tolkning, som att det skulle vara min uppfattning, att rysslandssvenskarna och deras intressen behöver man icke bry sig ett dugg om. Det var den översättning ungefär som herr Trygger gjorde av vad jag anfört. Jag har framhållit, att rysslandssvenskarnas uttalanden om möjligheten att utvinna praktiska fördelar av ett handelsavtal icke kan tillmätas den avgörande betydelse som utskottet gjort. Jag anser nu i likhet med herr Trygger — och som jag förmodar vi alla äro ense om — att rysslandssvenskarna och deras intressen icke skola lämnas åt sitt öde, men jag har i mitt anförande givit uttryck åt den uppfattningen, att ett slutande av detta avtal icke är ägnat att på något sätt förminska möjligheterna eller utsikterna till en slutlig tillfredsställande uppgörelse av deras ersättnings- och skadeståndsanspråk.

Herr Möller: Herr talman! Det är icke så lätt att i det läge, som frågan om avslutande av ett avtal mellan Ryssland och Sverige har kommit, yttra sig fullkomligt fritt, därför att därest utskottet i denna fråga skulle genomdriva sin uppfattning emot Kungl. Maj:t, så måste det väl ändock någon gång — ingen kan visserligen nu säga när — återigen upptagas förhandling med Ryssland, och man står därför nu uppenbarligen i mycket hög grad den risken, att vad man säger under den offentliga debatten kan komma att utnyttjas även av motparten under kommande förhandlingar på ett sätt, som man icke skulle ha önskat. Nu är det icke någonting annat att göra än att taga risken och försöka yttra sig så försiktigt som möjligt, även om det enligt min uppfattning i något avseende måste försvaga den argumentation, på vilken jag bygger mitt förord för avtalet. Jag beklagar, att förhållandet skall vara detta, men det är ju praktiskt taget omöjligt att komma ifrån det.

När jag fick kännedom om att den svenska regeringen beslutat acceptera sovjetregeringens förslag om nya förhandlingar för ingående av ett avtal med Ryssland, så hälsade jag detta meddelande med mycken stor tillfredsställelse. Jag har nämligen sedan åratal varit övertygad därom, att om icke Europas politik på ett allvarligt sätt växlas in på nya spår, om länderna alltjämt skola betrakta varandra med den djupa misstro,

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

som krig och revolutioner hava fött, och om deras förbindelser sins emellan skola regleras med utgångspunkt från denna djupa misstro, så kommer den allmänna utvecklingen i Europa att leda fram till nya katastrofer av den ena eller andra arten. Jag har därför hälsat varje steg i den riktningen, att man kunde närma folken till varandra, återuppliva och återknyta mera normala förbindelser med varandra som ett läkemedel mot det nuvarande tillståndet i Europa, även om jag är övertygad om, att de svåraste hindren för ett allmänt europeiskt tillfrisknande ligga i det förhållande, som har uppstått genom frederna mellan de gamla krigförande staterna. Jag är ändå övertygad om, att den isolering av Ryssland, som blev en följd närmast av bolsjevikrevolutionen i oktober 1917, har haft ett ödesdigert inflytande icke bara på det ryska folkets möjlighet att livnära sig på ett anständigt sätt, utan också på hela Europas ekonomiska tillstånd. När man avskär från det europeiska samhället, om jag så får säga, en så stor del som hela östra Europa med ett invånarantal, jag vet icke, hur stor det är, men jag skulle tro omkring 150 miljoner, så är det dock ganska uppenbart, att man har stängt en av källorna för vår egen försörjning, för Europas försörjning i allmänhet, liksom man i hög grad har förstört möjligheten för Ryssland att kunna försörja sig.

Detta tillstånd måste få ett slut. Om man icke är beredd att söka med all den makt, man har, åstadkomma, att isoleringen de olika staterna emellan upphör, så komma de följder, vi hittills hava sett under de närmast föregående åren, blott att skärpas, och därigenom kommer tillståndet i hela vår världsdel att förvärras.

När man nu här i Sverige skall bedöma värdet av det avtal, som utgör ett led i brytandet av den allmänna isoleringen av Ryssland, så har man bara ställt upp en enda fråga, och det är den: vilka fördelar kan Sverige få av ett sådant avtal? Ja, man har icke bara ställt upp den frågan, utan när man har hört, hur resonemanget gått, har det varit alldeles uppenbart, att man även velat få svar på frågan: vilka *omedelbara, direkt klart påtagliga fördelar* kan Sverige få av att sluta ett sådant avtal? Ja, det förvånar mig icke, att den, som inbillar sig, att vi här icke äro ute i några andra ärenden än den enkla köpmannens, som nu skall börja sälja några varor och följaktligen måste fråga, som herr Trygger gjorde, om den omedelbara och ögonblickliga betalningen från den, som vi skola sälja till, och som således bedömer detta avtal ur en så ytterligt snäv och, jag vill säga, för mig fullkomligt överraskande trång synpunkt — att den, som så resonerar, slutar i att påyrka ett blankt avslag. Men, mina herrar, ett sådant avtal med Ryssland komma vi över huvud taget aldrig att sluta. Är det sådana anspråk, som man ställer på avtalet med Ryssland, då, mina herrar, kunna vi avföra denna fråga icke bara för dagen från riksdagens bord, utan vi kunna då över huvud taget avföra den ur vårt offentliga liv. Det kommer icke att tillgå på det sättet, att man kan sitta och räkna på fingrarna, vad man kan förtjäna på ingående av ett sådant avtal, som här är fråga om. Det arbete, som skall inledas, efter det att avtal av denna eller annan typ äro

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

slutna, kommer icke att, och kan icke — det förstår väl envar, då det gäller ett totalt ruinerat land med praktiskt taget fullkomligt förstörd produktion — giva någon avkastning, förrän efter ett långt mödosamt, väsentligen ute i Ryssland utfört arbete. Vill man icke göra klart för sig det, då må det tillåtas mig att säga, att man egentligen gör sig inkompetent att resonera i denna fråga, därför att i det avseendet kommer läget icke att förändras. Vid vilken tidpunkt vi än vilja återupptaga denna sak, kommer i det avseendet läget att förbli detsamma, som det är i denna dag.

Jag har icke intresserat mig allt för mycket för dessa synpunkter, då jag haft att taga ställning till denna sak. Jag är övertygad om att det är ett livsvillkor för oss alla, icke att det så mycket är en fördel för Sverige att få detta avtal, som det är en nackdel för hela Europa, att icke avtal efter avtal på detta sätt slutas. Det är därför, som jag för min del anser, att man bör taga avtalet för att därigenom på detta sätt möjligtvis öppna någorlunda normala förbindelser med Ryssland. De kunna icke bliva fullt regelrätta genom separata uppgörelser, därför att det finnes vissa frågor, direkt framkallade genom den ryska revolutionen, som icke kunna lösas separat, utan måste lösas internationellt.

Det är för mig ganska underligt att höra, att man, då man resonerar om avtalet, går ut ifrån att de gamla rysslandssvenskarnas rätt är, om än icke totalt utlämnad, dock i varje fall eftersatt i det avtal, som här föreligger. Mina herrar, det finnes icke bara rysslandssvenskar i världen. Det har även funnits rysslandstyskar, som antagligen hava haft de allra största fordringarna i Ryssland. Det finnes engelsmän och norrmän, och det finnes i varje land medborgare, som hava haft sin verksamhet förlagd till Ryssland, där de genom revolutionen hava vederfarits precis samma öde som våra rysslandssvenskar. Är man nu verkligen så naiv, att man tror, att Sverige, vars invånare i jämförelse med t. ex. tyskar och belgier hava haft en jämförelsevis ganska ringa egendom i Ryssland, skulle genom ett separatavtal kunna tvinga Ryssland att giva våra rysslandssvenskar en uppgörelse, som uppenbarligen skulle bliva prejudicerande för varje annan uppgörelse i världen? Den ringaste eftertanke måste säga oss, att uppgörelsen om det, som rör rysslandssvenskarna, icke kan försiggå annat än internationellt. Man får det intrycket av den utomordentligt livliga agitation, som rysslandssvenskarna, så vitt jag kunnat förstå, själva bedrivit i denna sak, att de skulle anse det icke blott värdelöst, utan som sagt, nästan som ett utlämnande, därest man tager ett avtal, vari det bestämmes, att deras förhållanden skola senare rättvist regleras antingen genom internationell uppgörelse eller också på annat sätt. De anse sig uppenbarligen stå i en mycket förmånlig position, därest de slippa ett sådant medgivande av ryssarna. Ja, mina herrar, det kan ju hända, att de hava rätt. Jag förstår icke logiken i resonemanget, men jag vill påpeka en sak. Om Haag går sönder, vilket är ganska sannolikt — jag har åtminstone icke något nämnvärt hopp, att man i Haag skall kunna göra upp det, som man icke kunde göra upp i Genua, då uppfattningarna stå så avgjort emot varandra — vad blir då följden? Så vitt

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

jag förstår, kan följden icke bliva någon annan, än att man kommer att fortsätta på de separata uppgörelsernas väg. Vad blir då vårt öde? Jo, då blir uppenbarligen vårt öde att komma med i släptåget, därest vi över huvud taget vilja hava några förbindelser med Ryssland för framtiden. Jag misstänker, att Sverige icke har en starkare ställning då, än att det avtal vi skaffa oss blir ett *Rapalloavtal*, där varje rättighet för de gamla rysslandssvenskarna att få någon rättvis reglering av sina förhållanden är absolut utesluten. Ja, jag vill bara lyckönska alla agitatorer mot detta avtalsförslag till det resultatet, som jag förutser såsom det absolut mest sannolika. Det kan ju hända, att de den dagen finna, att det finns något, som heter nemesis, och de skulle kanske bli ganska tacksamma, om de då haft denna art. XV i avtalet, som de under denna tid icke funnit nog starka hånsord emot. Det är ju möjligt, att man tror, att Sverige kan på ett ofantligt mycket starkare sätt hävda sin ställning mot Ryssland, än Tyskland kunnat. Ja, har man den tron, kan man ju också leva i hoppet att även i en sådan sak som art. XV kunna komma till ett resultat beträffande dessa frågor.

Ja, jag skall icke försöka att här närmare redogöra för hur jag ser på möjligheterna till ett verkligt återuppbyggnadsarbete i Ryssland. Jag tror, att det kommer att gå mycket långsamt, och jag är övertygad om, att ju senare man gör upp med Ryssland, desto ännu mycket senare kommer man att över huvud taget få någon nytta av det, och att följaktligen ju tidigare uppgörelse kan komma att ske, desto större nytta har icke bara Ryssland, utan alla parter, även vi, av uppgörelsen.

Jag skall nu tillåta mig att ingå på några av de punkter, som herr Trygger i sitt föregående anförande utpekade såsom särskilt vanskliga. Vad beträffar art. I punkt 5, som handlar om, att den ryska sovjetrepublikens officiella representant skall betraktas såsom den enda representanten för ryska staten med alla därav följande konsekvenser, så kan ju en lekman icke konstatera någonting annat, än att bland högt ansedda jurister råda diametralt motsatta meningar om betydelsen av denna punkt. Det är ju nämligen icke bara så, att utrikesdepartementets folkrättsexpert professor Undén har den uppfattningen, att det endast är en uttrycklig bekräftelse på vad som ändå skulle bliva en följd av avtalet, utan häradshövding Sandström, som varit underhandlarnas jurist under förhandlingarna, måste ju uppenbarligen från början hava haft samma ståndpunkt som professor Undén. I annat fall är det väl icke gärna möjligt, att han skulle kunnat vara med om att gilla ett avtal med en sådan punkt som denna. Jag tror för övrigt, att man icke begår någon indiskretion, som kan påtalas, om man säger, att det väl framgick av hans yttrande inför utskottet, att han hyste den uppfattningen, alldeles samma uppfattning som professor Undén, och icke den, som justitierådet Trygger är tolk för.

Sedan säger justitierådet Trygger, att vad art. III beträffar, så måste dess bestämmelser, att svenska medborgare skola hava tillträde till Ryssland, och att ryska medborgare skola hava tillträde till Sverige, väsentligen vara en fördel för Ryssland, under det att de knappast kunna

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

vara till någon fördel för Sverige. Det är klart, att för dem, som äro anhängare av detta avtal, har det ställt sig på precis motsatt sätt. Följden av denna bestämmelse borde nämligen icke kunna bli, att det kommer något större antal ryssar hit. Om nämligen monopoliseringen av den ryska utrikeshandeln skall fortsättas, finns ingen anledning för Ryssland att skicka massor av ryssar över till vårt land, utan Ryssland får på grund av denna bestämmelse ingenting annat än en delegation eller borde på grund av denna bestämmelse icke få någonting annat än en jämförelsevis liten delegation här, under det att vi däremot genom bestämmelsen äro tillförsäkrade, att svenskar få resa ut till Ryssland för att därute deltaga i det allmänna uppresningsarbetet, som man förutsätter blir en följd av den nya ekonomiska politiken. Nu säger herr Trygger, att reservanterna påstå, att utskottet skulle hava räknat som en nackdel för Sverige det, som är fördel för Ryssland. (Jag vill påpeka, att jag har icke skrivit under reservationen och icke har någon del i den, emedan jag icke haft tillfälle att deltaga i utskottets arbete under den sista tiden.) Herr Trygger tillägger också nu, att han vill rekommendera till utskottsreservanterna att efter överansträngningen här börja en ny innanläsningskurs under sommaren. Det står dock uttryckligen i utskottets utlåtande sid. 23 beträffande just denna art. III: "Utan att överdriva torde man för visso kunna säga, att Ryssland ännu i nämnda hänseende lämnar endast skenbara garantier. Till dess verkliga sådana kunna åstadkommas, torde fördelen för svenskar att få bege sig till Ryssland i och för näringsverksamhet vara ringa i jämförelse med den andra partens fördel därav, att vårt land skulle öppnas för ryssar, som här söka sin utkomst." Jag kan icke tolka detta annorlunda än, att det står, att eftersom ryssarna få en större fördel än svenskarna, är bestämmelsen olämplig. Men den kan icke vara olämplig på annan grund än att den innebär en nackdel för oss, ty gör den icke det, hava vi i och för sig icke någon anledning att opponera oss mot att ryssarna möjligen skulle kunna få en större fördel av en bestämmelse än vi själva kunna få. Man skall observera, att nästan på varje punkt, där det gäller för utskottet att redogöra för sina skäl till att avtalet icke bör antagas, heter det, att avtalet icke giver oss några fördelar, under det att den, så vitt jag kan finna, enda punkt, på vilken man menar, att det skulle kunna giva oss nackdelar, är frågan om rysslandssvenskarna. För övrigt finnes i utskottsbetänkandet icke anförd någon punkt, där man säger, att det på något sätt skulle vara skadligt för oss att ingå på detta avtal.

Då jag läste utskottets betänkande, blev jag litet överraskad på en punkt, därför att den under de föregående debatterna alltid spelat en mycket stor roll. Utskottet hade nämligen glömt att taga med — kanske avsiktligt icke velat taga med — den allmänna skräck, som råder för de ryska bolsjevikerna. Det felet i utskottets motivering reparerade emellertid herr Trygger, som ju åberopade denna art. III som ett särskilt skäl för att vi skola kunna översvämmas av bolsjevikagitatorer. Han nämnde därtill, att vi icke hava någon garanti därvidlag beträffande privatpersoner. Det är endast själva de officiella representanterna,

som enligt detta avtal äro förbjudna att driva någon propaganda. Däremot äro icke de personer, som i enskilda ärenden komma in till Sverige på grund av detta avtal, förbjudna att idka bolsjevikpropaganda. Ja, det får ursäktas mig, om jag icke har någon vidare respekt för denna skräck för ryska bolsjeviker. I ett land, där man har åtminstone 15,000 organiserade svenska bolsjeviker, och dessa bolsjeviker vid de senaste riksdagsmannavalen kunde samla omkring 90,000 röster, tror jag uppriktigt sagt, att det icke spelar någon som helst roll, om man låter komma in ett tiotal eller tjugutal eller, låt mig säga, hundratal ettriga ryska bolsjeviker för att hjälpa till. Jag tror, att man allmänt överdriver och överskattar betydelsen av sådana ting. Finns det här verkligen jordmån för bolsjevikpropaganda — det är möjligt, att sådan skall kunna skapas — då behövs icke rysk hjälp för att åstadkomma bolsjevism i detta land. Då går det utmärkt genom de svenska bolsjevikerna själva. Är det däremot ingen jordmån för propagandan, spelar det absolut ingen roll, om de som driva den, äro ryssar eller svenskar. Men detta är bara sakens ena sida. Jag har bara velat omnämna den, därför att på mig verkar den där skräcken en smula pueril. Eljest är det uppenbart så, att den svenska regeringen alltjämt har att bevilja pass till alla personer, som vilja komma hit från Ryssland, och att den svenska regeringen kan precis som för varje annan utlänning, som den ger tillåtelse att komma till detta land, föreskriva, att han icke får bedriva någon politisk propaganda i vårt land. Det behöver icke tagas in i avtalet några särskilda garantier på en sådan punkt, ty det har den svenska regeringen under alla omständigheter i sin hand att reglera. Vi kunna utvisa vilken obehaglig utlänning vi behaga, och följaktligen måste jag säga, att även om man lider av en smula bolsjevikskräck, så är icke det, att det icke finnes särskilda garantier på den punkten, något som helst verkligt argument mot avtalet.

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

Herr Trygger framställde en fråga, vars sammanhang jag ber om ursäkt att jag icke riktigt fattade, därför att jag icke observerade, till vilken artikel den knöt sig. Det var fråga om, huruvida ryssarna här skulle ha exterritorialrätt för rysk egendom. Ja, det är en sak, som jag för min del inte kan besvara. Så vitt jag förstår är själva art. VI mycket klar på den punkten. Det står uttryckligen, att man icke skall "beslagtaga eller eljest taga i besittning penningmedel, varor, lös eller fast egendom eller fartyg, vilka tillhöra den andra parten". — Jaså, jag förstår, herr Tryggers fråga avsåg domstolarnas utslag. Ja, det är något, som jag icke vågar inlåta mig på. Det får jag överlämna åt juristerna att försöka knäcka.

Jag skall vidare tillåta mig att säga några ord om art. VII, som herr Trygger gick förbi, därför att herr Löfgren — antar jag han menade — som skall tala efter mig, komme att ta upp den till särskild granskning. Jag berör den därför, att under den allmänna diskussionen om detta avtal har så vitt jag kunnat finna denna art. VII spelat nästan den verkliga huvudrollen. Det står i art. VII: "Penningmedel, varor, fast eller lös egendom, tillhörande medborgare i det ena landet och lag-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

ligen införda till eller förvärvade i det andra landet i enlighet med detta avtal, skola icke därstädes vara underkastade — från regeringens eller någon lokal myndighets sida — vare sig konfiskation eller rekvisition utan särskilt vederlag." Det har ansetts, att denna punkt i avtalet skulle utlämna de svenska medborgare, som eventuellt skulle resa till Ryssland och där förvärva sig någon egendom, åt fullständigt godtycke. Nu torde det väl vara på det sättet, att därest den ryska regeringen vore de jure erkänd och man följaktligen icke behövde något sådant särskilt avtal med den på denna punkt, så skulle väl den ryska regeringen ha rättighet att enligt sin lagstiftning expropriera även utländska undersåtars egendom. Jag föreställer mig åtminstone, att vi i Sverige, om vi t. ex. här vilja draga fram en järnväg eller en landsväg eller över huvud vilja vidtaga någon åtgärd, varför enligt här gällande expropriationslagstiftning vi ha rättighet att expropriera egendom, så kan icke det faktum, att det ligger en utlännings egendom i vägen, där järnvägen skall gå fram, förhindra den svenska staten att vidtaga expropriation. Jag förmodar följaktligen, att därest ett avtal icke komme i fråga, utan det vore fråga om vilken annan regering som helst, som bara bleve erkänd, så skulle det automatiskt ges den regeringen precis samma rätt, som här uttryckligen medgives åt regeringarna i avtalet.

Jag tror för övrigt, att bestämmelsen bland annat är tillkommen med hänsyn till vår egen förfoganderättslagstiftning. Härom säger utskottet, att det håller före, "att, när annorledes ej överenskommits, den stat, vars medborgare utsattes för rekvisition, enligt folkrätten kunde använda repressalier mot den rekvirerande staten, såväl när rekvisitionen i själva verket vore ett slags nationalisering, som när tillräckligt vederlag icke genast ställdes till ägarens förfogande". Ja, jag känner icke riktigt till, hur man resonerat i utskottet. Jag har icke varit närvarande vid debatten på denna punkt. Men betyder icke detta, att bara regeringen lämnar ett tillräckligt vederlag, så har den rättighet enligt utskottets eget erkännande till en sådan rekvisition? Och det är ju precis vad avtalet medger vederbörande att få. Vederbörande skall ju enligt art. VII få skäligt vederlag, därest hans egendom konfiskeras eller rekvireras.

Nu säger utskottet, att huru vederlaget skall bestämmas är icke på något sätt angivet, vadan alla garantier i detta avseende saknas. Det förvånar mig något litet, att utskottet uttryckt sig på det sättet, ty det är och har icke varit utskottet obekant, att enligt utfärdade dekret hädanefter vid rekvisition och konfiskation vederlag skall lämnas i överensstämmelse med marknadens allmänna priser, d. v. s. så vitt jag vet precis samma regel, som gäller i alla länder utan undantag. Ryssland har alltså här ställt sig på samma ståndpunkt, som vi räknat som den civiliserade.

Jag skall icke fortsätta min argumentation. Jag vill endast fråga kammaren, vilket läge den anser, att vårt land kommer i därest detta avtalsförslag faller. Utskottet talar om vår solidaritetskänsla med

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

andra länder. Ja, mina herrar, allting kan ju gå till överdrift, och jag tycker ej att vi behöva vara väsentligt finare än t. ex. Italien och Tjeckoslovakiet, vilka så vitt jag icke är illa underrättad slutit avtal, sedan Genuakonferensen avslutades. Jag tycker att man driver anspråken på oss något väl långt, då man vill, att vi skola avstå även från ett handelsavtal för Haagkonferensens skull, ehuru man vet, att i Haag skall ingenting annat än just de frågor, som enligt detta avtal äro uppskjutna — därför att de måste internationellt regleras — tagas upp till behandling och knäckas. Jag förstår över huvud icke den sammanblandning mellan vad som skall ske i Haag och detta avtal, som här föreslås. Och de två sakerna ha icke i verkligheten någonting med varandra att göra. Vi komma icke till Haag i ett på något som helst sätt försämrat läge, därest vi komma med detta avtal avslutat, än om vi komma dit utan att det är avslutat. Men däremot göra vi efter min mening vårt eget land en betydande otjänst genom att icke sluta något avtal.

Är det icke på det sättet, att Ryssland och Sverige bara på grund av det geografiska läget äro på ett särskilt sätt hänvisade till varandra. Måste icke envar säga sig, att det enkla faktum att vårt land ligger vid Östersjön och att på andra sidan med blott de jämförelsevis svaga randstaterna emellan kommer det väldiga Ryssland — säger oss icke det, att Ryssland är ett naturligt fält för vårt lands eventuella möjligheter av expansion och exploatering. Det är det av naturen oss anvisade fältet för svensk företagsamhet. Kan det då vara praktiskt, att vi skola sätta oss i ett sådant läge, att när vi skiljas från denna riksdag ingen människa kan säga, när man ens över huvud skall kunna taga upp förhandlingar igen om ett avtal med Ryssland, men man med ganska stor säkerhet kan säga, att vi knappast vidare skola komma i ett sådant gynnsamt läge, att ett avtal kan slutas så förmånligt som detta, utan det hela undanskjutes till en praktiskt taget oviss framtid, så vida icke det egendomliga inträffar, att vi verkligen lyckas komma till en uppgörelse nere i Haag. Går Haag om intet, så är det uppenbart, att vi stå och komma att stå icke bland dem, som förstått tidens egna krav, utan tvärtom komma att stå — på grund av vårt eget handlingssätt — bland de undanskjutna och tillbakaskjutna. Jag kan icke, det får jag uppriktigt erkänna, genomskåda djupsinnigheten och klokheten i en politik, som försätter oss i ett sådant läge. Men gud ske lov är vår riksdag ju behärskad av de borgerliga nu, och det blir på deras ansvar, den situationen inträder. Jag förmodar, att de komma att taga det ganska lätt.

Jag tror icke det är nyttigt för vårt land, jag tror icke man gör Sverige och icke Europa någon tjänst — även om man här åberopar något, som kallas för den europeiska rättssolidariteten — jag tror icke man gör någon part över huvud, icke ens våra rysslandssvenskar någon tjänst, om man avslår detta avtal. Jag är tvärtom övertygad, att det enda sätt att i det läge vi befinna oss göra alla parter den tjänst vi kunna är att bifalla avtalsförslaget, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

Friherre Adelswärd: Herr greve och talman, mina herrar! Efter det intressanta och synnerligen uttömmande anförande, med vilket denna debatt började av det särskilda utskottets ordförande, återstår icke så synnerligen mycket att säga för den, som i allra största huvudsak delar hans uppfattning i den föreliggande frågan. Jag skall heller icke upptaga kammarens tid med att ingå på någon detaljgranskning av reservationen eller ett bemötande av den sista ärade talaren, hur frestande det än kunde vara i många punkter av hans anförande. Men jag vet, att vad han har sagt, kommer att bli upptaget och bemött av flera av dem, som komma att tala efter mig, bättre än vad jag själv skulle kunna göra.

Jag skall hålla mig till några allmänna synpunkter enligt mitt förmenande av den betydelse och den beskaffenhet, att det icke skadar, om de bli upprepade mer än en gång under debatten. Jag kan dock icke neka mig att i ett fall göra en liten invändning mot en sak, som den förre ärade talaren yttrade, och som han utvecklade till en huvudsak, nämligen då han talade om bolsjevikskräcken och ville antyda, att fruktan för bolsjevikagitation av ryska bolsjeviker skulle vara en huvudorsak för några eller för många att motsätta sig avtalet.

När han så kraftigt framhöll denna synpunkt, må jag säga, att han enligt min uppfattning slog in öppna dörrar. Ty under debatten i utskottet åtminstone och under samtal under hand har jag för min del icke kunnat finna någon, som har ansett denna sak vara av någon avgörande betydelse, när det gäller att bedöma, om avtalet bör antagas eller förkastas.

Av ett avtal i allmänhet fordrar man väl, att det skall ha en viss motsvarighet av fördelar för de båda parterna. Detta är en sak, som är helt naturlig, när det gäller avtal mellan enskilda, och jag kan icke finna annat än att det måste gälla som regel även vid avtal mellan staterna.

Men hur förhåller det sig i detta avseende med det här föreliggande avtalet? Att ryssarna ha fått i huvudsak vad de velat torde vara obestridligt. Vad de sträva efter är att få ett erkännande, helst de jure. Enligt detta avtal ha de fått ett erkännande de facto, som enligt allas enstämmiga mening i själva verket så när som på en del formaliteter är lika gott som ett erkännande de jure. Men vad har Sverige fått? Vi ha fått vissa fördelar, såsom det framställdes av reservanterna, särskilt i det vi då skulle få rättighet att idka handel. Enskilda skulle få fritt idka näring och handel i Ryssland, och däri skulle ligga en så ofantlig fördel. Men i själva verket är denna fördel, som vinnes på papperet — men som vi måste erkänna är av den beskaffenhet, att vi icke kunna begagna oss av den — ej något, som vi kunna draga nytta av, och den reciprocitet, som på alla punkter av avtalet framhålles, är i själva verket skenbar, då den är fullt effektiv, när det gäller ryssarna i Sverige, men icke användbar för tillfället, när det gäller svenskarna i Ryssland.

I Ryssland äro ju förhållandena sådana, att där råder osäkerhet. Där råda ej de betryggande förhållanden, som äro nödvändiga för att idka handel eller ekonomisk verksamhet över huvud taget, då däremot i Sverige ryssarna ha sin verksamhet skyddad av vår gamla rättsordning.

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

En rent principiell skillnad ligger ovillkorligen i det förhållandet, att så länge den ryska ordningen är sådan, att all utrikes handel bedrives av staten, ett statsmonopol, så måste den ske genom av staten delegerade. Här i Sverige verkar för all rysk handel en delegation. Då vi i alla händelser icke ha motsvarande statsmonopol, skola vi verka på vanligt sätt genom enskilda personer, och de skola i själva verket få sin verksamhet i allra högsta grad inskränkt. I Ryssland är det ju faktiskt på det viset, att man vet icke från den ena dagen till den andra, vad man äger. Man vet icke, om fordringar komma att betalas eller icke.

I detta sammanhang ber jag att få bemöta en annan sak, som framhålles i reservationen, och som även mycket starkt framhölls av den föregående ärade talaren. Det är nämligen, att de som icke vilja godkänna detta avtal fästa en särskild huvudvikt vid att vi först, innan vi kunna inlåta oss på några förbindelser med Ryssland, skola få fordringarna återbetalade och få den beslagtagna egendomen i Ryssland ersatt.

Jag tror icke heller därvidlag, att det är fullt riktigt. Det är visserligen ett klart önskemål icke minst bland de mångtaliga rysslandssvenskar, som blivit ruinerade på grund av förhållandena. Men såvitt jag kunnat förstå, och efter vad vi hört i utskottet av dem, äro de även i detta avseende fullt resignerade. De äro fullt beredda på att vi på grund av förhållandenas natur icke kunna påräkna i varje fall full ersättning. Så i och för sig är det fullt riktigt att säga, att detta utgör ett väsentligt skäl, varför vi icke böra antaga avtalet.

Men med det sammanhänger, att Ryssland erkänner icke rättmätigheten av våra krav. Det är denna rätt att få det beslagtagna åter, som vi vilja ha. Därför, om den icke erkännes från rysk sida, är det icke nog med att vad som redan har beslagtagits och vad som redan är förlorat må anses förlorat, utan vi vilja ha någon trygghet för att det icke går precis på samma sätt med vad vi ytterligare skola riskera på företag i Ryssland, som det gått med det föregående. Och så länge icke denna rätt erkännes från Rysslands sida, så har man icke den allra minsta garanti för att det ej på den egendom, som svenskar komma att ha hädanefter i Ryssland eller placerade i företag, kommer att tillämpas samma grundsatser, vilka tillämpats, när det gällt det som redan är där och det som blivit förlorat. Det är enligt mitt förmenande huvudskälet, varför icke avtalet för närvarande har något värde för oss och varför det icke bör antagas. Man kan med skäl i detta avseende säga om detta avtal det kända ordet, att det är icke någonting annat än "a scrap of paper".

Jag skall icke ingå ytterligare på några detaljer. De ha redan blivit så grundligt utredda och bemötta och komma ytterligare att bli det. Men jag skall fortsätta med några bestämmelser med anledning av vissa uttalanden i reservationen.

Där säga reservanterna, att de medge, att vår åsikt beträffande avtalets värde för närvarande är riktig. De säga, att för ögonblicket har det intet värde för vår handel. Omedelbart har man icke att draga någon vinst av detta och det säga de med rätta, ty de ha icke kunnat undgå att höra t. ex. att bland det stora antal sakkunniga personer, rysslandssven-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

skar och andra, som känna till förhållandena i Ryssland, och vilka nu ha hörts, var det — jag tror, jag kan utan överdrift säga det — endast två, som talade för antagandet av avtalet. Alla de andra voro avstyrkande eller ytterst kalla för det i varje fall. Till den ena av dessa ställde någon av utskottets ledamöter den direkta frågan: "anser ni, att man, om detta avtal antages, kan tillråda och uppmuntra svenskar att knyta nya förbindelser med Ryssland och upptaga affärsverksamhet och egen verksamhet där". Men efter någon liten fundering svarade han, det kan man inte, man bör avråda dem. Det bör lämnas åt var och en enskild att bedöma, hur stor risk han vill taga eller icke. Men han ville icke, även om avtalet vore träffat, tillråda någon att fara över. Och den andra — det är ganska karakteristiskt — var kanske ännu ivrigare för avtalet. Under diskussionens gång fällde han det yttrandet, att ni skall komma ihåg, att det gäller icke bara affärer. Ryssarna köpa icke bara varor, de köpa politik med detta avtal. Det var, jag upprepar det, de som talade för avtalet, vilka fällde dessa yttranden.

Nu är frågan: vad menar reservanterna med "ögonblicklig nytta". De ha använt detta i sin reservation. De klandra oss för att vi använda tänjbara uttryck. Men jag tillåter mig fråga, om man icke i det här fallet kan säga, att uttrycket "ögonblicklig nytta" är ett mycket tänjbart begrepp. Det måtte icke vara ögonblicklig i egentlig bemärkelse utan bildlikt talat, det kommer att gå större eller mindre tid, innan avtalet kan bliva till någon nytta. Men de säga, att innan detta ögonblick gått, så blir icke avtalet till någon nytta. I det fallet stå vi således på samma ståndpunkt. Det gäller således här endast hur länge det skall dröja, innan det kommer till någon nytta. Men huru kunna reservanterna ha denna åsikt, att avtalet under viss tidsperiod icke är användbart? Jo, såvitt jag förstår, ha de alldeles samma skäl för det, som vi ha. Vi säga, att på grund av rättstillståndet i Ryssland, och på grund av andra förhållanden, som äro rådande där, vi icke kunna utnyttja de skenbara fördelar, som avtalet bjuder oss på. Det måste vara precis samma utgångspunkt för herrar reservanter. De säga, att med det nuvarande rättstillståndet i Ryssland kan man icke ha någon nytta av avtalet för ögonblicket. Det hänger sålunda på hur länge det skall dröja, innan man kan få någon nytta av det.

Det blir, då rättssäkerheten är återställd i Ryssland, och när det kommer att ske är icke gott att för närvarande svara på, och jag är så säker på att det är denna utgångspunkt även för reservanternas uppfattning härvidlag, att jag skulle, om jag frågade dem: är det någon av er, herrar reservanter, som skulle vilja offra ett hundra kronor på en koncession i Ryssland för närvarande eller för ett annat företag, där man är tvungen att utgiva penningar eller sälja någonting utan att få förskottslikvid, få dem att svara med en mun: nej, det akta vi oss för.

Men nu är det på det sättet, att avgörandet behöver icke absolut eller uteslutande byggas på huruvida man anser, att någon verklig praktisk nytta kan erhållas genom avtalet, eller huruvida man kan anse, att det kan ske nu eller snart eller senare.

Det är ett annat förhållande, som utskottet har framhållit, som är

alldeles tillräckligt avgörande skäl för att för närvarande i varje fall icke antaga avtalet. Och jag vet icke, varför man icke kan nöja sig med det, då man därigenom för tillfället åtminstone kan skjuta undan diskussion om avtalets praktiska värde eller icke. Det är det praktiska skälet. Det är nämligen på det viset, att Sverige har gjort en nationelll överenskommelse om att deltaga i den fortsatta Genuakonferensen, i de fortsatta förhandlingarna i Haag.

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

Nu frågar jag: om ett antal enskilda personer komma överens om att träda tillsammans för att diskutera en fråga och försöka göra en generell överenskommelse, vad skulle man då säga om de två, som i samma stund de gå att sätta sig vid detta förhandlingsbord, gå att göra ett separatavtal? Jag behöver icke besvara den frågan, därför att svaret är givet. Man anser det icke vara fullt överensstämmande med vanlig anständighetskänsla, och jag tror, att man i det avseendet lugnt kan även på förhållandet mellan stater tillämpa vad som är brukligt och rimligt mellan enskilda individer, och det är sålunda tillräckligt skäl för att avslå avtalet under den situation, som nu är rådande. Och jag skall gå så långt, att jag tillåter mig att fråga regeringen, huruvida den hade framlagt förslaget, om, då den träffade detta avtal, som vi nu ha här till ratifikation, den situationen hade rått vid det tillfället. Jag vågar tro, att regeringen själv då icke skulle ansett lämpligt att antaga detta avtal. Således har situationen i det avseendet väsentligt förändrats på de månader, som ligga emellan den tid, då handelsministern undertecknade detta avtal och det ögonblick, i vilket vi nu ha att besluta, om avtalet bör fullföljas eller icke.

Jag skall, innan jag slutar, endast beröra några ytterligare motiv, som anförts sist i reservationen.

Reservanterna säga, att de hava några ytterligare skäl, som Kungl. Maj:t icke nämnt i sin proposition och som sålunda icke där använts som motiv för ett antagande av detta avtal. De säga, att man icke bör lägga hinder i vägen för dem som vilja försöka uträtta någonting i Ryssland. Men vi äro ju fullkomligt ense om att något arbete i Ryssland för närvarande icke kan ske. Vi tro, att det dröjer mycket länge och att vi ensamma icke kunna åstadkomma det tillstånd i Ryssland, som kan göra det möjligt. Reservanterna tro, att det skall gå, ehuru icke för närvarande. Men då kan man icke säga, att man lägger hinder i vägen för arbetet, när man erkänner, att något i alla fall icke kan göras för närvarande, och under sådana förhållanden kan det även från reservanternas synpunkt vara fullt befogat, att man åtminstone medgiver ett uppskov och icke omedelbart antager detta avtal under dessa förhållanden.

Vidare säger man, att man skulle komma i sämre läge, om man icke nu toge avtalet. Detta var även den siste ärade talaren inne på. Men jag tror, att även detta är ett misstag. Om konferensen i Haag resulterar i en generell överenskommelse, får man ju sådana grunder, en sådan ledning för de avtal, som inom ramen för det generella avtalet eventuellt träffas mellan de särskilda staterna, att man uppenbarligen kommer i ett bättre läge än det man står i nu, då man skall träffa avtal utan en generell uppgörelse.

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

Men även om det skulle inträffa — och jag vill gärna räkna med den möjligheten, vilken reservanterna anse så gott som säker, att något resultat icke kommer av Haagkonferensen — anser jag i varje fall icke, att vi komma i sämre läge genom att vänta. Det blir ungefär detsamma som nu, och jag tror, att vid ett avtal med Ryssland och förhandlingar därom vi göra rätt i att tänka på att Ryssland obestridligen har lika stor fördel av att komma till ett handelsaval och till ekonomiska förbindelser med Sverige som Sverige har av att komma till sådana med Ryssland. Detta tror jag, att man icke skall glömma, om man går till nya förhandlingar med ryssarna.

Slutligen anföra reservanterna med förtjusning, att det i art. XV står, att frågan om ersättningarna skall komma att ordnas med en rättvis reglering, och de t. o. m. kursivera ordet rättvis. Herrar reservanter få förlåta mig, om jag tycker, att denna förtjusning är litet naiv. Jag får lov att säga, att det sista uttalandet med denna förtjusning över den rättvisa regleringen verkligen sätter en viss prägel på hela reservationen, som synes mig utgå från en alldeles ovanlig godtrogenhet, en sådan egenskap, som en del människor hava, att de så förfärligt gärna tro, just vad de önska skola ske. En sådan godtrogenhet kan jag för min del icke tillägna mig. Jag anser, att i detta fall om någonsin bör man se sakerna kallt och icke hängiva sig åt något känslotänkande, utan betrakta detta, som det i själva verket är, som ett affärsavtal. När herrar reservanter, som allesammans äro socialdemokrater, äro så förtjusta över att ryssarna vilja reglera rättvist, tycker jag, att de skulle hava anledning att tänka på sina meningsfränder i Ryssland nu och erinra sig den rättvisa, som de maktägande i Ryssland för närvarande låta dessa vederfaras.

Nu är det obestridligt, att så gott som alla och däribland jag själv ingenting hellre skulle önska än att få återknyta förbindelserna med Ryssland, och framför allt skulle vi önska att kunna komma detta olyckliga ryska folk till hjälp. Man kan utan överdrift säga, att om man kunde göra det, skulle man gärna också offra icke så litet till och med på sina åsikter om hur ett avtal bör vara beskaffat. Men jag är livligt övertygad och, som jag tror, de flesta med mig om att detta avtal icke kan förbättra förhållandena i Ryssland. Därtill fordras helt annat och mycket mera än vad detta avtal bjuder. Ty det är i själva verket sådant, att man har mycket att förlora men bra litet att vinna på det. I varje fall är vinsten synnerligen osäker, och därför ber jag, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Vennersten: Herr greve och talman! Att döma av det intresse, varmed denna debatt synes följas av kammarens ledamöter, har väl var och en redan intagit sin ståndpunkt, och det vore skäligen fruktlöst att söka påverka ledamöterna av kammaren i denna fråga. Om jag icke dess mindre ber att få säga några ord, är det icke för att ingå på någon detaljgranskning av det föreliggande förslaget utan för att få framhålla några allmänna synpunkter, som enligt mitt för-

menande tala för att man bifaller Kungl. Maj:ts föreliggande proposition.

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

Den senaste ärade talaren frågade, så vitt jag förstod honom rätt, om det är någon, som för närvarande skulle vilja offra 100 kronor på en koncession i Ryssland, eller på en affär med Ryssland. Jag är icke säker på att jag fattade hans uttryck rätt, men om orden föllo ungefärligen så, som jag här återgivit dem, vill jag påpeka den rätt intressanta omständigheten, att det dock finnes folk, som offrar inte hundra kronor utan hundratals miljoner kronor på affärer med Ryssland för närvarande. Vi hava i dagarna sett, att det har bildats ett tyskt-ryskt bolag, som skulle arbeta på Ryssland, med ett kapital av 30 miljarder mark. Det är visserligen tyska mark, och dem hava vi icke mycket respekt för, men om man räknar om, vad det är — jag vet inte, om jag i hastigheten gjort beräkningen riktigt — så blir det väl i alla fall något mellan 400 och 450 miljoner svenska kronor. Och om man går tillbaka i tiden och ser, vad dessa företagsamma tyskar åstadkommit under de osäkra förhållanden, som råda i Ryssland för närvarande, så häpnar man över den utomordentliga intensitet, varmed detta handelsidkande folk bearbetat den ryska marknaden i avsikt att där återvinna det insteg, som tyskarna tidigare hava haft i Ryssland, där de varit den handelscivilisatoriska nationen framför alla andra. Jag undrar, om icke det exemplet kan giva oss något att tänka på. Här klandrar man och förmodligen — jag erkänner det gärna — med visst fog en del av detaljbestämmelserna i det föreliggande avtalet, men jag frågar med dem, som tidigare framställt denna fråga: hur tro herrarna, att det avtal kommer att se ut, som efter en tid av väntan och förmodligen ganska lång väntan kommer att ersätta det avtal, som här föreligger, om icke detta godkännes av riksdagen? Tro herrarna verkligen, att ett sådant avtal kommer att bjuda Sverige avsevärt större förmåner, än vad det nu här föreliggande avtalet skulle kunna göra? Jag tror det icke. Sverige har i Genua förbehållit sig rätt eller åtminstone tillerkänts rätt att uppgöra ett separatavtal med Ryssland. Man har där ansett, att vi redan kommit så långt — jag antar, att man resonerat så — att här icke förelåg något skäl att hindra Sverige att fortgå på den väg det redan beträtt.

Om vi se, huru försöken att återupprätta det ryska ekonomiska livet, att återställa den ekonomiska ordningen i hela Europa, huru detta problem är föremål för överläggning på konferens efter konferens, och sedan beakta, till vilka resultat man därvid kommer, så finner man, att i slående motsats till det negativa resultat, som därvid åstadkommes, står det förhållandet, att land efter land i alla fall sluter separatavtal med Ryssland. Även den omständigheten synes mig tala för att man väl betänker sig, innan man avslår det avtal, som nu här föreligger till riksdagens prövning.

Jag har nyss åberopat Tysklands exempel. Men om tyskarna hava en på grund av traditionella förhållanden och tidigare insatser i Ryssland beroende förmånsrätt, om jag så får säga, till att taga hand om det ryska återställelseproblemet, så hava vi svenskar i förhållande till

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

vår folkmängd en måhända relativt större anledning att deltaga i detta återuppbyggnadsarbete. Ingen av oss är obekant med det förhållandet, att Sverige i Ryssland har haft en civilisatorisk uppgift av allra största rang sedan urminnes tid, och det skulle förvåna mig, om det icke även framgent vore åt Sverige och svenskarna förbehållet att spela en nog så betydande roll i det ryska ekonomiska och kulturella livet.

Jag skulle nästan våga tro, att om riksdagen avslår Kungl. Maj:ts proposition, man med ett visst skäl som överskrift över en relation av vad som här förekommit i riksdagen skulle kunna sätta: "Medan vi vänta, handla de andra." Jag tror, att väntetiden blir lång, och jag tror, att tiden är inne även för oss svenskar att deltaga i arbetet där borta.

Jag tror, att vi böra finna oss i att avtalet lider av avsevärda brister. Man skulle ju, då man haft anledning att deltaga i arbetet tidigare, kunna vilja söka försvara de detaljbestämmelser, som här varit föremål för kritik, men det försvaret må lämnas till utskottsreservanterna. Jag vill icke upptaga kammarens tid med att gå in i sådana detaljer, såsom jag också förut har tillkännagivit.

Man säger, att läget nu är ett annat, än vad det var, då Kungl. Maj:t framlade sin proposition, och när avtalet slöts. Ja, i vad mån är läget ett annat? Hava icke de förhållanden, som jag har påpekat, snarare visat, att vi böra fortgå på den väg, som då beträddes, och att vi hava all anledning att tillse, att det rätt så svåra arbete, som redan är utfört, icke helt och hållet gives till spillo. Jag tror för min del, att om ett avtal med Ryssland nu utebliver, förlorar vårt land därigenom möjligheten att till Ryssland utsända en representant med befogenhet att skydda svenska undersåtar, svenska firmor i Ryssland och deras intressen därstädes, och vidare tror jag, att om avtalet utebliver, ökas svårigheten för svenskar att få tillstånd att resa in i Ryssland och därigenom också risken för svenska undersåtar och firmor att förlora ytterligare större eller mindre delar av deras ännu i Ryssland kvarvarande egendom.

Jag tror, att svenskarnas uppgift är att över sovjetregeringens huvud söka kontakt med den stora ryska jordbrukande befolkningen, ty det är den som egentligen utgör Ryssland. Vilken betydelse jordbruksbefolkningen har i Ryssland, icke blott ekonomiskt utan även politiskt, tillåter jag mig, herr talman, till sist att söka visa på genom ett citat ur en bok, som jag skulle vilja rekommendera till läsning åt alla dem, som intressera sig för det stora ryska problemet. Det är ett arbete av en tysk, som varit i Ryssland under hela sitt liv, så vitt jag kan förstå, och som heter dr Jenny. Han har skrivit en broschyr om "Tyskarna i Rysslands ekonomiska liv". Den boken är värd att läsas, och den klargör mycket av det som kanske icke står så klart för oss alla, nämligen att det är av utomordentlig vikt att vi jämte andra nationer hjälpa den ryska bondebefolkningen ur det nödläge, vari den befinner sig, och hindra den att bliva ett oroselement i världen, som den tidigare har varit. Jag vet, herr talman, att vad jag nu kommer att säga kan komma

att betraktas såsom liggande något utanför ramen för vad vi här tala om, men jag är viss om att de allra flesta av mina ärade åhörare skola medgiva, att det dock har något sammanhang därmed. Författaren skriver: "En viktig och tacksam roll väntar tyskarna i Ryssland i politisk riktning. Man har allmänt trott, att tsarismen var den ryska imperialismens drivkraft. Denna uppfattning är ytlig och grundfalsk. Tsarismen hade blott att giva utlopp åt en inre drift, som med en naturkrafts styrka bröt fram ur de djupaste folklagren. Det tsaristiska härskarbegäret var intet annat än den praktiska exponenten för det hungrande ryska folkets begär efter jord, detta folk med dess på varje skapande förmåga blottade gräshoppsnatur. Men begäret efter jord kommer att förbliva de ryska böndernas drivkraft, så länge de icke lärt sig fördjupningens konst, och fördjupning heter inom jordbruket intensifiering, d. v. s. skapande av större näringsmöjligheter på samma yta. Till dess så sker, kommer denne tillfälligt bofaste åkernomad att ständigt utsuga sin jord för att sedan se sig om efter ny obrukad sådan. Denna blinda bondeburna expansionsdrift är ursprunget till den ryska imperialismen." Författaren skildrar därefter den viktiga uppgift, som tillkommer tyskarna vid åstadkommandet av den ryska bondens och det ryska jordbrukets omvandling. "Det senaste kriget", säger han, "stäckte tills vidare det ryska framträngandet åt olika håll. I längden kan intet annat eller bättre hinder resas däremot än högre produktivitet inom jordbruket, som lär ryssarna att nöja sig med vad de redan äga. Och denna högre produktivitet kunna blott utlänningar framkalla."

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

Vi tala här om handel, men handel har en utomordentlig civilisatorisk uppgift, som vi alla veta, och när vi i avsikt att skapa ökade handelsmöjligheter därborta så snart som möjligt, ordna det så, att vi kunna komma in i Ryssland igen, hava vi samtidigt deltagit i den ännu större uppgift, som fortfarande står och väntar på villiga element därute. Jag tror nog, att man skall medgiva, att det ligger någonting tilltalande i att för ett folk, som ännu står på den relativt låga nivå, som den ryska bonden gör, hjälpa till att göra hans huvudnäring bärande och bringa honom till större bofasthet än vad han hittills haft. I den övertygelsen, att en sådan insats från Sveriges sida väl är värd att taga vara på, och även i den övertygelsen, herr talman, att om vi försitta detta tillfälle, vi löpa vissa risker, som icke äro obetydliga, anhåller jag att få yrka bifall till reservationen.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr Wohlin: Herr förste vice talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren har här hållit samma entusiastiska och för vårt folks kommande förbindelser med Ryssland sympatiskt stämda anförande, som han tidigare hållit inför första särskilda utskottet. Jag får i mycket instämma i hans framtidstankar, ehuruväl jag måste beteckna hans upp-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

fattning om det nuvarande läget såsom varande i åtskilliga hänseenden uttryck mera för ekonomisk lyrik och ekonomiska drömmerier än för praktisk ekonomisk politik.

Då jag för min del haft att taga ståndpunkt till detta ärende, har jag fäst mig vid att vårt land under det halvsekel, som föregick krigsutbrottet, företrädesvis hade sina blickar riktade västerut. Det var till Amerika, som Sverige sände omkring en miljon av sitt bästa folk, och det var inom den amerikanska nationen, som svenskarna gjorde sina största insatser på de ekonomiska och kulturella områdena. Liksom den föregående ärade talaren hyser också jag uppfattningen, att vi nu ha inträtt i ett nytt skede av vår historia och att det är Sveriges uppgifter österut som komma att träda i förgrunden under den tidsålder, som nu stundar. Det är för övrigt riktigt, vad han också nämnde, att Sverige under de gångna årtiondena redan gjort betydande insatser i Rysslands ekonomiska liv. Det är icke endast det världsberömda namnet Nobel, som här lyser som en stjärna. Det finnes också många andra svenska industrimän, som anlagt filialer i Ryssland till sina stora och väl organiserade industriella företag i Sverige eller som grundat solida dotterbolag där ute, och därtill komma de hundratals svenskar, som i Ryssland utövat annan framgångsrik handels- och industriverksamhet eller som varit verksamma som ingenjörer, teknici eller i andra yrken. Jag kan sålunda med skäl säga, att jag gått till behandlingen av detta förslag till handelsavtal med Ryssland med önskan att underkasta detsamma "en välvillig granskning", om man erinrar sig detta uttryck från ett tillfälle under föregående års riksdag. Visserligen har jag under ett tidigare skede hyst uppfattningen, att, innan den svenska regeringen trädde i traktatförhandlingar av detta slag med Ryssland, detta sistnämnda land borde hava en regering, som på västeuropeiskt parlamentariskt sätt vore framsprungen ur en nationalförsamling, tillkommen genom allmän och lika rösträtt. Denna min tidigare åsikt har jag emellertid i likhet med de flesta andra i Europa, som hava att behandla det ryska problemet, måst uppgiva, då jag måste erkänna, att den nuvarande ryska rådsregeringen är ett av revolutionen och historien skapat faktum, vars tillvaro i fortsättningen visserligen icke kan med säkerhet bedömas men som man tills vidare får räkna med såsom det faktum den är. Härmed har jag ingalunda sagt, att jag på något vis sympatiserar med vare sig denna styrelse eller dess metoder. Men detta är en sak, som ligger mera på sidan om den här föreliggande avtalsfrågan, och jag anser att man har skyldighet att pröva detta avtalsförslag alldeles oavsett sina antipatier mot den nuvarande ryska rådsregeringen. Minst av allt har jag vid denna prövning låtit mig påverkas av någon "bolsjevikskräck", som en ärad talare på Stockholmslänsbänken trodde ligga bakom utskottsmajoritetens ståndpunkt, ehuru intet står talat därom i motiveringen, och detta så mycket mindre, som jag i likhet med sagda talare anser, att möjligheterna för den bolsjevikiska propagandan i vårt land vid ett bifall till detta avtal bliva ungefär desamma som förut. Vi hava redan här hemma tillräckligt många svenska medborgare med kommunistisk samhällsåskådning för att det

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

skall vara tämligen likgiltigt, om vi släppa in i landet något hundratal personer till av samma slag.

Jag har, såsom härav framgår, sökt att på frågan anlägga rent kalla och sakliga handelspolitiska och ekonomiska synpunkter och jag tror mig för övrigt kunna säga att detsamma varit fallet med alla medlemmar av utskottsmajoriteten. Det bör då visserligen erkännas, att vårt land under tiden före kriget kunde glädja sig åt en ganska vacker utveckling av sin export till Ryssland. Under året närmast före kriget uppgick denna vår export i värde räknat till omkring 33 miljoner kronor. Det var visserligen icke så mycket i förhållande till hela vår export, men det var dock en siffra av ganska aktningsvärd storlek. Det bör också erkännas, att denna export till övervägande del utgjordes av industriella helfabrikat, alltså varor, på vilka svenskt arbete i särskilt hög grad nedlagts.

För den svenska exportindustrien var sålunda Ryssland före kriget ett avsättningsområde av icke ringa betydelse. Under de första krigsåren ökades som bekant vår export till Ryssland och uppgick år 1917 till ett maximibelopp av ej mindre än 136 miljoner kronor. Denna krigstidsexport får dock, som alla veta, väsentligen betraktas som en konjunkturföreteelse, och särskilt bör bemärkas att däri ingick faktiska transitovaror till icke ringa kvantiteter och värden. Emellertid bör ytterligare medgivas, att, sedan Krassin-avtalet avslutades, exporten till Ryssland, efter att en tid hava legat nästan fullständigt nere, ånyo ökats och nått vissa dimensioner, vilka, om än icke stora, dock icke böra förbises under nu rådande ekonomiska depressionstider. Enligt meddelade upplysningar har sålunda vår export till Ryssland under senare halvåret 1920 och helåret 1921 sammanlagt uppgått till omkring 90 miljoner kronor och den har huvudsakligen utgjorts av lokomotiv, lantbruksmaskiner, sågar, yxor och dylika för lantbruket med binäringar avsedda verkstadsartiklar. Alla dessa fakta, som det föreliggande avtalets anhängare väl känna, böra icke fördöljas av oss, som äro motståndare till avtalet. Vi få icke låta den misstanken vinna näring, att vi skulle hava förbisett den roll, som Ryssland spelat såsom avsättningsland för den svenska industrien före och under kriget och jämväl under Krassin-avtalets giltighetstid. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på några förhållanden, som äro ganska avgörande, när man tager i betraktande den situation, i vilken vi för närvarande befinna oss, och då man går att bedöma det avtalsförslag, som nu är framlagt. Hela vår ekonomiska politik gent emot Ryssland hade under tiden före kriget, såsom en framstående kännare av Ryssland och svenskarnas verksamhet i detta land uttryckt det, en "offensiv" karaktär, d. v. s. vårt arbete på Ryssland var huvudsakligen inriktat på arbete *inom* Ryssland. Svenska storindustriella företag grundade, såsom nyss sagts, filialer eller dotterbolag därute, svenskarna reste dit ut och kastade sig med liv och intresse in i den internationella konkurrensen vid arbetet på Rysslands utveckling till en stat med modernt ekonomiskt liv. Nu efter revolutionen och sammanstörtandet av de ekonomiska och rättsliga förhållandena är ställ-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

ningen väsentligt annorlunda. Den stora och ledande svenska exportindustrien har numera icke möjlighet att i nämnvärd mån kunna upptaga och fullfölja tidigare ekonomiska förbindelser med Ryssland. Jag har allt skäl att tro, att de ledande männen inom dessa svenska industriföretag, såsom Allmänna telefonaktiebolaget, Aktiebolaget Separator, Aktiebolaget Svenska Kullagerfabriken, Huskvarna vapenfabriksaktiebolag etc. alla hava den uppfattningen, att, så vitt man nu kan bedöma läget, ett återupptagande av verksamheten i Ryssland på deras respektive områden för närvarande icke är tillrådligt och möjligt. Anledningen är naturligtvis dels bristen på kontanta betalningsmedel och saknaden av erforderliga säkerheter för kreditgivning samt dels hela det rättsliga osäkerhetstillståndet i Ryssland, som ej endast för dessa industriföretag utan för övrigt för alla, som tänka på att återupptaga eller påbörja ekonomisk verksamhet därborta, utgör ett så gott som oöverstigligt hinder för planernas realiserande. I stället finner man, att vårt ekonomiska arbete med hänsyn till Ryssland under senare tid tagit en annan karaktär. Den förenämnde med Rysslands förhållande förtrogne personen har betecknat detta arbete såsom av "defensiv" art, d. v. s. det är ett arbete, som väsentligen är förlagt *inom Sverige* och icke inom Ryssland. Betraktar man då detta arbete, som utföres inom Sverige, så befinnes, att det så gott som helt och hållet koncentrerats i en enda koncern, den s. k. Gunnar W. Anderssonska koncernen, som äger Nydqvist & Holms mekaniska verkstad jämte några andra svenska industriella företag och som med ryska staten under professor Lomonosovs förmedling slutit ett avtal om en betydande lokomotivleverans. Ett tusen stycken lokomotiv skola levereras under femårsperioden 1921—1925, varav 50 lokomotiv levererats under år 1921, 200 skola vara levererade under innevarande år samt 250 under vart och ett av de tre härefter följande. Vill man bedöma värdet för Sveriges ekonomiska liv av detta lokomotivavtal, så måste man visserligen räkna med att lokomotivbeställningarna i fråga tillfört koncernen en förskottsbetalning av omkring 45 miljoner kronor, därutöver förmodligen icke så ringa belopp, allt eftersom lokomotiven levererats, och slutligen att förutom arbetet med lokomotiven i Trollhättan ett antal underbeställningar, som denna lokomotivbeställning fordrar, kunnat placeras vid svenska mekaniska verkstäder, varav följt en tillfällig lättnad för den svenska mekaniska verkstadsindustrien. När man emellertid frågat de ledande männen inom koncernen, huruvida säkra garantier verkligen finnas för att avtalet skall kunna hållas från rysk sida, så ha de icke kunnat svara att sådana säkra garantier existera. Självfallet beror detta därpå, att de lika litet som andra kunna känna de betalningsmöjligheter, som ryska staten äger i sitt guldförråd under de närmaste åren. Man måste likaledes ställa sig något tveksam rörande möjligheten för Sverige att få behålla de förenämnda s. k. underbeställningarna, icke minst därför att dessa underbeställningar kosta ryska staten väsentligt mera än de skulle göra för den händelse att de placerades i Tyskland med detta lands låga valuta och lägre produktionskostnader. Ryssland har med detta lokomotivavtal "velat köpa icke

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

endast ekonomi utan även politik", det var ett yttrande som något oförsiktigt fälldes av en tillkallad sakkunnig inför det särskilda utskottet, och jag tror att han därvid slog huvudet på spiken. Som jag nyss nämnde, skulle ju underbeställningarna ställa sig betydligt billigare i Tyskland än i Sverige, och den ryska rådsregeringens ekonomiska experter äro enligt samstämmiga uppgifter ekonomiskt skickliga och affärsmässigt tränade personer. Jag har uppfattningen, att hela denna stora lokomotivleverans, om vilken talats så mycket i pressen och vars betydelse för den svenska industrien och för arbetslöshetens avhjälpande här i landet så många gånger förts fram i diskussion, i det stora hela är att likna vid en såpbubbla, som kommer att brista så snart Rysslands möjligheter till kontantbetalning i guld försvinna. För övrigt är hela företaget planlagt efter dimensioner, som icke stå i naturligt förhållande till den svenska mekaniska verkstadsindustrien i allmänhet. När leveransen blivit slutförd, för så vitt att detta med hänsyn till vad nyss sagts över huvud kommer att ske, så står anläggningen där som ett jätteföretag, med små utsikter till att kunna drivas vidare i samma skala och till ringa eller ingen nytta för den svenska mekaniska verkstadsindustrien, en uppfattning, vars riktighet bestyrkes av med dessa förhållanden förtrogna personer på industriens område. Vad härefter angår handeln på Ryssland, så bör bemärkas att den ryska utrikeshandeln alltjämt är monopoliserad, varav följer att svenska köpmäns möjligheter att här göra fruktbringande insatser äro starkt begränsade. Åtminstone intill den dag som i dag är blir det endast de, som av den ryska rådsregeringen fått tillstånd att driva sådana affärer, som här kunna komma i fråga. Troligen kommer det inom denna krets att sist bland alla beredas plats för den skara gamla rysslandssvenskar, som faktiskt äga den största kännedomen om ryska förhållanden och de största förutsättningarna för att på jämväl detta område kunna utföra det bästa arbetet. — Går jag härefter över till möjligheten för svenskar att arbeta inne i Ryssland, så är det visserligen sant, att en hausse för en tid sedan förmärktes på den ryska inrikeshandelns område. Efter dekretet om inrikeshandelns frigivande inträdde en viss livaktighet, som särskilt gjorde sig märkbar i handelsbutikerna och vid de öppna handelsaffärerna i Rysslands centrala handelsplatser, framför allt i Moskva. Men denna livligare inrikeshandel var enligt meddelande från trovärdigt håll en mera tillfällig företeelse, som räckt endast intill dess att de restlager eller gömda förråd av varor, som trots det allmänna förfallet voro tillgängliga, blivit omsatta och konsumerade. Numera lär detta skede redan vara förbi och inrikeshandeln i Ryssland berättas hava åter nedsjunkit till samma primitiva nivå, på vilken den befann sig före det nämnda dekretets utfärdande. Möjligheterna för svenskar att inne i Ryssland driva handel och utöva annan ekonomisk verksamhet är för närvarande ytterligt små och detta desto mera, som Rysslands rättsförhållanden alltjämt förete samma osäkra karaktär som hittills. Oaktat allt vad den ärade talaren på Stockholmslänsbänken anförde för att mildra intrycket av bestämmelsen i Artikeln VII, att varor få rekvireras mot "skäligt vederlag", så utgör detta stad-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

gande ett så stort osäkerhetsmoment, att sannolikt ingen med ryska förhållanden förtrogen svensk köpman med hänsyn härtill vågar återupptaga en ekonomisk verksamhet därute av större omfattning och betydelse. Visserligen är det riktigt, att ett dekret för någon tid sedan utfärdats, som innehåller vissa bestämmelser om expropriation och vari stadgas att ersättning för rekvirerade varor skall lämnas efter handelspriset för dagen. Men det finnes i dekretet intet sagt om vem som skall bestämma "handelspriset" för dagen, intet om när ersättningen skall utbetalas, i vilket myntslag densamma skall betalas och i vad mån den som måst avstå sin egendom får fritt disponera vederlaget eller icke. Alla dessa betydande osäkerhetsmoment kvarstå även efter det sistnämnda dekretets utfärdande. I Ryssland följa för övrigt dekret på dekret, och ingen vet när det, om vilket här är fråga, kan komma att följas av ett nytt och ännu strängare. Den ifrågavarande bestämmelsen i Art. VII av avtalet har av dem, som känna Rysslands nuvarande förhållanden, ansetts innebära en så stor brist i detsamma och ett så farligt medgivande från svensk sida, att avtalet endast på grund härav skulle bliva till mycket ringa nytta för vårt land. För oss oförmånlig är även den ofta påpekade bestämmelsen i Art. XI av avtalet, att svenskar, som begivit sig till Ryssland efter avtalets ikraftträdande, men som önska återvända, skola, då de flytta tillbaka, endast få medföra sådana sina husgeråd och verktyg, som de infört till Ryssland efter avtalets ikraftträdande. Även denna bestämmelse har en så inskränkt innebörd, att den icke uppmuntrar till verksamhet inom Ryssland, ty allt som köpes i Ryssland under ifrågavarande personers vistelse därute faller icke under denna klausul, vilken för övrigt är snävare än någon annan motsvarande i Rysslands tidigare handelsavtal, avtalet med Tyskland härunder inbegripet. Sammanfattningsvis vill jag säga, att det här föreliggande avtalet icke synes mig få någon nämnvärd praktisk betydelse, vare sig jag betraktar den industriella verksamheten här i landet, som skulle befordras av avtalet, eller jag betraktar svenskars möjligheter att deltaga i utrikeshandeln på Ryssland eller jag söker sätta mig in i frågan om deras utsikter till att återupptaga eller påbörja arbete inom Rysslands gränser.

Jag vill härefter beröra några kända fakta, vilka en så praktisk man som den ärade talaren på Västgötabänken icke så lättvindigt, som han gjorde, borde hava gått förbi. Det förhåller sig ju, som alla veta, så, att vad Ryssland för närvarande framför allt behöver är kredit, men om något kreditavtal har det för Sveriges vidkommande icke varit tal, allt sedan förhandlingarna om ett sådant avbrötos under sistlidna höst. Så vitt nu kan bedömas kan ett kreditavtal bliva en verklighet först i samband med den internationella uppgörelse beträffande Ryssland, som man hoppas skall komma till stånd i Haag. Ett villkor för en sådan internationell uppgörelse, som icke på förhand bör å vår sida uppges, är att Ryssland erkänner sina skulder till alla de svenska medborgare, firmor och bolag, som hava bestyrkta fordringar på ryska staten. Nu har sagts under debatten, att våra Rysslandssvenskars anspråk på ersättning för i Ryssland förlorad egendom icke skulle ha den bety-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

delse för den föreliggande frågans bedömande, som avtalsförslagets motståndare såväl inom det särskilda utskottet som här i kammaren velat tillmäta desamma. Särskilt talaren på Stockholmslänsbänken gjorde gällande, att det vore "en trång synpunkt" hos den ärade talesmannen för det nationella partiet här i kammaren, när denne fäste så stort avseende vid denna punkt. Jag får då erinra därom, att om detta är en trång synpunkt, så delades densamma i allt fall av den nuvarande statsministern och ministern för utrikes ärendena under remissdebatten i andra kammaren den 18 januari innevarande år. Statsministern anförde på tal om dessa saker i ett genmäle mot en kommunist i kammaren bland annat: "Men å andra sidan måste man ju säga sig, att vi icke kunna sträcka vårt tillmötesgående i fråga om en uppgörelse så långt, att Sverige endast skulle lämna stora krediter på varor, som här förfärdigas, utan att vi erhålla någon som helst garanti för ersättning för de stora förluster, som i Ryssland tillfogats våra landsmän." "Det är uppenbart", tillade statsministern vidare, "att varje svensk regering med bestämdhet måste hålla på, att det skipas rättvisa, där orättfärdighet begåtts, och att det måste träffas någon uppgörelse om skadestånd för de plundringar, som ägt rum, varvid stora värden, tillhöriga svenskar, gått förlorade, liksom ju även svensk statsegendom." I kraftigare och gentemot Rysslandssvenskarnas synpunkter mera sympatiska ordalag kan man knappast uttrycka den uppfattning, som den förste talaren emot avtalet här framförde, nämligen att denna ersättningsfråga är en kardinalpunkt vid det förevarande avtalets bedömande. Även om man skulle anse — vilket jag nu för min del icke gör — att de intressen, som representeras av denna skara av Rysslandssvenskar, vilka genom sin språkkunskap, sin kännedom om ryska förhållanden och sitt tidigare arbete därute får antagas komma att bilda den trupp av pioniärer, som skola gå i spetsen, när det gäller Sveriges deltagande i Rysslands ekonomiska återuppbyggande, icke böra tilläggas den betydelse, som motståndare till avtalet göra, så kan man dock icke komma förbi det faktum, att, därest man å svensk sida släpper dessa svenskars rättmätiga krav på ersättning för lidna förluster, så har man lämnat fältet öppet för ryska rättsuppfattningar, som träffa ej endast dem utan över huvud taget alla svenskar, som i fortsättningen — så vitt den nuvarande ryska regimen kommer att bestå — komma att driva handel med Ryssland eller idka ekonomisk verksamhet därute av det ena eller andra slaget. Rysslandssvenskarnas ersättningsanspråk svälla sålunda ut till en fråga av ganska dominerande betydelse, även om man icke vill erkänna dessa personers uppfattning såsom avgörande i denna fråga.

I sammanhang härmed kommer jag in på den punkt, som för många är den avgörande, nämligen frågan om detta avtals karaktär och betydelsen av detta avtalsförslag efter Genuakonferensens utgång och inför den stundande Haagkonferensen. Jag kan härvidlag ej annat än dela uppfattningen, att Genuakonferensen, ehuru den visserligen icke medfört förbud för Sveriges riksdag att godkänna ett avtal med Ryssland av denna beskaffenhet — det fattades bara annat — dock bragt så mycket

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

ljus över de nuvarande ledande ryska statsmännens uppfattning i fråga om Rysslands krav beträffande kreditavtal och Rysslands ståndpunkt till ersättningsfrågorna, att vi i hög grad skulle försvaga vår ståndpunkt och våra förhandlingsmöjligheter på Haagkonferensen, om vi ginge denna konferens i förväg och nu slöte avtal, genom vilket Sverige på förhand frånhänder sig vissa betydelsefulla förhandlingsvapen och ger avkall på vissa viktiga svenska krav gentemot Ryssland. Det kan ej gärna vara klok politik, att vid ett tillfälle som nu, kort innan Europa går att på internationell väg söka reglera sina mellanhavanden med Rådsryssland, lämna från oss det vapen, som ligger däri, att vi icke ha erkänt den ryska rådsregeringen *de jure* innan vi fått en för oss acceptabel överenskommelse beträffande svenska undersåtars rättsanspråk gentemot Ryssland. Det har inom utskottet sagts av reservanterna, att denna ståndpunkt innebär att vi antecipera ett fortsatt ryskt motstånd på Haagkonferensen mot de europeiska ersättningsanspråken och det har vidare sagts att vi, därest detta avtal faller, löpa risken att icke vinna ens det erkännande av skulderna, som anses vara inneslutet i Art. XV. Härtill vill jag svara, att två möjligheter äro tänkbara: antingen att Rysslands representanter i Haag framhärda i samma uppfattning med avseende å Rysslands skuldförpliktelser, som hävdats i Genua, eller också att Ryssland frånträder den i Genua intagna ståndpunkten beträffande ersättningsanspråken åtminstone så långt, att, på sätt utskottsmajoriteten tänker sig, en brygga kan slås mellan rysk och allmän europeisk rättsuppfattning. I förra fallet kan jag ej se att vårt läge blir ett annat efter Haag än vad det är nu, och i senare fallet ha vi ju alla skäl att ej gå händelserna i förväg och att avvakta Haagkonferensen, som då komme att öka möjligheterna för oss att i samråd med andra europeiska länder vinna en mera tillfredsställande lösning av frågan om våra ersättningsanspråk. Om Haag går sönder, sade talaren på Stockholmslänsbänken, kan det resultera i att Sverige kommer med i släptåget och att det får en ännu svagare förhandlingsställning än det nu har. Vi skulle då, menade han, kunna bli tvungna att över huvud avstå från alla ersättningsanspråk och vi skulle kunna komma i ett läge, då vi nödsakades sluta ett Rapallofördrag med Rådsryssland. Jag tror nu för min del, att detta är att i ganska väsentlig grad felbedöma läget. Ty jag tror först, att "i släptåget" komma vi icke, men skulle så hända att vi komme "i släptåget", så befunne vi oss i det mycket goda sällskapet av de andra gamla före detta neutrala länderna Danmark, Holland och Schweiz, av vilka Danmark och Holland under tiden efter fredsslutet mycket intresserat sig för handeln på Ryssland. Vidare tror jag icke att vi behöva frukta för att komma i en sådan ställning, att vi någonsin bliva nödsakade att sluta ett Rapallofördrag med Ryssland. Anledningen till detta fördrag var icke någon tysk fruktan för att de ekonomiska förbindelserna med Ryssland skulle gå sönder utan fördraget var ju närmast en konsekvens av de förutvarande segermakternas skadeståndspolitik gentemot Tyskland och fördraget, som för övrigt äger sammanhang med vissa uppgörelser efter Brest-Litovskfreden, undertecknades

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

under tysk oro för isolering och under intryck av stämningarna inom detta av skadeståndsbördor betryckta, av skatter plågade och av invasionshot betungade land. I den ställningen befinner sig sannerligen icke Sverige, som icke varit i krig med Ryssland, icke tryckes av några hårda, utifrån pålagda skadeståndsbördor och icke hotas av någon invasion av före detta fientliga makter. Jag beder kammarens ledamöter, när kammaren går att fatta detta för vårt lands anseende i Östeuropa och den övriga världen viktiga beslut, överväga, vad som för övrigt redan erinrats om i andra ordalag, nämligen att vi genom antagandet av detta avtal å ena sidan skulle utlämna svenska medborgares elementäraste krav på ersättning för förlorad egendom i Ryssland och å andra sidan i avtalets första artikels femte punkt faktiskt ställa den ryska rådsregeringens härvarande representant i det läge, att han, under åberopande av den ryska lagstiftningen om bankernas och i bankerna innestående medels nationalisering, kan kräva att för sin regerings räkning få ut i svenska banker deponerade medel, tillhörande ryska medborgare, ryska firmor och ryska banker, vilka belopp lära uppgå till en ganska betydande siffra. Det finnes visserligen för mig som lekman icke möjlighet att bedöma, huru svenska domstolar skulle komma att ställa sig till ett sådant anspråk, och jag vill ej göra gällande, att de svenska domstolarna skulle åt den ryska rådsregeringen utdöma denna egendom. Men om vi nu erkänna den ryska rådsregeringen som den enda faktiskt existerande ryska regeringen "med alla de konsekvenser, som följa härav", så kunna vi dock få emotse ersättningskrav, som komma att ställa de svenska domstolarna inför nog så ömtåliga och svårlösta spörsmål, och i vilket fall som helst är väl vad jag nu påpekat en reciprocitet av det mest egenartade slag. Att ställa Sverige i en sådan ställning vore att degradera vårt anseende på ett sätt, som ej vore förenligt med vårt lands värdighet.

Innan jag slutar vill jag med några ord beröra en tanke, som den ärade talaren på Västgötabänken framförde, och som man i förstone kunde tycka vara framsprungen liksom direkt ur munnen hos en talesman för det svenska bondeförbundet, nämligen att det vore Sveriges uppgift att över sovjetregeringens huvud hjälpa den ryska bondeklassen fram till en bättre ekonomisk ställning samt därmed hejda Rysslands expansionslust västerut och säkra främst vårt eget lands politiska ställning i världen. Ja, för det första undrar jag om den ärade talarens intresse för de ryska bönderna verkligen är så djupt grundat och om ej hans intressen äro mera knutna till den svenska storindustrien. Skulle emellertid så vara, att han verkligen tror på betydelsen av innehållet i dessa preussiska tidningsartiklar och pamfletter, tror han i så fall verkligen, att man kan "över den ryska sovjetmaktens huvud" komma i närmare kontakt med de ryska bönderna, när den ryska utrikeshandeln är monopoliserad, när sovjetstyrelsen faktiskt behärskar hela utrikeshandeln och jämväl inrikeshandeln, i den mån den sistnämnda ej genom det sista dekretet frigivits, dessutom genom bankernas nationalisering det mera utvecklade ekonomiska livet eller, rättare sagt, möjligheterna för detta liv att åter spira upp, samt slutligen och framför allt hela det

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

politiska livet i Ryssland och över huvud Rysslands hela utrikespolitik? Hur tror då den ärade talaren, att Sverige eller rättare sagt herr Gunnar W. Andersson och några andra herrar skola kunna över denna ryska styrelses huvud komma i kontakt med den ryska bondens ekonomi på det sätt han antydde? Det är fantasier, herr Vennersten, ej sinne för den faktiska verkligheten. Jag måste till mitt eget beklagande konstatera det, ty ingen skulle hellre än jag önska, att vårt land kunde komma den ryska bondeklassen till hjälp, så mycket mer som jag alltid hyst uppfattningen, att den ryska bondebefolkningen väntar på svenskt arbete, svensk organisation och svensk ledning, när den rätta stunden kommer. Men den rätta stunden är ännu icke inne. Det är för tidigt att nu sluta ett avtal, som ej ger några som helst av de fördelar, som man vill låta påskina. Det har förklarats av avtalets försvarare, att det dock icke innebär några nackdelar och att vi därför borde kunna godkänna det. Men jag har redan som min uppfattning uttalat, att avtalet med hänsyn till Haagkonferensen innebär väsentliga nackdelar. Sveriges framtida arbete i Ryssland måste visserligen vara att medverka vid "dränerandet av den stora sumpen" i Ryssland och för detta arbete äro vi alla livligt intresserade. Jag erinrar om den svenska hjälpexpeditionen till Samara och huru vi här äro bland de främsta i ledet för att söka hjälpa. Men detta "dräneringsarbete" kan ej gagnas genom ett accepterande av det avtal, som här föreligger, utan det kommer enligt min uppfattning att i framtiden ske efter helt andra linjer, med början nedifrån, allteftersom rättssäkerheten ökas och möjligheterna att arbeta i det inre av Ryssland åter öppnas. Jag skall icke närmare gå in på detta ämne vid detta tillfälle, endast sluta med att säga, att vi ha alla skäl att, medan hjälpverksamheten pågår därute, se svenskt och kallt på den traktatfråga, som här föreligger, och tillsvidare invänta Haagkonferensen. Vare sig att Haag leder till uppgörelse eller icke, så äro våra möjligheter att i framtiden arbeta i Ryssland i alla fall betydande, emedan, som det redan sagts, Ryssland behöver oss i högre grad än vi behöva Ryssland. Rysslands folk väntar på svenska ekonomer, teknici och organisatörer och den svenska riksdagen kan utan risk vägra att godkänna ett avtal, som innehåller så många bestämmelser av den beskaffenhet, att dess accepterande från vår sida inför ryska ögon måste framstå som en vår svaghet vid förhandlingsbordet, en svaghet som dessvärre kännetecknat svensk diplomati vid andra och ännu viktigare tillfällen, men som jag hoppas hädanefter så småningom skall utbytas mot en större förmåga att tillvarataga vårt lands intressen.

Ur dessa synpunkter får jag, herr förste vice talman, i förhoppning om att vi i framtiden skola få stora tillfällen för arbete i Ryssland samt med uttryckande av min livliga sympati och medkänsla för det ryska folket, yrka avslag på den föreliggande propositionen och bifall till utskottets förslag.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att till aftonsammanträdet uppskjuta den fortsatta överläggningen an-

gående förevarande utlåtande ävensom behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ratificering av vissa ändringar i akten för Nationernas förbund;

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m. jämte två i anledning därav väckta motioner;

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda föreskrifter angående ersättning för debitering och uppbörd av landstingsskatt m. m. jämte en inom riksdagen i ämnet väckt motion; samt

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen jämte en inom riksdagen i ämnet väckt motion.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till första kammaren.

Härmed får jag vördsamt anhålla om befrielse från riksdagsarbetet från och med denna dags aftonplenum till riksdagens slut i och för resa till Prag och deltagande i sammanträde med Unionen av föreningarne för N. F. Stockholm den 31 maj 1922.

Theodor Adelswärd.

Denna ansökan bifölls.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets memorial och utlåtande:

nr 121, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande dels täckande av å ordinarie remonteringsanslaget för år 1921 uppkommen brist, dels ock anslag för inköp av vissa pråmar och båtar;

nr 122, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående vissa lån till främjande av bostadsproduktionen m. m.; och

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag dels till avlöning åt en föredragande inom finansdepartementet i ärenden rörande sparbanksväsendet, dels ock till bestridande av kostnaderna för sparbanksinspektörens verksamhet;

bevillningsutskottets memorial:

nr 52, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden;

nr 53, angående särskild ersättning åt sekreteraren hos utskottet;

nr 54, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utskottets betänkande nr 46 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 56, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utskottets betänkande nr 48 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående åtgärder till skydd mot så kallad valutadumping ävensom en i ämnet väckt motion; och

nr 57, med förslag om fortsatt tillämpning av förordningen rörande en särskild stämpelavgift vid inköp m. m. av vissa lyxvaror; samt

jordbruksutskottets memorial nr 58, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande jordbruksutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av hushållningssällskapen jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4,38 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Onsdagen den 31 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Anmäldes och bordlades andra lagutskottets memorial nr 27, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 21 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete och dels en i anledning därav väckt motion.

Fortsattes överläggningen rörande första särskilda utskottets utlåtande nr 1.

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

Herr Clason: Herr vice talman, mina herrar! Det finns en finsk folksägen, en sådan där som en sockens eller en bygds invånare pläga använda, när de beträffande en grannsockens inbyggare vilja markera, att dessa icke voro med, när krutet fanns upp. I föreliggande fall berättar man nu, hur det gick till, när denna grannsockens invånare skulle koka gröt, mycket gröt. Det var så, att de icke hade en gryta, som var tillräckligt stor, och då höggo de en vak i isen och stjälpte mjölet i vaken, och så rörde de om. Men det blev naturligtvis ingen gröt. När det så hade gått en stund, så stoppade de ned en av de sina i vaken, för att se efter, hur det gått med gröten. Han kom givetvis icke upp igen, hade ingenting att omförmäla, och då skickade de ned den ene efter den andre, för att se efter, hur det gick. Men resultatet blev naturligtvis detsamma. Ingen av dem kom upp, och någon gröt blev det aldrig.

När jag sökt sätta mig in i frågan om det här avtalet, så har den där historien oupphörligt runnit mig i tankarna, och det har stått klart för mig, att de som vilja driva den svenska riksdagen att godkänna detta avtal, de hava i själva verket velat förmå oss att handla på samma naiva sätt, som den där grannsocknen i detta fall gick till väga.

Det var en tid, då det var möjligt för utlänningar att i Ryssland frambringa materiella värden, men det var, då man ännu hade något så när fast mark att stå på, och innan man sökte koka sin gröt i ett hål utan botten. Men huru är det för närvarande? Jo, de som ha varit där förut och satt till en hel del tillgångar, en hel del materiella värden där, vilja icke dit igen, men vad man nu vill försöka är att driva dit andra, som skola stoppa ned nya tillgångar i detta hål utan botten. Vad som förut var där insatt och som man hoppades skulle komma till godo, har förspillts, har flutit bort, alldeles som i sagan, och de som ha varit med därom, vilja icke vidare dit. Men, då vill man, att andra skola dit och stoppa ned nya tillgångar, utan att ha någon garanti för att man verkligen kan få något ut igen. Ja, ett sådant experiment skulle naturligtvis kunna låta sig göra, om vi här i landet hade något överflöd på tillgångar, något att slösa bort. Men det ha vi icke, och under sådana förhållanden tror jag, att vi ha alla skäl att akta oss för att stoppa ner mera i ett hål, där ingen botten finns.

Nu säger man: ja, men då komma vi för sent. Ja, kammaren torde förstå, att med den syn jag har på saken är det alls icke någon brådska, och jag har ingenting emot, att andra gå före. Det finns ingenting reellt enligt min tanke att för närvarande vinna på hela detta avtal, och om det finns folk, som vill stoppa dit tillgångar och krypa ner i det där hålet, så må det vara deras ensak, men jag tror icke vi göra den allra ringaste förlust på att icke göra det för närvarande.

Det finns ingen botten att stå på, det finns nämligen ingen rättsordning, ingen rättssäkerhet, vilket i detta fall skulle vara den fasta mark, på vilken man kunde bygga, om man där skulle kunna skapa några materi-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

ella värden för Sverige. Skall man där kunna uträtta något till gagn, så fordras det, att man först får denna rättssäkerhet och rättsordning. Just för att detta avtal icke på något sätt skapar något sådant eller ens försöker skapa något sådant, är det enligt min tanke icke bara gagnlöst utan rent av skadligt. Det är skadligt därför, att man enligt min uppfattning med detsamma uppger principen att en sådan rättsordning är den enda förutsättningen, och att man tillika också uppger de bytesmedel, med vilka man möjligen kunde ha utsikt att hävda den principen.

Nu säger man: ja, men de vilja icke där borta i Ryssland gå in på den principen. Och somliga säga, att det må vara deras ensak. Jag svarar därpå: ja, låt det vara deras ensak i förhållande till Rysslands egna invånare, gentemot dess egna undersåtar. Men saken förhåller sig enligt min uppfattning helt annorlunda, då det gäller att söka träffa en gemensam grund för förbindelser med andra länders undersåtar, någon grund att stå på vid dessa förbindelser, någon grund på vilken man möjligen kan bygga nyttiga och gagneliga avtal med andra länders undersåtar. I så fall, då det gäller detta, får man lov att försöka finna en grund, som verkligen mera än den för närvarande i Ryssland förhärskande närmar sig de västerländska förutsättningarna för över huvud taget ekonomisk rättssäkerhet och allmän säkerhet. Man kan ju för resten bara i praxis jämföra den grund, som består i de västerländska samhällena, och den grund, som för närvarande består i Ryssland, beträffande de ekonomiska områdena, jämföra den västerländska och den kommunistiska. Man kan med en sådan jämförelse ganska snart komma till ett fullt tydligt resultat, vad som är det bästa och det mest säkra att bygga på.

Herr Möller talade om, att art. XV i alla fall skulle vara någonting av värde genom att man från rysk sida där ville gå in på att dessa våra rättsanspråk skulle i framtiden hänskjutas till en uppgörelse på rättvis grund. Jag kan ej alls dela denna uppfattning. Den vinsten är enligt min tanke ingenting gentemot det faktum, att i samma ögonblick, som vi underskriva detta, vi hava ställt hela denna sak *på framtiden*. Vi hava skrivit ifrån oss möjligheten att för ögonblicket hävda denna västerländska rättsuppfattning, vi hava sagt ifrån, att en uppgörelse på denna punkt får hänskjutas till framtiden; och vi torde då nog också hava ganska goda skäl att fråga oss, om det över huvud taget finns något att vinna i framtiden, därest vi nu skriva ifrån oss ett av de viktigaste bytesmedel, vi för närvarande ha.

Vad återigen beträffar den ryska köpenskapen i Sverige, som man också talat om i sammanhang med detta avtal, så vill jag erinra, att därmed ställer det sig naturligtvis helt annorlunda. Här ha vi den västerländska rättssäkerhetens botten för utlänningarna, här vet utlänningen, att om han kommer till svenskar och sluter ett avtal, så hålles detta avtal, det hålles efter västerländska och svenska rättsprinciper. Här finns ingen risk att sluta ett avtal, och är det då så, att man behöver våra varor, så är jag fullkomligt övertygad om att man kommer att köpa dessa varor. Men saken ställer sig helt annorlunda, då det är fråga om uppgörelser i ett land, där dessa rättsprinciper icke existera.

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

Låt oss för resten göra ett tankeexperiment! Om den svenska regeringen skulle ha handlat, som Sovjetrysslands regering, om vi skulle ha indragit här i landet boende utlänningars egendom, om vi skulle låtit dessa utlänningars egendom underkastas sådana tvångskonfiskeringar, som hava bedrivits i Ryssland, om vi skulle förföljt oliktänkande på det sätt, som där skett, om vi över huvud taget gått fram på det sätt, på vilket man där gått fram mot utlänningar och mot utlandets rättsprinciper, ja, tror någon av herrarna då, att de utländska makterna med oss skulle vilja knyta handelsförbindelser eller sluta några handelsavtal av den art som det föreliggande avtalet? Jag är fullkomligt övertygad om att de alla skulle vara ytterst betänksamma mot något sådant. Vi skulle aldrig ett ögonblick ha föreställt oss, att man under sådana förhållanden skulle velat med oss sluta ett avtal som detta. I själva verket är redan därmed hela detta avtal, såvitt jag förstår, dömt.

Då säger man, och det har man ju sagt under denna debatt också: ja, men åtskilliga andra länder hava slutit avtal med Ryssland. Ja, jag skulle då vilja påpeka, att dessa avtal i stort sett äro av en helt annan karaktär. Enligt min tanke finns det intet avtal, som i eftergivenhet går så långt som det svenska, möjligen med undantag av det norska. De andra länderna hava på helt annat sätt förstått att i sina avtal hävda sina anspråk och intressen. Det är den ena sidan av saken.

En talare, som själv varit med och gjort upp detta avtal, pekade nu på Tyskland, och han pekade på att man från det hållet för närvarande sökte knyta förbindelser med Ryssland. Ja, men de svagaste artiklarna i det svenska avtalet återfinnas icke i det tyska avtalet. Med helt andra avtal, med långt fördelaktigare avtal än detta, som nu är oss förelagt, med ett för Rysslands motpart mycket bättre avtal kan man alltså träffa långt förmånligare uppgörelser i handelsavseende med Ryssland.

För resten, kan man säga, att ens dessa främmande länders avtal, som den nysnämnde talaren pekade på, hava varit villkor för dylika handelsförbindelsers återknytande? Jag begärde i utskottet uppgift på vilka underrättelser som kunde föreligga om den saken men man kunde ej ge några säkra uppgifter. Det fanns rykten om koncessioner, och det fanns förespeglingar om koncessioner och sådant, men faktiska koncessioner kunde man ej peka på, icke en enda, såvitt jag vet — jo, det är sant, en enda sådan koncession kunde man peka på, en koncession som uppgavs vara sluten med det stora danska telegrafsällskapet. Det skulle hava fått återknyta sina gamla förbindelser i Ryssland och fått koncession på en del anläggningar o. s. v. Men då gäller det ju att noga observera, att detta skett *trots det* att Danmark icke slutit något avtal och naturligtvis ännu mindre något avtal av denna art. Trots alltså att avtalsförhandlingarna med Danmark hava strandat, tycks det icke vara något hinder för att man i Danmark i olika fall kan träffa förmånliga avtal eller erhålla förmånliga koncessioner med Ryssland. Jag tror ej heller, att den allra minsta risk föreligger för oss, även om detta avtal skulle stranda, att ej även sådana förbindelser med oss skulle kunna komma till stånd.

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

Jag skulle snarare vilja säga, att förhållandet är det rakt motsatta. Det är nämligen så, att till det ryska folkets karaktär hör icke minst, att man icke kommer någon vart med eftergivenhet mot det. Man kan på den vägen vinna löften och förespeglingar och sådant, men man vinner ingen garanti, att dessa löften och förespeglingar skola hållas. Det är någonting annat, som man i det landet fäster mera avseende vid och som i varje fall i det landet har mera effekt, och det är en fast och bestämd hållning. Det är att beklaga, att en sådan fasthet icke visats tidigare vid de förhandlingar, som omsider lett till detta avtal. Men jag för min del är fullt övertygad, att om den svenska riksdagen intager en sådan fast hållning genom att tillbakavisa de dåliga punkterna i detta avtal, så skall detta långt mer än något annat medföra, att vi framdeles skola kunna komma att sluta ett vida bättre handelsavtal.

Nu gjorde herr Möller i förmiddagens debatt mot utskottets ståndpunkt en gensaga, som innebar, att han bland åtskilligt annat ansåg sig böra göra gällande, att dess ståndpunkt att i fråga om avtal med främmande makt väga fördelar för den egna nationen mot nackdelar egentligen vore en ganska futtig och småaktig ståndpunkt. Det var icke det, det gällde här, det gällde Europas återuppbyggande o. s. v., o. s. v., och under sådana förhållanden skulle man se bort från dessa enligt hans tanke mindre synpunkter. Ja, jag får nu säga, att det icke synes mig vara någon underordnad synpunkt, då den svenska riksdagen står inför ett avtal med främmande makt, om den då försöker väga fördelar och nackdelar för Sverige. Jag tror, att i sådant fall en svensk riksdagsman kan vara ganska försvarad med att försöka på nämnda sätt väga fördelar och nackdelar mot varandra, och att om han då finner, att fördelarna icke alls äro de, som man förespeglat honom, men att nackdelarna äro vida större och prejudicerande, han under sådana förhållanden säger nej. Det synes mig, som om en svensk riksdagsman är synnerligen väl försvarad, om han intager en sådan ståndpunkt.

Men det är icke bara den saken jag i detta fall vill understryka. Jag skall gärna ställa mig på vilken internationell ståndpunkt som helst, och jag kommer i alla fall till samma resultat. Man bidrager icke att hjälpa upp Europa genom att på detta sätt bidraga att främja de principer, som fört Ryssland till dess nuvarande tillstånd, till ett tillstånd av en allt större ruin och ett allt större fördärv — jag hämtar dessa ord ur herr Möllers eget anförande, ty så betecknade han det nuvarande tillståndet i Ryssland. Vi hjälpa ej upp detta tillstånd genom en sådan medicin som detta avtal, som icke ens garanterar dem, som enligt reservanternas uppfattning i detta fall skulle uppträda som läkare, d. v. s. utlänningarna, som skulle komma dit och med sina insikter, med sitt kapital, med sitt intresse verka för detta återuppbyggnadsarbete i Ryssland, vilket alla veta måste genomföras, om man skall komma ur sumpen där borta — jag säger, man vinner ingenting, för så vitt man ej dessförinnan skaffar sig garantier för att det finns tillräcklig säkerhet för att dessa läkare skola kunna obehindrat arbeta i sin verksamhet för Rysslands återuppbyggande. Just denna läkedomsprocess fordrar först och främst den rättssäkerhet,

som för närvarande icke finns, och kraven i utskottets ståndpunkt på att denna rättssäkerhet först skall uppbyggas, står således i full harmoni med hela den internationella ståndpunkt, som herr Möller ville förfäkta, och hela det internationella intresset för Rysslands återuppbyggande.

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

Jag säger detta med full medkänsla för det olyckliga ryska folket, vilket jag i någon mån känner, ty jag har själv vistats åtskilligt i Ryssland. Men jag måste betona, att även den synpunkten och icke minst just den synpunkten manar oss att se till, att då det gäller återuppbyggandet man först skaffar sig läkemedel, som möjligen kunna bota sjukdomen, och icke sådana mot sjukdomen overksamma läkemedel, som detta avtal i själva verket bjuder på.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr talmannen hade under herr Clasons anförande infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Thorberg: Herr talman! Den internationella fackföreningskongress, som sammanträdde i Rom för någon månad sedan, gjorde bland annat följande uttalande:

»Den nuvarande ekonomiska krisen låter de misstag, som begåtts efter kriget, framträda med all tydlighet. Den är resultatet av nationalismen och av den ekonomiska imperialismen. — — — Vissa gynnade nationer ha icke förstått den faktiska solidaritet, som band dem samman med de nationer, som utarmats genom kriget, och det är därför som man i denna stund har att konstatera den fruktansvärda jämnviktslöshet, som ger sig till känna genom stoppandet av industrien i de rika länderna, allt under det de på sin kraft uttömda nationerna inte lyckas tillfredsställa sina befolkningars mest elementära behov.

En sådan politik och ett sådant system ha fått sin dom genom de följder de medfört.

I en stund då utnyttjandet av varje människas kraft är oundgängligt» — för att återuppbygga vad som förstörts genom kriget —» då äro omkring 10 miljoner lönarbetare utan arbete och utan sitt bröd. Å andra sidan har sänkningen av arbetarnas levnadsstandard i vissa länder som resultat, att eländet växer och att det outhärdliga lidandet förlänges, vari de arbetslösas familjer befinna sig, men den har också en fruktansvärd återverkan på de starkare ländernas ekonomi. Jämviktslösheten har nått ett sådant djup och en sådan omfattning, att utarmning av en nation omedelbart bidrager till att föra även de andra mot ruin».

Arbetarkonferensen påpekade vidare, »att Ryssland utan förbehåll (utan att betraktas som mindervärdigt) bör tillåtas återtaga sin plats bland de europeiska nationerna».

Med detta uttalande har fackföreningsrörelsen i olika länder hävdat sin syn på det ekonomiska läget. I det nu föredragna uttalandet förenade sig representanter för mellan 20 och 25 miljoner fackligt organiserade arbetare i skilda länder. Bakom uttalandet ligger sålunda en

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

icke oväsentlig maktfaktor. Även de svenska representanterna voro eniga om uttalandet, och jag vet, att de i denna sak stå i den allra intimaste kontakt med den uppfattning, som gör sig gällande bland de 300,000 arbetare, som tillhöra Landsorganisationen i Sverige.

Skillnaden i utskottets och fackföreningsrörelsens grunduppfattning är ju närmast den, att utskottet ängsligt slår vakt om att de förmögenheter, som tidigare kunnat samlas, må tillkomma just dem, som förskaffat sig desamma, under det att vi inom fackorganisationerna se mera på framtiden, fästa mera avseende vid att man så kan inrikta det ekonomiska livet, att man skall kunna utnyttja arbetskraften och bringa fram nya värden. Vi finna sålunda, att det väger ganska litet, huruvida några miljoner kronor skola ligga i den eller den handen, skola tillhöra den eller den människan, om dessa saker skjutas på framtiden. Vi finna avgörandet i nyssnämnda avseende mindre äventyrligt, än att man därför vill riskera utsikten till denna praktiska och behövliga organisation av möjligheterna att utnyttja arbetskraften och att framskapa nya värden. Det är olikheten i denna grunduppfattning, som skiljer utskottets syn på saken från reservanternas.

Enligt avtalets art. XV skall ju dock denna fråga om ordnande av rysslandssvenskarnas förmögenhetsförhållanden och deras återfående av vad de förlorat genom revolutionen, upptagas vid kommande förhandlingar, varvid man förutsatt, att en rättvis reglering genom dessa förhandlingar skall komma till stånd. Det var en talare, som här på förmiddagen yttrade, att han ansåge, att reservanterna, som fäste avseende vid denna bestämmelse, hade en alltför naiv godtrogenhet. Ja, under den tjugoåriga verksamhet jag haft inom fackorganisationerna, har jag lärt mig, att man har större nytta av att gent emot en motpart, som kanske möjligen har lust att krångla och att icke fullgöra sina naturliga skyldigheter, — hava ett om ock ej fullt tillfredsställande avtal än att helt vara utan ett sådant, och jag finner sålunda, att denna bestämmelse i art. XV är en bättre fågel i handen än de tio fåglar i skogen, som friherre Adelswärd hade att bjuda oss på vid förmiddagens debatt. Ingen kan förneka, och utskottet såväl som en del av de talare, som här haft ordet, hava erkänt, att man genom Krassinavtalet fått till stånd en större export på Ryssland från Sverige än den vi haft under tidigare skeden, och reservanterna hava ju också i sin motivering till reservationen tillåtit sig framhålla, att de undersökningar, som utskottet verkställt, »givit vid handen en påtaglig stegring i vederbörande länders export på Ryssland efter tidpunkten för avtalens avslutande, utan att för dessa länders vidkommande någon avmattning under senaste tiden synes ha gjort sig gällande». Med den arbetslöshet, som nu råder i Sverige, kan det ingalunda vara utan sin stora betydelse, att man kunnat dels exportera färdigfabrikat i den utsträckning som skett och dels fått mottaga beställningar för Rysslands räkning till så avsevärda belopp, som fallet är. Inom den industri, där arbetslösheten för närvarande är som störst, är man ju också fullständigt enig om den uppfattningen, att det skulle vara en olycka för denna industri, därest det nu skulle vidtagas åtgärder,

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

som skulle ytterligare öka den arbetslöshet, som råder inom denna industri. Styrelsen för metallindustriarbetarförbundet har ju också i anledning därav gjort framställning i saken och fäst uppmärksamheten på den stora betydelse, som det för denna industri har, att man icke vidtager någon åtgärd, som skulle minska möjligheten att få arbete för ryska behov. Om man nu går den väg, som här förordats av utskottet och avslår det föreliggande förslaget till avtal, riskerar man ju, att de beställningar, som hittills ställts i utsikt för svensk industri från Ryssland jämte den export, som också pågår dit, skulle komma att minskas, och att i stället dessa beställningar skulle komma att överflyttas till Tyskland. Tyskarna hava ju träffat avtal med Ryssland. Tyskarna äro praktiska män, som icke hava den finkänsliga rättsuppfattning, som här har hävdats, och de hava därför också velat begagna de möjligheter, som en avsättning av industrialster på Ryssland kan medföra.

Vid bedömandet av denna fråga bör kammaren enligt min uppfattning icke heller förbise, att folkmängden i Sverige är stadd i ständig ökning. Statsmakterna måste sålunda se till att få fram nya arbetsfält för denna ökning av folkstammen, som försiggår. Vi hava då att välja på att antingen medverka till en emigration, så att de 20,000 à 30,000 nya arbetsföra männen, som varje år öka arbetarestammen i vårt land, få emigrera till andra länder, sålunda en direkt export av arbetskraft, eller också söka vidtaga alla de åtgärder, som äro möjliga att vidtaga för att inom landet bereda dessa armar sysselsättning och deras bärare uppehälle. I det avseendet kan väl alltid något antal personer tillföras jordbruket, men den industri, som arbetar för eget behov, kan ju icke komma att uppsuga något väsentligt större antal arbetare, åtminstone icke under nuvarande ekonomiska förhållanden. Det är sålunda nödvändigt att se till, att man framskapar nya avsättningsområden för exportindustrien, så att denna kan utökas och att inom denna kunna sysselsättas de människor, som för varje år öka de arbetsföras antal. Ryssland är ett naturligt avsättningsområde för svensk industri, och varje åtgärd, som kan medföra, att dessa nya områden ställas fria för svensk industri, måste utnyttjas. Man har sagt, att det icke skulle komma att medföra något omedelbart resultat, om ett avtal nu träffades. Det är ju möjligt, det är troligt kanske, riktigare sagt, att så är förhållandet, men då man så starkt betonat, att avsättningsmöjligheter på Ryssland för svensk industri icke kunna vinnas utan ett genomgående och metodiskt förarbete, så är det ju givet, att ju förr man öppnar möjligheterna att börja med detta, desto förr kan också resultatet av arbetet uppnås, och det borde väl ändå ligga en var om hjärtat, som ser det läge vari den svenska industrien för närvarande befinner sig, att icke lägga stenar i vägen för att man skulle kunna få denna marknad på Ryssland öppnad.

De skäl, som här anförts mot avtalet, hava icke varit för mig övertygande, varken de skäl, som anförts av utskottet, eller de, som framförts under den tidigare debatten. Man har ju dock i andra länder en annan syn på dessa frågor, vilket ju visat sig icke minst däri att, sedan Genuakonferensen avslutades, så väl Italien som Tjeckoslovakien träffat

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

handelsavtal med Ryssland. De skäl, som äro anförda mot avslutande av det ifrågavarande avtalet, skall jag här icke upptaga till bemötande mer än som redan gjorts i reservationen och av herr Möller under förmiddagens debatt, enär jag vet, att det här efter mig kommer en annan från vårt håll, som kanske kommer att verkställa en mera ingående detaljgranskning.

För mig ha de motiv, som jag här anfört, varit avgörande för att jag skall biträda reservationen. Då man vidare icke kunnat anföra att ett ingående av det föreliggande avtalet med Ryssland skulle komma att vara till skada för Sveriges vidkommande, och då man icke heller kunnat visa, att, därest förslaget nu avslås, Sverige därigenom skulle i en nära framtid komma i tillfälle att träffa ett bättre avtal, så finner jag, att man på det hållet brustit i bevisföreningen för en åtgärd av så pass allvarlig art som den att nu avslå detta förslag till avtal. Ett godkännande av detsamma beskär icke möjligheten att få de ekonomiska förhållandena för rysslandssvenskarna i framtiden ordnade. Ett ingående av avtalet, ehuruväl jag skall erkänna att det i vissa punkter är otillfredsställande, medför dock för Sverige avsevärda fördelar och ställer i utsikt möjligheten att kunna bereda arbete för vår tryckta industri, och detta är, herr talman, för mig tillräckligt vägande för att jag nu skall be att få yrka bifall till reservationen.

Herr Wigforss: Jag skall göra ett försök att vara kortfattad, ty jag tror icke, att det är mycket lönt att vid denna timme taga upp en stor diskussion om alla de problem, som förut i dag varit behandlade. Jag begärde egentligen ordet för att bemöta några detaljsaker i fråga om själva avtalets positiva innehåll, men jag kan ändå icke låta bli att i förbifarten yttra ett par ord om hela frågans läge och detta särskilt med anledning av de yttranden, som hållits av herrar Trygger och Wohlin.

Det är icke alldeles tillfälligt, att herr Trygger upprepade gånger kom tillbaka till frågan om vem bevisbördan åligger. Det är ju faktiskt ofta så, när man har delade meningar och då tydliga skäl kunna anföras från båda sidorna, att det uppstår tvist om, vem det är som egentligen skall bevisa sin sats. Det är verkligen mycket riktigt så även i detta fall. Och jag tror, att man i grund och botten kommer ganska nära själva grundvalarna för olikheten i uppfattning, om man gör klart för sig, att det för herr Trygger behövs särskilda skäl, för att man skall träda i förbindelser med en främmande stat, och att endast om sådana skäl föreligga, man skall göra det. Jag får säga, att jag snarare går ut ifrån den motsatta ståndpunkten, nämligen att i handelsutbytet lika väl som i det kulturella utbytet över huvud taget samfärdsel mellan människor och folk är för mig det naturliga. Om icke något annat kan bevisas, så förutsätter jag, att samfärdsel måste lända till båda parternas förmån. Jag menar sålunda, att den, som vill hindra ett dylikt utbyte att komma till stånd, den, som vill hindra Europa från att komma i förbindelse med Ryssland, har skyldighet att påvisa, vilka stora risker som därav måste följa. Emellertid vill jag säga, att, fastän jag nu menar, att bevisbördan

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

ligger på det hållet, det icke är omöjligt att gå ut från herr Tryggers egen utgångspunkt och ändå visa, att det är förmånligare att upptaga dessa handelsförbindelser än att icke göra det.

Jag får säga, att herr Trygger var mycket kraftig i sin kritik av reservationen, men jag får bekänna, att jag fullt och helt står för den. Jag vill påpeka, att vi i denna reservation på ett mycket måttfullt sätt uttryckt vår uppfattning om utskottets sätt att återge de upplysningar, som utskottet fått icke bara av de s. k. rysslandssvenskarna, utan av folk som över huvud taget haft förbindelser med Ryssland, folk som varit i Ryssland under de närmast förflutna åren. Dessa, som hava den mesta kunskapen om Ryssland, säga, att man icke kan påstå, att den allmänna innebörden är enbart den, att det icke finns några utsikter för svensk industri att göra sig gällande på den marknaden. Det kan icke hjälpas, att vi från det mest sakkunniga håll bland dessa personer vi talat med, fått en och annan uppgift, som gått ut på att framtiden för Sveriges industri i Ryssland vilade på att svensk företagsamhet där hjälpte det ryska näringslivet på fötter. Förutsättningen för att industrien i Sverige skall kunna skaffa sig en marknad i Ryssland är alltså först och främst att det kommer svenskar dit över och skapa sig en position där och hjälpa till att bygga upp det ryska näringslivet för att därefter den svenska industrien skall kunna få en större marknad. Samme man menade därför, att det var en av avtalets stora fördelar, att verkligen svenskar nu skulle få tillfälle att komma in i Ryssland och utöva sin verksamhet där. Det är samma del av avtalets innehåll, som här av några talare betecknats såsom en av avtalets stora svagheter.

Jag skall vidare nämna, att en annan av dessa personer, som grundligt känna till Ryssland och som icke liksom de flesta rysslandssvenskarna slutat sin vistelse där något av de första krigsåren, vid revolutionens utbrott, utan som uppehållit sig där hela tiden, han förklarade, att man mycket väl kan göra goda affärer i Ryssland. Han talade om en hel rad av områden, produktioner av olika slag, där man bara behövde företagsamhet för att skaffa sig en mycket god ställning, men jag skall icke besvära kammaren med att läsa upp de referat, som jag här har av hans yttrande. Jag skall vidare bara nämna, att en tredje av dessa verkligen sakkunniga i fråga om tillståndet i Ryssland, helt nyligen förklarat beträffande den mycket omtvistade punkten om rekvisitioner, som vi komma till, då vi skola behandla art. VII, att man icke beträffande den punkten behöver göra sig några stora bekymmer. Denne man kom tillbaka från Ryssland för kort tid sedan och har vistats där under en längre tid, även under de sista åren, och han säger, att förhållandena nu för privata företagare i Ryssland äro mycket bättre än de tidigare voro. Det finns ingen risk för rekvisitioner, därest man har nödiga tillståndsbevis och håller reda på formerna därute. Enligt hans åsikt behöver det icke vara någon risk att förlora sin egendom, men man får hava väl reda på sig, det är icke vem som helst som kan reda upp en sådan sak, utan det får lov att vara folk, som verkligen har förutsättningar för att kunna slå sig fram.

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

Det är den sortens folk som de, som tala för avtalet, tänkt sig, det är samma sorts folk, som herr Vennersten tänkt på, när han har sin ljusare syn på våra möjligheter, och det är om den sortens folk, som herr Trygger frågade: var finnes dessa krafter, som vilja gripa in? Jag tror att, om herr Trygger ville tala uppriktigt, han också skulle erkänna, att han vet, att dylika krafter finnas i vårt land. Inom utskottet fingo vi ett mycket starkt intryck av att det fanns svenska industrimän, som voro i högsta grad intresserade av att dessa förbindelser skulle utvecklas, så att man får väl säga, att det ändå icke är en tillfällighet, att man i detta ögonblick i hela världen diskuterar frågan om hur Ryssland skall kunna komma på fötter igen för att inlemmas i den europeiska folkhushållningen. Detta skulle man väl icke göra, om man icke trodde, att det verkligen vore något att göra och icke bara något att göra i en avlägsen framtid utan nu strax, och att i alla händelser arbetet nu ögonblickligen är en nödvändig förutsättning för vad som skall kunna ske i framtiden. I grund och botten är hela avtalets ändamål att lämna fritt lopp åt den fria företagsamhetens krafter, och det är bra egendomligt att höra herr Clason tala så, som om svenska staten genom att gå in på detta avtal, skulle tvinga folk, som vore ovilliga att ge sig in i affärer, att gå ned i det där hålet och kasta goda pengar efter de dåliga, och att herr Trygger, som väl ändå får anses som en ganska framstående representantant för den enskilda företagsamheten, är så ofantligt rädd för att denna enskilda företagsamhet, som ju inom vårt eget land och inom många andra länder har den utomordentliga förmågan att förstå, vad som är kloka affärer — mycket bättre än samhället och dess organ — att han, säger jag, är så övertygad om att så fort det gäller affärer på utlandet, på Ryssland, denna privata företagsamhet skall förlora alla dessa framstående egenskaper och låta lura sig på vad som helst. Jag är för min del alldeles övertygad om, att om denna enskilda företagsamhet oförhindrad av politiska hänsyn, finge lov att taga den risken, som den vill taga, och skaffa sig de garantier den vill hava, vi ganska snart skulle få vara med om att se affärsförbindelser med Ryssland växa fram.

Detta är emellertid allmänna synen på saken, och jag skall be att få övergå till de invändningar gentemot dessa förbindelsers upptagande, som här hava framkommit. Jag skall bara i fråga om det positiva innehållet i avtalet taga upp två punkter. Den ena punkten är den, som herr Trygger gick förbi, därför att han förlitade sig på att herr Löfgren — förmodar jag det var — skulle närmare gå in på den saken, och det är frågan om innehållet i art. VII. Det är tydligt, att art. VII är en konsekvens av den möjlighet de svenska affärsmännen hava fått genom detta avtal att komma in i Ryssland. Om icke denna paragraf, som genomdrevs av de svenska underhandlarna under mycket stort motstånd från rysk sida, om icke den rättigheten för svenskar att komma in i Ryssland hade varit medtagen i avtalet, skulle icke art. VII hava kommit med heller, och då skulle alltså åtminstone de, som fota sitt motstånd mot avtalet på den paragrafen, ha kunnat vara anhängare av det. Det

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

har redan förut sagts, och jag skall icke upprepa den saken, att man icke gärna kan tänka sig, att ryssarna skulle avhända sig rätten att expropriera egendom. Nu förefaller det mig emellertid, som om herr Möller, då han tog upp den punkten i dag i sitt anförande, kanske icke tolkade utskottsutlåtandet så strängt, som jag tror, att man bör tolka det. Jag tror han menade, att utskottet icke utsagt, att en stat skulle hava rätt till repressalier, om det företogos rekvisitioner. Jag tror, att det är utskottsutlåtandets mening, att dylik rätt till repressalier finnes, så fort det företages rekvisitioner gentemot den egna statens medborgare i främmande land, men jag tror å andra sidan, att utskottets majoritet varit så försiktig, att den därvid icke tänkt på den fasta egendomen, om vilken man egentligen icke kan använda ordet rekvisitioner, utan mera på den lösa egendomen. Att den fasta egendomen skall kunna exproprieras, är fullständigt otänkbart. Att vi icke skulle vilja tillgripa repressalier, därför att i ett eller annat europeiskt eller annat land det förefinnes en lagstiftning, som gåve den staten möjlighet att expropriera fast egendom, är väl tämligen säkert. Jag erkänner, att jag i fråga om den lösa egendomen icke känner till de rättsregler, som tillämpas, och jag tror, att det beror därpå, att man haft mycket få exempel på den saken. Folkrätten är ju, såsom var och en vet, stadd i ständig utveckling, och så vitt jag förstår, följer denna utveckling helt enkelt rättsutvecklingen inom de skilda länderna, så att vad som vid en viss tidpunkt anses för riktigt i fråga om behandlingen av det ena landets medborgare också övergår till att anses såsom riktigt i fråga om utlänningar. Det har väl i regel varit så, att staterna behandlat utlänningar strängare än de behandlat sitt eget lands medborgare, och folkrättens utveckling får ses på så vis, att främlingar så småningom fått samma rättigheter som det egna landets medborgare. När de kommit fram till denna ställning, att de ha samma rättigheter som det egna landets medborgare, anser man väl i regel, att utvecklingen i grund och botten är avslutad. Men nu ha vi väl icke några vidare exempel på länder, där statsmakterna anse sig kunna utan vidare tillgripa rekvisition av vad som kan kallas för lös egendom. Men jag förmodar, att i den mån förhållandena stabilisera sig i Ryssland, om detta nu över huvud taget sker, och samhällets ingripande på olika områden därvid blir större, så är det ganska sannolikt, att även folkrätten får finna sig i att sådana saker försiggå. Jag vill påpeka, att i fråga om sådana ting får man vara synnerligen rädd för att utan vidare följa vad den omedelbara insikten kanske säger i fråga om en stats befogenheter gent emot ett främmande lands medborgare. Jag förmodar, att om i ett avtal mellan Sverige och ett främmande land hade stått inryckt en bestämmelse, att det främmande landets regering skulle ha rättighet att, låt oss säga, tvinga svenska medborgare till krigstjänst, skulle vi ha funnit oss i högsta grad upprörda däröver, och jag tror, att vi i detta fall haft stöd av gällande folkrätt, som säkert icke erkänner, att man får tvinga en främmande stats medborgare till krigstjänst. Men om det i stället stått, att i fall av tvingande nödvändighet skulle denna främmande stat hava rättig-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

het att sätta in medborgare i, låt oss säga, en polisstyrka, skulle nog de allra flesta av oss ha funnit även detta upprörande, men om jag ville citera en kodifikation av nu gällande folkrätt, som jag har bredvid mig, skulle herrarna finna, att det anses vara gällande folkrätt, att en stat verkligen har rättighet att tvinga främmande länders medborgare att såsom poliser deltaga i arbetet för ordningens upprätthållande eller i brandkårer och dylikt. Jag väntar med stort intresse att få höra, hur herr Löfgren kommer att utveckla denna sida av saken. Jag vill endast ha sagt, att man får tänka sig, att i samma mån som ett land går över till vissa från vår synpunkt kanske nya rättsbegrepp, kommer folkrätten att på ett eller annat sätt få anpassa sig därefter, och att det i längden är ohållbart att tänka sig, att vi icke även i det fallet skulle tillämpa principen, att staterna få ordna sina inre angelägenheter, såsom de själva vilja.

Den andra punkt, som jag har anledning att taga upp till behandling är den, som herr Trygger berörde och som gäller art. I punkt 5. Han menade, att den tolkning, som professor Undén givit av detta erkännande av den ryska sovjetregeringen såsom den enda regeringen i Ryssland eller, rättare sagt, av dess representant i Sverige såsom den enda representanten för den ryska staten med alla därav följande konsekvenser, icke kunde vara riktig. Det är litet svårt att få klart för sig, hur herr Trygger egentligen själv tolkar innehållet av vad man skulle kunna kalla för ett de facto erkännande. Han nämnde visserligen, att för honom kan ett de facto erkännande endast innehålla vad själva paragraferna innehålla, men han tillade, om jag icke hörde fel, "jämte därav följande konsekvenser", och det är naturligtvis på dessa "därav följande konsekvenser" som allt hänger. Att den uppfattning, som professor Undén i sin promemoria företräder, ganska allmänt delas, tror jag framgå, såsom vi nämna i reservationen, av att engelska domstolar nyligen efter det engelska de facto erkännandet av Ryssland utan vidare hava behandlat den nuvarande ryska regeringens handlingar såsom handlingar av den enda ryska regeringen, som en engelsk domstol icke har någon som helst rätt att kritisera utan får taga helt enkelt såsom ett faktum, likaväl som om Ryssland vore de jure erkänt. Och i en alldeles nyligen utkommen utredning, som står i International Yearbook för 1921—1922, just om de facto och de jure erkännanden, citeras flera utslag, icke endast rörande detta de facto erkännande av Ryssland utan även rörande tidigare de facto erkännanden av andra stater, varav alldeles tydligt framgår, att i alla ting, som röra det egna landets domstolar, måste de behandla en de facto erkänd makt på samma sätt, som om den vore de jure erkänd. Författaren sammanfattar sin uppfattning i detta fall på så sätt, att det är erkänt, att skillnaden mellan ett erkännande de jure och de facto i sådana fall är utan betydelse. Och han tillägger just i fråga om erkännandet av den ryska sovjetregeringen 1920, att för närvarande är det engelska erkännandet av sovjetregeringen de facto, och detta förutsätter, att så länge detta erkännande varar, måste sovjetregeringens handlingar vid en engelsk domstol be-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

traktas såsom giltiga handlingar av en suverän stat lika fullt, som om erkännandet vore de jure. Vi skola komma ihåg, att i detta engelsk-ryska avtal finnes icke ett ord om att den ryska sovjetregeringen är den enda regeringen eller dess representanter de enda representanterna för den ryska staten, utan dessa slutsatser drager den engelska domstolen utan vidare av att den engelska regeringen har ingått detta avtal och sålunda de facto erkänt den ryska regeringen.

Det är naturligtvis alltid möjligt att hava olika meningar i en dylik fråga, men jag föreställer mig, att herr Trygger står relativt ensam om den tolkning, som han i detta fall vill ge åt innebörden och konsekvenserna av ett de facto erkännande.

Jag ser, att herr Wohlin har kommit, och jag skall gå över till den principiella kritiken. Om kammarens ledamöter noggrant hörde på vad herr Wohlin sade och lika noggrant hörde på vad herr Trygger sade, hava kammarens ledamöter säkert märkt, att det fanns en bestämd skillnad mellan dessa båda representanter för utskottsmajoriteten. Herr Wohlin formulerade, om jag icke uppfattade honom orätt, sitt erkännande så, att det icke gärna skulle vara möjligt för Sverige att träda i förbindelse med den nuvarande sovjetregeringen. Hans understrykande av den principiella förändring i denna regerings ståndpunkt, som var nödvändig, var så pass stark, att man fick det intrycket, att det måste försiggå en verklig regimförändring i Ryssland, om Sverige över huvud taget skall kunna komma i förbindelser med detta ryska rike. Herr Trygger däremot var försiktigare. Han vände sig i det fallet ganska starkt mot utskottsreservanterna och förklarade, att vi missuppfattat utskottets utlåtande. Han ville icke, att i detta utlåtande skulle inläggas den betydelsen, att utskottsmajoriteten krävde en sinnesändring eller en principiell ändring i ståndpunkt hos den nuvarande ryska regeringen. Om han endast velat draga konsekvenserna och positivt säga, vad han då krävde, hade allting varit klart, ty det är det som slagit utskottsreservanterna, lika väl som det torde hava slagit den allmänna meningen i landet, i den mån man sysslat med dessa frågor, att man i utskottsutlåtandet fotar sitt avslagsyrkande så strängt på principiella grunder, att det förefaller, som om möjligheterna för nya förhandlingar med den nuvarande ryska regeringen skulle vara uteslutna. Det skulle vara mycket nyttigt, om herr Trygger ville positivt formulera de villkor, under vilka han ansett, att en dylik uppgörelse skulle vara möjlig.

Det är i detta sammanhang skäl att göra ytterligare en fråga, som tränger sig på var och en, som läser utskottsutlåtandet. Det är nämligen den frågan, vad det är för förändring i vårt förhållande till Ryssland som har inträtt efter Genuakonferensen. När man läser utskottets utlåtande, får man nämligen det intrycket, att utskottet icke anser det så alldeles oriktigt, att den svenska regeringen upptog förhandlingar med ryssarna och tillät dem att skjuta undan uppgörelsen om de gamla skulderna till efter Genua, att det sålunda icke från principiella synpunkter torde hava förelegat något hinder för att sluta ett sådant avtal som det föreliggande, låt oss säga i det ögonblick, då Genuakonferensen

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

sammanträdde, så vida nämligen detta avtal icke för övrigt hade kunnat utsättas för kritik. Om vi sålunda icke haft art. VII, om vi icke hade haft denna bestämmelse "med alla de konsekvenser, som följa härav", om vi icke hade haft rättighet för svenska affärsmän att komma in i Ryssland — så förefaller det, som om utskottet icke ansett det omöjligt för den svenska riksdagen att godkänna ett dylikt avtal. Men nu, medan vi vänta på en internationell uppgörelse i Haag, skulle dessa förhållanden vara så förändrade att det icke längre är möjligt. Det är den punkten, som utskottet icke klarat upp, vad utskottet menar ha skett efter Genua, som gör, att en uppgörelse för närvarande icke kan tänkas, förrän vi fått se vad som händer i Haag.

Jag har här framställt flera frågor och detta är, måste jag säga, delvis beroende på att utskottets utlåtande kanske icke är fullt så klart som herr Trygger föreställer sig. Jag hörde, att herr Trygger flera gånger yttrade, att reservanterna missförstått utlåtandet, och jag tror, att han till och med — fastän jag hade olyckan eller kanske fördelen av att vara ute då — hade vissa goda råd att giva utskottsreservanterna, hur de kunde använda sin sommarledighet. Ja, det var mycket längre sedan herr Trygger satt på skolbänken än jag själv gjorde det, så att han har kanske glömt, att det verkligen är en stor konst att läsa innantill. Det är en av de allra största konster, som finns, och efter som jag, även sedan jag själv lämnat skolbänken, haft tillfälle att såsom undervisare i svenska språket friska upp mitt minne av att det verkligen är en svår konst, tager jag icke herr Tryggers kritik på denna punkt så synnerligen djupt. Ty kan man verkligen läsa innantill, och kan man sedan riktigt återgiva vad man har läst, har man ett par av de betingelser, som nog äro de allra viktigaste för att kunna föra en ärlig debatt. Emellertid vet jag såsom lärare också, att när det gäller att lära folk att läsa innantill, är det icke alltid de stackars pojkarnas fel, om de ha svårt att läsa eller förstå, vad de läsa; det kan också hända, att det är beroende på, vad de läsa och hur de som hava skrivit texten hava uttryckt sig. Jag skall icke förolämpa herr Tryggers förstånd genom att mera tydligt utveckla det blygsamma råd, som jag verkligen i min tur skulle kunna giva utskottsmajoriteten i fråga om dess möjligheter att använda sin sommarledighet.

Jag skall emellertid till sist komma fram till slutsatsen. Om man som jag ser detta avtal såsom ett led i de allmänna europeiska försöken att komma i förbindelse med Ryssland, är det icke gärna möjligt att lägga bevisbördan så, som herr Trygger vill, att den skall läggas. Med denna syn på avtalet kan jag faktiskt, om jag vill försöka koncentrerat få klart för mig, hur situationen är, endast ställa problemet så: Om det är önskvärt för oss att komma i förbindelse med Ryssland — vi kunna sedan ha delade meningar om, hur hastigt vi kunna få fördelar därav eller hur stora dessa fördelar kunna bli — men om vi äro ense om att vi böra komma i förbindelse med Ryssland så fort som möjligt, är den enda frågan den: äro verkligen de principiella betänkligheterna — d. v. s. rysslandssvenskarnas krav — av den art, att de böra vara ett avgö-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

rande hinder för att sluta ett dylikt avtal? Jag kan icke se, att utskottet verkligen har lyckats motivera sin uppfattning, ty det innebär icke på något sätt — jag erinrar om att handelsministern underströk detta synnerligen kraftigt — ett uppgivande av rysslandssvenskarnas anspråk, om detta avtal nu tages. Det är ingen, som lyckats visa, på vad sätt det skulle innebära ett sådant uppgivande. Den andra position, man då kan intaga, är att säga: Nej, det innebär icke ett uppgivande av dessa anspråk, men det innebär ett sådant försvagande av vår position, när det gäller att tillvarataga dessa rysslandssvenskarnas intressen, så att därför få vi icke antaga detta avtal. Herr Wohlin talade på sitt poetiska språk om att vi lämna ifrån oss det stora och mäktiga vapen, som vi ha i vår hand gent emot Ryssland med detta erkännande de jure. Ja, hur praktisk herr Wohlin än föreställer sig, att denna hans uppfattning är, och hur mycket han än ställer den i motsats mot herr Vennerstens lyrik, får jag erkänna, att jag i herr Vennerstens uppträdande spårar mera av den praktiska affärsmannen och hos herr Wohlin en rest av den gamle poeten. Ty det fordras verkligen en icke ringa fantasi för att föreställa sig, att Sveriges erkännande av Ryssland de jure skulle vara något sådant vapen. Jag skulle vilja be herr Wohlin, om han får tillfälle till en replik i kväll, att lämna ett enda exempel, där Sverige lyckats skaffa sig några förmåner av en främmande stat genom att ge den ett erkännande de jure. Det förefaller ju, som om det normala vore, att detta erkännande komme liksom av sig självt och för det första icke alls brukade användas såsom ett vapen för att skaffa sig fördelar. Men även om man försökte använda det så, vore det ganska ineffektivt, så vida man icke stode i en alldeles särskilt gynnsam belägenhet. Då säger man visserligen, och det sade herr Trygger med stor styrka, att Ryssland behöver Sverige mer, än Sverige behöver Ryssland. Ja, hade herr Trygger sagt, att Ryssland behöver Europa mer, än Europa behöver Ryssland, så kunde saken ha diskuterats. Men då ha vi i alla händelser kunnat visa på, att detta Europa, som behöver Ryssland mindre, än Ryssland behöver Europa, ändå gör det ena försöket efter det andra att komma i förbindelse med Ryssland och det är alldeles uppenbart, att Europa anser, att det har lika stort intresse därav som Ryssland. Men att det lilla Sverige skulle för Ryssland representera ett sådant intresse i detta avseende, att Ryssland icke skulle kunna undvara oss, det undrar jag verkligen, om det icke är en av de fosterländska illusioner, som man bör akta sig för att ge för stort rum, när det gäller att göra praktiska affärer. Det är allmänt känt — det vet nog herr Trygger lika väl som jag — att säljaren av en vara ofta har en i viss mån mycket svagare position än köparen, nämligen när det finns fri konkurrens. Ty då måste säljaren bli av med varan, men köparen kan vända sig till många andra håll. Och Ryssland — det är vad utskottsreservanterna betonat — befinner sig eller kommer efter en uppgörelse med flera andra europeiska makter sannolikt att befinna sig i det läget. Vi få komma ihåg, att Ryssland har gjort upp med Tyskland. Jag vill icke profetera, ty det är en ytterst vansklig sak, och vi veta, vilka motsättningar

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

som finnas i denna fråga inom England, men nog har det förefallit Europa ganska sannolikt, att om icke en internationell uppgörelse kommer till stånd i Haag, England kommer att göra upp med Ryssland, och Italien likaså. Men att tänka sig, att ett Ryssland, som är de jure erkänt och som har normala förbindelser med Tyskland, England och Italien, skulle på något sätt vara beroende av ett svenskt erkännande de jure eller vara beroende just av den svenska industriens produkter, så att det därför i den situationen skulle vara böjt för eftergifter, som det icke i detta ögonblick vill göra, det förefaller mig icke vara att se nyktert på Sveriges plats i Europa.

På grund av vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Löfgren: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag vid denna sena timme begärt ordet, är det icke för att ytterligare ingå på en behandling av själva avtalet efter den noggranna redogörelse för dess innehåll, som redan lämnats, icke heller för att närmare utveckla motiveringens olika delar. Men med anledning av de frågor, den siste ärade talaren framställde, ber jag att få göra en allmän anmärkning rörande motiveringen. För min del anser jag, att den är nog så logisk och sammanhängande, och jag tror, att vi alla, som hava skrivit under utskottets betänkande, stå för denna motivering. Men det hindrar icke, att när en motivering i en fråga som denna samarbetas från olika allmänna politiska ståndpunkter, är det nog så, att den ena lägger inom sig större vikt vid det ena momentet och den andra vid ett annat. För min del vill jag inskränka mig till att till protokollet angiva den allmänna syn på saken, som för mig varit bestämmande och som jag tror också delas av ett stort flertal inom det parti jag tillhör.

Jag skall också söka besvara de frågor, som riktats till mig särskildt av den siste ärade talaren. Men jag förbereder kammaren på, vilket herrarna nog också av egen erfarenhet veta, att det är bra mycket lättare och roligare att framställa frågor, helst av polemisk och retorisk natur, än det är att svara på dem. Åtminstone är det angenämare att höra frågorna, än det kanske är att följa med svaren, när det gäller en argumentation, som till så stor del rör sig med så svåra rättsliga begrepp, som här är fallet.

Till en början skall jag med anledning av vad som här har sagts om fördelarna och nackdelarna av att nu ingå på detta avtal be att få säga, att jag givetvis är enig med utskottsmajoritetens övriga medlemmar däri, att några avsevärda praktiska fördelar för närvarande icke skulle vara att vinna genom antagandet av förslaget. Det är sant. Men för min del har emellertid frågan om de större eller mindre omedelbara praktiska fördelarna icke varit bestämmande, när det har gällt, att taga slutlig ståndpunkt till det framlagda förslaget, och icke heller tror jag, att det är fullt rättvist, när herr Möller på förmiddagen sade, att det var rent egoistiska, svensk-svenska synpunkter, som varit huvudsaken för utskottsmajoriteten över huvud taget.

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

När det gäller de praktiska fördelarna och olägenheterna för närvarande av avtalet har utskottet gått in på en jämförelse mellan fördelar och nackdelar. Varför? Jo, särskilt för att se till, vad effekt, för att icke rent av säga vilken eventuell fara, som skulle följa av att nu *icke* antaga detta provisoriska förslag. Det har varit en prövning, som jag tror, att utskottet i sin ställning har varit nödsakat att göra. Men det har ingalunda varit så, att denna avvägning av praktiska fördelar och nackdelar för stunden varit avgörande för utskottets principiella ståndpunkt till hela avtalsfrågan och icke heller till dess huvudsakliga motivering för ett avslag på denna proposition. Nej, jag tror, att vi kunna säga, att vi litet var erkänna, att det är av den allra största betydelse för världen, för Europa och för oss, att den isolering, i vilken Ryssland under senare år varit försatt, häves, och att Ryssland blir öppet för samfärdseln, för internationell handel och för mottagandet av nya kulturella och politiska inflytelser. Och erkänner man detta, följer också av detta erkännande, att man måste vitsorda, att det vore av vikt att kunna så snart som möjligt avsluta ett för båda parterna tillfredsställande avtal med Ryssland, ett officiellt avtal om en komplettering av det enskilda avtal, som vi redan äga. Jag tror, att vi måste erkänna, att hänsynen till framtiden därvidlag kan vara av större betydelse än de närmaste fördelarna för dagens handel och köpenskap. Alltså ger jag dem rätt, som säga, att hänsyn till denna framtid bör göra, att vi eftersträva ett avtal med Ryssland. Och därmed gör jag lika litet som en föregående talare av utskottsmajoriteten någon reservation för det förhållandet, att det är en sovjetregim, en regim, vars ekonomiska principer vi icke gilla, med vilken vi uppgöra avtalet. Å andra sidan ha vi klart för oss, att det är en sovjetregering, en kommunistisk regering, med vilken vi uppgöra avtalet, måste vi också sätta oss in i att det är denna regering, som skall fullgöra avtalet. Vi kunna icke resonera som herr Vennersten och säga: låt oss uppgöra ett avtal med den bestående sovjetmakten och sedan över dess huvud — såsom han uttryckte sig — ingå avtal med enskilda personer, speciellt jordbrukare, vilka enligt Rysslands nuvarande författning icke hava rätt att sluta dylika avtal. Även om vi skulle vilja och kunna utföra en dylik aktion över vår medkontrahents huvud, synes det åtminstone vara olämpligt att på förhand tala om det, när vi gå att göra ett avtal med denna part. Vi böja oss alltså för det faktum, att vi ha en sovjetregering, som dessutom begått åtskilliga våldshandlingar mot person och egendom. Vi konstatera det faktum, för vilket vi måste böja oss, att denna regering har visat sig ha sådan livsmöjlighet, att den kunnat hålla sig ända tills nu, och vi skola gärna också konstatera, att en del tecken tyda på en sinnesändring hos denna regering, ty på senare tiden har man kunnat märka, att tidigare för denna regering främmande åtgärder ha vidtagits för att återställa ordningen samt för att uppmuntra handel, samfärdsel och rörelse i Ryssland. Vi konstatera vidare, att de våldsåtgärder, som tidigare utifrån vidtagits mot detta isolerade Ryssland, den blockad och faktiska avstängning, som ägt rum, icke hava hjälpt. Skola vi verkligen kunna

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

få ett nytt Ryssland och ett samarbete med detta Ryssland, måste vi slå in på andra vägar, på utjämningens och förhandlingens väg, för att bygga bryggor, som utskottsmajoriteten uttryckt sig, mellan rysk åskådning och vår. Vi hava själva, som bekant, gjort början till ett närmande genom Krassinavtalet, och sedan hava andra följt efter med officiella avtal. Vi hava hört talas om det engelska avtalet, det första italienska o. s. v. Då kan man ju ändå inte låta bli att fråga sig: vilken praktisk effekt hava dessa avtal vunnit? Man har vanligen sökt sig fram på koncessionernas väg. Man har icke fått uppgörelse för de gamla, men däremot har man knutit nya förbindelser på många håll, och man har, som herr Vennersten omnämnde, erhållit ganska betydande koncessioner. Emellertid torde det kunna sägas — åtminstone kan jag konstatera, att det förhöll sig på detta sätt så sent som för några månader sedan — att dessa koncessioner knappast voro något annat än ett medgifvande på papperet. I mycket få fall har något arbete kunnat påbörjas, men det är rätt intressant, att det kanske mest lyckade experimentet är det arbete, som utförts på grund av en koncession, som lämnats till de s. k. Bogoslovskijverken i Perm, en rysk koncern, som står under förvaltning och ledning av ett amerikanskt konsortium. Säger oss icke detta faktum åtskilligt? Amerika har intet avtal med Ryssland. Ingen har intagit en så avvisande hållning emot en uppgörelse med Ryssland som Amerika, men Amerika har nått den kanske starkaste ställningen i Ryssland. Varför? På grund av den faktiska maktställningen, på grund av de resurser, som Amerika har att kunna skydda sina undersåtar och de kapitalister, som därifrån hämta sina pengar, när det gäller att utföra de arbeten och de koncessioner, som beviljas dem.

Emellertid vill jag gärna medgiva, såsom det framhållits på förmiddagen av någon reservant, att i viss mån kunna de främmande avtalen trots det negativa resultatet anses tala för att man sluter ett avtal. Ty det är riktigt, som det påpekades, jag tror av herr Möller, att trots detta tämligen magra resultat hava dock dels de tidigare avtalen bibehållits och dels även undan för undan ringen av avtal utvidgats. Vad har det berott på? Det har givetvis berott på erkännandet av det faktum, att öppnandet av möjligheter för framtiden, hänsynen till Rysslands allmänna ställning i hela världsläget, hänsynen till framtiden talat mera och starkare än de praktiska hänsynen för dagen.

Jag kan sedan direkt komma till konklusionen beträffande min egen ställning. Jag skall genast uttrycka den med mycket få ord. Jag skulle ha varit med om ett avtal även i nuvarande situation, som icke sträckt sig längre än de avtal av den allmänna typen, som man känner under benämningen det engelska och det första italienska. Jag känner icke det senare italienska avtalet. Men så, som förhållandet till Ryssland och speciellt skadeståndsfrågan, vartill jag återkommer, betraktats, finner jag en olägenhet, för att icke säga fara, redan i denna avvikelse i och för sig ifrån linjer, som hava blivit mera allmänt internationellt fastslagna i liknande tidigare fall. Emellertid skulle jag icke heller på den grunden hava dragit mig för att tillstyrka ett provisoriskt avtal, om jag icke

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

samtidigt funnit, att de avvikelser, som i detta avtal förekomma ifrån de tidigare, som jag omnämnt, innebära utvidgningar, som säkerligen utgöra en fara för oss och medföra, att vi komma i en annan och sämre ställning i Ryssland än andra nationer. När det då till och med gäller ett provisoriskt avtal, mitt under det vi stå inför internationella förhandlingar om ett mera definitivt, så är detta för mig tillräcklig grund för att jag vid ett avgörande, visserligen med största tvekan, slutligen stannar vid ett avstyrkande.

De ha nämnts förut, men jag skall i koncentrerad form upprepa de sakliga anmärkningar, som jag nyss har avsett.

De äro tre. Den första gäller formen för handelsförbindelserna. De officiella avtal, jag åsyftar, godkänna blott samma anordning för handelsförbindelserna och deras utförande, som vi redan hava enligt Krassinavtalet, nämligen genom s. k. handelsdelegationer, en rysk i Sverige och en svensk i Ryssland. Det föreliggande avtalet återigen är grundat på principen om fri personlig samfärdsel och är det första, som är grundat på den principen.

Nu säger herr Möller: vad är det egentligen, som skulle hålla oss tillbaka från att godkänna ett avtal av den senare typen? Jo, säger han, det är naturligtvis vår fruktan för den bolsjevikiska propagandan. Jag tror visserligen, att man icke får överskatta den faran. Å andra sidan vet jag icke heller, varför man alltför mycket skulle underskatta den. Den har emellertid icke ens omnämnts i utskottsmajoritetens motivering. Men däremot kan jag icke låta bli att fästa uppmärksamheten vid det förhållandet, att ifall andra stater hava grundat sin samfärdsel med Ryssland på dylika handelsdelegationer, ett cellsystem, kan man säga, av handelsdelegationer, och vårt land återigen, som är ett transito- och mellanland, som å ena sidan mellan Ryssland och oss har Finland och å andra sidan är utfartsväg till Europa i övrigt skulle grunda avtalet på principen om fri samfärdsel, skulle vi därigenom lätteligen, särskilt under en svår situation, komma "på mellanhand", och stora olägenheter skulle vållas oss gentemot andra länder.

Herr Möller säger, att man kan förekomma detta genom att använda sig av passkontrollen. Herr Möller har själv varit medlem av den s. k. passviseringskommissionen, och jag vill bara hänvisa till herr Möllers egen erfarenhet om svårigheten att utöva en verkligt effektiv passkontroll.

Jag anser sålunda, att i det provisoriska avtalet den hittills använda formen med handelsdelegationer skulle hava bibehållits, ehuru jag med största förvåning hör, att det är de svenska förhandlingsdelegerade själva, som velat hava det på annat sätt.

Sedan komma vi till den andra invändningen, som gäller den mycket omtalade art. VII i avtalet. Om den skall jag be att få säga följande.

Art. VII i avtalet innehåller den bestämmelsen, att den ryska regeringen har rekvisitionsrätt bland annat till personlig egendom, vilken en svensk, som far över till Ryssland och gör affärer, har med sig. Jag

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

tar detta exempel, ty man behöver endast tänka på svensk egendom av sådant slag för att inse, att våra anmärkningar äro befogade. Jag lämnar således fastigheterna och vad herr Wigforss därvid talade om å sido, och säger, att enligt art. VII i detta avtal kan en svensk, som far till Ryssland för att göra affärer och för det ändamålet har med sig pengar och annan lösegendom, som han behöver för sin vistelse och sitt arbete där, underkastas expropriation eller rekvisition, vad man vill kalla det, visserligen, som det heter, emot skäligt vederlag, men utan att man vet, vem som skall bestämma vederlaget eller till vilket belopp det skall bestämmas. Det finns inga grunder alls för detta.

Emellertid är icke vederlaget för mig huvudsaken, utan för mig står som huvudsaken, att vi ensamma i detta avtal godkänt den allmänna expropriationsrätten till egendom, som finnes i Ryssland, särskilt beträffande egendom, som införes under avtalet. Ett sådant erkännande skulle vi göra i motsats till andra. Jag ber, mina herrar, att få fästa eder uppmärksamhet på vad därav skulle följa. För det första är det givet, att därav skulle följa en olikhet mellan svenskar och andra, varvid svenskarnas rätt i Ryssland försämrades. Andra, en engelsman t. ex., skulle icke vara underkastade rekvisition, under det att en svensk skulle vara det. Det är sålunda en lägre sorts egendomsfrihet, som vi svenskar skulle åtnjuta i Ryssland än andra utlänningar. För det andra skulle en bestämmelse som denna sätta dem, som tidigare hava haft egendom, vilken blivit underkastad rekvisition, i ett sämre läge än eljest. Det kan inte hjälpas, att den omständigheten, att man uraktlåtit att tala om deras rätt, i viss mån är prejudicerande, och vidare skulle presumtionen bli, att eftersom ersättning skulle lämnas vid rekvisition efter *detta* avtal, skulle sådan *icke* ifrågakomma beträffande de äldre fallen.

Herr Wigforss var i detta eller något annat sammanhang inne på frågan om verkningarna av ett de facto erkännande i den betydelse, som här skulle ifrågakomma. Tvisten är mellan honom och herr Trygger, huruvida ett de facto erkännande har den ena eller andra betydelsen. Jag vill icke gå in på den frågan, utan vill endast konstatera, att de, som med herr Wigforss hava den åsikten, att ett de facto erkännande skulle innebära, att den ryska sovjetregeringen och dess representanter hava nära nog samma ställning, som de skulle få genom ett de jure erkännande, måste i konsekvens därmed säga, att verkan av detta de facto erkännande blir retroaktivt. Det är just den slutsats, som har dragits i de engelska och amerikanska domar, som herr Wigforss åberopade. Man har ansett, att ett de facto erkännande, som praktiskt sett varit att likställa med ett de jure erkännande, har retroaktiv verkan. Med andra ord skulle alltifrån den tid, då den nuvarande ryska sovjetregeringen ansågs hava erhållit tillräcklig stabilitet för att få detta de facto erkännande, allt vad den vidtagit som statsmakt och på grund av sin statsmakt vara berättigade åtgärder, mot vilka man icke kunde göra någon invändning enligt denna princip.

Herr Möller tycker, att detta är så riktigt. Han säger, att det är klart, att de hava rätt att bestämma över sina expropriationslagar, liksom

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

vi hava rätt att bestämma över våra. Men skillnaden är i alla fall, som vi alla veta, den, att medan expropriationen hos oss är undantaget, är den där borta regeln. Det vore dock besynnerligt, om vi skulle godkänna en bestämmelse, enligt vilken personer, som komma dit för att med den privata företagsamhet, som herr Wigforss så högt lovordat, med eget kapital på privatkapitalismens grundval göra affärer i Ryssland, samtidigt skola vara underkastade en expropriation efter de lagar, som där råda.

Utskottet har i detta sammanhang sagt, att art. VII går utöver till och med ett de jure erkännande. För min del vidhåller jag den satsen, och jag skall alldeles strax söka bevisa den. Jag vill bara för sammanhangets skulle säga några ord först.

Jag skall nämligen beröra den tredje huvudinvändningen emot att nu sluta ett provisoriskt avtal av detta innehåll. Den gäller avtalets ställning till skadeståndsfrågan och ersättningsfrågan. Även jag måste understryka, vad som förut har sagts därom, att då vi veta, huru hela denna situation uppkommit, att avstängningen av Ryssland har berott därpå, att våra undersåtar hava berövats sin existens och sin egendom, kan man tycka, att det är litet egendomligt, att när vi sedan återupprätta de diplomatiska förbindelser, som avbrutits, vi skola låtsa om ingenting. Vi skola utan vidare, möjligen med undanskjutande till framtiden och med några välvilliga ord i ersättningsfrågan, bara sätta oss att göra nya affärer med Ryssland. Detta kan väl ändå inte vara rimligt och har inte heller ansetts rimligt av regeringen själv. Nu säger visserligen handelsministern, att det är angeläget, att vi taga detta avtal som det är. Men jag vill bara påpeka, att det i propositionen uttryckligen säges, att frågan om ersättningen aldrig skulle hava lämnats åt framtiden, om icke denna framtid hade varit så nära liggande och så förhoppningsfull, om icke Genua hade förestått om ett par veckor och om icke båda parterna hade fått kallelse dit, just på den tidpunkt, när förhandlingarna eljest höllo på att avbrytas.

Nu stå vi mellan Genua och Haag. Då fråga reservanterna och nu sist särskilt herr Wigforss: hur kan man vägra ryssarna före Haag, vad man beviljat dem före Genua? Först skall jag be att i förbigående få anmärka, att riksdagen icke har beviljat ryssarna något före Genua, utan det är regeringen, som gjort detta. Men vidare bör det väl påpekas, att regeringen har godkänt detta avtal under förutsättning av den snara uppgörelse, varom jag nyss talat. Således har det icke skett annat, än att man förtroendefullt överlämnat åt en nära framtid att avgöra saken. Denna regeringens åtgärd att skjuta undan en centralpunkt till Genua har emellertid icke visat sig vara vidare lyckad. Den har icke lett till resultat för närvarande — och så vill man, att riksdagen skall göra precis detsamma, nämligen skjuta undan samma centralpunkt till Haag, sedan man kunnat konstatera misslyckandet i Genua. Vi hava — jag vill icke säga de bästa förhoppningar, i den bemärkelsen, att tron är så värst stark, men givetvis det största intresse av att ett gott resultat skall framgå av Haagkonferensen. Men jag tror sannerligen lika litet som utskottsmajoriteten i övrigt, att vi kunna vänta att vinna

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

ett dylikt resultat, ifall vi nu sluta detta avtal, mot vilket vi i varje fall hava en del sakliga anmärkningar.

Vi skola nämligen komma ihåg — och därmed vill jag ytterligare besvara herr Wigforss' fråga i den punkten — att den diskussion, som vi nu gå till i Haag, rör sig på ett helt nytt stadium och gäller helt andra saker än som behandlats i detta avtal. Diskussionen är internationellt bragt tillbaka till den punkt, där vi stodo fristående och nationellt, när regeringen började de förhandlingar, som slutade med detta avtal. Då förhandlade ryssarna om erkännande de jure och om kredit. Å svensk sida ställde man däremot upp fordran framför allt på ett principiellt erkännande av deras ersättningsskyldighet. Så stod saken, när regeringen började förhandla, och så står saken nu, ehuru den är överflyttad till internationellt forum. Att då komma med detta provisoriska avtal är ungefär detsamma som att kasta jästen efter baket. Det har icke den ringaste betydelse annat än att det möjligen i viss mån kan skada våra intressen.

Emellertid beskylla oss reservanterna för att vi velat göra det omöjligt att över huvud taget taga upp dylika förhandlingar. Vi hava skjutit undan saken till en obestämd framtid, säga de, med de principiella synpunkter, som hava kommit till uttryck i utskottsmajoritetens motivering. I den punkten ber jag att helt och hållet få hänvisa till vad som redan sagts, särskilt av utskottets ordförande. Vi hava ingalunda, vare sig bokstavligen eller andligen, avvisat tanken på ett avtal. Jag skall icke här tala om att *kunna* läsa, men det kan inte hjälpas, att om man uppmärksamt läser med vanlig fattningsgåva vad utskottet i den punkten yttrar, så säges där icke annat, än att när det gäller en uppgörelse med oss, måste ryssarna finna en brygga mellan sin egen rättsuppfattning och vår.

Vart skulle det leda hän, om man icke fastsloge en sådan ståndpunkt? Jag måste ett ögonblick — jag skall passera det mycket flyktigt — fästa herrarnas uppmärksamhet vid vad det här gäller. Det gäller visst icke att i detta avseende åstadkomma någon Sauli omvändelse, utan vad det gäller är det, att sedan våra undersåtar under tidigare bestående rättsregler, under då bestående rättsskydd i Ryssland, sådant det nu var, förvärvat egendom, skall deras nuvarande rätt bedömas efter den lag och under det skydd, som de åtnjöto vid egendomens förvärvande. Den principen är så allmän, och den rättsuppfattningen är icke någon särskilt svensk uppfattning utan en allmän uppfattning i alla länder, frånsett vilken ekonomisk religion man har, att civila rättigheter och förpliktelser uppkomma och skyddas enligt denna lag, under vilken de uppkommit. Det är hela historien, och detta måste vi också se fullgjort i verkligheten. Jag hör, att herr Möller säger, att detta innebär detsamma som att icke erkänna revolutionen. Han undrar, vart det skulle taga vägen, om man icke i internationella förbindelser erkänner sådana revolutioner. Men jag skulle tro, i motsats till vad herr Tjitjerin och herr Möller gemensamt tyckas anse, att det första, som en regering efter en revolution i ett land har sökt uppnå, har varit ett återknytande av de internationella förbin-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

delserna under de betingelser, på vilka de fortgått under den äldre regimen. Åtminstone få *vi* i det längsta lov att hålla på att den regeln fortfarande skall gälla, ty att avstå därifrån skulle innebära allmän självuppgivelse.

Det är i detta sammanhang, som reservanterna bestrida vårt resonemang, då vi säga, att vi genom att enligt konventionen underkasta oss rekvisitionsrätt hava betagit oss vår rätt att göra repressalier. Man säger, att officiell engelsk och amerikansk rättsåskådning, ehuru den icke kan beskyllas för bristande omsorg om den enskilda äganderätten, avviker från den uppfattning, som kommit till uttryck i utskottets motivering. Jag skulle ha lust att se upphovsmannen till detta påstående. Det vilar i själva verket, såvitt jag kan förstå, på ett fullkomligt misstag. Den dom i High court of appeal, som måste avses — jag har åtminstone icke kunnat hitta någon annan i de domsamlingar jag har — gäller ett fall, då ett ryskt bolag — ett ryskt bolag i Ryssland — fått sin egendom exproprierad. Sedan har den ryska staten genom Krassin sålt den till en engelsk firma, och därefter har det ryska bolaget kommit till domstolen med anhållan att få igen egendomen av den engelska firman. Ja, man behöver icke säga mera för att ådagalägga, att detta fall icke har den allra minsta tillämpning på den fråga, som vi nu tala om.

Slutligen säga reservanterna för att stämma riksdagen välvillig gent emot ett antagande av detta avtal, att det i Genua på det mest auktoritativa sätt har förklarats, att Sverige, Italien och Tjeckoslovakiet för sin del kunde sluta separatavtal med Ryssland utan att därigenom brista i solidaritet. Till vad som är sagt förut i denna punkt vill jag tillägga, att det är mycket välvilligt av Mr Lloyd George att låta oss sluta avtalet utan att stormakterna lägga sig i det. Men därpå svara vi, att vi inte ha lust att sluta ett avtal, som ställer oss i ett sämre läge i Ryssland än dessa stormakter. Redan det bör vara anledning nog att icke med denna art. VII i avtalet sluta detsamma.

Nu endast ett par ord rörande de politiska konsekvenserna av ett avslag, varom man talat. Herr Möller har frågat, vad som skall hända, om Haag går sönder. Jag skulle vilja säga, att om Haag går sönder och vi icke hava avtalet, anser jag med den allmänna ställning jag intager till hela avtalsfrågan, att det är av synnerlig vikt, att man energiskt sätter i gång förhandlingar med Ryssland för att komma till ett avtal, som åtminstone icke är sämre än andra länders avtal. Därvid bör regeringen kunna hämta en god ledning dels av uttalandena här i riksdagen, men dels också av de erfarenheter, som då vunnits genom misslyckandet i Haag. Herr Möller hotade oss med ett nytt Rapallo och redogjorde för huru tyskarna gjort debâcle, när de fingo lov att sluta Rapallofördraget med Ryssland. Hela referatet av Rapalloavtalet, som jag känner igen från en ledare i Socialdemokraten, är fullständigt oriktigt. Det är icke så, att tyskarna fått lov att avstå från fordringar i Ryssland, utan det är så, att Ryssland och Tyskland, som haft fordringar mot varandra, hava kvittat dessa, vilket innebär, att enskilda fordringsägare få hålla sig till sin egen stat i stället. Jag skulle vilja fråga

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

herr Möller, om det finnes någon möjlighet, ens en yttre möjlighet, till en sådan kvittning för Sverige. Nej, det finns det icke, ty ryssarna hava icke motsvarande fordringar här. Och skulle dessutom den svenska staten vara beredd på att med avstående från sina undersåtars rättigheter och fordringar i Ryssland själv göra upp med sina undersåtar? Bägge dessa frågor fordra ett svar, ifall det skall vara någon mening i hänvisningen till Rapalloavtalet.

Detta var i det fall, att vi icke hava detta avtal. Men antag, att riksdagens beslut går i den riktningen, att förslaget antages, och att sedan Haag går sönder, som herr Möller uttryckte det. Ja, då komma just de olägenheter fram, som vi påpekat både i fråga om handelsförbindelsernas form och innehåll, särskilt i fråga om art. VII.

Allra sist vill jag också antyda en annan politisk konsekvens, som man givetvis måste ha i sikte, då man tager ställning till en så viktig fråga som denna. Jag är den förste att erkänna, att den makt, som riksdagen fått att behandla viktigare fördrag, måste handhavas med den största diskretion och den största försiktighet för att icke onödigtvis rubba regeringens och därmed vår egen ställning utåt. Men å andra sidan måste man väl säga sig, att då denna viktiga sak nu blivit underställd riksdagen, kan riksdagen icke undgå ansvaret att avgöra frågan: bör detta avtal i den situation, som nu är, antagas av riksdagen? Och då kan jag icke hjälpa, att vid bedömandet av den frågan det tjänat mig till en viss tröst att, som jag nyss anförde, man att döma av propositionen icke kan hysa tvekan om att regeringen icke själv skulle lagt fram detta fördrag utan att få någon uppgörelse, särskilt beträffande ersättningarna, därest man icke hoppats så mycket av ett nära liggande Genuamöte. Av propositionen finner jag, att man ansett sig knappast kunna hava tagit detta steg i annat fall, och därav sluter jag, att det omöjligt kan kännas alltför nedslående för regeringen, om riksdagen i nuvarande situation icke finner sig kunna antaga ett förslag till avtal, som framfördes i ett helt annat läge. Jag uttalar denna förhoppning samtidigt som jag vill uttala min förvissning, att regeringen icke av den motgång, som eventuellt detta avtal drabbas av i riksdagen, skall känna sig förhindrad att fullfölja förhandlingar med Ryssland på sådana grunder, att en tillfredsställande uppgörelse såvitt möjligt kan vinnas. I första hand gäller det då att på det mest energiska sätt i Haag sälla sig till dem, som söka där komma till en uppgörelse, men lyckas icke det, uttalar jag det hoppet, att separatförhandlingar återigen snart skola kunna upptagas och då bringas till ett mera gynnsamt resultat.

Herr Lindhagen: Herr talman, mina herrar! Det framhölls vid början av denna debatt av herr Trygger, att det nu föreliggande handelsavtalet tyvärr var något mera än ett handelsavtal, det var också i åtskilligt ett politiskt avtal. Nu kan jag för min del icke förstå, hur man egentligen kan skilja på dessa saker. Ett handelsavtal mellan olika länder måste ju också i själva verket i någon mån bli ett politiskt avtal. Men däremot kan man om själva utskottsutlåtandet säga, att detta är i

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

hög grad ett politiskt, för att icke säga ett partipolitiskt, utlåtande. Ty, som vi se, äro där linjerna dragna efter snäva partilinjer, och man skulle väl tycka, att i en sådan sakfråga som denna man borde kunnat få glädja sig åt någon genomkorsning av partierna i stället för ett rent partiutlåtande. Redan detta antyder ju, så vitt jag förstår, att sakfrågan äventyras att komma till korta inför de mera snäva partisynpunkterna, och att det beslut, som här i dag fattas, därför möjligtvis redan ur den synpunkten icke skall bliva lyckosamt.

Herr Clason började sitt anförande med en gröthistoria. Ja, var och en har ju sin lilla utgångspunkt för sina meningar, och då jag nu börjar, erinrar jag mig en annan historia, nämligen den som står inskriven på ett blad i de svenska hävderna, nämligen att svenska folkets historia är en berättelse om lysande ansatser och försummade tillfällen. Jag vill nu icke säga, att man i denna sak just behöver beteckna förslaget som en lysande ansats, men det är i alla fall, såvitt jag förstår, ett mycket beaktansvärt och för vårt folk hedersamt initiativ i första linjen till ett sammanknytande av de många lösa trådarna inom det söndertrasade Europa. Det är också ett bevis för ett internationellt förstånd, att man i dessa frågor söker döma mera efter stora linjer än efter små chauvinistiska bekymmer, och kanske det är just därför att en socialdemokratisk regering sitter, som man kunnat få till stånd en sådan proposition, trots det att även denna regering i själva verket, som vi veta, är en vederdeloman till det system, som sitter vid styret i Ryssland. Men på grund av de internationella förhandlingar, som dess parti alltid fört, har den ändå tvungits att se sakerna ur mera omfattande synpunkter. Däremot känner jag för min del personligen djupt, att här föreligger ett försummat tillfälle, om svenska folket nu icke antager den föreliggande propositionen.

Nu har här som skäl för ett avslag vidlyftigt ingåtts på de olika detaljerna i förslaget. Men dessa detaljer ha väl icke framlagts för riksdagen för att antagas obeskurna, utan meningen med dem har ju varit, att man skulle få tillfälle att granska desamma. De, som sålunda haft något att erinra mot detaljerna i fråga, borde ju haft tillfälle att under riksdagsbehandlingen formulera om dem och framställa sina särmeningar. Detta har emellertid icke skett, och det bevisar enligt min uppfattning, att det här icke är de olika meningarna om detaljerna, som är huvudsaken, utan det är saken i sig själv, oavsett vilka detaljer, som fogats vid densamma.

Den siste talaren, herr Löfgren, i sitt klara och modesta anförande, framhöll också, att det var bara detaljerna, som för honom var den huvudsakliga stötestenen, och då måste jag fråga mig, varför icke herr Löfgren kom fram med ett annat förslag, som undanröjde de betänkligheter han hade mot de särskilda artiklarna. Det skulle åtminstone jag gjort i hans ställe. Kanske då herr Löfgren fått fram ett medlingsförslag, som kunnat få svenska riksdagen att ena sig om något i denna viktiga fråga. Emellertid, jag fäster mig sålunda icke vid detaljerna, utan jag vill ingå på själva saken, och då är det två frågor, som det egentli-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

gen gäller, bakom vilka ligger hela det motstånd, som här reses. Man vill inte själva saken, och detta av två skäl.

Det första skälet är, att Rysslandssvenskarnas konfiskerade och förstörda egendom icke genom detta avtal blir ersatt tillbörligen. Men då måste jag fråga mig: Varför drager man fram en sådan detalj i en världskatastrof? Här råda ju konjunkturer, som överallt i världen, i hela Europa i synnerhet och i vårt land icke minst, grusa en massa egendom utan något som helst vederlag. Hungersnöden i Volgadistrikten grusar både människoliv och egendom utan vederlag. Kristidskonjunkturerna i Sverige göra ju, att stora förmögenheter här i landet sjunka ihop till ingenting i många fall. Den ena miljonen efter den andra går förlorad utan vederlag. Revolutionen i Ryssland är också en sådan där naturkatastrof, och då bör man icke börja med att förundra sig över, att svensk egendom också liksom så mycket annat gått förlorad i denna naturkatastrof. Därför måste ju frågan snarare ställas så: Hur skall man lyckas binda ihop de många lösa trådarna? Vi se ju, hur svårt det var i Genua, och Genua har också givit Sverige och två andra länder fullmakt att på egen hand söka klara upp saken, och det bör ju vara tillräckligt tydligt, så vitt jag förstår, för den, som vill tänka lugnt och sansat i denna fråga.

En sådan sak kan man icke börja ordna utan att taga hänsyn till varandras förutsättningar på bägge sidorna. Då gäller det ju här, att man begär av Ryssland att det skall offra en princip bara för Sveriges skull. Redan detta är ganska mycket begärt i första anloppet. Vidare är det väl ekonomiskt omöjligt för Ryssland att genast nu komma med dessa penningar, och slutligen måste de säga sig där, att om Sverige får ett sådant medgivande redan nu klart och tydligt, så har man fastslagit ett prejudikat, som även då bör gälla för alla de andra länderna. Då ha förhandlingsmännen tagit en medelväg och fastslagit i 15:e punkten att Sverige tillförsäkras att den saken skall rättvist regleras. Man kan väl icke gärna begära mera i en sådan situation än att man får ett sådant uppslag, som ju dock innebär möjlighet att sedan kunna utvecklas och taga form i fullbordade fakta.

Nu säger herr Trygger: Ja, men "rättvist regleras", vad vill det säga? Är det enligt västeuropeisk rätt eller efter rysk nuvarande rätt? Ja, om herr Trygger vill tänka sig för vad som menas, så blir det, att det är rättvist efter vår uppfattning. Tror herr Trygger, att det skulle bliva mera tilltalande, om man skrev i artikeln "enligt västeuropeiskt begrepp rättvist". Då tror jag, att vi kanske komme ur askan i elden, och jag undrar om icke herr Trygger själv, såsom gammal västeuropeisk praktiker, skulle le ganska mycket åt en sådan tvetydig formulering.

Därmed är jag inne på den andra huvudinvändningen. På grund av de bekymmer jag personligen hade, att även här skulle konstateras ett förlorat tillfälle från svensk sida, väckte jag vid denna riksdags början — innan jag hade någon aning om denna propositions tillkomst — en motion i enahanda syfte, som dock tog steget fullt ut till ett de jure-erkännande. Detta balanserande mellan ett faktiskt erkännande och ett

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

de jure-erkännande innebär verkligen en så fin nyansering, att jag tyckte, att man verkligen kunde säga de jure genast. Nå, då den saken förekom i kammaren, var den avstyrkt av det tillfälliga utskottet enhälligt på ett eller annat skäl, som det anförde. Men under debatten kom utskottets ordförande med ett skäl, som icke stod i betänkandet och från vilket därför också en annan ledamot inom utskottet tog avstånd. Han sade, att man icke kunde erkänna Ryssland eller ingå någon traktat med detsamma, därför att det inte var någon rättsstat. Där ha vi det således. Det är det som gått igen i denna debatt med mångahanda uttryck. Herr Trygger var den främste förfäktaren av denna uppfattning och talade också om rättsuppfattningen i civiliserade länder inom västerlandet såsom något annat än rättsuppfattningen i Ryssland för närvarande. Och där tror jag den största betänkligheten möter från förslagets motståndare.

Men låt oss tänka efter litet grand! Vad är egentligen den ryska sovjetstaten för något? Den ryska sovjetstaten är väl ingenting annat än en produkt av det västeuropeiska världskriget. Utan detta hade den icke tillkommit. Således, man skulle rent av kunna säga, att den ryska sovjetstaten är kött av vårt kött och blod av vårt blod, för att använda ett gammalt uttryck. Nå, vad är vidare denna berömda västerländska rättsgrundsats? Låt oss tänka efter, vad är den västerländska rättsgrundsats, som här åberopas så mycket? Jag undrar, om den icke är formulerad på följande sätt: "Tag allt vad du äger och giv åt de fattiga och följ mig!" Är icke detta, herr Trygger, en rättsgrundsats, en västerländsk rättsgrundsats? Ja, denna rättsgrundsats ogilla vi visserligen enhälligt i Sveriges riksdag, ty den är så oerhört svår att efterleva, men i rättvisans namn måste vi väl i alla fall erkänna, att det är den enda rätta och västerländska rättsgrundsatsen.

Nå, vad har nu sovjetstaten gjort? Jo, den har till uppsåtet sökt förverkliga denna västerländska högsta rättsgrundsats, den har försökt säga, att all egendom skall tagas, så att folket icke blir proletärer, utan att egendomen skall bliva folkets gemensamma egendom. Till uppsåtet är sålunda även den ryska rättsstaten ingenting annat än ett försök att tillämpa den högsta västerländska rättsgrundsatsen. Att det sedan misslyckats, beror naturligtvis på, att man försökt genomföra den med våld, ehuru den kan icke genomföras annat än genom människornas goda vilja. Man lämnade kvar och begagnade samma människomaterial, som vi ha i västerlandet, och därför gick det inte. Då tycker jag emellertid, att man icke bör kasta sten, då man själv sitter i glashus; i varje fall bör man måttfullt bedöma dessa saker och icke förhäva sig allt för mycket.

Nu framskymtar för det tredje i herr Tryggers anförande, särskilt som en förkastelsedom över själva saken, oberoende av detaljerna, att vi böra vänta på den samfällda europeiska aktionen. Men denna front är redan bruten genom ingångna avtal, och Sverige har också blivit uppfordrat att gå förut med gott exempel. Bakom denna invändning vilar väl den svenska kölvattenspolitiken, att vi för närvarande icke böra

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

taga något initiativ, förrän vi fått tillstånd från Paris och London. Herr Trygger själv har varit en av de högsta exponenterna för denna politik, trots det att han vid riksdagens öppnande i sitt inledningstal såsom första kammarens ålderspresident fällde skarpa ord om en sådan politik. Men i Genua och Genève och även som ordförande i kommittén för frågor från Nationernas förbund har herr Trygger varit en exponent för den svenska kölvattenspolitiken — efter London och Paris. Jag säger bara: Stackars gamla Sverige!

Ja, om jag nu skulle sammanfatta mina påståenden och då först taga det stora nummer, som herr Wohlin spelade ut och gjorde till huvudsak i sitt anförande, nämligen Rysslandssvenskarnas egendom, som skulle vara utgångspunkten för vad det framträdande Sverige nu skulle göra för att göra sin insats i reparationen efter en världskatastrof. Där tror jag, att snålheten bedrar visheten. I de andra punkterna skulle jag önska, att vi iakttoge detta tillfälle i stället för att försumma det, ty därigenom skulle vi börja återknyta sambandet och därmed gagnade vi det hela och oss svenskar särskilt. Ty det gäller också för oss såsom små att hålla oss framme i tid. Herr Löfgren betonade särskilt att Nord-Amerika kunde göra sig så väl gällande på grund av sin faktiska maktställning, men däruti ligger då ett erkännande, att vi, såsom saknande denna maktställning, måste begagna andra metoder. Och till de metoderna hör också att hålla sig framme i rätt tid, innan det är för sent, i all synnerhet för de små. Med en sådan utgångspunkt tror jag man gagnar jämväl det hela mycket bättre genom att ingå detta avtal. Och då nu icke de utskottsledamöter, som haft anmärkningar mot detaljerna, framlagt något annat förslag för oss att hålla oss till, har jag heller ingenting annat att falla tillbaka på än det förslag som nu föreligger. Jag har noga läst igenom det och jag tror icke, att det innebär någon som helst våda. Det är ett språng mot bättre tider från det svenska folkets sida. Men då nu, som jag i alla fall tror är säkert, talmannens klubba faller över partilinjernas förslag, är jag förvissad om att det över oss, såsom vid ett föregående tillfälle i Sveriges historia, står inristat som ett mene tekel de orden: "Ett folk i små bestyr med spridda sinnen".

Herr Pers: Herr talman! Jag har begärt ordet för att göra en personlig deklaration, därför att jag icke riktigt kan ansluta mig till någon av de huvudriktningar, som blivit företrädda här i kammaren.

Jag vill då till en början säga, att det avtal, som föreligger, är ett dåligt avtal, och jag har frågat mig, varför det kunnat bli så litet till fördel för oss i vissa punkter, som det verkligen är, och jag har givit mig själv det svaret, att det sannolikt beror på, att vår industri i februari månad, när detta avtal träffades, var i ett så dåligt läge, att våra underhandlare ansågo sig böra taga vad som kunde uppnås för att industrien skulle få en smula lättnad och någon luft under vingarna. Nu har sedan februari månad en viss lättnad inträtt för vårt näringsliv, och det gör i sin mån, att man kan se på denna sak med litet friskare förhoppningar och därför kanske också ställa sina krav litet skarpare. För att

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

ge en liten föreställning om vad jag syftar på, när jag talar om att det är ett dåligt avtal, så är det framför allt de punkter, som äro tvetydiga och som man har olika meningar om på båda sidorna och som äro påtalade vid olika tillfällen här. Det är till exempel talet i artikel I om alla de konsekvenser, som följa av att sovjetrepresentationen här är Rysslands enda representation. Det förefaller mig, som om det skulle varit en betydande fördel, om dessa ord blivit strukna, ty de inspirera dock ryssarna till att draga ut dessa konsekvenser och urgera, att man skall underkasta sig dem. Jag vill icke anföra flera exempel. De äro vidrörda förut, och jag tror att man måste inrikta sig på att få dessa uttryck bortjusterade i ett blivande avtal. Men jag anser, att båda sidorna tagit för hårt och för formalistiskt på denna fråga, och när jag riktar denna förebråelse i all anspråkslöshet även mot utskottsmajoriteten, vill jag särskilt peka på det stycke, som börjar mitt på sidan 23 och som talar om de fördelar, som båda parterna kunde ha av avtalet, och nästföljande stycke, som slutar på sid. 24 med följande mening: "Avtalet torde följaktligen icke kunna förväntas medföra någon ökad sysselsättning för den svenska industrien och dess arbetare." Jag undrar dock, om icke även majoritetens män måste medge, att detta är bra mycket sagt. Det är dock ett underskattande av möjligheterna i Ryssland, låt vara att Ryssland nu är ett fattigt land och desorganiserat i mycket hög grad. Men det är i alla fall ett land, som består af 100 miljoner människor och som har bland sina naturtillgångar en så pass givande och fruktbar jord, som detta ryska folk har, och det är dock icke uteslutet, att överraskningar komma därifrån. Det växer under denna sommar en skörd där, och befolkningen måste söka byta sig till industrialster och söka förbindelser med andra folk. Endast ett sådant styckes förekomst i utskottsutlåtandet bestyrker det intryck man har, att man icke sökt jämka och icke sökt komma till en medling, utan man har gått åtskils och i sär så långt som möjligt, vilket jag på det allra högsta beklagar.

Det har varit så i utskottet liksom i kammaren i dag, att de röster varit fåtaliga, hos vilka man funnit det man sökt, nämligen en medellinje. Man har urgerat åt var sina håll så långt som möjligt, man har målat svart, när det passat, och man har målat ljust när det passat, och man har icke ens besparat sig att försöka hota med att det skulle gå så eller så, om man inte följde den eller den linjen. Det är en alldeles felaktig metod att behandla en sådan sak på. När jag suttit här och hört på diskussionen, har jag kommit att tänka på en granne, som jag en gång hade, som blev sjuk, och det första man såg av hans sjukdom var att han tuggade på sin klocka, som om den varit ett brödstycke. Jag tycker, att behandlingen både i utskottet och här haft en liten smula av ungefär detsamma. Man har behandlat denna sak precis som alla andra saker i riksdagen, såsom en partisak, och man har drivit det så långt som möjligt åt vardera kanten. Detta är dock en sak, som berör oss på annat sätt än andra saker, som vi tvista om här i riksdagen. Det är vår umgängelse med ett annat folk, vars representanter man har sagt mig suttit på läktaren och hört på och vilka repre-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

sentanters rätt och skyldighet det är att låta för sig översättas och taga vara på allt som säges här. Jag frågar: Är det ett lämpligt sätt att behandla en internationell fråga av sådan vikt och betydelse? Jag för min del anser, att det är olyckligt, att det kommit därhän.

Jag har, då jag suttit och hört på förhandlingarna både i utskottet och här, varit besjälad av en önskan, att man skulle kunna förmå riksdagen att slå in på en annan bog, och jag har hela tiden haft för mig, att det inte borde varit omöjligt för utskottet att vägleda riksdagen på ett annat sätt. Ett naket konstaterande, ett kallt konstaterande av de punkter, vi icke kunnat ge efter på, utan några märkliga utläggningar, ett så knappt konstaterande som möjligt av vad vi, som sagt, icke kunnat gå ifrån, och en hänvisning till vad som inträffat sedan avtalet uppgjordes både i Genua och vad som möjligen kan inträffa i Haag, en hänvisning till att man kanske hade vissa saker att lära av de fördrag, som äro slutna under tiden sedan februari, och så till slut en hemställan till regeringen att, ehuru man icke kunde godtaga detta förslag, upptaga förhandlingar och avsluta ett avtal om möjligt redan innan nästa riksdag sammanträder. Det borde icke hava varit omöjligt, om man fattat sin uppgift på det sättet, och jag vill för min ringa del uttala, att detta vore det lyckligaste. Det är en olycka, om dessa internationella avtal skulle bliva marker i det inrikespolitiska spelet här i landet. Jag har redan i förbigående hört, att landstingsmannavalen komma att få gott av vad vi besluta i dag, hur beslutet än kommer att utfalla. Jag kan icke glädjas åt detta, utan anser det högeligen att beklaga. Vi måste hava en regering, som vi hava förtroende för, och måste finna oss i vad den gör på våra vägnar, även om det icke blir precis som vi tänkt oss och som vi ville hava det.

Innan jag lämnar ordet, måste jag inlägga en gensaga mot betraktelsesättet om den ömsesidiga nyttan eller skadan av ett avtal. Man har här med styrka betonat, att Ryssland behöver Sverige mer än Sverige behöver Ryssland. Jag kan icke fatta saken så. Ryssland ligger där bredvid oss med 100 miljoner människor och med sina stora framtida möjligheter. Vi äro ett litet folk, som har överflöd på intelligenta människor, vilka kunna stå Ryssland till tjänst. Vem kan säga, vilketdera folket som har den största nyttan av ett samarbete? Det vågar jag för min del icke säga, och jag undrar, om herrarna tänka rätt efter, om någon verkligen kan säga det. Vi kunna hava en så stor uppgift i detta vida land, att nyttan mycket väl kan stanna på vår sida. Jag tycker därför icke, att man kan utlåta sig om den saken.

Ja, herr talman, jag kan icke ansluta mig till reservanterna, ehuru jag får säga, att jag i mångt och mycket sympatiserar med dem, men när jag röstar med utskottet, gör jag detta under den förklaringen, att jag icke kan sympatisera med dess motivering. Jag vill därvid för min ringa del uttala den förhoppningen, att regeringen icke skall av denna utgång låta avskräcka sig från att å landets vägnar göra det bästa möjliga i denna situation och taga upp förhandlingarna samt föra dem till ett lyckligt slut.

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

Hans excellens herr statsministern och ministern för utrikes ärendena Branting: Herr talman! Det var mig en glädje att vid ett av de rätt kortvariga besök, som jag har haft tillfälle att göra i denna kammare, under det debatten om samma fråga pågått i andra kammaren, komma vid en sådan tid, att jag fick höra den senaste talarens anförande. Jag tror, att åtskilligt ligger i vad han sade, och att, om han fått gehör för sina synpunkter, man då kanske skulle kunnat komma fram till ett resultat, som varit bättre än det, som nu kommer att bliva följden av dagens diskussion. Ty, såsom kammarens samtliga ledamöter ju känna, har andra kammaren för sin del redan följt utskottet, och det lider icke det minsta tvivel, att första kammaren också kommer att göra detsamma. Förhållandena lågo emellertid så, att regeringen ansåg sig fullgöra en plikt både då den på nytt satte i gång dessa förhandlingar, som stannat en smula i baklås, och då den efter långa och allvarliga samt med mycken omtanke och nit förda förhandlingar slutligen kom fram till ett förslag, som den ansåg sig kunna godtaga, utan att man därför naturligtvis från regeringssidan ansåg, att allt i detta förslag var förträffligt och det allra bästa. Det var ett provisoriskt förslag, som vi sökte komma till och ansågo nödvändigt och som under nuvarande tidsläge, med den framryckning, Ryssland gjort i världen, ovillkorligen måste vara ett betydande och viktigt framsteg att få igenom, då man jämför det med det gamla Krassinavtalet — mot vilket förresten på sin tid gjordes samma slags invändningar som nu emot detta — men vilket, såsom icke slutet mellan regeringar, tillhör en föråldrad typ, vid vilken man icke rimligen kommer att kunna bliva stående. Det blev i denna situation en plikt för regeringen att framföra denna sak och att försöka driva detta förslag så långt som möjligt var, oaktat man från regeringssidan mycket väl visste, att betänkligheter skulle komma att resas emot en del av förslagets bestämmelser.

Vad som nu gör att jag med ledsnad måste konstatera riksdagens hållning är den oklarhet och den osäkerhet, med vilken man måste gå till fortsättningen av arbetet för förbindelserna mellan Sverige och Ryssland. Ty det är ju tydligt, att utskottets utlåtande icke genomgås av en enda enhetlig uppfattning, utan utgör resultatet av kompromisser, där olika ståndpunkter hava fått var sina stycken och där det verkligen kan vara svårt att läsa ut, huru långt utskottet menar, att en regering, som vill följa ett riksdagens direktiv efter dessa linjer, har rättighet att anse sig obunden att gå ifrån här uttalade satser. Det är efter mitt sätt att se verkligen farligt, att vi hava förspillt ett tillfälle att göra upp saken nu. Den utsikt, som många hoppas på, att det, sedan någon tid förgått, kanhända efter Haag, skall komma ett ögonblick, som är lämpligt för upptagande av nya förhandlingar med Ryssland, denna utsikt torde det vara ganska oförsiktigt att så mycket bygga på, fruktar jag. Ingen vet, huruvida uppgörelserna i Haag — om man kommer till några sådana — komma att draga ut längre eller kortare tid. Ingen vet, om uppgörelse delvis uppnås där, eller huru lång tid det kan komma att ytterligare taga, innan en fullständig uppgörelse nås. Det hela skjutes

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

sålunda fram till en obestämdhet, som efter den uppfattning, man inom regeringen hyser angående frågans stora vikt, icke är till gagn för vårt land.

Det har i olika vändningar framhållits i riksdagen, att saken nu ligger i ett helt annat läge än då avtalet underskrevs. Det må vara sant, att genom de förhållanden, som inträtt efter Genua och Haag, en förskjutning i läget i visst avseende inträtt. Men när vi hava rättighet, uttryckligen garanterad och erkänd, att fullfölja vårt avtal såsom icke på något sätt störande den internationella solidaritet, som man bör försöka vidmakthålla i dessa frågor, och när vi vidare hava att beakta, att det i dessa ting verkligen är angeläget att komma till en möjlighet att så snart ske kan få vara med i arbetet ute i Ryssland, ja, då synes det mig, som om riksdagens borgerliga majoritet — i andra kammaren redan nu och i denna kammare efter det beslut, som säkerligen kommer att fattas — tagit på sig ett ganska tungt ansvar, då den förspillt möjligheterna att *nu* kunna komma fram till ett avgörande i denna fråga. Det är en situation, i vilken *regeringen* emellertid icke har något att förebrå sig. Regeringen har från sin sida velat föra fram denna sak, övertygad om att därigenom gagna svenska intressen, och icke blott svenska arbetares intressen — ehuru jag gärna och villigt erkänner, att det varit en ytterst viktig synpunkt för oss — men även allmänna svenska intressen. Men när så nu icke kunnat ske, utan det hela är skjutet på en obestämd framtid, må verkligen de, som komma att rösta för utskottets förslag, vara medvetna om, att de göra detta mot varningar och mot råd från de många, som här ur olika synpunkter belyst avtalets fördelar. Att detta avtal skulle innebära några verkliga nackdelar för vårt land, att det skulle bliva rent av till skada och ogagn för vårt land, har jag åtminstone under de delar av debatten, som jag har åhört i andra kammaren, knappast hört ens någon av de mest bestämda motståndarna våga påstå.

Det har sagts, att man icke kan ställa förhoppningar och att man ingenting har att vänta och ingenting att få från Ryssland, o. s. v. Detta är dock ett uttryck för en subjektiv uppfattning, vilken ju står i skarp strid emot de fakta, som man dagligen ser konstaterade i tidningspressen. Man ser där, huru man från andra länder är synnerligen angelägen att få vara med vid det öppnande av Ryssland, som nu i alla fall pågår under våra ögon.

Det tjänar ingenting till att rikta en vädjan till kammaren under nuvarande förhållanden. Ställningen är klar och utgången given. Men jag har i alla fall velat, innan klubban faller efter denna diskussion, med klarhet och bestämdhet framhålla, att regeringen uppfyllt en plikt, då den lade fram denna proposition med förslag till riksdagen om ratificering. Den anser sig hava handlat till landets gagn och bästa, då den gjorde denna hemställan, vilken nu beklagligtvis, kanske ej minst under intrycket av åtskilliga av de synpunkter, som den senaste ärade talaren anspelade på, icke kan leda till något resultat.

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

Herr Winberg: Herr talman! Det är väl obestridligt att efter den utgång, frågans behandling fått i andra kammaren, att svensk ensidighet och svenskt partifanatism i dag komma att fira en lysande seger i riksdagen. Jag kan försäkra herrarna att om jag skulle se frågan ur rent partipolitisk synpunkt, skulle jag taga utgången med synnerligen stort jämnmod, men man har litet svårt att alldeles frigöra sig från de realiteter, som äro förknippade med en fråga som denna, detta särskilt när man tänker på läget i vårt land och på den svenska arbetarklassen.

Det skall icke falla mig in att här gå in i någon lång granskning av de argument — eller av bristerna i argumenten, rättare sagt — som man från utskottsmajoritetens sida kan räkna med. Jag skall endast till en början tillåta mig att framhålla de något egendomliga konsekvenser, som den formella demokratien i alla fall kan föra med sig. Såsom vi veta, är det de demokratiska partierna, som vid de senaste grundlagsändringarnas genomförande inrymt den bestämmelsen, att viktigare avtal skola föreläggas riksdagen. Det första fall vi hava att pröva efter denna grundlagsändring är det nu föreliggande fallet. Nog blir man i alla fall fundersam beträffande de praktiska verkningarna av denna demokrati, när man finner, hurusom en enligt min uppfattning för landet mycket vital fråga skulle utan vidare hava blivit ordnad, därest denna grundlagsändring icke varit genomförd. Jag skall icke gå in på den tolkning, som regeringen lagt i bestämmelsen, då den ansett sig skyldig att förelägga denna fråga för riksdagen. För min del tror jag, att regeringen skulle hava gjort landet en betydligt större tjänst, om den varit tillräckligt rakryggad att låta bli att framlägga denna fråga inför riksdagen. Den kunde hava gjort detta under hänvisning till att det i grundlagsbestämmelsen uttryckligen står "viktigare avtal" samt att det här endast är fråga om ett provisoriskt avtal. Jag skall emellertid lämna den saken därhän och icke inleda regeringen på några farliga vägar, men nog tror jag, att erfarenheterna från i dag ändå hava åtskilligt att lära oss för framtiden, rörande huruvida den svenska riksdagen med den sammansättning, den för närvarande har, och med de uppfattningar, som särskilt här i dag kommit till synes, egentligen är skickad att avgöra för vårt ekonomiska liv viktiga frågor. Jag tillåter mig tills vidare betvivla detta. Men nu är det tyvärr så, att vi näst riksdagen icke hava någon annan institution än regeringen och det är ju så att demokratien fordrar, att icke regeringen skall få ensam avgöra sådana här frågor. Då man med mer eller mindre varma tonfall söker vädja till regeringen att fortsätta förhandlingarna, kan detta väl vara mycket vackert, men då vill åtminstone jag såsom min bestämda mening uttala, att om regeringen i detta avseende vill iakttaga "rikets sannskyldiga nytta", såsom det heter, skall den, om den över huvud taget kan komma fram till en ny uppgörelse, noga akta sig för att draga frågan inför riksdagen. Det är min bestämda uppfattning, sådan saken nu utvecklat sig.

Det skulle vara åtskilligt att säga i denna fråga, men sådan den nu ligger skall jag icke i större utsträckning upptaga tiden. Men jag

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

kan inte komma ifrån att göra ett par erinringar. Först vill jag säga, att hela utskottsmajoritetens utlåtande samt herrar Tryggers, Wohlins och Löfgrens uttalanden här i dag verkligen förefalla mig så verklighetsfrämmande, att man riktigt undrar, huru man över huvud taget kan behandla sådana saker, såsom man gjort. Herr Trygger refererade ett uttryck från Genua, som den ryska kommissionen skulle hava fällt, där det talades om "doktrinär halsstarrighet". Det är ett alldeles riktigt uttryck, herr Trygger, både för utskottsmajoritetens ståndpunkt i denna fråga och för en hel del, som kommit fram i debatten. Man kan aldrig få ett mera betecknande uttryck än "doktrinär halsstarrighet". Särskilt måste jag säga, att då jag hörde herr Löfgren förklara, att det här rörde sig om egendom som förvärvats i Ryssland under de gamla förhållandena med då gällande lagar, då frågar jag mig verkligen: ha icke herrarna följt med historien något litet? Veta herrarna icke hur den ibland kan stryka ett brett streck över alla doktriner? Ha herrarna icke följt med i vårt land och sett, hurusom t. o. m. konungar tvingats till liknande åtgärder, därför att den reella verkligheten krävt det och man icke kunnat komma ifrån det på annat sätt. Man blir verkligen betänksam, när man hör framstående politiker och lärda jurister på detta sätt hava fastnat i doktriner, så att det levande livet går fullständigt förbi dem. Det har inträffat, att människor kommit till annan uppfattning i fråga om äganderättsbegrepp och dylikt. Jag förstår, att herrarna hava svårt att förlika sig därmed, men inte bör ni väl därför säga som gumman, som såg en underlig fågel: Sådana djur finnas icke! Herrarna måste väl medgiva, att verkligheten rör sig dock i alla fall allt fortfarande, trots att jurister stå kvar på det gamla.

Herr Wohlin eldade upp sig till ett synnerligen varmt patos och förklarade, att vi skola tänka svenskt och — vänta på Haag. Jag måste säga, att det är något urvattnad svenskhet, som betydligt skiljer sig från den gamla, då man "slog sitt svärd i bordet, så det i salen klang". Herr Wohlins svenskhet består egentligen däri, att man kan tänka svenskt men sedan vänta och se vad som kan inträffa i Haag. Det torde bli svårt att med den svenskheten få upp någon så synnerligen stor entusiasm.

I sammanhang med Haag och då man framhåller, att ställningen förändrat sig betydligt, sedan detta avtal förelades riksdagen, vill jag säga, att det är alldeles riktigt, att ställningen ändrat sig. Men i vilken riktning? Jo, i den riktningen, att nu är man i färd med att göra upp separatavtal med Ryssland, den ena makten efter den andra. Tyskland har redan gjort upp avtal, och tyskarna få nu efter den svenska riksdagens beslut i dag en alldeles särskilt anledning att ännu en gång upprepa sitt kända uttryck: *die dummen Schweden.* Herrarna kunna vara övertygade om att tyskarnas verklighetssinne icke tillåter dem att fastna i doktriner, såsom herrar Trygger och en hel del andra här gjort. Tyskarna se mera realistiskt på saken, och det är väl för dem. Men det är sorgligt för det svenska folket, att dess representanter ännu icke synes ha lärt något.

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

Jag skall icke tvista om, huruvida Sverige bäst behöver Ryssland eller Ryssland bäst behöver Sverige, men nog förefaller det mig ändå egendomligt, och det synes som om man fortfarande håller på 1600-talets uppfattning, då man vill göra gällande, att Sverige skulle vara en så viktig nation, att vi till och med genom att här hävda en bestämd uppfattning verkligen skulle kunna utöva ett sådant tryck på ryska folket och dess regering, att de på grund av detta vårt tryck lämna den principiella uppfattning, som de intagit i vissa frågor. Nog äro vi ändå överens om att Sverige för Rysslands återuppbyggande icke betyder så ofantligt mycket. Det är bra, att Sverige fått ett rätt gott namn om sig i Ryssland, och det är rent av märkvärdigt, att Ryssland till vårt land lämnat beställningar i den utsträckning som det har gjort, då man kunnat få sakerna billigare och på kortare tid i andra länder. Men vi skola icke inbilla oss, att ryssarna äro i saknad av känsla för självhävdelse. De komma säkerligen att resonera ungefär som så: Jaså, svenskarna sätta sig på sina höga hästar och vilja föreskriva oss, huru vi skola handla. De anse, att de kunna vara utan oss; à la bonne heure! Då kunna vi också vara utan Sverige. Det förefaller mig som om det vore ett mycket logiskt resonemang från rysk sida.

Det tycks också som om man i annat avseende svävar i en viss villfarelse, då man vill göra gällande, att ett avslag på nu föreliggande förslag icke behöver ändra någonting i de nuvarande förhållandena. Jo, mina herrar, vi kunna vara övertygade om, att så vitt saken inom den närmaste tiden icke kan repareras, kommer det att inträda en ganska stor förändring i de nuvarande förhållandena och detta på grund därav att, såsom jag förut sade, ryssarna alldeles säkert efter detta komma att visa, att de mycket väl kunna undvara Sverige. Jag tycker för min del, att det icke visar något sinne för proportioner, när man för att rädda ställningen för några svenska affärsmän, som varit i Ryssland och gjort affärer, offrar ett så viktigt intresse för hela det svenska folket. Jag förstår, att herr Trygger kan taga ansvaret för detta, därför att det icke för hans ekonomiska ställning betyder så mycket, men det blir svårt för herrarna att för den svenska arbetarklassen förklara er ställning i denna fråga. Det blir svårt för herrarna att lära den svenska arbetarklassen att förstå, att det var nödvändigt att föra denna politik, därför att några privatpersoner ännu icke fått sina förhållanden med Ryssland reglerade. Och vad mera är, mina herrar, enligt mitt förmenande göra ni dessa Rysslandssvenskar en verklig björntjänst. Ty i och med avtalets antagande blir det större möjligheter att ordna förhållandena, men vilken garanti är det nu för att denna sak över huvud taget kan komma att ordnas? Jag förmodar, att man icke vill taga konsekvenserna och i likhet med Karl XII marschera in i Ryssland. Vill man icke taga dessa konsekvenser, synes det mig som om man härvidlag gjort alla parter en mycket dålig tjänst. Den enda, som kan triumfera, är den svenska dumheten och den svenska partifanatismen.

Det tjänar naturligtvis ingenting till att upptaga kammarens tid längre. Jag har endast i korthet velat angiva min syn på saken och be-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

klagar i likhet med den föregående talaren, att frågor, som så nära och intensivt beröra vårt lands ekonomiska liv, som så nära beröra 100,000-tals arbetare här i landet, skola avgöras på dylikt ensidigt sätt, därvid partifanatismen och vissa parti- och kotteriintressen enbart få göra sig gällande. Om det är någonting, som skulle komma min betänksamhet rörande denna höga institutions — det svenska parlamentets — förmåga att verkligen kunna sköta det svenska folkets intressen på dessa områden att bliva ännu större, är det just den ensidighet och fullständiga brist på verklighetssinne, som man här lagt i dagen vid behandlingen av denna fråga.

Ehuru jag vet, att det är fruktlöst, skall jag i alla fall, herr talman, be att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Möller: Jag måste tillåta mig en replik särskilt till herr Löfgren, som sist talade för utskottets ståndpunkt. Jag vet mycket väl, att det är att tala för fullkomligt döva öron. Jag har haft klart för mig ända sedan tidigt i förmiddags, att det icke längre var någon idé att argumentera i denna fråga, ty den inpiskning, som var verkställd, hade, om uttrycket tillåtes, redan slagit lock för allas öron. Om jag ändå gör det, så beror det därpå, att herr Löfgrens anförande uppenbarligen gav vid handen, att han egentligen önskade ett avtal med Ryssland. Han formulerade i tre punkter de skäl, som hade gjort, att han icke ville vara med om det nu föreliggande avtalet, därför att, som han sade, dessa punkter utgöra avvikelser från de avtal, som t. ex. England och Italien tidigare ha slutit, och att dessa avvikelser innebära att särskilda faror uppstå för vårt lands medborgare, om de ge sig in i Ryssland, vilka icke drabba andra länders medborgare. Den ena punkten var den, som talar om de jämförelsevis fria affärsförbindelser, genom vilka den svensk-ryska handeln skulle organiseras i stället för att bara organiseras genom handelsdelegationer såsom vi nu ha, då vi ha en liten delegation i Moskva och ryssarna ha en handelsdelegation här i landet. Jag måste dock säga, att på något närmare sätt utförde han icke, vilka faror det skulle kunna medföra. Han förklarade, att därest det i Ryssland skulle uppstå några större svårigheter, så skulle denna fria samfärdsel kunna medföra, att vi på ett mycket olämpligt sätt komme att bli mellanhand mellan Ryssland och de övriga länder, där man icke hade någon sådan fri samfärdsel utan endast handelsdelegationer. Ja, jag måste säga, att detta är så långt gående konsekvenser och slutsatser — de ligga åtminstone icke särskilt nära till hands — att vi skulle komma i någon särskild riskfylld belägenhet såsom mellanhand mellan Ryssland och övriga europeiska länder, att jag åtminstone icke kan erkänna, att det är ett starkt skäl för att gå emot avtalet. Jag behöver icke närmare gå in på saken. Jag vidhåller vad jag sagt på förmiddagen, att regeringen har passkontrollen i sin hand och att den alltjämt kan förhindra, att sådana ryska medborgare, som den icke önskar få hit, kom-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

ma hit. Följaktligen kan jag icke inse, att detta kan vara något starkt skäl.

Artikel 7 förklarade herr Löfgren vara särskilt farlig, bl. a. därför, att vi genom denna artikel bliva det enda land, som öppet och klart erkänner den ryska expropriationslagstiftningen. Ja, det kan ju hända, att det är mycket farligt. Jag har för min del icke så lätt att förstå, vari farorna ligga. Herr Löfgren tillägger, att skillnaden mellan oss och dem är ju den, att expropriation i vårt land är ett undantag, underdet att expropriation i Ryssland är en regel, och att faran då skulle ligga däri, att de personer, som idka affärer i Ryssland, praktiskt taget varje dag eller varje vecka skulle stå den risken, att man kommer och lägger beslag på deras egendom. Ja, att man fått den föreställningen, att det skulle gå till på det sättet, kan jag förstå, men att utskottet, sedan det i en månad har utgjort en studiecirkel i den ryska frågan, alltjämt skulle ha ledamöter, som trodde att förhållandena i Ryssland nu vore sådana, det är för mig högst förvånande. Det är ju nämligen på det sättet, att expropriationernas egentliga tid är förbi. Nu håller man på att i stället lössläppa en stor del av den förut exproprierade egendomen. På grund därav att de experiment man gjort med det kommunistiska samhällsbyggeriet ha misslyckats, så har man ju slagit in på denna nya ekonomiska politik, som, då det gäller expropriation o. d., så vitt jag inte är alldeles felaktigt underrättad, faktiskt icke är ett dugg värre än den ekonomiska politik, som i allmänhet följes i de europeiska staterna. Ryssarna ha ju börjat lägga sitt eget ekonomiska nybyggnads- och återuppbyggnadsarbete på, icke den fria äganderättens grundval, men på den fria företagsamhetens grundval, och vi veta mycket väl, att skall det över huvud bli något av detta, så betyder det, att den egendom, som nu förvärvas, måste de också låta människorna behålla. Det kan hända, att den svenska riksdagens ledamöter inte ha kännedom om dessa ting, men så förhåller det sig faktiskt. Detta Ryssland, som genomgått en revolution, är nu inne på en alldeles ny utvecklingslinje, och det är väl med denna nya utvecklingslinje som utgångspunkt vi skola bedöma bl. a. en sådan paragraf som artikel 7 och icke med utvecklingen för två år sedan för ögonen.

Sedan var det också denna artikel 1, punkt 5, i fråga om vilken herr Löfgren visserligen icke närmare utvecklade sin argumentation — det har ju gjorts av andra — men han ansåg den i varje fall betänklig. Den saken skall jag inte yttra mig om nu. Jag har redan gjort det på förmiddagen. Jag skall ej heller gå in på frågan om Genua och Haag i annan mån än att säga, att läget nu lika väl som det var före Genua är sådant, att man väntar sig — det är ju åtminstone meningen med Haag — att få uppgörelser i fråga om skadeståndsanspråken, i fråga om de jure-erkännande, eventuellt också i fråga om krediter. Det var precis vad man väntade sig, när detta avtal framlades inför riksdagen före Genua. Följaktligen är läget precis detsamma nu, jämfört med Haag, som det var då regeringen framlade avtalet jämfört med Genua. Vi, som intagit den ståndpunkten, att avtalet borde antagas, kun-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

na icke erkänna, att det har inträtt någon som helst förändring i situationen i detta avseende, och jag tycker ju för min del, att detta är en av de säkerheter man har för att artikel 15 skall komma att få någon betydelse i praktiken.

Herr Löfgren nämnde, att de utlänningars rätt, som besutto egendom i Ryssland, skall bedömas efter de lagar, som gällde då de förvärvade egendomen. Ja, jag kan naturligtvis inte taga upp en debatt rörande rättsdoktriner, och det var heller icke min mening, när jag gjorde den repliken från min bänk här, att det innebär, att man över huvud icke erkänner revolutionen. Jag vill här endast upprepa denna replik. I praktiken blir detta, att man icke vill medge, att sådana revolutioner få inträffa. De inträffa ju ändå, men det får icke i rättssystemet genom en revolution skapas nya faktorer, som tvinga fram nya utgångspunkter för det arbete människorna alltid äro tvungna att utföra. Ja, mina herrar, det kan ju hända, att det är en stark förhandlingsståndpunkt, men det tror nu icke jag. Jag tror, att verkligheten som utgångspunkt alltid ändå till slut är den starkaste utgångspunkten även vid förhandlingar, men att detta är fullkomligt ohistoriskt tror jag icke det är någon överdrift att påstå, även om exempelvis vad herr Winberg hänvisat till kanske ej rörde *utlänningars* rätt i ett främmande land. Det är ju omöjligt att yttra sig om vilken riktning den allmänna utvecklingen i världen kan komma att taga, men det ligger nog någonting särskilt anmärkningsvärt däri, att de två länder, som beslutat sig för att träffa avtal, grundade på de nya utgångspunkterna, voro tvenne länder, som båda hade genomgått revolutioner under de sista åren, nämligen Ryssland och Tyskland. Jag kommer härmed till frågan om Rapallo-fördraget.

Herr Löfgren förklarade, att det referat av Rapallo-fördraget, som jag gav, åtminstone var mycket ensidigt, därför att jag inte nämnde, att i detta fördrag ingenting annat skedde än en kvittning mellan Ryssland och Tyskland beträffande deras skulder. Ja, det är fullkomligt riktigt, att formellt låg saken på det sättet, och med den otroligt formalistiska syn, som man över huvud från borgerligt håll lagt på denna fråga, skulle jag vilja säga, att jag kan förstå, att herr Löfgren inte intresserar sig särdeles mycket för de realiteter, som lågo i det tysk-ryska fördraget. Eljest är det ju allbekant, att ryssarna aldrig ha erkänt Versaillesfreden, att de aldrig underskrivit Versaillestraktaten, och det var på denna som deras fordran gent mot Tyskland grundade sig. De voro nämligen i Versaillestraktaten tillerkända vissa rättigheter till skadestånd, därest de ville taga ut dem, och det var de fordringar, som Ryssland på detta sätt indirekt skulle kunnat skaffa sig genom att erkänna Versaillesfördraget, som de nu i stället kvittade mot de tyska fordringarna. Men för herr Löfgren innebar detta, att den tyska staten kommer att ersätta alla de tysk-ryssar, som ha förlorat sin egendom i Ryssland, ty det skulle väl ändå varit frågans verkliga kärnpunkt, om vi skola jämföra Rapallo-fördraget med det fördrag, som vi här i dag behandla. De svenska fordringarna äro ju nämligen väsentligen enskildas fordrin-

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

gar. De fordringar, som staten har på Ryssland, äro inte särdeles mycket att tala om. Då säger jag, att realiteten i det tysk-ryska fördraget var den, att man där erkände, att revolutionen skapat nya faktorer. Det är från denna utgångspunkt vi skola börja arbeta i Ryssland och från vilken samarbetet skall inledas. Fördraget utelämnar, så vitt jag kan förstå, åtminstone tysk-ryssarnas rätt *praktiskt taget* fullständigt, naturligtvis icke i annan mån dock, än att de kunna komma tillbaka och få sina fabriker på arrende eller vad det nu kan bli, men i varje fall utan att de kunna göra gällande verkliga ersättningsanspråk. Nu säger jag, att händelserna kunna komma att utveckla sig på det sättet, att vi komma i samma klass som Tyskland, trots att vi inte ha några fordringar att kvitta, trots att Ryssland icke har någon fordran hos oss, som vi kunna kvitta genom fordran hos dem. Jag påstår, att då ha vi försatt våra rysslandssvenskar i ett sämre läge än vi gjort genom att antaga ett avtal, som innehåller artikel 15 med dess försäkran, att dessa fordringar i alla fall skola rättvist regleras.

Herr Löfgren slutade med den förhoppningen, att regeringen, därest avtalet faller, skall energiskt sträva efter att få ett annat avtal till stånd, som han uttryckte sig, åtminstone inte sämre än det engelska. Ja, det står naturligtvis envar fritt att hysa denna fromma förhoppning, men herrarna — ja, jag tillåter mig inte på något sätt tala på regeringens vägnar — måtte väl ändå kunna fatta, att den behandling ni låtit detta avtal undergå kan åtminstone inte vara någon uppmuntran för samma regering att börja nya förhandlingar med risk att riksdagen på samma sätt kastar allt i papperskorgen, ty det är ju ändå vad utskottsmajoriteten gjort och riksdagen nu uppenbarligen är beredd att göra.

Herr T r y g g e r: Herr greve och talman. Endast några få ord för att bemöta några punkter i föregående anföranden.

Först skall jag be att få upptaga ett uttalande av statsrådet och chefen för handelsdepartementet, att jag skulle ha lagt i hans mun ett uttalande angående rysslandssvenskarna, som han icke hade gjort. Så vitt jag själv erinrar mig, sade jag icke, att han sagt något annat än vad jag hade hört, men skulle det vara så — och det visar sig i protokollet — vill jag förklara, att det var naturligtvis icke min avsikt att på något sätt tillvita honom ett yttrande, som han icke fällt.

Med avseende på övriga talare, som jag skulle vilja säga några ord till, ber jag att först få vända mig till herr Wigforss. Det var särskilt en punkt, som jag icke kan förbigå — åtskilligt skulle vara att säga i anledning av hans uttalanden i andra punkter — och det var, när han jämförde Rysslands ställning med Sveriges och sade, att det är alldeles uppenbart, att Sverige har en svagare ställning än Ryssland så till vida, att Sverige är säljare under det att Ryssland är köpare. Följaktligen vore enligt hans mening avtalet mera till gagn för oss än för Ryssland. Men jag undrar — om den ärade talaren verkligen tänker närmare efter — huruvida det är så säkert, att en säljare alltid har en svagare ställning än en köpare. Om vi tänka oss det fallet, att köparen vill köpa

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

på kredit, är det väl alldeles otvivelaktigt, att det är säljaren, som har den starkare ställningen. Och så vill jag tillägga en annan omständighet, och den är, att vi kunna icke grunda vårt förhållande till Ryssland därpå, att vi alltid skola vara säljare, utan det är uppenbart, att ryssarna, om de skola köpa av andra folk och sålunda även av oss, också måste ha något att sälja själva. Ryssarna äro således också säljare, och därför torde det icke vara riktigt att göra den erinran, som herr Wigforss gjorde.

Ja, om ryssarna icke ha något att sälja, finnes det endast två vägar: antingen att betala med guld, som Ryssland äger, eller också att anlita kredit, och i närvarande stund ser det verkligen ut, som om Ryssland icke hade något annat alternativ. Ja, det ser rent av ut, som om det enda som återstode vore kredit, ty guldet tycks snart vara förbrukat, och därför är det ganska naturligt, att den ryska delegationen i Genua med sådan kraft gjort gällande, att de vilja ha kredit, icke blott en kredit för de enskilda företagen inom den ryska industrien utan också och framför allt en kredit, lämnad av staterna till den ryska staten.

Om herr Löfgren tänker gå in på Rapallo-fördraget med herr Möller, vill jag icke taga ordet från honom. Jag vill endast säga, att jag tror, att herr Möller misstog sig, då han gjorde gällande, att Ryssland i själva verket icke avstått i Rapallo-fördraget från någon sin rätt mot Tyskland. Varför ej? Jo, därför att Ryssland icke deltagit i Versaillesfreden. Ja, herr Möller har ju själv sagt, att han icke är jurist, och det har man för resten märkt i dag. Jag vill därför erinra honom, om, att det finns ett slags juridiskt avtal, som heter avtal till tredje mans förmån, och det var just ett sådant avtal, som beträffande tysk skadeersättning till Ryssland träffades i Versaillesfreden, och Ryssland ägde utan tvivel möjlighet att begagna sig av den rätt, som Versaillesfreden skapade. Jag förmodar, att orsaken till att tyskarna voro så rädda för de ryska skadeersättningsanspråken var den, att de fruktade att Ryssland skulle kunna avstå sin rätt till t. ex. någon av de övriga makterna, så att tyskarna, när de väl betalat sina enorma skadeersättningar i övrigt, en vacker dag skulle överraskas med att deras fordringsägare också förvärvat denna från Ryssland nu överlåtna fordran.

Herr Thorberg åberopade här vad som förekom vid fackföreningskongressen i Rom, där man gjorde gällande, att de rikare länderna borde hjälpa de svagare. Jag har läst detta uttalande från fackföreningskongressen och jag får säga, att det var med mycket stor tillfredsställelse jag läste uttalandena i denna del, ty det torde vi väl alla böra vara ense om, att vad som mer än någonting annat bidrager till att hålla Europa nere i ekonomiskt avseende, det är att de segrande makterna icke taga tillräcklig hänsyn till de besegrade och skuldsatta utan driva sina anspråk med en hänsynslös kraft, som gör, att det hela lätt kan sluta i en katastrof. Det är enligt min mening mycket lyckligt, att arbetarefackföreningskongressen så skarpt stryker under den stora fara för Europa, som ligger i detta tillvägagångssätt. Jag instämmer också i kongressens uttalande, att Ryssland borde beredas tillfälle att återtaga sin plats

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

bland Europas nationer, men därav följer ingalunda, att vi nu i afton böra antaga detta avtal med Ryssland, ty om Ryssland skall kunna intaga sin vederbörliga plats bland Europas nationer, är det nödvändigt, att Ryssland också respekterar de rättsregler, som existera mellan civiliserade nationer. Följaktligen, om vi icke i dag kunna taga det nu föreliggande avtalet, därför att våra undersåtars berättigade intressen blivit kränkta och ryska sovjetregeringen icke har visat någon som helst benägenhet att erkänna det oberättigade i sitt handlingssätt, kommer detta snarare att bidraga till att Ryssland får anledning att rätta sig och därigenom vinna möjlighet att återtaga sin gamla plats, än det kommer att hindra Ryssland att komma tillbaka bland Europas nationer.

Herr Thorberg gjorde vidare gällande, att genom ett avslag på kungliga propositionen kunde de beställningar från Ryssland, som ställts i utsikt, väsentligen minskas och överflyttas till Tyskland; detta skulle medföra stora olägenheter för de svenska arbetarna, och det vore särskilt för närvarande ett stort intresse att göra allt för att bereda arbetsmöjligheter för våra arbetare, särskilt industriarbetarna, av vilka ett stort antal icke kunde få någon sysselsättning. För min del är jag icke så alldeles säker på att genom avtalets förkastande några beställningar, som eljest skulle kunna komma Sverige till godo, komma att gå förlorade. Jag är snarare övertygad om, att därest detta avtal hade blivit slutet och godkänt och sålunda ryska regeringen hade fått alla de förmåner, som den har eftersträvat i politiskt avseende, skulle nämnda regering känna sig mycket friare att göra sina beställningar i Tyskland än den är, då den ännu har något att vinna i Sverige. Och, som jag redan i förmiddags påpekade, jag tror för övrigt, att i längden ryska regeringen kommer att göra sina beställningar i det land, som kan till det billigaste priset verkställa dem, d. v. s. där det ryska intresset att få en god vara för ett billigt pris bäst kan bli tillgodosett.

Den ärade talaren åberopade som ett skäl för oss att antaga detta avtal exemplet från Italien och Tjeckoslovakiet. Italien har i dessa dagar slutit ett nytt avtal, ett andra avtal i stället för det föregående, och Tjeckoslovakiet har också slutit ett nytt avtal. Jag kan dock icke förstå, att detta kan vara något skäl för propositionens antagande, då jag icke hört någon i stånd att angiva vad dessa avtal innehålla. Det kan vara mycket klokt och förståndigt av Italien och Tjeckoslovakiet att sluta sina avtal med Ryssland, men det kan vara mycket oklokt av oss, ty de förra avtalen kunna för dem vara mycket fördelaktiga avtal, under det att vårt avtal icke för oss är fördelaktigt; åtminstone ha vi den uppfattningen, som avstyrkt dess antagande. Jag väntar emellertid få veta, vad dessa Italiens och Tjeckoslovakiets avtal innehålla, men till dess jag får autentiskt veta, vad de innehålla, vill jag återge vad jag läst i tidningarna om det italienska avtalet. Så vitt jag kommer ihåg, var det däri fråga om en stor koncession på petroleumfyndigheter, och så stod det också, att Italien skulle få en frihamn vid Svarta havet, som således väsentligen skulle underlätta Italiens möjlighet att vinna insteg med sin handel i Ryssland. Detta med frihamnar är för resten ingen

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

ny sak för Italiens handelspolitik, ty herrarna veta ju allt för väl, att långt tillbaka, redan under medeltiden, hade italienarna åtskilliga platser vid Svarta havet, från vilka de drevo en mycket intensiv handel. Är det sålunda riktigt, vad som står i tidningarna, innebär italienska avtalet fördelar, som jag nu visserligen icke kan bestämma värdet av, men som i alla fall torde ha en verklig betydelse.

Herr Lindhagen undrade, varför man inom utskottet icke hade framlagt ett nytt förslag, när man ej kunde antaga Kungl. Maj:ts förslag, och även herr Pers antydde en liknande uppfattning. Men då ber jag få fästa herrarnas uppmärksamhet på vad som står i Kungl. Maj:ts proposition. I propositionen heter det, att "Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda statsrådsprotokoll över handelsärenden för den 27 februari 1922, över utrikesdepartementsärenden för samma dag och över handelsärenden för den 3 mars 1922 samt med överlämnande av ett den 1 samma mars under förbehåll av riksdagens godkännande mellan Sverige och Ryssland avslutet preliminärt avtal, som bildar ett oskiljaktigt helt, i vars bestämmelser någon förändring icke kan äga rum, äskat riksdagens godkännande av berörda, här nedan återgivna avtal". Sålunda förklaras det i detta förslag till avtal, som framlagts för riksdagen, uttryckligen, att förslaget skulle antagas helt och hållet eller också förkastas. Det fanns icke någon möjlighet att modifiera avtalet, och följaktligen hade icke utskottet någon anledning att utarbeta ett nytt förslag, när utskottet icke kunde godkänna Kungl. Maj:s proposition.

Sedan gjorde herr Lindhagen gällande, att det vore orimligt att fästa någon vikt vid om rysslandssvenskarna finge igen sin egendom, och herr Winberg var inne på samma fråga, liksom förresten samma tanke många gånger har uttalats av sovjetregeringen själv. Herr Lindhagen hade ett alldeles särskilt argument för denna ståndpunkt. Han sade ungefär följande: Under denna världskatastrof störta stater och förmögenheter samman; allting håller på att ramla, och då är det ej värt att fästa någon vikt vid om dessa rysslandssvenskars egendom eller fordringar i Ryssland gå förlorade eller icke gå förlorade. Jag kan ej förstå den uppfattningen. Jag hyser däremot den enkla meningen, att när man lever i en sådan tid som den nuvarande, då förmögenheter falla ihop och stater störta samman i en enda oreda — för resten ha vi det mest lysande exempel, herr Winberg, på denna oreda i Ryssland — gäller det att taga vara på det lilla, man har kvar. Man skall icke i en sådan tid, när alla värden försvinna, också kasta ut genom fönstret det lilla man har åter. Det tror jag icke, att herr Lindhagen gör, och säkert är, att jag åtminstone ej gör det.

Vidare gjorde herr Lindhagen gällande, att det i själva verket vore ett fel, att utskottet i sitt utlåtande hade angripit sovjetregeringens rättsståndpunkt. Detta vore så mycket betänkligare, som sovjetregeringen hade realiserat den västerländska grundsatsen, som herr Lindhagen anförde: Tag vad du äger och giv åt de fattiga! Det första felet med herr Lindhagens uttalande var det, att vad som citerades ju

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

icke är en västerländsk grundsats, utan leder sitt upphov från Österlandet. Kanske herr Lindhagen kommer ihåg, vem som yttrade dessa ord. Emellertid kan jag för min del icke erkänna, att sovjetregeringen har tillämpat denna grundsats, utan när jag undersöker, vilken grundsats sovjetregeringen tillämpat, finner jag, att den snarast skulle vara följande: Tag vad andra äga och giv det åt dig själv!

Herr Pers hade ett yttrande, som även delvis upptagits av hans excellens statsministern och, om jag minnes rätt, även av herr Möller. Det var, att vid denna frågas avgörande hade partisynpunkterna gjort sig gällande. Ja, vore det så, måste jag beklaga det på det allra livligaste. För min del fritager jag mig absolut och jag har icke det minsta anledning antaga, att någon annan gjort sig skyldig till något dylikt. För mig själv kan jag så mycket lättare svara, som redan när denna fråga förelades utrikesnämnden och jag sålunda första gången behandlade den, då det nämligen var fråga om huruvida regeringen skulle godkänna avtalet, var jag för min del fullkomligt på det klara med att här förelåg ett för Sverige ofördelaktigt avtal, vilket åtminstone jag icke kunde tillstyrka.

Hans excellens herr statsministern har beklagat först och främst den oklarhet, som skulle inträda, om riksdagen förkastade avtalet, vilken skulle menligt inverka på de förhandlingar, som kunna komma att föras för att få en överenskommelse med Ryssland till stånd. Han gjorde gällande, att utskottets motivering vore en kompromiss. Ja, jag får säga, att jag förstår egentligen icke, vad meningen är med ett sådant uttalande. Genom detsamma ställer man alldeles särskilda fordringar på utskottets motivering i detta fall i jämförelse med andra fall. Det har väl aldrig inträffat i ett utskott, att man icke i själva motiveringen måst taga en viss hänsyn till deras i fråga om skälen något skiftande uppfattning, som förenat sig om beslutet. I detta fall har vid motiveringens fastställande icke en högre grad av kompromissande ägt rum än i vanliga fall. Det avgörande är emellertid, huruvida själva beslutet varit någon kompromiss eller ej. Det har icke ens kunnat påstås, att själva utskottsmajoritetens beslut är frukten av någon kompromiss, utan detta beslut är endast och allenast resultatet av en gemensam fast övertygelse.

Hans excellens statsministern gjorde gällande, att utskottsmajoriteten och den borgerliga majoriteten i riksdagen, som efter allt att döma komme att förkasta den kungliga propositionen, därmed skulle ådraga sig ett tungt ansvar. För min del vill jag instämma i detta. Det är ett stort ansvar. Men det finnes ett ansvar, som vi kunde ha åtagit oss, vilket varit än större, och det hade varit, ifall vi icke avslagit den kungliga propositionen, när vi hyste den bestämda övertygelsen, att densamma icke skulle medföra någon fördel för vårt land utan tvärtom i den situation, vari vi nu äro, skulle äventyra viktiga svenska intressen.

Herr greve och talman, jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

Herr Hellberg: Herr talman! Jag fann mig uppfordrad att begära ordet, då statsministern till kammaren riktade sina bestraffande ord, framhållande att de borgerliga partierna nu finge taga på sitt ansvar, om de trots de råd och varningar, som givits, förkastade förslaget. — Regeringen hade gjort sin plikt, när den framlade detta förslag.

Det vare långt från mig att vilja insinuera, att inte regeringen handlade i den bästa övertygelse om att gagna land och folk, när den framlade förslaget. Men jag anser mig dock böra erinra om det förhållandet, som också av den närmast föregående talaren något berördes, att innan detta förslag framlades, fick regeringen i sin ordning råd och varningar från inflytelserikt håll inom riksdagen att inte framlägga det, därför att det syntes dem, som gåvo dessa råd och varningar, inte vara acceptabelt, och därför att under sådana förhållanden riksdagen skulle försättas i ett tvångsläge, endast ha att välja mellan ja eller nej — inte resonera — bara acceptera! När regeringen då trots dessa råd och varningar har framlagt förslaget, anser jag också, att det med skäl kan begäras, att regeringen tar sin andel i ansvaret. Det går inte att skjuta detta endast på de borgerliga partierna.

När förslaget kom inför utskottet, kunde detta naturligtvis, fastän det hade sagts ifrån i den kungliga propositionen, att det gällde att svara ja eller nej, dock inte undgå att underkasta förslaget en ingående prövning, och då fann utskottsmajoriteten för sin del, att det var ett ganska dåligt förslag. Det har ju även av reservanterna liksom senast av statsministern själv erkänts, att förslaget i åtskilliga avseenden kunde ha varit mer tillfredsställande. Vi hade ju i utskottet tillfälle att lägga sida om sida det oss förelagda förslaget till avtal och de avtal, som hade träffats mellan Ryssland och andra makter, och vi kunde så lätt se, hur det avtal, som bjöds oss, i den ena punkten efter den andra var sämre än de avtal, som hade slutits med andra makter. Under sådana förhållanden syntes det oss — det kan jag ju gärna säga — att de förhandlingar, som hade förts mellan svenskar och ryssar, hade resulterat i att svenskarna gent emot de ryska underhandlarne hade dragit det kortaste strået. — Jag vill inte använda ett så starkt uttryck, som att de hade blivit lurade, men nog hade litet var av oss en känsla av något i den vägen.

Nu har man förmenat, det synes mig framgå av de uttalanden, som under debatten kommit från reservanternas sida, att det skulle vara vår skyldighet att taga detta förslag trots dess brister; ja, jag kan säga, att mitt intryck varit, att de menade, att vi bort nästan taga vilket förslag som helst: det vore liksom en nådastund, som förunnades oss, när Ryssland täcktes vilja visa sin beredvillighet att sluta detta avtal med oss. Jag får säga, att för min del känner jag det rätt obehagligt att på detta sätt stå liksom mjuk i ryggen inför en främmande makt. Jag tror inte, att ryssarna, som själva i Genua visat, att de kunna hålla sig ganska rakryggade inför andra makter, inte skulle förstå vår förklaring, att vi anse det oss förelagda förslaget oantagligt och därför avböja detsamma. Jag tror, att de kunna förstå det.

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

Vad som emellertid för mig och utskottet i synnerhet mot slutet kändes allt mer och mer pinsamt var det förhållandet, som herr Pers pekade på, att vi skulle stå splittrade i en sådan fråga, som inte är en inrikes fråga utan en fråga emellan ett annat land och vårt. I denna pinsamma känsla gjorde jag i sista stund en vädjan, huruvida inte det skulle vara möjligt att genom underhandlingar försöka komma till något resultat, som inte behövde på det sättet blottställa vår inre klyvning. Jag hemställde, om inte genom en vädjan till regeringen det skulle vara möjligt att finna någon utväg, som kunde bespara oss denna obehagliga situation. Men min vädjan avböjdes, och jag fick sedan enskilt höra, att det under hand redan hade gjorts framställningar i den riktningen till regeringen, och att det inte var något vidare att göra åt saken.

Nu ha vi sålunda här i dag i bägge kamrarna liksom inför hela världen, såsom herr Pers anmärkte, lagt fram vår inre splittring. Det är ju alldeles givet att för de fortsatta underhandlingarna är detta en synnerligen olycklig utgångspunkt. Mig förefaller det, att denna fråga blivit från olika sidor mindre lyckligt behandlad. Jag finner inte, att det hade varit någon nödvändighet att försätta oss i det mycket obehagliga läge, vari vi nu kommit. Trots detta tillåter jag mig uttala den förhoppningen, att de reala intressen, som å bägge ländernas sidor nog förefinnas och som utgöra motiveringen för en önskan att en gång komma till en uppgörelse — att dessa reala intressen trots allt skola kunna komma till sin rätt. Är det så, att vi å ömse sidor komma att behöva varandra, då tror jag inte, att en sådan historia som denna debatt här i dag i alla fall skall utgöra något avgörande hinder för en uppgörelse längre fram.

Herr Lindhagen: Jag skall be att till en början få till protokollet anteckna en viss skiljaktighet mot min vän herr Winbergs framställning i dag. Han klandrade, att regeringen icke egenmäktigt och mot grundlagen hade avgjort denna sak på egen hand, och han hoppades att i fortsättningen regeringen, till och med regeringarna, icke måtte besvära riksdagen med sådana frågor. Jag hoppas, att när saken kommer igen, vilket den kanske gör, den då måtte lika väl som nu lagligt och enligt en god kutym föreläggas svenska folkets representanter. Det skulle just bli en skön effekt, om man hädanefter skulle låta den ena regeringen göra si och den andra så och på egen hand, så att riksdagen icke skulle få något att säga! Man skulle nog ändå stanna i olika mening om själva förfarandet och resonera så, att om det är en regering av mitt parti, skall den ensam få avgöra saken, men om det är en annan regering, skall man icke låta den göra det, utan fordra, att riksdagen får pröva saken.

Att det även i riksdagen kan bliva ett dåligt resultat, kan icke undvikas, ty svenska folket har en sådan riksdag, som det förtjänar. Det är en svårighet, och den får man finna sig i. Vill man ha en bättre riksdag, får man välja en annan. Någon annan framkomstväg kunna vi nu icke finna, såvida man icke föredrager kaos.

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

Det framhölls av herr Trygger, att det naturligtvis icke kunde göras förbättringar i förslaget, ty förslaget borde i sin helhet antagas eller förkastas. Ja, det är klart, att riksdagen bör i sin helhet antaga ett sådant förslag, om det skall vara bindande för alla parter i det skick de varit med om att antaga det. Men det hindrar icke i all rimlighets namn, att riksdagen gör vissa ändringar och säger: Så här vilja vi ha det. Var så god och underställ denna ändrade proposition den andra parten och fråga, om han vill antaga det! På det sättet hade man kunnat komma fram till någon utgångspunkt, som hade kunnat förena de olika intressena. Herr Hellberg sade också, att han hade försökt komma in på någon annan linje, som skulle kunna leda till något resultat.

Vad nu angår denna kritik, som jag ägnade särskilt herr Tryggers anförande rörande skillnaden mellan den västeuropeiska rättsuppfattningen och sovjetstatens rättsuppfattning, så vill jag säga det, att det gläder mig, att herr Trygger verkligen icke kunde komma ifrån min argumentation, utan måste göra en kullerbytta för att kunna det. Nu sade jag, att vi finge taga även sovjetstaten på oss, när vi hade ställt till ett världskrig med vår rättsuppfattning, ty det är i alla fall den, som åstadkommit kriget och det nuvarande tillståndet. Jag minnes, att det var en tid, då det var fråga om att Sverige skulle vara med om spektaklet, och hur man då strävade för den saken. Även herr Trygger svävade i offentliga tal på målet i denna viktiga fråga, men det var då! Nu gör han det lyckligtvis ej.

Således tycker jag, att den ena kulturen kan ta den andra i hand, och jag vill betona, att sovjetrepubliken bara är en produkt av vårt världskrig och således ett utflöde av västerländsk ordning. Skola vi nu gå till den västerländska rättsuppfattningen i princip, är det, jag upprepar det, inskrivet i vår högsta grundlag för sådana ekonomiska frågor — ty det rör sig här blott om dem —: "Tag allt vad du äger och giv det åt de fattiga och följ mig!" Jag upprepar, att vi ogilla alla i riksdagen denna grundsats, men vi måste i alla fall göra den västerländska kulturen den rättvisan, att det verkligen är dess högsta rättsprincip och att det är just den, som sovjetregeringen genom sin kommunism sökt förverkliga, ehuru det skett med våld, och de misstag, som därav följa, och sålunda misslyckats. Ty, såsom det profeterades redan för 3,000 år sedan, den som söker genom egna åtgöranden vinna riket, kommer att fördärva det, och den som söker fasthålla det som rov, kommer att förlora det.

Häremot hade herr Trygger ingen annan möjlighet till invändning än en ordvändning om, att den av mig åberopade västerländska grundsatsen ju vore en österländsk grundsats. Ja, hela västerlandet och även herr Trygger och jag äro komna från österlandet. Det är sålunda ett spektakel, att herr Trygger över huvud rörde sig med den västerländska uppfattningen. Nu finnes det emellertid en västerländsk åskådning, varifrån den än kommit, och det var i alla fall det jag ville slå fast.

Det andra huvudmotiv, varför herr Trygger icke ville vara med om detta, var ju att det gällde svenskryssarnas förmögenhet, som hade

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

gått förlorad. Herr Trygger sade: Varför skola vi icke behålla det lilla vi ha kvar? Men det är ju så, att denna egendom gått förlorad, och således finns den icke kvar. Jag upprepar det — att göra detta till huvudpunkten i vår strävan att söka göra vad vi kunna för att avveckla det nuvarande systemet är dels en mycket liten synpunkt och dels en omöjlig synpunkt. Ty när man skall träffa uppgörelse i dessa ting, måste man taga hänsyn till de bägge kontrahenternas förutsättningar. Och att Ryssland skall skynda sig bara för Sveriges skull att avsäga sig en rättsprincip, på vilken den byggt sitt framträdande gent emot alla andra länder, och att dessutom giva oss koncessioner, som andra ännu icke fått, är väl för mycket begärt vid detta lilla avtal. Det är därför tillräckligt, att vi dock fått i avtalet inryckt, att denna sak skall klareras i framtiden. Det få vi låta nöja oss med.

Herr Löfgren: Herr greve och talman, mina herrar! Jag skall icke upptaga till bemötande herr Möllers synnerligen personligt färgade kritik mot mig, men det var ett yttrande, som han fällde, vilket i alla fall bör motsägas, så att icke en villfarelse, som tycks vara ganska allmän även bland det socialdemokratiska partiets ledare, skall få ytterligare utbredning, den villfarelsen nämligen, att revolutioner hava någon sorts besynnerlig, inneboende förmåga, någon särskild rättskraft att upphäva internationella förbindelser.

På tal om Rapallofördraget, som jag ej skall närmare beröra än som skett, sade herr Möller, att det som jag och herr Trygger yttrat, kunde formellt vara riktigt, men att det i realiteten förhöll sig så, att de tyskar, som förlorat egendom i Ryssland på samma sätt som våra svenskar i Ryssland, i alla fall icke hade fått ersättning, och då betydde det icke så mycket, att kvittning ägt rum mellan staterna. Herr Möller! Det förhåller sig så, att de tyskar, som hade lidit skador i Ryssland, hade redan i Brest-Litovskfreden erhållit ett belopp genom den tyska staten ifrån Ryssland på icke mindre än 600 miljoner guldmark, varav icke mindre än 50 miljoner ha betalats, och denna betalning gällde just de förluster, som enskilda tyskar hade gjort, tack vare revolutionen i Ryssland. Jag ber att efter detta få hemställa, om det är han, som rör sig på verklighetens fasta mark, eller vi, som i det längsta vilja göra gällande, att en stat icke kan bli fri från sina förpliktelser mot en annan stat eller dess undersåtar genom att en grupp inom staten företager sig en mer eller mindre lyckad revolution. Detta om detta.

För att nu emellertid denna debatt om möjligt måtte avslutas i de milda tonfall, som sist kommit till synes i herr Hellbergs och herr Lindhagens anföranden, skall även jag be att än en gång få understryka vad jag velat uttala i slutet av mitt förra anförande, nämligen en förhoppning om att trots de stridiga meningar, som gjort sig gällande, trots de skarpa meningsbrytningar, som hörts, det ändå måtte finnas en väg till utjämning, en utjämning, varigenom Sveriges intressen kunna tillgodoses uti ett avtal med Ryssland, och det så snart som möjligt!

Om godkännande av ett avtal mellan Sverige och Ryssland. (Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;
Nej — 47.

Herr talmannen yttrade: Såsom kammarens ledamöter hava sig bekant, komma i början av morgondagens plenum gemensamma voteringar att äga rum. Efter samråd med andra kammarens talman, ber jag nu få tillkännagiva, att, därest föreliggande ytterligare förslag till voteringspropositioner hinna godkännas, komma gemensamma voteringar jämväl att äga rum vid plenum om fredag.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för sparbank att bilda säkerhetsfond;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 52 och 168 §§ i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse jämte en i ämnet väckt motion;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under år 1922 och första halvåret 1923 för viss personal inom den civila statsförvaltningen, i vad avser pensions- och indragningsstaterna;

nr 67, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om tillfällig löneförbättring under år 1922 och första halvåret 1923 för en

tjänsteman i riksbanken samt vissa befattningshavare vid Tumba bruk; samt

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående beskattning av socker m. m., i vad propositionen avser pensionsförhållanden m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om användning av genom rusdrycksförsäljningen inflytande medel.

Föredrogs ånyo första kammaren andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 13 i anledning av motion nr 100 av herr Ljunggren om åstadkommande av inspektion rörande användningen av de genom rusdrycksförsäljningen inflytande medlen.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion nr 100 hade herr *Ljunggren* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en ingående inspektion — genom en eller flera därtill lämpliga personer — rörande användningen av de genom rusdrycksförsäljningen inflytande medlen samt vidtagande av de åtgärder, som därav kunde föranledas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herrar *Almkvist* och *Franzén* utan angiven mening.

Herr Ljunggren: Herr talman! Jag måste beklaga, att jag i denna sena timme i alla fall nödgas taga kammarens uppmärksamhet i anspråk, men det är icke mitt fel, att ärendet förekommer så sent eller rättare så tidigt på dagen, som nu är fallet. Jag måste även beklaga, att utskottets ärade ordförande av särskilda omständigheter har blivit absolut förhindrad att här närvara och framställa det yrkande på bifall till min motion, som han ämnade göra, samt för att lämna motivering för detta yrkande.

Utskottets majoritet har, såsom herrarna finna, anfört två skäl mot ett bifall till den föreliggande motionen. Jag skall börja med det andra skälet. Frågan om det allmännas inflytande inom partihandelsorganisationen hade, säger utskottsmajoriteten, i annat sammanhang kommit under innevarande års riksdags prövning, och därmed menar man, att den sidan av saken vore klar. Nu har emellertid detta argument, så vitt jag kan förstå, helt och hållet bortfallit genom riksdagens avslag på den kungl. propositionen i detta ärende förra lördagen. Det vill därför synas mig, som om de utskottsledamöter, vilka låtit sig bestämmas av sist anförda synpunkt, nu borde kunna vara med om att tillstyrka motionen, åtminstone i vad den rör partihandeln. Jag tillåter mig även fästa uppmärksamheten därpå, att kravet på en dylik inspektion, efter vad som förekommit under lördagens debatter, nu reses med en styrka

Om användning av genom rusdrycksförsäljningen inflytande medel. (Forts.)

och på så vitt skilda håll, att man väl ändå icke lär komma undan denna samma. Icke minst ur spritkoncernens egna synpunkter borde ett dylikt beslut hälsas med tillfredsställelse, därest man icke hyser någon fruktan för att lägga alla papperen på bordet, ty, så vitt jag kan förstå, är detta enda sättet att upprätthålla det förtroende hos allmänheten, som i längden icke torde kunna undvaras.

Jag finner vidare av utskottsbetänkandet, att kontrollstyrelsen anser den av styrelsen själv över systembolagen utövade kontrollen vara så pass effektiv, att en extraordinär granskning av den art jag föreslagit, icke nu kan anses motiverad. Utskottets majoritet accepterar, såsom det vill förefalla utan närmare prövning, denna tankegång och åberopar härutinnan kontrollstyrelsens utförliga redogörelse för kontrollbestämmelserna och speciellt det viktiga ledet i den kontrollerande och reglerande verksamheten i fråga om bolagens ekonomiska förvaltning, som utgöres av de inspektioner av bolaget, som verkställas av tvenne å styrelsens avdelning för rusdrycksförsäljningsärenden anställda inspektörer.

Jag skall genast medgiva, att utskottets ärade ledamöter, som haft för sina ögon alla de utmärkta föreskrifter för kontrollen, som återfinnas i kontrollstyrelsens utlåtande, haft rättighet att känna sig imponerade och övertygade, och detta så mycket hellre som, efter vad jag tror mig veta, utskottet till yttermera visso personligen informerats av en tjänsteman inom kontrollstyrelsen, vilkens sakkunskap varit så mycket större, som han dessutom kunnat tala i sin dubbla egenskap av kontrollant över systembolagen och tillika såsom redaktör för samma bolags tidskrift.

För mig, som haft anledning att tämligen nära och ingående göra mina observationer, ter sig emellertid det föreliggande dokumentet från kontrollstyrelsen icke på samma sätt lärorikt som för utskottsmajoriteten. Jag förstår väl, att särskilt herr Rooth i sin egenskap av systembolagsordförande i Ljungby, kan hava fått en känsla utav, att den inspektion, som utövas, är nog så effektiv. Men jag tror å andra sidan, att även han skall giva mig rätt, när jag påstår, att den inspektion, *som icke utövas,* den kan väl åtminstone icke betecknas såsom tillfredsställande. Och nu förhåller sig det verkligen på det sättet, att aktiebolaget Stockholmssystemet i Stockholm och dess ekonomiska förvaltning icke underkastats någon inspektion från detta håll under åren 1914—1921. Detta vill med andra ord säga, att kontrollstyrelsen av någon anledning ansett, att landets största och ledande systembolag icke behöver den mera ingående ekonomiska granskning, som författningarna på området förutsätta och som, efter vad jag har mig bekant, verkligen också utförts i fråga om alla övriga bolag av detta slag. Huruvida anledningen varit den, att herr Bratt såsom ledamot av kontrollrådet ansetts böra ställas i en kategori för sig i fråga om inspektionen, det lämnar jag alldeles därhän. Det faktum kvarstår i alla fall, att inspektion icke skett. Vid sådant förhållande nödgas jag fastslå, att vad kontrollstyrelsen anfört angående styrelsens förträffliga kontrollanordningar

Om användning av genom rusdrycksförsäljningen inflytande medel. (Forts.)

till sin väsentliga del går på sidan om saken och ej kan åberopas beträffande det bolag, vars förvaltning den nu föreslagna inspektionen närmast borde omfatta.

Nu är det sant, att kontrollstyrelsen, sedan direktör Adolf Andersons uppseendeväckande inlaga av den 16 december 1921 blivit till kontrollstyrelsen ingiven, igångsatte en inspektion, som under tiden 16 januari—10 februari 1922 förrättades av inspektören och inspektörsassistenten hos samma styrelse. Dessa båda herrar hava också till kontrollstyrelsen avgivit en 28 maskinskrivna sidor stark inspektionsberättelse, på vilken styrelsen i sin tur grundat det utlåtande, varom jag förut talat. Men jag bestrider för min del, att denna inspektion lämnat någon som helst tillfredsställande utredning i de avseenden, som min motion åsyftat. Jag skall endast anföra ett par exempel, som belysa detta.

Bland de grava anmärkningar, som i direktör Anderssons, av mig förut omnämnda inlaga, blevo framställda, hänförde sig en av de viktigaste till systembolagets ekonomiska transaktioner med dotterbolaget Stockholms allmänna restaurantaktiebolag och med dotterdotterbolaget "Fenix", "Kronprinsen" etc. etc. Härom förklarar nu inspektören själv bland annat: "Såsom tidigare i rapporten framhållits, kan jag icke bestämt yttra mig, huruvida den av restaurantaktiebolaget uppburna ersättningen eventuellt kunde varit mindre, då ett sådant uttalande förutsätter en ingående granskning av restaurantbolagets omkostnadskonto, som jag icke varit i tillfälle företaga." "För övrigt vill jag i detta sammanhang framhålla", fortsätter inspektören, "att jag anser en granskning av restaurantbolagets förvaltning närmast böra företagas för att få utrönt, huruvida av Stockholmssystemet i restaurantbolaget insatta medel äro säkerställda." Jag frågar herrarna, om efter detta man kan komma och tala om, att man företagit den inspektion, som jag föreslår. Någon sådan har icke verkställts. Inspektören har också varit nog ärlig att själv säga ifrån, att han ej varit i stånd att företaga en mera ingående granskning på denna punkt, och att en ny utredning behöves.

För att nu förstå innebörden av ett dylikt uttalande måste man veta, att det i ena fallet rör sig om ett belopp å över en halv miljon kronor och i andra fallet en aktieteckning, som överstiger en halv miljon. Bara detta visar, vilket värde man kan tillmäta kontrollstyrelsens tal om de kostnader, som den av mig föreslagna inspektionen skulle åsamka statsverket. Jag undrar verkligen, vad som kostar staten mest: en effektiv inspektion med ty åtföljande åtgärder till effektiv kontroll över medlens användning, å ena sidan, eller det nuvarande systemet, å den andra? För min del tvekar jag ej om svaret.

Innan jag lämnar inspektionsberättelsen, måste jag även påtala en annan sak. Inspektören har ej med ett ord berört de stora aktieteckningarna, som gjorts av systembolaget i restaurantbolaget och sedan av detta i sin ordning i de många dotterdotterbolagen. Kan det verkligen försvaras, att miljoner kronor av statens medel på detta sätt icke blott bindas i andra företag och undandragas statens disposition, utan till

Om användning av genom rusdrycksförsäljningen inflytande medel. (Forts.)

och med riskeras i affärer, om vars soliditet t. o. m. erfarna affärsmän icke äro säkra.

Även om kontrollstyrelsen mot all förmodan skulle hava givit sitt bifall därtill, så anser jag icke ens detta utgöra en tillfredsställande förklaring. För mig synes det vara ställt utom diskussion, att ingen har rättighet att utan riksdagens hörande på dylikt sätt disponera över statens medel.

Ännu en märklig omständighet har jag fäst mig vid i rapporten, där det å sid. 10 yttras: "Dessutom skall restaurantbolaget enligt styrelsens beslut av januari 1921 i likhet med innehavarna av de överlåtna utskänkningsrättigheterna åtnjuta fördelen att tillgodogöra sig hela försäljningsbeloppet för försålda tomglas." Först skulle jag till utskottsmajoritetens ärade ledamöter vilja ställa den frågan: Ha herrarna läst och förstått denna lilla passus i inspektionsrapporten, eftersom kontrollstyrelsens därpå grundade utlåtande åberopats utan alla reservationer? Jag vågar svara själv: Herrarna ha inte den ringaste aning om vad som ligger bakom inspektionens uttalande i denna punkt. Men eftersom jag hört, att min gamle och högt aktade vän, jourhavande direktör i Stockholmssystemet herr Wahl ämnar taga ordet i denna debatt, så skall jag i stället rikta frågan till honom.

Alltså: Ägas de av inspektören omtalade tomglasen av systemet eller av restaurantbolaget? och i förra fallet: Huru många hundratusen kronor *av statens medel* betalar systemet årligen för att köpa sina egna tomglas? Skulle herr Wahl icke känna till denna sak, så låter jag frågan gå vidare till hans kamrater i styrelsen, herrar Lagerbielke och Lindqvist, vilka äro här närvarande, och eventuellt även till ledamot av restaurantbolagets styrelse herr Berglund. Samtidigt kanske man då också kunde få höra deras åsikt om, huruvida det ur statsekonomiska och andra synpunkter anses lämpligt och nyttigt att personer i ledande ställningar äro samtidigt engagerade i "Vin- och spritcentralen" med dess nitton dotterbolag, i systembolaget med dess otaliga förgreningar, ävensom i de många organisatoriska sammanslutningarna inom och emellan de båda huvudgrenarna av rusdryckshandeln? Är det vidare verkligen möjligt för dylika dubbelmänniskor, som hava att i olika ställningar till och med kontrollera sig själva, att även med bästa vilja i världen vara fullt opartiska? Men även om så kunde ske, tro herrarna verkligen, att ett dylikt sakernas tillstånd är ägnat att hos allmänheten bevara det förtroende och den trygghetskänsla, som väl få anses vara eftersträvansvärda.

I detta sammanhang finner jag mig även böra giva offentlighet åt min förvåning däröver, att man icke från kontrollstyrelsens sida ansett sig böra kategoriskt tillbakavisa ett påstående i pressen, enligt vilket, bland annat, de båda tjänstemän, vilkas inspektionsrapport lagts till grund för kontrollstyrelsens och utskottets ståndpunkttagande till min motion, skulle hava ända till innevarande år, då det blev förbjudet, uppburit arvoden för åt de Brattska bolagen utförda uppdrag. Det synes mig vara ofrånkomligt, att dylika rykten ej få spridas utan att bliva

Om användning av genom rusdrycksförsäljningen influtande medel. (Forts.)

auktoritativt bemötta, och sedan jag nu fäst uppmärksamhet härpå, så vågar jag förvänta en kategorisk dementi av den ledamot av kontrollstyrelsen, som har säte och stämma här i kammaren och som, enligt vad jag vet, också har för avsikt att taga ordet i debatten. Jag vill påpeka, att jag begärt en fullt opartisk inspektion. Jag yttrar mig i sådant avseende i motionen sålunda: "Vid den ekonomiska undersökning, som jag alltså påkallat, böra givetvis fullt opartiska personer användas, vilka stå i alla avseenden obundna. Detta påpekande må synas opåkallat, men detsamma är dock motiverat av sakskäl, vilket även skall bestyrkas av utredningen, därest densamma, såsom jag hoppas, kommer till stånd."

"Enligt kontrollstyrelsens utlåtande", säger utskottet, "synas i det närmaste alla de uppgifter, motionären lämnat för att stödja sitt yrkande, vara antingen direkt felaktiga eller av den art, att av dem de slutsatser ej kunna dragas, som motionären velat göra." Jag får till detta verkligen säga, att jag knappast vet, vad jag mest skall beundra: Kontrollstyrelsens ogenerade yttrande i denna del eller utskottsmajoritetens okritiska återgivande av dylikt nonsens. Då tiden naturligtvis icke medgiver att ingå i diskussion i varje detalj nödgas jag tyvärr inskränka mig till att endast med några korta exempel lämna prov på det sätt, varpå vederbörande sökt komma ifrån mina i motionen anförda s. k. "stickprov" på, hur man menar sig kunna använda det allmännas medel .

Bland annat anför jag att, enligt vad som påståtts, en tidningsman anställts med en avlöning, som översteg 30,000 kronor. Då som bekant de finnas inom Brattkoncernerna, som åtnjuta flerdubbelt högre inkomster, så anförde jag givetvis icke ryktet för att komma åt särskilt denne tidningsman, som ju dessutom är mera verksam än många andra på nu ifrågavarande område, utan för att belysa den allmänna tendensen. Men nu inträffade, att man endast bitvis ville vidgå, att den uppgivna summan var någorlunda riktig. Först hette det, att det rörde sig om 15,000 kronor från "systemet". Därefter kom en avsevärd post fram från "Vin- och spritcentralen". Och ytterligare pressade måste man slutligen lägga upp några tusen kronor från systembolagens förtroendenämnd, så att slutbeloppet på dylikt sätt närmade sig det av mig uppgivna, varjämte vederbörandes deklaration utvisade ett ännu högre belopp.

Ett annat exempel: Jag hade av tidningarna sett ett referat från Stockholmssystemets styrelsemöte, enligt vilket bolaget inrättat ett råd, vars ledamöter skulle betalas med 4,000 kronor vardera, för att de skulle tjänstgöra som buffert mellan allmänheten och bolaget. Denna min uppgift slogs ihjäl på följande sätt: Den nya institutionen kallades ej "råd" utan "opinionsnämnd", något arvode hade man *ej beslutat*, utan man *ämnade framdeles göra framställning härom* hos kontrollstyrelsen. Och slutligen hade överståthållareämbetet och ej bolaget tillsatt opinionsnämnden. Det har nu emellertid blivit till fullo styrkt, att min uppgift, frånsett namnet, i det stora hela var realiter korrekt, om också ärendets *formella* behandling var något annorlunda. Alltså: Det

Om användning av genom rusdrycksförsäljningen inflytande medel. (Forts.)

var verkligen bolagets avsikt, och är det allt fortfarande, att för en på sidan om lagen av överståthållareämbetet på bolagets framställning tillsatt s. k. opinionsnämnd utbetala ett 10-tusental kronor av statsmedel.

På liknande sätt har bolaget, liksom efter bolagets anvisningar, inspektören och kontrollstyrelsen, sökt advocera bort mina anmärkningar även i övrigt, där det rör sig om förvaltningskostnadernas 14-dubbling o. s. v. Därest såsom jag hoppas kammaren nu bifaller min motion och därigenom säkerställer en ingående undersökning, skall jag i annat sammanhang återkomma till dessa saker. Bland annat skall jag visa, att i den nettovinst, som bolaget räknar med för år 1920, ingår en post på kronor 3,636,000 i s. k. "arbetsfri inkomst", d. v. s. en inkomst, för vars åtnjutande bolaget ej haft några andra utgifter än kontrollen över de överlåtna rättigheterna. Förvaltningskostnaderna i förhållande till den verkliga nettovinsten, sedan den "arbetsfria" frånräknats, bliva därför ännu oförmånligare, än som i motionen beräknats.

Frågan om Vin- och spritcentralens disposition av medel är så utdebatterad, att jag nu alldeles kan förbigå densamma. Blott en sak önskar jag fästa kammarens uppmärksamhet på: donationen på 50,000 kronor till socialpolitiska institutet. Här debatteras ofta i riksdagen i timtal om småpensioner om 3 à 400 kronor om året. Och icke minst denna kammare anser sig med rätta böra vända mer än en gång på t. o. m. dessa små slantar, innan de utgivas. Men chefen för Vin- och spritcentralen, han behöver icke se så noga på beloppet, han har gott om pengar, och han anser sig själv kunna egenmäktigt disponera över dem. Han vågar t. o. m. göra gällande, att staten nu får se sig om efter de för år 1922 välvilligt utlovade 10 miljonerna, nu sedan riksdagen beslutat att icke ögonblickligen lagfästa Brattmonopolet i den form, som föreslagits.

Jag har ingenting att invända emot, att socialpolitiska institutet får statsunderstöd — tvärt om. Men jag frågar: Är det rim och reson uti, att riksdagen skall överlåta sin grundlagsenliga dispositionsrätt över statens medel åt enskilda personer och bolag? Jag är övertygad om att kammaren skall ge mig rätt uti, att detta ej bör och ej får tolereras. Under sådant förhållande vågar jag också, herr talman, uttala den förhoppningen åtminstone, att majoriteten i denna kammare måtte kunna ansluta sig till det i motionen framställda förslaget, och jag ber således, att få yrka bifall till detta.

Herr Rooth: De missförhållanden motionären sökt påvisa äro av den beskaffenhet, att det var synnerligen svårt för utskottet att kunna bedöma, huruvida ett ingripande från riksdagens sida i den ordning motionären föreslagit, vore lämpligt. Av det yttrande utskottet infordrat från kungl. kontrollstyrelsen framgår, att motionärens uppgifter i vissa avseenden äro felaktiga, och detta har i sin mån medverkat till det slut, vartill utskottsmajoriteten kommit.

Om användning av genom rusdrycksförsäljningen inflytande medel. (Forts.)

Vad nu Stockholms systembolag angår, så är, såsom bekant, bolagets förvaltning underkastad allmän revision, och enligt gällande bestämmelser tillkommer det kungl. kontrollstyrelsen att utöva uppsikt över systembolagets förvaltning samt meddela bolaget ansvarsfrihet.

Med avseende å partihandeln med rusdrycker och den därmed sammanhängande frågan om aktiebolaget Vin- och spritcentralen har riksdagen för några dagar sedan angivit sin ställning. Vid samma tillfälle lämnades från vederbörligt håll besked, varthän man har att rikta sina anmärkningar på nu ifrågavarande områden.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Wahl: Herr förste vice talman! Jag hade trott, att motionären, sedan han läst kontrollstyrelsens till utskottet avgivna yttrande, skulle låtit sin motion begravas i all stillhet. Jag finner nu emellertid, att han icke låtit sig övertygas av vad som kommit fram, utan har han snarare stuckit upp huvudet ännu värre och gått till ett särdeles våldsamt anfall. Det torde därför vara nödvändigt att med några ord beröra herr Ljunggrens framställning.

Han yrkar i sin motion "att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en ingående inspektion — genom en eller flera därtill lämpliga personer — rörande användningen av de genom rusdrycksförsäljningen inflytande medlen samt vidtagande av de åtgärder, som därav kunna föranledas". Såsom motiv därför har han angivit några, såsom han själv nyss i sitt anförande kallar, stickprov på huru man menar sig kunna använda allmänna medel. Han säger till en början att "i strid mot gällande rusdrycksförsäljningsförordning har Stockholmssystemet inrättat ett s. k. råd, vars ledamöter betalas med 4,000 kronor vardera. Över huvud taget synas vissa ekonomiskt inbringande förtroendesysslor inom 'systemet' utdelas i allt för riklig omfattning. Så har bl. a. såsom 'arkivarie' anställts en tidningsman med en avlöning av, såsom det påståtts, över 30,000 kronor". Det är emellertid så, att Stockholmssystemet visst icke satt till något råd, utan motionären måste ovillkorligen syfta på, att överståthållareämbetet vid beviljandet av oktroj för innevarande år åt systemet samtidigt beslöt utse tre personer att tillhandagå Stockholmssystemet med råd i vissa avseenden. Beträffande den tjänsteman, som herr Ljunggren särskilt angripit, har i kontrollstyrelsens skrivelse påpekats att han icke, såsom herr Ljunggren påstår, har en lön av 30,000 kronor pr år, utan endast hälften så mycket d. v. s. 15,000. Sedan detta utlåtande kommit till motionärens kännedom, gav han ytterligare uttryck åt sin uppfattning genom att i tidningspressen offentliggöra ett rätt så långt genmäle, varuti han säger, att bolagsstyrelsens bemötande skulle gå ut på att, eftersom denne tjänsteman från systembolaget i Stockholm uppbär "allenast" 15,000 kronor — vore hans uppgift om 30,000 kronor alldeles oriktig. Herr Ljunggren har här satt "allenast" inom citationstecken, varigenom han velat ingiva allmänheten den föreställningen, att 15,000 kronor ansågs av systemstyrelsen icke vara just någonting att tala om.

Om användning av genom rusdrycksförsäljningen influtande medel. (Forts.)

Emellertid har han gått så långt, att han förvanskat systembolagets svarsskrivelse, enär ordet allenast icke förekommer i samma skrivelse. Herr Ljunggren fortsätter likväl i sitt svar på följande sätt: "Emellertid hade jag uppgivit att nämnda tidningsman lär avlönas av 'systemet' (d. v. s. av statsmedel) med över 30,000 kronor. Med 'systemet' syftar jag naturligtvis på hela 'systemet Bratt', således alla de många bolag, varöver herr Bratt förfogar. Och då torde avlöningen mera närma sig 40,000 än 30,000 kronor."

Nu ber jag kammarens ledamöter att ögna igenom herr Ljunggrens s. k. stickprov, och jag frågar, om någon kan få en annan uppfattning än den, att han verkligen avser, att denne person i lön uppbär av Stockholmssystemet 30,000 kronor, ty t. o. m. 5 punkten gäller hans anmärkningar Stockholmssystemet och först i 6 punkten ordas något om Vin- och spritcentralen. Även om man vidgar uttrycket "Stockholmssystemet" till att, såsom herr Ljunggren tycks mena, även inbegripa partihandelsbolagen, så understiga likväl de sammanlagda arvoden, ifrågavarande person åtnjuter från Stockholmssystemet, Vin- och spritcentralen samt systembolagsföreningarnas förtroendenämnd, med åtskilliga tusentals kronor den av motionären först nämnda siffran 30,000 kronor.

Motionären fortsätter emellertid att tala om "avlöningen till den olagliga 'opinionsnämnden' ", och han torde därmed mena att vid tillsättandet av denna nämnd överståthållareämbetet begått en olaglig handling. Man "avfärdas" — säger han — "med den upplysningen, att bolaget anhållit 'få återkomma med hemställan, att kontrollstyrelsen måtte lämna sitt medgivande till att av bolagets medel finge anslås skäligt arvode till de av överståthållareämbetet utsedda personerna'. Men man förtiger, att detta 'skäliga' arvode ansetts böra vara tillsammans 11,000 kronor. Skillnaden mellan denna summa och den av mig angivna, kronor 12,000, synes vara minimal och ej vara något att göra nummer av. Att dessutom ärendet tillsvidare fått vila, torde inte minst bero på att det av mig framdragits till offentlig diskussion."

Nu ber jag emellertid få meddela, att styrelsen för aktiebolaget Stockholmssystemet icke ännu beslutat något arvode åt den s. k. opinionsnämnden. Tvärtom har den vid sammanträde den 30 december 1921 beslutat hos kontrollstyrelsen anmäla överståthållareämbetets beslut och samtidigt anhållit, att systemet måtte få återkomma senare med framställning om ersättning åt dessa delegerade. Jag skall, för att riktigt styrka vad jag här säger, bedja att få uppläsa slutklämmen i Stockholmssystemets skrivelse som lyder: "Enär det torde möta vissa svårigheter att på förhand bedöma, i vilken omfattning opinionsnämndens tid och arbetskrafter kunna komma att tagas i anspråk för bolagets räkning, vill styrelsen för närvarande till kungl. kontrollstyrelsen endast anmäla överståthållareämbetets beslut, förbehållande sig att, sedan erfarenhet vunnits rörande opinionsnämndens verksamhet, få återkomma med hemställan, att kungl. kontrollstyrelsen måtte lämna sitt medgivande till att av bolagets medel finge anslås skäligt arvode till de av överståthållare-

Om användning av genom rusdrycksförsäljningen influtande medel. (Forts.)

ämbetet utsedda personerna." Detta beslut fattades den 30 december 1921. Det oaktat kan motionären säga, att anledningen, varför ärendet vilat, torde icke minst vara att finna i att saken av honom framdragits till offentlig diskussion. Herr Ljunggrens motion är dagtecknad den 31 januari innevarande år. Enligt hans resonemang skulle således vad han i denna anmärkt influerat på ett beslut som fattats en hel månad tidigare.

Jag skall icke trötta med att genomgå alla de stickprov, som herr Ljunggren framställt i sin motion, ty förhållandet är nämligen det, att de äro lika litet eller lika mycket sanningsenliga allesammans. Jag skall blott be att få beröra ett förhållande, som herr Ljunggren anmärkte på, nämligen bolagets ställning till Stockholms allmänna restaurantbolag. Saken är nämligen den, att Stockholmssystemet liksom andra spritbolag har laglig skyldighet att utskänkningsvis försälja spritdrycker, och denna utskänkning måste ske i samband med måltid. Emellertid har man ansett lämpligt att för detta ändamål bilda ett särskilt bolag, Stockholms allmänna restaurantbolag, i vilket Stockholmssystemet innehar stamaktierna, som omhänderhar bolagets hela utskänkning. För detta uppbär detsamma av systemet en viss ersättning, vilken beräknas efter vissa grunder, som jag här icke närmare skall ingå på. Jag skall endast anmärka, att om restaurantbolaget hade, såsom fallet är med privata restauratörer, överlåtna rättigheter, skulle detta bolag under förra året ha haft en ökad vinst av icke mindre än en halv miljon kronor. Därav torde väl ändå framgå, att Stockholmssystemet genom att på detta sätt anordna utskänkning tillvaratagit statens intressen i hög grad, ty genom detta förfaringssätt har denna halva miljon kronor i stället för att gå i privata restaurangninnehavares fickor från restaurantbolaget via systemet gått till statskassan. Jag tror icke det kan vara något att anmärka härpå, och jag vill även nämna, att bolagets revisorer i sitt yttrande om förra årets förvaltning uttalat sitt gillande av det förfaringssätt, som här tillämpas.

Beträffande tomglasen, som herr Ljunggren gjorde så stort nummer av, vilka restaurantbolaget under sista tiden fått ersättning för, har det endast skett för att jämställa det i detta avseende med de privata restauratörerna. Dessa restauratörer hava alltid fått ersättning för återlämnade tomglas. Då restaurantbolaget icke, såsom de privata restauratörerna, får disponera över hela vinsten av utskänkningen inom den fastställda vinstkvantiteten, skulle detsamma komma i en alltför ogynnsam ställning om det icke erhölle ersättning för återlämnade tomglas.

Motionären har, såsom tidigare sagts, fordrat, att det skulle bli en allmän inspektion, men har medgivit, att inspektion redan skett innevarande år, och jag kan intyga, att denna varit synnerligen grundlig. Den pågick i 3 1/2 veckor, och vederbörande genomgingo Stockholmssystemets hela förvaltning. Exempelvis må nämnas att icke mindre än 20,000 verifikationer granskades, och såsom herr Ljunggren själv omnämnde hava inspektörerna avgivit en särdeles omfångsrik berättelse.

Om användning av genom rusdrycksförsäljningen influtande medel. (Forts.)

Dessutom utser, som föregående talare framhållit, kontrollstyrelsen två av de tre revisorerna, vilka varje år granska bolagets räkenskaper, och det kanske tillåtes mig nämna, att en av dessa revisorer är boktryckare Oskar Eklund, som icke lär vara alldeles obekant för den ärade motionären. Han är en av nykterhetsrörelsens främste ledare och, så vitt jag vet, en hedersman med stort anseende. Den andre revisorn är herr Cassel en opolitisk man känd såsom mycket skicklig revisor och expert på området. När Stockholmssystemet nu är underkastat denna inspektion, förefaller det mig som om det borde förebringas andra skäl, än motionären här gjort, för att förmå riksdagen att fatta beslut om särskild inspektion. Ett beslut i anledning av motionärens yrkande vore givetvis ett underkännande dels av kontrollstyrelsens inspektion och dels av revisorernas verksamhet, utan att det på något sätt kunnat uppvisas, att någon brustit i sin skyldighet. Slutligen ber jag att beträffande Vin- och spritcentralen få hänvisa till att riksdagen på förslag av konstitutionsutskottet hemställt till Kungl. Maj:t om en utredning, huruvida icke genom statsrevisorerna eller på annat sätt en verklig revision skulle kunna verkställas av sådana monopolföretag som spritcentralen och tobaksmonopolet, och jag förmodar, att riksdagen vid sådant förhållande icke har behov av att fatta nytt beslut i sådant avseende.

Jag tror mig, herr talman, med vad jag sagt hava visat, att motionären icke framlagt några skäl, som kunna motivera en inspektion i den omfattning, som han föreslagit, och ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Julin: Ja, när jag begärde ordet, visste jag inte, att herr Wahl och herr Rooth hade begärt ordet, ty eljest hade jag kunnat avstå, men när jag nu tillhör utskottsmajoriteten och kommer att lägga min röst för den, så vill jag tillkännagiva min ståndpunkt med några ord.

Jag är i spritfrågan en enkel medborgare, som icke är inne i de högre nykterhetspolitiska finesserna. Jag kan endast konstatera den förändring som på detta område på sista åren ägt rum, och att man kan tillskriva denna förändring till det bättre, som var och en måste se ha inträtt, de anordningar, som äro vidtagna och som man känner under namn av Brattsystem och restriktioner. När jag ser saken på det sättet, måste jag säga, att jag finner luften förgiftad av allt det skvaller och allt det prat, som går ut över detta system. Därför hälsade jag med stor tillfredsställelse herr Ljunggrens motion som ett aktstycke, där man sade ifrån klart och tydligt, att *där* ha vi anmärkningarna mot systemet, och som gav oss tillfälle undersöka och se till, om de äro riktiga! Han fångade, så att säga, skvallret i sex klara punkter, och bar fram det till undersökning. Jag måste på den grund känna mig tacksam mot honom, ty där hade man möjlighet att komma åt allt det tal, som flödat över landet, utan att man kunnat gripa det. Jag tror, att vi i utskottsbetänkandet till fullo lämnat besked, i vad mån dessa sex punkter äro värda något, och jag tror också, att motionären känner på sig, att på

Om användning av genom rusdrycksförsäljningen influtande medel. (Forts.)

dessa sex punkter kan han icke gå fram, och därför kastade han också fram nya anklagelser. Det må han gärna göra, men då må han finna sig i att — då han har hämtat nya anmärkningspunkter från det allmänna skvallret — vi be att få tillräcklig tid för att undersöka dem och taga ståndpunkt till dem.

Jag går ut ifrån att här finnas sex anmärkningar. Dessa sex anmärkningar äro alla vederlagda, och det finnes ingen som helst anledning att yrka bifall till hans motion i anledning av dessa, och att sedan bygga ett bifall till hans kläm på de nya anmärkningarna är omöjligt, då man nu icke har tid att taga ställning till dem och få dem undersökta. Herr Wahl har fullkomligt söndertrasat alla de skäl, som herr Ljunggren kommit med, och inga nya skäl äro framförda. När alltså *inga* skäl föreligga, då det nu gäller att taga ställning till frågan, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Berglund: Herr greve och talman, mina herrar! Jag skall icke förlänga debatten nämnvärt, men det kan icke hjälpas, att då en ledamot av denna kammare står och säger, att de medel, som Stockholmssystemet har insatt i Stockholms allmänna restaurantbolag, skulle vara mindre säkert placerade, måste jag protestera. Jag vill härmed förklara, att sedan den av herr Ljunggren åberopade direktören Adolf Andersson lämnat restaurantbolaget, har det oavbrutet konsoliderat sig och gått framåt. Jag har förvaltningsberättelsen för år 1921 i min hand och dess balansräkning visar, att nettovinsten för år 1921 var icke mindre än något över 307,000 kronor. Herr Ljunggren åberopade vidare dotterbolagens ställning. Jag ber få meddela, att jag även har deras förvaltningsberättelser, varav framgår, att det ena bolaget nämligen Kronprinsen lämnat 19,000 kronors netto. Det andra har visserligen gått med förlust, men det förklaras av, att restauranten stått under reparation en lång tid under den bästa säsongen. När man framkastar sådana påståenden, som herr Ljunggren i detta avseende gjort, så frågar man sig, varifrån har han fått dessa siffror och varpå stöder han sig? Jo, på en pamflett, som utgavs av den av honom nämnda direktören Andersson och som på varje sida vimlar av felaktiga uppgifter. Jag har varit med från början i detta bolag, alltså även på hans tid, jag vet också vilket värde man skall åsätta dessa uppgifter; pamfletten har ju förövrigt delats ut till kammarens ledamöter. Huvudsakligaste innehållet i denna pamflett, som av en tidning träffande yttrades omedelbart efter dess utkommande, var, att Stockholms allmänna restaurantbolag sålde sin mat för billigt så att han icke kunde konkurrera med dem. Det var hela saken.

Jag vill komplettera något vad herr Wahl sade om tomglasen, som herr Ljunggren rörde vid, nämligen, att förfarandet med dem icke är något annat, än vad som sker i alla affärer där emballage är nödvändigt. Vilken som helst som köper en vara med glas i Systembolaget gör det naturligtvis för att kunna hemforsla varan, och när han sedan för tomglaset tillbaka, får han betalt för det. Det är precis samma förhål-

Om användning av genom rusdrycksförsäljningen inflytande medel. (Forts.)

lande, och intet annat som sker vid restaurantbolaget. När bolagets emballage lämnas tillbaka, får man betalt för det.

Jag skall icke längre upptaga tiden i denna sena timma, utan endast protestera mot påståendet, att ett bolag icke skulle vara säkert, som ändå lämnat 7 % utdelning år efter år, på såväl stamaktier som preferensaktier, vilket icke synes mig vara någon dålig placering i dessa tider. Herr Ljunggrens påståenden i fråga om restaurantbolaget betecknar jag som ovederhäftiga. Herr talman! Jag skall icke kosta flera ord på den här saken.

Herr Stendahl: Herr förste vice talman! Den tidigare talaren på stockholmsbänken, tjänsteman i Stockholmssystemet, har ansett lämpligt att här uppträda och yrka avslag på en motion, som avsåg en extra revision av det bolag, däri han själv är anställd. Jag skall icke ingå i något som helst bemötande av den ärade talarens uppgifter, ehuru det på ett par punkter vore rätt så lockande. Jag skall nöja mig med att konstatera smaken.

Jag kan förstå, att utskottet har kommit till det resultat, som det har gjort, när det skrev sitt utlåtande. Utskottet ville icke tillstyrka motionen vid ett tillfälle, då man visste, att bevillningsutskottet med jämförelsevis stor majoritet hade hemställt till riksdagen, att riksdagen skulle biträda den kungl. propositionen, gående ut på att göra ett mångårigt avtal med koncernen, Vin- & spritcentralen. Det hade varit bakvänt, om man i riksdagen först skulle beslutat ett avtal med ifrågavarande koncern och sedan fattat ett beslut som går ut på att, sedan man skrivit ett mångårigt kontrakt med denna firma, göra en revision av firman, vilken revision, om den visade ett dåligt resultat för firman, givetvis borde lett till, att det redan avslutade kontraktet aldrig bort hava slutits. Något klander från min sida mot utskottet och dess medlemmar för det resultat, vartill det kommit, kan givetvis icke väckas. Men sedan dess har, såsom en tidigare talare här i afton hävdat, riksdagen icke bifallit den kungl. propositionen och bevillningsutskottets hemställan. Då motiveringen i andra kammaren för att icke biträda den kungl. propositionen var, att man ville, innan man skrev ett sådant kontrakt, ha lov att få, såsom orden föllo, "alla papperen på bordet", när det gällde koncernen. Vad är det som denna motion avser? Motiveringen kan jag icke instämma i, därför att det utan vidare är klart, att den åtminstone på ett par punkter, där jag kunnat kontrollera saken, är felaktig, men klämmen möjliggör de i andra kammaren framkomna önskemålen. Jag hade helst sett en annan kläm än motionens. En sådan kläm har också av utskottets ordförande förelagts talmannen, men talmannen har svarat, att den klämmen komme han att vägra proposition på.

Herr Ljunggren och jag äro av den uppfattningen, att man skulle föranstalta en fullständig revision och försöka få papperen på bordet ifråga om Vin- & spritcentralen. Det skulle verkligen vara rätt intressant att veta, huru många tiotal miljoner det kostat att bygga upp denna organisation, och vilka tiotal miljoner som ligga gömda i dolda reserver

Om användning av genom rusdrycksförsäljningen influtande medel. (Forts.)

eller ha fått användas för avskrivningar av ena eller andra slaget. Nu skall icke någon talare kunna komma och säga, att riksdagen har tidigare beslutit annat och att den hemställt, att statsrevisorerna skulle få del av dylika siffror. De, som tillhöra statsrevisionen, torde vara de första att medgiva, att om de skulle göra en sådan grundlig revision, vore icke mycken tid övrig för något annat arbete. Även om ett beslut av denna kammare icke har någon praktisk betydelse, då saken icke hinner behandlas av medkammaren, menar jag, herr vice talman, att ett bifall till motionen skulle ha visst fog för sig, och jag yrkar sålunda med förbigående av motiveringen bifall motionens kläm.

Herr Ljunggren: Herr talman! När vi i lördags diskuterade i kammaren frågan om Vin- & spritcentralen, yttrade bl. a. herr Nilsson i Kristianstad, att han tyckte, att de, som nu vore missnöjda med den nuvarande ordningen, skulle komma fram med förslag om en grundlig revision och undersökning. Jag beklagar, att herr Nilsson i Kristianstad icke är närvarande i kväll. Jag hoppas, att han i så fall hade instämt i det yrkande jag haft. Det är ju dock icke så alldeles säkert. Det har nämligen inträffat förut, att personer icke varit så konsekventa i sitt uppförande.

Jag är nödsakad att något beröra herr Wahls och herr Berglunds uttalanden. Däremot skall jag icke mycket sysselsätta mig med herr Julin. Han menade, att eftersom jag tagit några enstaka "stickprov" i min motion, hade jag därmed lämnat en fullständig översikt av frågan. Den som kan uttala sig på sådant sätt, behöver man icke precis ta på allvar.

Beträffande återigen herr Wahls uttalande om mina s. k. oriktiga uppgifter, tror jag, att det kan vara av intresse, och icke bara det utan också av betydelse för denna frågas utredning, att få höra, att det finnes andra än motionären, som tillåta sig ha den uppfattningen, att för det första man har gått på sidan av lagen vid tillsättandet av en opinionsnämnd och för det andra att man har gått vid sidan av lagen när man ifrågasatt användande av statsmedel för detta ändamål. Jag har i min hand ett uttalande till Stockholmssystemets styrelseprotokoll, som gjordes av dåvarande representanten för kontrollstyrelsen, byråchefen von Schultzenheim, och jag anser det vara av den betydelse, att jag skall be att få anteckna det i kammarens protokoll.

"Lika litet som jag för min del hade kunnat biträda något styrelsens beslut att under de förhållanden, som förelågo sedan Stockholms stadsfullmäktige, på sätt som skett, yttrat sig över bolagets ansökan om förlängd oktroj, tillstyrka vederbörande att bevilja bolaget sådan förlängning för tre år, lika litet har jag deltagit i styrelsens förslag" — märk herr Wahl — "att för utredning av vissa med bolagets verksamhet sammanhängande förhållanden måtte av överståthållarämbetet utses särskilda sakkunniga personer.

Men även om så varit förhållandet, anser jag det kunna ifrågasättas, om ej jämväl överståthållarämbetets på grund av denna anhållan fattade beslut att utse tre personer 'för att tillhandagå systemet med råd uti

Om användning av genom rusdrycksförsäljningen inflytande medel. (Forts.)

vissa avseenden' — vilket beslut synes avse att tillskapa en lika permanent särskild institution som bolaget självt vid bolagets sida, d. v. s. enligt beslutet en institution för till synes tre år — innefattar ett överskridande av ämbetets författningsenliga befogenhet.

Enligt gällande rusdryckslagstiftning står som bekant bolag vid utövande av sin verksamhet under överinseende av kontrollstyrelsen, som över bolaget är bestämmande i fråga om dess förvaltning, varemot överståthållarämbetets och länsstyrelsernas uppgifter med avseende å dem författningsenligt äro strängt begränsade och väsentligen avse tillgodoseende av vissa ordningssynpunkter.

Redan frågan om rätt för den ena eller andra förvaltande myndigheten här i landet att påtaga sig maktbefogenheter, som författningsenligt icke tillkomma dem, är efter min mening en principfråga av stor betydelse. Än större räckvidd får emellertid denna fråga, om dylika åtgöranden förenas med anspråk på att bolagens vinstmedel d. v. s. statsmedel, skola användas till avlönande av personer, som sådana myndigheter i nu förevarande eller annat avseende förse med en av lagstiftningen ej känd befogenhet eller ställning.

Sådana anspråk måste efter min mening av vederbörande avvisas, då ju — för att citera kontrollstyrelsen — åtminstone ett fastställande av dispositionen av bolagens vinstmedel genom ingripande från Kungl. Maj:ts vederbörande befallningshavande innebär 'ett uppenbart överskridande av den befogenhet, som är tillerkänd nyssnämnda myndigheter'." — Detta är kontrollstyrelsens utlåtande.

Då jag under dessa förutsättningar för min del — i trots av vad i ärendet förekommit — håller före, att det bör ankomma på den förordnande myndigheten själv att vidtaga av den myndigheten lämpliga befunna åtgärder för verkställande av ifrågavarande slags beslut, i vad därför kräves anlitande av bolagets medel eller andra utgifter, anser jag, att någon åtgärd i nu föreslagna syfte ej bör av styrelsen vidtagas.

Med hänsyn till den ifrågasatta storleken av de nu tillämnade arvodena — vilka en ledamot i styrelsen dock ansett 'ej böra sättas högre' än arvodet till styrelsens ordförande och ledamöter — må jag inskränka mig till att endast uttala min förvåning över vad man i dessa tider, då sparsamhet även med ifrågavarande medel är påkallad och särskilt anbefalld, och då personal genom härav föranledda entlediganden försättes i nödställd belägenhet, i sådant avseende velat föreslå."

Ja, kammarens ledamöter få ursäkta mig, att fastän det är så sent, jag vill hava detta yttrande i kammarens protokoll. Herrarna skola finna, om vi sedan återgå till detta ärende, vem som har rätt i dessa saker, herr Wahl eller motionären. Kanske kan jag också få med några ord hänvisa till överståthållarämbetets resolution, där ämbetet bl. a. säger: "i sin ansökning har Stockholmssystemet framkastat ett förslag, att för utredning av vissa med bolagets verksamhet sammanhängande frågor skulle av överståthållarämbetet utses särskilda sakkunniga".

Mina herrar! Det är således icke bara undertecknad, som har vågat ha en dylik uppfattning i denna sak, som herrar Wahl och Julin ansågo

vara löjlig, utan det var även kontrollstyrelsens dåvarande ombud i brännvinsbolaget i Stockholm. Det kan också förtjäna att anmärkas, att detta kontrollstyrelsens ombud, som vågade diktera ett sådant uttalande till det Brattska bolagets styrelseprotokoll, befanns därefter icke vidare lämplig att användas här i staden utan förflyttades till ett annat bolag, nämligen Lidingöbolaget.

Om användning av genom rusdrycksförsäljningen inflytande medel. (Forts.)

Jag skall sedan icke ingå på andra punkter, men jag kan icke underlåta att säga ytterligare ett ord om tomglasen. Herrar Wahl och Berglund funno det visserligen så naturligt. Det rör sig om några hundratusentals kronor, allenast. De funno det naturligt, att bolaget för statsmedel köpte tillbaka sina egna tomglas. Beträffande det av riksdagen fattade beslutet, vilket jag för övrigt inom konstitutionsutskottet varit med om att föreslå, vill jag erinra herr Wahl om, att det blir icke möjligt för riksdagen förrän tidigast 1926 att på grundval av detta beslut få något finger med på detta område.

Jag finner alltså för min del, att herrarna Wahl och Berglund icke i något avseende hava kunnat korrigera mina uppgifter, och naturligtvis ännu mindre utskottsledamoten herr Julin, som icke alls ingått i sakligt bemötande. Jag har därför ingen anledning att frångå mitt yrkande, vadan jag fortfarande hemställer om bifall till detsamma.

Herr Thulin: Tiden är långt framskriden, och ehuru det väl kan vara av intresse för mig att bemöta åtskilligt av de uppgifter, som ha lämnats av herr Ljunggren, anser jag mig böra strängt begränsa mitt yttrande. Detta har blivit möjligt därigenom, att herr Ljunggren med stor välvilja har ställt till mitt förfogande det koncept, som ligger till grund för hans anförande. Herr Ljunggren anförde till en början i det avseende, som jag anser mig böra upptaga till bemötande, att Stockholmssystemets ekonomiska förvaltning icke skulle hava varit underkastad inspektion under åren 1914—1921. Detta är riktigt, men han tillägger en del förmodanden till detta. Hans förmodanden i detta avseende torde vara felaktiga. Enär Stockholmssystemet utövar sin verksamhet här i Stockholm, har det för kontrollstyrelsen funnits bättre möjligheter att granska detta bolag mera än vad som är fallet beträffande andra landsortsbolag. Styrelsen har därför kunnat ägna Stockholmssystemet särskilt en ingående uppmärksamhet. Gång efter annan har kontrollstyrelsen undersökt olika grenar av Stockholmssystemets verksamhet. Men styrelsen har icke blott och bart haft möjlighet att på detta sätt granska Stockholmssystemet, utan styrelsen har jämväl haft såsom grundval för ett bedömande av verksamheten den ordinarie revisionen av Stockholmssystemet. Denna är icke blott av formell art, som motionären gjort gällande, utan av reell art. Styrelsen har jämväl givit revisorerna direktiv angående de särskilda grenar av verksamheten, som speciellt borde undersökas. Detta om den saken.

Herr Ljunggren har vidare gjort gällande, att den inspektion av Stockholmssystemets verksamhet, som skedde i januari och februari månader i år, skulle ha föranletts av direktör Adolf Anderssons "upp-

Om användning av genom rusdrycksförsäljningen influtande medel. (Forts.)

seendeväckande" inlaga till kontrollstyrelsen. Åtminstone sätter han inspektionen i något sorts samband med denna inlaga. Detta påstående torde vara ett misstag, enär inspektion av Stockholmssystemet blivit planerad gång efter annan, men måst uppskjutas, därför att inspektörerna så väl behövts för inspektionsförrättningar i landsorten, där kontrollstyrelsen icke har samma möjlighet till kontakt med resp. bolag som här i Stockholm. Först på nyåret blev det möjligt att verkställa en inspektion, men den var icke vare sig direkt eller indirekt föranledd av herr Anderssons inlaga.

Herr Ljunggren talade vidare om innehållet i inspektionsrapporten. För de herrar, som möjligen äro intresserade av denna rapport, finnes den att tillgå här. Herr Ljunggren uppgav, att inspektionsrapporten har rört restaurantbolaget och dess förhållanden, och han underströk, att det från inspektörens sida framhållits, att inspektören icke varit i tillfälle att ingå i någon ingående undersökning av restaurantbolagets omkostnadskonto. Jag vill i anledning härav nämna, att en sådan undersökning numera har verkställts, och enligt vad som uppgivits för mig av inspektören, har denna inspektion icke givit anledning till någon anmärkning.

Vad till sist beträffar den fråga, som herr Ljunggren direkt framställde till mig nämligen beträffande att de båda tjänstemän, vilkas rapporter lagts till grund för kontrollstyrelsens yttrande, eller kanske rättare vilka verkställt inspektionen hos Stockholmssystemet, skulle hava uppburit arvode från de till spritkoncernen anslutna bolagen, får jag meddela, att dessa tjänstemän tidigare varit av revisorerna tillkallade siffergranskare i något av ifrågavarande bolag. De kunna enligt min mening icke på något sätt anses ha haft tjänstemannaställning i dessa bolag, då de endast utfört siffergranskningsarbete åt revisorerna; de äro i följd härav icke heller beroende av ledningen av dessa bolag.

I detta sammanhang ber jag till sist att få taga upp, vad herr Ljunggren i sitt sista anförande framhöll i fråga om det ombud, vars uttalande till styrelseprotokollet han här uppläste. Det ifrågavarande ombudet för kontrollstyrelsen, byråchefen von Schultzenheim, har icke varit kontrollstyrelsens ordinarie ombud. Han har varit suppleant för det ordinarie ombudet, generalkrigskommissarien Bergenholtz. Byråchefen von Schultzenheim har sedan blivit utsedd till ordinarie ombud i ett i närheten av Stockholm beläget bolag, som visat sig vara i behov av särskilt kraftig ledning. Det är sålunda långt ifrån, att hans förflyttning kan anses som en degradering av honom.

Det har sagts av herr Ljunggren, att det skulle vara nödvändigt att åstadkomma en inspektion av Aktiebolaget Stockholmssystemet och även av de andra av doktor Bratt ledda företagen genom fullt opartiska personer. Jag vädjar till eder mina herrar: vilka äro fullt opartiska i dessa spörsmål? I fråga om de Brattska företagen hava ju lidelserna för och emot så starkt gjort sig gällande, att man knappast kan tala om någon opartiskhet hos någon. Jag anser för min del, att åtminstone den av herr Ljunggren framburna motionen icke vittnar om något för-

sök till opartisk granskning av de förhållanden, som däri beröras. Jag tror och håller före, att första kammaren gör klokt, om den nu avslår den motion, som herr Ljunggren har väckt, och förenar sig omkring utskottets avstyrkande utlåtande.

Om användning av genom rusdrycksförsäljningen inflytande medel. (Forts.)

Herr Wahl: Av hänsyn till kammarens ledamöter skall jag inskränka mig till en mycket kort replik. Herr Ljunggren frågade kammarens ledamöter, sedan han läst upp herr von Schultzenheims reservation: vem har rätt herr Wahl eller jag? Jag ber att få hänvisa till att vad jag bl. a. har opponerat mig emot var det, att herr Ljunggren i sin motion har sagt, att Stockholmssystemet i strid mot gällande rusdrycksförordning har inrättat ett råd. Det har jag förnekat. När nu herr Ljunggren håller så styvt på herr von Schultzenheims reservation, vari just överståthållarämbetets beslut om detta råds tillsättande kritiseras och betecknas som olagligt, måste väl herr Ljunggren i den punkten medgiva, att han har orätt.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av medel för Sveriges deltagande i det internationella arbetet för Europas ekonomiska återuppbyggande, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om ökning av Södra Roslags domsagas arbetskrafter.

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 4 (11), i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder med föranledande av ökningen i göromålen inom Södra Roslags domsaga, dels ock i anledning därav väckta motioner.

Genom en den 14 mars 1922 dagtecknad proposition, nr 206, som av riksdagen hänvisats till statsutskottet samt av sistnämnda utskott hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och första lagutskott, här nedan kallat utskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av i statsrådet fört protokoll, föreslagit riksdagen medgiva,

dels att i Södra Roslags domsaga finge såsom chef för en därstädes i överensstämmelse med uti propositionen angivna grunder upprättad avdelning för behandling av inskrivningsärenden, utfärdande av gravationsbevis m. m. för högst tre år tillsättas en biträdande domare med ett arvode av 9,100 kronor om året jämte rätt till ett ålderstillägg å 600 kronor efter 5 års tjänstgöring, i vilken finge inräknas mera sammanhängande förordnande å domartjänst;

Om ökning av Södra Roslags domsagas arbetskrafter. (Forts.)

dels att i samma domsaga finge anställas, utöver den förste och den andre notarie, som enligt gällande bestämmelser för närvarande finge där antagas, ytterligare en förste och en andre notarie för tjänstgöring å avdelningen för inskrivningsärenden;

dels ock att den ersättning, som statsverket hade att bestrida för nämnda tjänstemäns avlönande, finge utgå av det under andra huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till bidrag till domsagornas förvaltning.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft två likalydande i anledning av propositionen väckta motioner, nr 147 i första kammaren av herr *Rogberg* och nr 284 i andra kammaren av herr *af Ekenstam*. Uti nämnda motioner hade yrkats, att riksdagen, med avslag å förevarande proposition, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville framlägga det förslag, som för delning av Södra Roslags domsaga kunde anses erforderligt.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på grund av vad däri anförts hemställt,

1) att riksdagen måtte medgiva,

dels att i Södra Roslags domsaga finge såsom chef för en därstädes i överensstämmelse med uti propositionen angivna grunder upprättad avdelning för behandling av inskrivningsärenden, utfärdande av gravationsbevis m. m. för högst tre år tillsättas en biträdande domare med rätt att uppbära ej mindre av statsmedel ett arvode av 7,500 kronor om året jämte rätt till ett ålderstillägg å 600 kronor efter 5 års tjänstgöring, i vilken finge inräknas mera sammanhängande förordnande å domartjänst, än även 40 procent av inflytande lösen för i domsagan utfärdade gravationsbevis;

dels att i samma domsaga finge anställas, utöver den förste och den andre notarie, som enligt gällande bestämmelser för närvarande finge där antagas, ytterligare en förste och en andre notarie för tjänstgöring å avdelningen för inskrivningsärenden;

dels ock att den ersättning, som statsverket hade att bestrida för nämnda tjänstemäns avlönande, finge utgå av det under andra huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till bidrag till domsagornas förvaltning; samt

2) att ifrågavarande motioner, i vad de icke kunde anses genom utskottets hemställan under 1) besvarade, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Larsson, Jacob: Herr talman! I Kungl. Maj:ts proposition är det föreslaget, att den biträdande domare, som skulle anställas som chef för inskrivningsavdelningen i södra Roslags domsaga, skulle erhålla av statsmedel en lön av 9,100 kronor om året jämte ålderstillägg. Utskottet har ingenting haft att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag, så vitt det avsåg att bereda denna biträdande domare i lönehänseende likställighet med byråchef, men utskottet har föreslagit att utav inkomsterna endast 7,500 kronor jämte ålderstillägg borde utgå av stats-

Om ökning av Södra Roslags domsagas arbetskrafter. (Forts.)

medel, och att den biträdande domaren av ordinarie häradshövdings sportler skulle få uppbära en viss andel. Därvid har emellertid blivit förbisett, att genom denna fördelning den biträdande domaren komme i sämre ställning, än vad Kungl. Maj:t och även utskottet ansett, i det hänseendet nämligen, att om Kungl. Maj:ts proposition bifölles oförändrad, dyrtidstillägg komme att utgå på hela den av statsmedel utgående avlöningen, medan däremot enligt utskottets förslag dyrtidstillägg endast skulle beräknas på 7,500 kronor. För att förebygga följderna av detta förbiseende skall jag hemställa att som ett andra led i första punkten av utskottets hemställan intages följande: "dels att till den biträdande domaren skall, enligt de grunder som gälla för tjänsteman i verk, som icke blivit i avlöningshänseende nyreglerat, utgå dyrtidstillägg å en antagen inkomst av 9,100 kronor eller, där den biträdande domaren äger uppbära ålderstillägg, å en antagen inkomst av 9,700 kronor". Detta innebär en tillämpning av samma princip, som gäller för ordinarie häradshövding. Liknande yrkande är framställt i andra kammaren och har av denna kammare bifallits.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan med den av mig föreslagna ändringen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu föreliggande utlåtandet endast yrkats, av herr *Larsson, Jacob*, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring, att i punkten 1 mellan de två första med ordet "dels" börjande styckena insattes ett nytt stycke, så lydande:

"*dels att* till den biträdande domaren skall, enligt de grunder som gälla för tjänsteman i verk, som icke blivit i avlöningshänseende nyreglerat, utgå dyrtidstillägg å en antagen inkomst av 9,100 kronor eller, där den biträdande domaren äger uppbära ålderstillägg, å en antagen inkomst av 9,700 kronor".

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till herr Jacob Larssons yrkande, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa bestämmelser rörande pension för t. f. rektor vid blindundervisningsanstalt;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av 2 § i kungörelsen den 29 juni 1921 (nr 456) med bestämmelser för vissa tjänstemän vid statsdepartement och andra till den civila statsförvaltningen hörande verk i fråga om rätt till pension;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till

kungörelse med bestämmelser för ordinarie tjänstemän vid lots- och fyrstaten i fråga om rätt till pension;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 och 6 §§ i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 4 juni 1920 angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m.;

nr 74, med förslag till vissa ändringar i avlöningsreglementet för befattningshavare vid riksdagens verk; samt

nr 75, angående viss ändring i bankoreglementet.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Om ändrade lagbestämmelser rör. bötesförvandling.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 kap. 11 § strafflagen.

Genom en den 21 mars 1922 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 223, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

LAG
om ändrad lydelse av 2 kap. 11 § strafflagen.

Härigenom förordnas, att 2 kap. 11 § strafflagen skall hava följande ändrade lydelse:

Vid sådan förvandling, som i 10 § sägs, svare tre dagars fängelse mot böter icke överstigande tio riksdaler, fyra dagars fängelse mot böter utöver tio till och med tjugu riksdaler, samt varje följande dags fängelse mot tjugu riksdalers böter, dock med iakttagande, att fängelsestraffet ej må sättas över sextio dagar, så att

böter icke överstigande				10	rdr	svara	emot	3	dagars fängelse
däröver	till	och	med	20	„	„	„	4	„ „
„	„	„	„	40	„	„	„	5	„ „
„	„	„	„	60	„	„	„	6	„ „
„	„	„	„	80	„	„	„	7	„ „
„	„	„	„	100	„	„	„	8	„ „

och så vidare.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1922.

De enligt dittills gällande lag bestämda förvandlingsstraff, vilka före nämnda dag börjat verkställas, skola dock jämlikt därom meddelade

Om ändrade lagbestämmelser rör. bötesförvandling. (Forts.)

beslut fullbordas; men dylikt beslut, som först sagda dag eller senare till verkställighet förekommer, skall anses förfallet och ny förvandling ske med tillämpning av denna lag.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

1) att ifrågavarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas; samt

2) att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa förnyad utredning angående möjligheterna att genom lagändring undanröja de olägenheter, som genom penningvärdets fall i olika hänseenden framkallats i fråga om bötesstraffets tillämpning, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservationer hade avgivits:

dels mot utskottets motivering av herr *Sandegård;*

dels ock mot utskottets hemställan under 1) av herrar *Jakob Pettersson, Jacob Larsson, Klefbeck, Lindqvist* i Halmstad, *E. I. Lindley, Söderberg* och *Billqvist,* vilka av angivna orsaker hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Herr Larsson, Jacob: Herr talman! Vid detta betänkande har jag jämte andra ledamöter av utskottet fogat en reservation, vari yrkas, att Kungl. Maj:ts proposition måtte av riksdagen bifallas. Det kan icke förnekas, att på det område, som denna proposition avser, det råder högst betydande missförhållanden. På grund av penningvärdets fall har det inträffat, att de utmätta bötesstraffen kommit att drabba högst betydligt olika, allt efter som den dömde haft tillgångar att betala böterna med eller på grund av bristande tillgångar måst undergå förvandlingsstraff. I vilken mån, dessa missförhållanden göra sig gällande, synes bäst av de tabeller, som reservanterna hava bifogat sin reservation, och vid denna sena timme skall jag icke upptaga kammarens tid i vidare mån än att anhålla, att kammarens ledamöter måtte benäget studera siffrorna i dessa tabeller, av vilka det synes, att nu gällande förvandlingstariff lett till rent upprörande missförhållanden.

Jag skall inskränka mig till detta, herr talman, och ber att få yrka, att kammaren med avslag på utskottets hemställan beträffande punkt 1 måtte bifalla den vid betänkandet fogade, av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr Hederstierna: Ja, detta är en ganska viktig fråga och en invecklad fråga, och jag får be kammaren om tillgift för att jag trots den sena timmen måste uppehålla mig en stund vid den. Jag kan ju säga det, att hela vår strafflag och vårt bötesväsende äro gammalmodiga och

Om ändrade lagbestämmelser rör. bötesförvandling. (Forts.)

förlegade. Strafflagen uppställer först vissa bestämda böter och säger sedan, att dessa bötesstraff skola, i den händelse böterna ej kunna gäldas, förvandlas till visst fängelsestraff i överensstämmelse med viss fastställd skala. Det är ju klart, att ett sådant bötesstadgande träffar mycket olika. En brottsling kan hava mycket svårt att komma ut med 50 kronor, och för honom är det ett ofantligt straff, om han det oaktat skulle få böta denna summa. För den rike mannen däremot spelar det ingen roll alls, om han skulle få betala ut 50 kronor. Det kan ju därför icke sägas annat än, att detta sätt att utmäta böter, vilket så olika träffar den rike och fattige, icke är riktigt och med rättvisa överensstämmande. De moderna strafflagarna hava också ett helt annat system. I Norge har man tillåtit domstol, när domstol skall förvandla bötesstraff i händelse av bristande tillgång, att själv bestämma, huru mycket fängelsestraff det skall bli. Där finnes ingen bestämd regel alls, utan domstol har att taga hänsyn till, om brottslingen kan betala så och så mycket i böter och till hans ställning i livet. Om han icke kan betala så och så mycket, får han avtjäna det genom ett av domstolen efter fri prövning fastställt fängelsestraff.

I Finland har man slagit in på en riktigare bog. Man har där infört dagsböter eller med andra ord: den som gjort sig skyldig till bötesstraff, får betala så. och så många dagsböter, det vill säga så och så mycket som han förtjänar per dag. Han betalar således sitt bötesstraff genom att så och så många dagar avstå från sin dagsinkomst. Sedan finns det stadgat i lagen, att varje dagsbot skall motsvara en dags fängelse. Det måste erkännas, att det är en vida rättvisare princip.

Nu är det emellertid hos oss icke alls på det sättet, utan här är det ett helt annat förhållande, som har framkallat denna proposition. Departementschefen har här fäst sig vid, att om man nu vid penningvärdets fall dömer en person enligt den vanliga tabellen, enligt vanlig straffberäkning till 10 kronors böter, så är det naturligt, att det straffet med hänsyn till penningvärdets fall är ett lindrigare straff än det var, då straffskalan på 1880-talet införde 10 riksdalers böter. Förvandlingstabellen står dock kvar liksom böterna. Om jag kan betala mina böter, får jag således ett lindrigare straff än jag fick på 1880-talet. Förvandlingsstraffet står däremot alltid kvar, och det är uppenbart, att den, som kan betala böterna, kommer att få lindrigare straff än den, som får avtjäna dem. Det är denna tanke, som har legat till grund för departementschefens hela förslag. Han har icke rört vid bötesskalan utan har uteslutande fäst sig vid, att det är skäligt nu till följd av penningvärdets fall, då de, som kunna betala böterna, få ett lindrigare straff, att även de, som icke kunna betala böterna utan erhålla förvandlingsstraff, få ett lindrigare straff. Departementschefen har därför hemställt om en nedsättning av förvandlingsskalan så, att 20 kronor skulle anses motsvara en dags fängelse i stället för som nu 10 kronor. Härav följer, att en person, som icke kan betala honom ådömda 100 kronors böter och därför måste underkasta sig förvandlingsstraff av nu fastställda 13 dagar, skulle få detta straff nedsatt till 8 dagar. För denna sin åsikt har departementschefen haft att åberopa ett uttalande

av de så kallade sakkunniga för omarbetning av vissa delar av strafflagen, professor Thyrén, hovrättsrådet Linder och borgmästare Jakob Pettersson. De hava förklarat, att de finna, att det möter stora betänkligheter att införa dessa förkortade förvandlingsstraff, därför att kriminalisterna överlag äro benägna att opponera sig mot korta fängelsestraff. De sakkunniga ha i alla fall ansett, att det är så mycket, som talar för denna likhet inför lagen, att de tillstyrka förslaget. När detta förslag sedermera kom inför lagrådet, mötte det där en mycket skarp kritik, och lagrådet säger, att departementschefens hela resonemang går ut på, att om domstol med hänsyn till penningvärdets fall utmäter strängare straff än man gjort i forna tider, så gör det, att på det sättet får den man, som skall underkasta sig förvandlingsstraff, vida högre straff än han borde hava fått i forna tider. För den, som erlägger böter, säger departementschefen, blir det samma straff, när man höjer bötesbeloppet, men det blir högre för den, som underkastas förvandlingsstraff. Detta, säger lagrådets pluralitet, är åtminstone ett principiellt oriktigt resonemang, därför att principiellt bör icke domstol vid utmätande av bötesstraff taga hänsyn till, om penningvärdet faller eller icke. Gör jag det, och sätter jag ett högre bötesstraff än vad lagen från början tänkt, så omöjliggör jag tekniskt sett bötesstraffet högre upp så, att man icke kan taga hänsyn till mera försvårande omständigheter. Man kan icke gå högre än latituden tillåter, och det blir samma straff för de svåraste brotten som för de jämförelsevis mindre svåra brotten. Lagrådet säger, att detta är oriktigt, och anser, att man icke har rättighet att utgå ifrån, att domstol skall förfara på detta oriktiga sätt.

Om ändrade lagbestämmelser rör. bötesförvandling. (Forts.)

Jag skall i detta fall bara säga, att i lagrådet har det framkastats åtskilliga förslag för att kunna hjälpa upp detta och taga hänsyn till penningvärdet, men ändå icke försvåra förvandlingsstraffet. Det har framkastats en tanke, som jag icke kan finna annat än att den är alldeles riktig. Det har ansetts, att man skulle i lagen bibehålla den nuvarande straffskalan på böter och i stället ålägga domare att utdöma tilläggsböter för varje belopp. Vid förvandlingsstraffet skulle man däremot bara taga hänsyn till den gamla bötesskalan. På det sättet skulle förvandlingsstraffet bliva kvar som det nu är. Betalas böterna, tager man hänsyn till det lägre penningvärde, som nu finns, och böterna bliva högre. Såvitt jag kan förstå, är detta den riktiga och fullt tillfredsställande tanken, och jag har svårt att förstå, varför justitieministern icke har accepterat den. Han har i sitt anförande till statsrådsprotokollet sagt, att detta skulle komma att medföra villervalla hos domstolarna. Jag kan icke begripa det, ty om man som lagrådet har sagt, att det är meningen, att dessa tilläggsböter skola stå i viss relation till vanliga böter, så blir det icke mera villervalla med ett sådant stadgande än nu. På samma sätt som de nu av domstol utmätta böterna angivas i lagen, skulle också relation mellan de gamla böterna och tilläggsböterna angivas. Då får jag verkligen en motsvarighet till de bötesstraff, som voro gällande på 1880-talet, då lagen införde dessa bötesstraff. Om de

Om ändrade lagbestämmelser rör. bötesförvandling. (Forts.)

däremot förvandlas, bibehålla vi den gamla skalan. Jag tycker, att det är en alldeles lysande idé och fullkomligt en gåta, varför departementschefen icke accepterat detta förslag. Nu har emellertid departementschefen hela tiden drivit den åsikten, att det är så, att domstolarna taga hänsyn till penningvärdets fall och utmäta högre straff än de gjort förut, varigenom förvandlingsstraffet blir högre etc. Är detta påstående av departementschefen riktigt? Ja, därpå hänger det hela till icke ringa del.

Nu säges här, att man vid utskottsutlåtandets justering icke tagit hänsyn till den sedermera av reservanterna och senast av den siste ärade talaren åberopade statistiken, som finnes fogad vid reservationen. Ja, nu är det så med all statistik, att den måste behandlas med kritik. Man får icke komma bara med siffror, utan man måste syna dem något i sömmarna. Det må tillåtas mig vid detta tillfälle som bevis på att man skall syna siffror i sömmarna åberopa ett anförande, som herr statsrådet Schlyter hade för någon tid sedan, då det fattades beslut om häktningstiden, ett beslut, som jag i hög grad beklagar. I detta yttrande åberopade statsrådet Schlyter, att i detta land skulle för ett år sedan hava funnits 800 häktade, som skulle hava blivit lössläppta av domstolarna efter att hava varit häktade i underrätt eller häradsrätt 8 dagar och rådstuvurätt 14 dagar. Denna siffra 800 var för mig alldeles häpnadsväckande, och jag kunde icke förstå, hur det var möjligt, att det skulle kunna vara så många häktade, som blivit lössläppta av domstolarna. Jag begrep, att det låg något bakom, men jag kunde till en början icke komma underfund därmed. Herr statsrådet tänkte nog icke på att bland alla dessa 800 voro alla dessa, som äro villkorligt dömda. Då herr statsrådet nu säger, att han har tänkt på allt, beklagar jag, att herr statsrådet icke brytt sig om att säga det förut. Jag har låtit undersöka, hur det ställt sig genom att taga stickprov från tre avdelningar vid Stockholms rådhusrätt. För år 1920 fanns det 519 häktade. Enligt den beräkningsgrund, som herr statsrådet angav, släpptes av dessa 116, vilket är en stor siffra. Ser man närmare på dessa 116, så voro av dessa 35 dömda till straffarbete. De dömdes till straffarbete, men blevo villkorligt dömda och släpptes. De hava således aldrig blivit olagligt häktade, ty de hava blivit dömda till straffarbete, men sedermera släppta vid den slutliga domen. Det är alldeles klart, att om man åberopar dem som bevis på, att man häktat i onödan, så är det icke riktigt. Sedan var det 22 av dessa 116, som blivit dömda till fängelsestraff — man hade icke dömt dem till straffarbete utan till fängelsestraff, och med anledning härav släpptes de också. Slutligen var det 14, som blivit dömda till böter, och det var i allmänhet tjuvgömmare, som polismyndigheterna ofta häkta, men domstolarna sedan släppa. Det var alltså 71 stycken av dessa 116, och då återstå således 45. Av dessa 45 blevo 5 lössläppta till följd av sinnessjukdom, och 25 stycken frikändes på grund av bristande bevisning. Bevisning var således visserligen förebragt men den var icke tillräcklig, utan vederbörande blevo släppta. Och slutligen återstå 15 helt frikända. Av alla

Om ändrade lagbestämmelser rör. bötesförvandling. (Forts.)

dessa 116, som ingå i denna siffra, var det alltså faktiskt bara 15, som blevo fullt frikända. Hade statsrådet reda på, att dessa villkorligt dömda gingo in i de 800 statsrådet talade om, så beklagar jag, att inte statsrådet sade det samtidigt, ty detta förhållande förringar ju i hög grad bevisvärdet av statsrådets uppgift.

Nu går jag emellertid till den tabell vi återfinna här i detta betänkande. Här åberopar man nu, som bevis på att domstolarna döma till högre böter nu än förut, denna tabell på sista sidan i bil. B, av vilken framgår, att av vid Stockholms polisdomstol utdömda bötesbelopp medeltalet av de enligt 18 kap. 15 §, d. v. s. för fylleriförseelser, ådömda böterna år 1914 var 10 kronor 61 öre, men år 1921 var detta medeltal höjt till 19 kronor 20 öre. Det innebär således för fylleristerna en höjning av nära 100 %. Detta åberopas naturligtvis som bevis på att man i polisdomstolen mäter ut högre straff för fyllerister nu än man gjorde förut.

Ja, men det är inte så säkert, att det bara är till följd av det lägre penningvärdet som bötesbeloppet blir högre, utan saken är den, att under år 1919 upplades det här ett särskilt kortregister för fyllerister. Förut hade man inte reda på i någon vidare utsträckning, hur många upprepade fylleriförseelser som begingos. Men år 1919 lade man, som sagt, upp detta kortregister, där var och en, som dömes för fylleri, kortföres, och det är ju klart, att när en fyllerist på nytt kommer inför domstolen, tas hans kort fram, och då man har svart på vitt på att han flera gånger förut straffats, är det alldeles klart, att böterna höjas i anledning av den upprepade fylleriförseelsen. Att åberopa denna höjning av ifrågavarande medeltal som bevis på att domstolen tar hänsyn till penningvärdet, torde därför inte vara riktigt.

Övergår jag sedermera till straff enligt 11 kap. 15 § strafflagen, d. v. s. för oljud, överdådig framfart och sådant där, så finner jag, att även därvidlag medeltalet är höjt från 17 kronor 78 öre år 1914 till 34 kronor 63 öre år 1921, alltså även där en fördubbling av böterna. Ser man emellertid närmare på vad som faller under 11 kap. 15 §, finner man, att bland dessa förseelser redovisas även brott mot automobilförordningen. Nu höjdes emellertid bötesstraffet för brott mot automobilförordningen, för fortkörning, år 1917. Förut var bötesmaximum 200 kronor, men 1917 blev det 500 kronor och vid försvårande omständigheter 1,000 kronor. Det är sådana förseelser, som redovisas bland brott mot 11 kap. 15 § enligt en uppgift jag erhållit, och är denna uppgift riktig, så är det alldeles klart, att bötesbeloppen bli höjda. I och med att strafflatituden går i höjden, kommer det utdömda bötesbeloppet också att bli högre. Jag vill även påpeka, att polisen på senare tiden fått motorcyklar för att kunna hålla efter dessa bilister.

Kommer jag sedermera till den sista tabellen, över antalet inom hela riket bötfällda, som undergått förvandlingsstraff, samt antalet förvandlingsdagar, så finner man, att antalet förvandlingsdagar per bötfälld år 1914 uppgick till 8,5 men år 1921 till 16,2. Ja, där spela natur-

Om ändrade lagbestämmelser rör. bötesförvandling. (Forts.)

ligtvis in dessa ständigt upprepade förseelser med alltjämt höjda straff för brännvinsbränning. Det är inte tal om annat än att det är de under de senare åren i hög grad beivrade brotten mot brännvinstillverkningsförordningen, som ha åstadkommit dessa höjda förvandlingsstraff. Och denna sak spelar tydligen också in, när det gäller det procentuella antalet bötfällda enligt tabellen på sid 9.

Således, jag tror inte, att reservanternas uppgift här, som de fått från justitiedepartementet, att dessa tabeller skulle utvisa, att domstolarna ta hänsyn till penningvärdets fall vid straffmätningen, är sådan, att man kan lita på den. Det är, som det är sagt i lagrådet, inte rätt, att domstolarna göra så. De skola hålla sig inom den marginal, som finnes i paragraferna, och endast ta hänsyn till straffets art och intet annat.

Vad som emellertid framför allt gör, att man icke är benägen att gå med på statsrådets förslag är, att man på detta sätt skulle få, vad vi, som varit ute med i domstolspraxis, äro alldeles särskilt obenägna för och känna oss allt annat än tilltalade av, nämligen de synnerligen korta fängelsestraffen. Dylika korta straff göra en sådan person, som skall avtjäna böterna, inte ett dyft, och ju kortare de bli, desto mer effektlösa bli straffen. De skrämma vederbörande icke och uppfostra honom icke; de göra honom rakt ingenting. Straffen äro alldeles för korta redan nu. Skulle man nu sätta ner dem till hälften, så förfar man alldeles i strid mot vad praktiskt erfarna domare anse vara det lämpliga.

Det steg, som departementschefen här föreslår, är således, så vitt jag förstår, alldeles oriktigt, och det är, alldeles som en medlem av lagrådet sagt, så, att det här gäller i stället att rätta till det oriktiga och icke, såsom här föreslagits, att rätta till vad som är riktigt. Därför har lagutskottet här enat sig om att hemställa, att Kungl. Maj:t måtte underkasta detta förslag en ny utredning, och för min egen del skulle jag vilja hemställa, om det icke vore möjligt att till noggrant övervägande uppta den tanke på tilläggsböter, som framkastats i lagrådet, men att gå fram på den väg, som i propositionen föreslagits, finner jag och utskottets majoritet icke tillrådligt. På grund härav hemställer jag, herr greve och talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Schlyter: Herr talman! Då herr Hederstierna i sitt anförande begagnade tillfället att taga upp en fråga, som var före här i kammaren för någon tid sedan, och därvid kritiserade vissa statistiska siffror, som jag då lämnade, måste jag bedja att med ett par ord få svara på hans anmärkning.

Han klandrar, att jag vid lämnandet av uppgiften om det antal häktade, som under ett visst år släppts av domstolarna vid första rättegångstillfället, icke delat upp dem i olika grupper med hänsyn till anledningen att de frigivits, utan endast talat om klumpsumman 800. Han uppgav, att i denna siffra inginge till en viss procent sådana, som blivit villkorligt dömda och för den skull frigivits, andra, som blivit dömda

Om ändrade lagbestämmelser rör. bötesförvandling. (Forts.)

till straffarbete eller fängelse, men icke behövt stanna i häkte i avbidan på straffets verkställighet, och ytterligare vissa andra kategorier, och han förklarade, att jag hade åberopat nämnda siffra, 800, "som bevis på att de blivit häktade i onödan". Jag ber om ursäkt, herr Hederstierna, men detta är ett oriktigt referat av vad jag yttrat.

Jag har icke sagt, att dessa 800 personer blivit "häktade i onödan"; jag har endast för kammaren framhållit vikten av att det första rättegångstillfället kommer så tidigt som möjligt efter häktningen, på det att, när skäl till frigivande föreligger, vederbörande skola kunna frigivas så tidigt som möjligt. Nu är det alldeles klart, att vare sig den häktade frigives i sammanhang med att han blir villkorligt dömd, eller på någon annan grund, är det av lika stor betydelse för honom, att detta sker så tidigt som möjligt. Den differentiering av frigivningsfallen, som herr Hederstierna gjort och vilken jag i häktningsdebatten ej kunde referera redan därför att den officiella statistiken ej lämnar någon upplysning om de närmare omständigheterna vid frigivningen, saknar därför betydelse för den fråga, som behandlades förra gången. För övrigt lämna icke heller herr Hederstiernas egna siffror någon ledning för bedömande av frågan, i vilken utsträckning häktningarna varit berättigade eller ej. Att en person blir dömd till straff bevisar ju icke att han behövt häktas; att han döms villkorligt tyder snarast på motsatsen. Herr Hederstiernas anmärkning måste därför tillbakavisas såsom fullständigt obefogad.

Medan jag har ordet, ber jag i detta sammanhang att få något belysa herr Hederstiernas uttalanden rörande statistiken även i den nu föreliggande frågan. Det är ganska lätt att ådagalägga, att hans kritik synnerligen lindrigt träffar de siffror, som äro åberopade av reservanterna och som dessa fått från justitiedepartementet. Herr Hederstierna talade om att den höjning av fylleriböterna vid Stockholms polisdomstol, som påvisas i en av de vid reservationen fogade tabellerna, skulle finna sin förklaring i det kortregister, som är infört vid polisdomstolen och som möjliggör, att man vid ett förnyat fällande till ansvar för fylleri kan utmäta högre böter. Men det bör väl vara tydligt även för den, som icke har tillfälle att gå igenom detta kortregister, att när det gäller en siffra på — nu kan jag i den dåliga belysningen inte se, hur många tusen det är — ett mycket stort antal personer, som fällas till böter för fylleri här i Stockholm, då spela dessa recidivister inte den roll, att de i en sådan statistik kunna från år 1914 till år 1921 medföra en fördubbling av bötesbeloppet i medeltal per individ. På samma sätt förhåller det sig med böterna enligt 11 : 15 strafflagen. Den omständigheten, att automobilförseelserna räknas hit och att strafflatituden där blivit höjd, kan inte heller ha haft en sådan inverkan på statistiken som herr Hederstierna här påstår.

Så nämnde herr Hederstierna slutligen, att den särdeles belysande sista tabellen, som utvisar, att i medeltal per förvandlingsfånge antalet dagar, som han fått sitta inne för att avtjäna ett ådömt bötesstraff, successivt höjts från 8 dagar år 1914 till 16 dagar år 1921, skulle kunna

Om ändrade lagbestämmelser rör. bötesförvandling. (Forts.)

finna sin förklaring i de skärpta bestämmelserna angående straff för lönnbränning o. d. Dessa lönnbrännare spela ju dock en så ringa roll bland det stora antalet förvandlingsfångar, att det är fullständigt uteslutet, att den skärpning av bötesstraffen, som ägt rum i vissa paragrafer av rusdrycksförfattningarna, eller den ökade brottsligheten på detta område skulle kunna hava medfört en fördubbling av förvandlingsdagarnas antal. Ett sådant påstående är, så vitt jag förstår, alldeles orimligt. För att få bekräftelse därpå skulle jag verkligen vilja vädja till den statistiska sakkunskap, som är representerad här i kammaren och som lär kunna intyga, vilken ringa roll dylika låga siffror spela i en stor statistik.

Det märkligaste i herr Hederstiernas anförande var emellertid, att han alldeles förbigick den statistiska huvudtabellen i reservationen. Siffrorna från Stockholms polisdomstol äro ju bara resultatet av ett stickprov, som är taget vid en enda av rikets domstolar. Men huvudtabellen, vilken utvisar den skärpning, som ägt rum i bötesbeloppen inom hela landet och beträffande alla brott och förseelser, för vilka förvandlingsstraff avtjänats, är den tabell, som återfinnes på näst sista sidan i utskottsutlåtandet. Härav skola de av kammarens ledamöter, som vilja ta del därav, finna, vilken oerhörd förskjutning i procenttalet, som ägt rum från de lägre bötesbeloppen till de högre. Sålunda har procenttalet i den lägsta gruppen, omfattande bötesbelopp från 5 till 20 kronor, vilket år 1914 utgjorde över 30 %, sjunkit till 14 % år 1921 o. s. v., medan, när man sedan kommer upp till 100, 200 och 300 kronors böter, en höjning av procenttalet i stället inträffat. Denna tabell gick herr Hederstierna förbi, och det resultat den utvisar kan icke heller förklaras med de omständigheter han här anförde och med vilka han trodde sig ha slagit ihjäl den åberopade statistiken.

Jag skall i övrigt för ögonblicket icke gå in på ett bemötande av herr Hederstiernas anförande, utan skall nöja mig med dessa repliker med avseende å statistiken.

Herr statsrådet Åkerman: Herr talman, mina herrar! Jag erinrar mig från min ungdom, att jag en gång läste en militärbok, som hette "Mod klockan 2 på natten". Jag kom att tänka på den, då jag ser, att klockan nu är 2,15 på natten, men det är ju i sin ordning, att chefen för justitiedepartementet också säger några ord i denna fråga.

Det ämne vi nu behandla är av den beskaffenhet, att det skulle kunna lämna tillfälle till fullständiga orgier i juridiska spetsfundigheter. Men fastän det är natt, tror jag inte, att vi böra fira några orgier, utan jag skall försöka att inte alltför mycket fördjupa mig i detaljerna.

I 2 kap. 11 § strafflagen meddelas ju, som redan här är påpekat, en tariff, som anger, hur många dagars fängelse för varje fall skall svara mot ett ådömt bötesstraff. Denna tariff är naturligtvis upprättad med hänsyn till det vid tiden för dess tillkomst gällande penningvärdet, vilket sistnämnda följaktligen alltsedan utgjort och fortfarande utgör

Om ändrade lagbestämmelser rör. bötesförvandling. (Forts.)

den måttstock, efter vilken bötesstraff förvandlas till fängelse. Därest efter penningvärdets betydande fall tariffen finge stå oförändrad, kommer såsom en ofrånkomlig konsekvens därav att bestå ett missförhållande mellan själva bötesstraffen och förvandlingsstraffen. Denna orättvisa blir större i samma mån som domstolarna utmäta nominellt kraftigare bötesstraff. Det är denna orättvisa man i propositionen velat avhjälpa genom att i den nya tariffen varje i den hittills gällande tariffen ingående förvandlingsstraff kommer att svara mot dubbelt så stora bötesbelopp som i sistnämnda tariff, alltså t. ex. 100 kronors böter i nu gällande tariff svarar mot 13 dagars fängelse, under det att 100 kronors böter i den föreslagna tariffen svarar mot 8 dagars fängelse.

Nu blev, såsom också påpekats, detta förslag remitterat till de s. k. strafflagsakkunniga, bland vilka herr Thyrén, vår berömde rättslärde, är den ledande. De ha tillstyrkt förslaget, och jag menar ändå, att då den man, åt vilken strafflagsreformen är överlämnad, icke funnit något hinder möta för att godta detta förslag, så må man väl kunna säga, att det icke är någon fara för att regeringen, såsom det blivit påpekat i något av yttrandena inom lagrådet, skulle ha lagt förslaget på fel linje. Läser man nu de anföranden, som äro hållna i lagrådet, får man ju med tacksamhet erkänna den ofantliga omsorg, som ledamöterna där ha nedlagt på denna sak. Den ene efter den andre lägger upp frågan och säger, att så kunde man ha gjort, och så kunde man ha gjort, men på samma gång erkänna de, att ingenting av vad de själva föreslå är så lätt klarerat det heller.

Då man nu avhandlar denna fråga, föras ens tankar naturligtvis till den blivande strafflagsreformen, särskilt det område som nu är i fråga. Om man skulle göra en liten blixtfotografi av huvudpunkterna, torde dessa bliva: Först och främst en proportionalisering av böterna. Det kan ju ske på olika sätt, men det i Thyréns utkast föreslagna dagsbotsystemet är ju starkt skjutet i förgrunden och har, som vi veta, på försök antagits i Finland, och man får ju med stort intresse följa utvecklingen där för att se, hur det artar sig i praktiken.

Ett annat önskemål i en modern strafflag är, att man försöker få det därhän, att alla böter som utdömas också betalas. Man vill alltså undvika bötesförvandling, i den mån det är möjligt, och för att möjliggöra detta inför man anstånd med bötesbetalning, och man inför även betalning av böterna terminsvis, allt i syfte, att böterna verkligen måtte betalas, så att man skall undgå det olämpliga bötesförvandlingsstraffet.

Vad nu själva detta förvandlingsstraff beträffar, blir det naturligtvis också en fråga, hur det skall ordnas. Så klar är inte den saken heller; somliga mena, att förvandlingsstraffet skall utmätas genom en särskild dom, som faller efter domen i huvudsaken, och sedan man haft någon tid på sig att iakttaga, hur pass villig vederbörande är att betala böterna. Detta dubbla förfarande är naturligtvis rätt besvärligt, och det är mycket möjligt, att en reform i den riktningen på den grund kommer att stranda; det vet man dock inte nu. Man kan ju också tänka sig, att det blir en förvandlingstariff med dagsbotsystemet. Det finnes —

Om ändrade lagbestämmelser rör. bötesförvandling. (Forts.)

jag kan gärna nämna det också — ett modernt strafflagsförslag, som inte alls upptar något förvandlingsstraff för böter utan så strängt skiljer på brott, som skola beläggas med böter, och sådana, som skola beläggas med frihetsstraff, att man släpper kravet på förvandlingsstraff och resonerar som så, att kunna inte böterna betalas, trots att allt göres för att de skola betalas, då är saken utagerad, och man får låta därvid bero, så vida man inte kan arangera en ny process, där man kriminaliserar vederbörandes obenägenhet att betala böterna.

Men om man nu tänker på de punkter, som jag vidrört såsom de mest markanta i en modern strafflags bötessystem, så må man väl fråga: kan denna lilla beskedliga reform, som här föreslås, på något sätt leda bort från målet? Jag betvivlar, att så kan vara förhållandet. Här är ingenting annat föreslaget än att man på den bestående rättens grund försöker undanröja en flagrant orättvisa, som ju var och en, som läst handlingarna här och följt med diskussionen, måste konstatera såsom förefintlig. En ledamot av lagrådet yttrar: "Om man vore berättigad att förutsätta, att domstolarna vid böters ådömande bestämde beloppen med hänsyn till den på senare tiden inträffade nedgången i penningvärdet, vore någon principiell anmärkning icke att framställa mot den föreslagna reformen." Ja, nog är man berättigad att förutsätta det. Det är visserligen sagt i lagrådet, att det inte är principiellt riktigt, att domstolarna förfara så, men jag tror inte man misstar sig, om man vågar det påståendet, att domstolarna dock göra så, och allt efter som penningvärdet sjunker, föres man omedvetet hän till att tillämpa något högre belopp, när det gäller att fastställa böterna. Det ligger ju i sakens natur, och man kan egentligen inte klandra domstolarna för att de göra på det sättet.

Nu är ju den statistik, som är bifogad propositionen, redan så mycket omtalad, att jag icke vidare skall trötta herrarna med den. Men nog får man ett allmänt intryck, som jag också sagt i mitt anförande till statsrådsprotokollet, att det har ägt rum en förskjutning uppåt av bötesstraffen.

Nu frågade herr Hederstierna mig, varför jag icke hade kastat mig på det tyska systemet med tilläggsböter. Det är ju helt naturligt för det första därför att penningvärdets fall i Tyskland har varit så enormt, att den utväg, som jag tillgripit, för dem varit fullkomligt stängd; och vidare ha våra bötesskalor tillkommit på så olika tider och förete inbördes så olika utseende.

Alltså, då nu den lilla blygsamma reformen är tillstyrkt av herr Thyrén och övriga strafflagssakkunniga samt av åtskilliga ledamöter i lagutskottet, varjämte en ledamot av lagrådet icke motsatt sig densamma, så tror jag väl ändå, att det icke kan vara så farligt att gå med på förslaget. Det har rests invändningar mot att "avtrubba" förvandlingsstraffen. Ack, vad är den "avtrubbning", som föreslagits nu, mot den, som skedde år 1884, då fängelse vid vatten och bröd, som bestods som förvandlingsstraff, vid den tiden togs bort!

Jag kan icke förstå annat än att en sådan ändring, som nu är föreslagen, skall vara lämplig i alla avseenden, och jag hoppas att denna kammare liksom den andra godkänner reservationen.

Om ändrade lagbestämmelser rör. bötesförvandling. (Forts.)

Herr Rune: Herr greve och talman, mina herrar! Efter herr justitieministerns anförande skall jag försöka att icke taga kammarens tid i anspråk många minuter. Jag vill då säga, att jag är ense med talaren på Stockholmsbänken om att beträffande bötesstraff — det är ju naturligt, som han påpekade — samma belopp icke är så stort för en, som har råd att betala, medan det för en fattig är avsevärt mycket mer. Lika tydligt är att det för den, som icke har pengar alls, utan måste få fängelse, är hårdare. Det är således ett orättvist straff, men det kan man kanske för tillfället icke göra något vidare åt. Sedan talas det om att denna statistik icke skulle visa, att domstolarna nu för tiden i anledning av penningvärdets fall mäta ut bötesstraffen något hårdare än förut. Det är möjligt, att denna statistik i detta avseende alltid blir missvisande, men det är nog så i alla fall, att en sådan statistik måste nog anses bevisa det, som justitieministern ville visa med den. Och jag kan säga på grund av min erfarenhet från domstolarna, att det är verkligen så, att man nu för tiden utmäter straffen hårdare än förut.

Och just nu säges det kanske med rätta, att rent teoretiskt och principiellt sett detta icke är riktigt. Det säger en ledamot av lagrådet, och det må han ha rätt i. Men jag tror, att en praktisk domare, när han utmäter bötesstraff, går till väga såsom praxis nu har utbildat sig och för resten är det icke möjligt för varken lagrådet eller någon annan att precis föreskriva en domare, hur han skall utmäta ett bötesstraff, när det exempelvis skall vara från 5—1,000 kronor, utan det får lämnas åt domaren att avgöra.

Min erfarenhet går i den riktningen, och jag antydde, att det är fullkomligt riktigt, att man utmäter straffet litet hårdare, men då blir det så, att detta hårda bötesstraff, som i och för sig drabbar ojämnt, kommer att drabba ännu mer ojämnt. Och det kan icke förnekas, att genom den utväg, som Kungl. Maj:t har anvisat, skulle en lindring i denna ojämnhet åstadkommas. Därför ber jag att få förklara, att jag anser icke att man bör gå den väg, som Kungl. Maj:t gått, och därför, herr greve och talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Jakob Pettersson m. fl. avgivna reservationen i vad den avser utskottets hemställan under punkt 1.

Herr Larson, Edward: Jag brukar aldrig taga upp kammarens tid länge och skall icke göra det nu heller. Men jag vill bara anföra ett par synpunkter, som från juristhåll icke anförts — det är ju bara jurister, som uppträtt hittills. Jag vill då peka på, att Kungl. Maj:ts förslag går rakt i motsatt riktning till den lagstiftning, som under de senare åren ägt rum och vid vilken upprepade gånger böterna höjts. Men detta förslag innebär, att de nu skulle i vissa fall sänkas intill

Om ändrade lagbestämmelser rör. bötesförvandling. (Forts.)

hälften, och det kan väl ändå icke vara riksdagens mening att ena året höja böterna och sedan nästa år sänka dem. Detta blir faktiskt förhållandet. Jag tänker nu särskilt på dem, som sysslat med olaga brännvinshantering. För dem har riksdagen lagstiftat ett par gånger och höjt böterna avsevärt, och då menar jag, kan det icke vara riktigt att taga det steg, som här föreslås, och nu sätta ned förvandlingsstraffet.

Förut har framförts från vissa håll här i dag att det är en orätt väg, man går, då man på den vägen söker skapa rättvisa.

Även lagrådet har sökt påvisa, att detta inte är den riktiga vägen, och det är betecknande för lagrådets uttalande i denna fråga, att det icke finns någon enda, som tillstyrkt förslaget. Det finns en som säger, att han icke motsätter sig det, men det är också det mest välvilliga uttalande från lagrådets sida, som finns. Jag menar alltså, att även där är man mycket betänksam och tveksam mot den väg, som Kungl. Maj:t har slagit in på.

Därtill skulle jag vilja lägga en annan synpunkt, och det är, att det redan nu är många, som göra av med sina medel och icke ha någonting att betala med, då de ådömas böter. Denna lag skulle enligt mitt förmenande bli en uppmuntran till att fortsätta på den vägen, och därför anser jag det icke vara riktigt att bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Jag skall icke längre upptaga kammarens tid. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hederstierna: Jag skall icke taga talmannens tålamod i anspråk och tala om vad som hände för några dagar sedan. Men jag tror, att alla, som i likhet med mig här hörde herr statsrådet Schlyter, icke fattade hans ord annorlunda än jag nämnde.

Han bagatelliserade den roll, som förseelser mot automobilförordningen spelade i tabellen. Jag vill då nämna, att polisrapporterna för närvarande upptaga flera förseelser mot denna förordning än fylleriförseelser. Det visar just, att dessa av polisdomstolen ådömda böter för brott mot automobilförordningen spela en stor roll i denna statistik.

Herr statsrådet sade, att jag icke talade om den första tabellen. Det gjorde jag visst, i det jag sade, att vad som gällde den sista gäller om den första också, ty det lär nog vara ett faktum, att nog bränner man brännvin på de senare åren även ute på landet.

Jag har förebrått herr justitieministern hela tiden, att han icke tagit ad notam lagrådets råd att förebringa ytterligare utredning. Och när vi nu skiljas åt här vid riksdagens slut, vill jag säga herr justitieministern, att jag aldrig sett någon justitieminister, som så fullständigt nonchalerar lagrådet, som herr justitieministern.

Lagrådet har gjort den ena anmärkningen efter den andra. Det har varit luft för justitieministern. Med tanke på de lagförslag, som vi ha att motse till nästa riksdag, skulle jag vilja hemställa till herr justitieministern att fästa litet mera avseende vid de yttranden, som komma till sy-

nes i lagrådets uttalanden, i stället för vid de yttranden, som komma från andra håll, även om de äro justitieministern mer närstående.

Om ändrade lagbestämmelser rör. bötesförvandling. (Forts.)

Herr statsrådet Åkerman: Den förmaning, som herr Hederstierna ansåg lämplig att rikta till mig nu i avskedets stund, tror jag är ganska opåkallad, ty om herrarna vilja visa mig den vänligheten att gå igenom de lagförslag, som varit före här i riksdagen, skola herrarna nog finna, att lagrådets uttalanden ha rönt mycket beaktande av mig. Men herrarna kunna ändå icke begära, att man skall i allt följa lagrådet, utan har man en åsikt, går man fram med den, även om man måste beklaga, att man lägger fram förslaget utan att kunna få det auktoritativa uttalande med sig, som jag — det kan jag försäkra, och jag behöver icke säga herrarna det — anser att lagrådets yttrande utgör.

Herr Widell: Herr greve och talman! Då statsrådet Schlyter till mig riktade en direkt uppmaning att uttala mig angående den statistik, som bifogats reservationen, skall jag icke undandraga mig det, fastän det är mycket vanskligt att uttala sig om siffror, som man icke varit i tillfälle att analysera.

Beträffande de siffror, som äro anförda från Stockholms polisdomstol, kan jag för min del icke bestrida möjligheten av att stegringen kan förklaras på det sätt, som herr Hederstierna har angivit. Om det i verkligheten förhåller sig så, vågar jag icke uttala mig om. Däremot tror jag det är alldeles uteslutet, att den jämna stegringen i procenttalet i bil. A, som visar sig där, kan förklaras på det sättet. Den förklaringsgrunden kan näppeligen räcka till. Om någon annan förklaringsgrund till denna utveckling av siffrorna icke kan förebäras, så måste jag sluta mig till, att domstolarna nu utmäta böterna med högre belopp på grund av det sjunkande penningvärdet.

För min del kommer jag att rösta för reservationen.

Herr Rogberg: Herr talman! För så vitt jag kan förstå, bör huvudsynpunkten vid denna frågas bedömande vara den, som för övrigt av herr Edward Larson antyddes: hur ställer sig rättsmedvetandet i förhållande till de förvandlingsstraff, som nu i allmänhet förekomma. Den allmänna uppfattningen är nog den att dessa straff ingalunda bliva för höga, utan särskilt landsortens befolkning, vilken lever under relativt dåligt polisskydd, hyser snarare den uppfattningen, att förvandlingsstraffen visa sig ineffektiva och för låga.

Jag skall knappast säga något annat i saken, men jag vill erinra att åtminstone en av de föregående talarna gjort det medgivandet åt utskottet, att den av Kungl. Maj:t föreslagna ändringen är principiellt betänklig. Samtidigt har herr justitieministern givit sitt fullkomliga erkännande åt lagrådets grundliga behandling av frågan och påpekat, att lagrådet säger, att så kunde ni ha gjort, och så kunde ni ha gjort. Varför har då Kungl. Maj:ts regering icke fästat avseende vid lag-

Om ändrade lagbestämmelser rör. bötesförvandling. (Forts.)

rådets förslag, utan bara resonerat som så, att när det faktiskt inträffar, att den som kan betala böterna får för lågt straff, så skola vi hjälpa den som icke kan betala, så att även han får straffsänkning? Lämpligare utvägar finnas, flera än en. Såsom saken nu ligger, tror jag, att kammaren, utan fara för att tillfoga den sakfällda någon olägenhet, kan dröja med sakens avgörande till en kommande riksdag, och således för närvarande lämna propositionen utan bifall, och hoppas jag, att Kungl. Maj:ts regering vid ett möjligen blivande förnyat övervägande av detta ärende skall fästa mera avseende vid vad i lagrådet förekommit.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Schlyter: När herr Larson i Lerdala åberopar, att riksdagen under de senare åren vid flera tillfällen höjt bötesskalorna, och säger, att detta skulle vara ett skäl mot den kungliga propositionen, så förhåller det sig naturligtvis tvärtom. Riksdagen har nämligen vid höjningen av bötesskalorna i en massa speciella fall bland annat och i särskild grad tagit hänsyn till just penningvärdets fall. Jag har vid ett flertal tillfällen medverkat vid dylika lagförslags framläggande, och det har då varit mig en verklig själsvånda att tänka på, hur de föreslagna böteshöjningarna skulle komma att inverka på förvandlingsstraffen, till vilka man icke samtidigt kunnat taga hänsyn. Men man har måst slå sig till ro med att en justitieminister förr eller senare skulle vidtaga den nödvändiga åtgärd, som nu är föreslagen.

I anledning af den siste ärade talarens påpekande av den allmänna uppfattningen inom kriminalistiken om de korta förvandlingsstraffens skadlighet, vill jag vidare erinra om, att det icke finnes någon målsman för den tanken här i landet, som framfört den så ivrigt, som just professor Thyrén. Men han har vid framläggandet av sitt förslag angående bötesstraffens reformerande måst taga hänsyn även till en stor mängd andra här inverkande synpunkter, som snart nog — jag hoppas redan under loppet av detta år — skola sätta positiv frukt i strafflagskommissionens väntade förslag. Ett så ensidigt betonande av nödvändigheten att skärpa förvandlingsstraffen som herrar Larson och Rogbergs vinner däremot icke något stöd hos Thyrén, som fastmera förbehållslöst tillstyrker den kungliga propositionen.

Härutöver blott ännu en erinran i största korthet.

För ett par år sedan framlade den dåvarande justitieministern, herr Eliel Löfgren, ett litet, man skulle kunna säga anspråkslöst, förslag till ändring av en paragraf i strafflagen, en reform, som på skämt kallades "tjuvarnas dyrtidstillägg". Lagförslaget, vilket antogs av riksdagen, innebar, att den värdegräns, som gällde mellan snatteri och stöld, höjdes från femton till trettio kronor. Man skulle på den tiden mot det Löfgrenska förslaget kunnat göra samma invändning, som jag hört framställas mot den kungl. propositionen, nämligen att det är ett fasligt småtteri att komma med dylika lagförslag, som icke innehålla några verkliga reformer; och dock antogs herr Löfgrens lilla reform, såvitt jag minns,

utan missljud, och det med rätta. Jag är säker på, att vem som än suttit som justitieminister i dag, skulle han hava varit tvungen att framlägga alldeles samma förslag som det, vilket nu ligger på kammarens bord och som även inom lagrådet vitsordats såsom väl avpassat efter nu rådande förhållanden. Denna proposition är nämligen en företeelse, som har sin motsvarighet i ett stort antal andra länder, där man även måst taga hänsyn till penningvärdets fall och göra de nödvändigaste, härav föranledda jämkningar i gällande bestämmelser, utan att man därför inlåtit sig på allehanda vittutseende hugskott av den art, som framkastats av enstaka ledamöter i lagrådet och sedan vunnit eftersägare även här i kammaren.

Om ändrade lagbestämmelser rör. bötesförvandling. (Forts.)

Herr Westman: Jag ber om ursäkt, men jag måste yttra några ord i anledning av statsrådet Schlyters replik till herr Edward Larson. Herr statsrådet yttrade, som kammaren hörde, att den höjning av böterna, som ägt rum på sista tiden i vissa förordningar — herr Larson erinrade särskilt om den höjning av bötesstraffen, som ägt rum vid 1921 års riksdag i fråga om brott mot brännvinsförsäljningsförordningen — att den höjningen varit betingad av penningevärdets fall, och att det skurit honom i hjärtat, att han fått medverka vid dylika reformer, som ägt rum, utan att man därvid kunnat taga hänsyn till den inverkan denna höjning hade på förvandlingsstraffen.

I anledning av detta herr statsrådets yttrande ber jag att få erinra därom, att i den kungliga proposition, som framlades till 1921 års riksdag om höjning av bötesstraffen i brännvinsförsäljningsförordningen, står det uttryckligen sagt, att den höjning av böterna, som där föreslås, skett icke blott med hänsyn till penningevärdets fall, ty denna faktor finge icke vara den enda utslagsgivande, utan höjningen hade skett även under beaktande av de regler, som gälla i fråga om bötesstraffens förvandling. I det fallet står det således uttryckligen förklarat, att man tagit hänsyn till den faktor, som herr statsrådet sade, att man, i de fall han kände till, icke tagit hänsyn till. Jag har anfört detta för att visa, att problemet är mera komplicerat än man velat göra gällande från statsrådsbänken.

För min del kan jag med den kännedom jag har om de grunder, efter vilka man alltså gått, då man höjt bötesstraffen i brännvinsförsäljningsförordningen, ej finna annat än att herr Edward Larson verkligen har rätt i sitt uttalande, att vad man nu gör är att reformera i annan riktning än den man eljest följt på sista tiden. Det är som bekant så, att det finnes en massa av dessa brännvinslangare, om vilka nu är fråga, som icke betala sina böter, utan sitta av straffen, därför att de tycka att det är en onödig omkostnad att betala någonting. Jag kan icke utan vidare vara med om en reform, som gör att dessa personer, som *kunna* betala, men som *icke vilja* betala, kunna få sitta av sina bötesstraff på halva den tid, som förut erfordrades.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner

Om ändrade lagbestämmelser rör. bötesförvandling. (Forts.)

komme att framställas särskilt angående vardera punkten i det föreliggande utlåtandet.

Sedermera gjorde herr talmannen till en början enligt de i avseende å punkten 1 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i denna punkt hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan antaga det förslag, som innefattades i den av herr Jakob Pettersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 25 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den av herr Jakob Pettersson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 38;

Nej — 38.

Till följd härav öppnades jämväl den förseglade sedeln, och då denna befanns innehålla ett nej, hade kammaren fattat beslut i överensstämmelse med nejpropositionen.

I fråga om punkten 2 hade annat yrkande ej förekommit än om bifall till utskottets hemställan.

På nu gjord proposition bifölls denna hemställan.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på hemställan av herr talmannen, att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

På framställning av herr talmannen beslöts vidare, att statsutskottets utlåtande nr 118 skulle på morgondagens föredragningslista uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Sandegård* från och med morgondagen till riksdagens slut.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2,59 på natten.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.